

LIHTSUSTATUD ÕPE: ÕPPEAINETE AINEKAVAD

1. ÜLDALUSED	2
1.1. Pädevused	2
2. ÕPPEAINED JA MAHT	8
3. AINEKAVAD	9
3.1. Eesti keel	9
3.2. A-võõrkeel	37
3.3. Matemaatika	44
3.4. Loodusõpetus	68
3.5. Ajalugu	86
3.6. Inimeseõpetus	93
3.7. Muusikaõpetus	122
3.8. Kunstiõpetus	135
3.9. Tööõpetus	153
3.10. Kehaline kasvatus	177
3.11. Valikõppeaine - ujumisõpetus	190
3.12. Valikõppeaine - liiklusõpetus	191
3.13. Valikõppeaine - arvutiõpetus	192
3.14. Valikõppeaine - lugemisring	193
3.15. Valikõppeaine - keraamika	194

1. ÜLDALUSED

Põhikooli riiklik õppekava § 24 lõige 5 ütleb, et koolis, kus õpet viiakse läbi nii põhikooli riikliku õppekava kui ka põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava alusel, esitatakse kooli õppekava osana nii ainevaldkondade kavad, mis lähtuvad põhikooli riiklikust õppekavast, kui ka õppeainete ainekavad ja/või tegevusvaldkondade kavad, mis lähtuvad põhikooli lihtsustatud riiklikust õppekavast.

Põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava § 5 lõige 7 punkti 1 järgi kirjeldatakse kooli õppekavas lihtsustatud õppe õppeainete õpitulemused ja õppesisu klassiti. Lihtsustatud õppe üldosa ning õppekorralduse üldalused on toodud kooli õppekava üldosas.

Kooli õppekava käesolevas lisas 2 esitatakse taotletavad pädevused arenguperioodide kaupa ja õpitulemused ainekavades kooliastmeti ja klassiti. Õpitulemuste esitamine klassiti toetab õppe planeerimist vastavalt õpilase potentsiaalsele arenguvallale ning võimaldab seada õpilasele jõukohaseid õppeeesmärke.

1.1. Pädevused

- 1.1.1. Lihtsustatud õppes käsitatakse pädevust kui võimetekohaste teadmiste, oskuste ja hoiakute kogumit, mis tagab suutlikkuse teatud tegevusalal või -valdkonnas loovalt, ettevõtlikult ja paindlikult toimida.
- 1.1.2. Lihtsustatud õppes eristatakse üldpädevusi ja arenguperioodidel taotletavaid pädevusi. Pädevuste kujundamist kirjeldatakse kooli õppekavas.
- 1.1.3. Üldpädevused kujunevad kõigi õppeainete kaudu ning tunni- ja koolivälises tegevuses. Üldpädevuste kujunemist jälgivad ja suunavad õpetajad ning tugispetsialistid omavahelises koostöös ning kooli ja kodu koostöös.
- 1.1.4. Lihtsustatud õppes taotletavad üldpädevused on kohandatud lähtuvalt riikliku õppekava § 4 punktist 4. Õpilastel kujundatavad üldpädevused on:
  - 1.1.4.1. kultuuri- ja väärtuspädevus – tunnetab end oma rahvuse liikmena ja Eesti kodanikuna, väärtustab maailma eri rahvaste ja kultuuride mitmekesisust, suhtub teistest rahvustest inimestesse eelarvamuste vabalt ja lugupidavalt, tunneb ja austab oma keelt ja kultuuri ning väärtustab eesti keele ja kultuuri säilimist ja arengut; tunneb ja järgib üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires;
  - 1.1.4.2. sotsiaalne ja kodanikupädevus – on aktiivne ja vastutustundlik kodanik, kes on huvitatud oma kooli, kodukoha ja riigi demokraatlikust arengust; teab oma peamisi õigusi ja kohustusi, oskab nende eest seista, arvestab rühma huvisid ja isiklikku huvi; järgib vastutustundlikult ühiselu reegleid, konflikte lahendades arvestab seadusi ning moraalinorme;
  - 1.1.4.3. enesemääratluspädevus – mõistab ja väärtustab iseennast ja enda arengut, hindab adekvaatselt oma võimeid ja toimetulekut igapäevaelus, juhib oma käitumist erinevates olukordades; väärtustab tervislikku eluviisi, on füüsiliselt aktiivne;

- 1.1.4.4. õpipädevus – õpib vastavalt oma võimetele, planeerib õppimist, sh enesekontrolli, järgib kavandatut. Täidab korrektselt jõukohaseid ülesandeid individuaalselt ja rühmas, kasutab sobivaid teabevahendeid. On avatud uutele teadmistele ja oskustele;
- 1.1.4.5. suhtluspädevus – suhtleb olukorda ja suhtlemispartnereid arvestades, esitab oma soove, selgitab oma seisukohti, osaleb arutelus; loeb, mõistab, kirjutab ja loob tekste iseseisvaks toimetulekuks vajalikul tasemel, kasutab teabevahendeid; mõistab ja kasutab võõrkeeles lihtsamaid igapäevaseid väljendeid ning fraase, tuginedes vajaduse korral abivahenditele;
- 1.1.4.6. matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus – lahendab elulisi probleemsituatsioone, kasutades omandatud matemaatilisi, loodusteaduslikke ja/või tehnoloogia-alaseid teadmisi-oskusi ning (abi)vahendeid; mõistab inimese ja keskkonna vahelisi seoseid, suhtub elukeskkonda vastutustundlikult ja hoolivalt, elab ning tegutseb loodust ja keskkonda säästvalt;
- 1.1.4.7. ettevõtlikkuspädevus – on tegutsemisaldis, väärtustab praktilist tööd ja on valmis kutse- ja elukestvaks õppeks. Hindab adekvaatselt oma võimeid. Püstitab ja täidab endale seatud eesmärgid ning võtab vastutuse oma tegude eest;
- 1.1.4.8. digipädevus – orienteerub ja tegutseb infotehnoloogilises maailmas eesmärgipäraselt ja turvaliselt. Otsib ja kasutab infot, tunneb lihtsamaid programme ja keskkondi. Järgib digikeskkonnas üldkehtivaid moraali- ja väärtuspõhimõtteid.
- 1.1.5. Lihtsustatud õppe puhul tuleb arvestada õpilaste arenguperioode, mis jagunevad järgmiselt: 1.–2. kl, 3.–5. kl, 6.–7. kl, 8.–9. kl. Selline jaotus, mis ei ühti kooliastmetega, tuleneb õpilaste arengu seaduspärasustest – muutustest õppijate kognitiivses arengus ning kõne ja isiksuse arengus. Eri arenguperioodidel taotletavad pädevused kirjeldavad kokkuvõtvalt õpilase arengut eakohaste üldpädevuste ning õpitulemuste kaudu.

1.2. Taotletavad pädevused 1.–2. klassis

- 1.2.1. tunneb end oma pere liikmena, oma klassi ja kooli õpilasena;
- 1.2.2. osaleb klassi ühistegevuses;
- 1.2.3. kontakteerub ühistegevuses teiste inimestega, palub abi ja osutab ise abi kaaslastele;
- 1.2.4. kuulab ja vastab küsimustele; väljendab ennast 3–4-sõnaliste lihtlausetega;
- 1.2.5. eristab oma-võõrast-ühist;
- 1.2.6. hoiab korras oma välimuse; hoiab puhtust ja korda; hoiab korras oma koolitarbed;
- 1.2.7. leiab täiskasvanu suunamisel paberilehelt ja raamatu leheküljelt vajalikku teavet;
- 1.2.8. täidab ülesanded koostegevuses, eeskuju ja näidise järgi, omandatud oskuste piires suulise korralduse kohaselt;

- 1.2.9. viib kokku eseme, selle kujutise ja keelelise väljendi; tunneb kirjelduse järgi ära tuttavaid esemeid ja nähtusi;
- 1.2.10. vaatleb ning võrdleb täiskasvanu juhendamisel esemeid ja nähtusi; järjestab ja rühmitab esemeid ning nende kujutisi ühe-kahe tajutava tunnuse (kuju, suuruse, värvuse) alusel;
- 1.2.11. loeb jõukohast õpitud teksti lühikeste sõnade ja/või kõnetaktide kaupa;
- 1.2.12. arvutab õpitud arvuvalla piires ning mõõdab täiskasvanu abiga;
- 1.2.13. tunneb rõõmu liikumisest, loovast ja käelisest tegevusest;
- 1.2.14. käitub õpitud oskuste piires viisakalt, ohutult ja ümbrust hoidvalt; hindab oma ja teiste käitumist õige/vale, meeldib / ei meeldi tasandil.

1.3. Õppe ja kasvatuses rõhuasetused 1.–2. klassis

- 1.3.1. Esimesel arenguperioodil on põhitähtsuseks õpilaste kohanemine koolieluga, õpilase rolli mõistmine ja vastavate alusoskuste omandamine: kuulamine, adekvaatne reageerimine küsimustele ja korraldustele, vaatlemine, osalemine dialoogis, tegevusse lülitumine ning ühelt tegevuselt teisele ümberlülitumine. Õppe-eesmärgiks on elementaarse lugemis-, kirjutamis- ja arvutamisoskuse omandamine.
- 1.3.2. Õpetaja suunamisel õpivad õpilased tundma lähiümbrust ning igapäevaelu nähtusi. Lisaks iseendaga seonduva teadvustamisele kujundatakse õpilastel ka arusaamist mina-meie-suhetest. See kujuneb kontaktis ning koostegevuses täiskasvanu ja klassikaaslastega, osalemisel õppemängudes ja ühistegevustes.
- 1.3.3. Õpilaste koolivalmidus ja võimed on erinevad, seetõttu diferentseeritakse ülesandeid, nende täitmiseks kuluvat aega ning õpetaja osaluse ja abi osakaalu. Õpetaja osaleb laste tegevustes suurel määral. Õpilased täidavad õpiülesandeid koostegevuses, matkimise, näidise järgimise toel ja omandatud oskuste piires suulise korralduse järgi. Õpilaste tegevust verbaliseerib valdavalt õpetaja.
- 1.3.4. Õpilased vajavad õppetegevustes palju materialiseerimist ja näitlikke vahendeid. Õpilaste juhendamisel kasutatakse lühikesi suulisi korraldusi. Peamiseks õppemeetodiks on praktiline harjutamine. Olulisel kohal on õppimine praktilise tegevuse või didaktilise mängu kaudu.
- 1.3.5. Õppetöö korraldamisel on eelistatud üldõpetuslik tööviis või üldõpetuse ja aineõpetuse kombineeritud variant.

1.4. Taotletavad pädevused 3.–5. klassis

- 1.4.1. osaleb jõukohaselt ühistegevuses, abistab kaaslast; alustab ja jätkab dialoogi; väljendab ennast arusaadavalt (sh lühitekstide abil);
- 1.4.2. mõistab omandisuhteid oma-võõras-ühine ja käitub vastavalt;
- 1.4.3. hoolitseb oma välimuse ja tervise eest;
- 1.4.4. hoiab puhtust ja korda kodus ja koolis; käitub looduses hoolivalt;

- 1.4.5. oskab õppida üksi ning koos teistega, paaris ja rühmas, vormistab oma õpiülesanded nõuetekohaselt;
- 1.4.6. täidab ülesandeid eeskuju, näidise ja õpitud oskuse piirides verbaalse korralduse (sh kirjaliku juhendi) järgi; kasutab õpiülesannete täitmisel tuttavaid abivahendeid (sh lihtsaid skeeme ja sümboleid);
- 1.4.7. kirjeldab oma õpitegevust nii tegevuse ajal kui ka tagantjärele; kasutab täiskasvanu suunamisel õpitud enesekontrollivõtteid;
- 1.4.8. vaatleb sihipäraselt, võrdleb ning rühmitab etteantud rühmitusaluse järgi esemeid ja nähtusi; kirjeldab neid õpetaja küsimuste ja tugisõnade abil;
- 1.4.9. loeb õpitud teksti lususalt, leiab ja mõistab suunamisel tekstides sisalduvat teavet;
- 1.4.10. eristab tuttavates olukordades ja oma tegevuses põhjust, tagajärge ja eesmärki; arvestab teadaolevaid motive ja tingimusi käitumisaktide hindamisel, väljendab käitumisaktis ilmnenu iseloomuomadusi;
- 1.4.11. arvutab ja mõõdab õpitud oskuste piires;
- 1.4.12. oskab täiskasvanu juhendamisel kasutada lihtsamaid arvutiprogramme ning kodus ja koolis kasutatavaid tehnilisi seadmeid;
- 1.4.13. käitub koolis ja avalikes kohtades viisakalt, tunneb ja järgib lihtsamaid kombeid; kirjeldab täiskasvanu suunamisel oma käitumist konfliktsituatsioonis;
- 1.4.14. oskab ohtlikke olukordi vältida ja ohuolukorras abi kutsuda; oskab ohutult liigelda;
- 1.4.15. austab oma kodupaika, kodumaad ja Eesti riiki, tunneb selle sümboleid ning täidab nendega seostuvaid käitumisreegleid.

1.5. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused 3.–5. klassis

- 1.5.1. Teisel arenguperioodil jätkub positiivse suhtumise kujundamine õppimisse, keskendutakse õpiharjumuste ja -oskuste ning püsivuse arendamisele. Õpetaja olulisim ülesanne on toetada iga õpilase eneseusku ja motivatsiooni.
- 1.5.2. Tähelepanu pööratakse eneseväljendusoskuse ja -julguse kujundamisele, põhiliste suhtlemis- ja koostööoskuste omandamisele, sh üksteist toetavate suhete kujunemisele õpilaste vahel.
- 1.5.3. Õpilased vajavad jätkuvalt suunamist ja õpitegevuse reguleerimist, sh eeskuju ja näidiseid õpiülesannete sooritamisel. Sisekõne kujunemine võimaldab neil arendada oma oskusi õpitegevuse kavandamisel ja reguleerimisel: orienteerumist ülesandes, planeerimist, algoritmide ja tuttavate abivahendite valikut ning kasutamist, enesekontrolli sooritamist.
- 1.5.4. Õpilastel kujundatakse oskust mõista ning järgida lühikesi ja lihtsaid tööjuhiseid, nii suuliselt kui ka kirjalikke lihtkorraldusi.
- 1.5.5. Peamiseks õppemeetodiks on praktiline harjutamine. Õpilased vajavad õpitegevustes abivahendeid, näitlikkust, sh algoritme.

1.6. Taotletavad pädevused 6.–7. klassis

- 1.6.1. mõistab oma rolli pereliikmena, sõbrana, kaaslasena ja õpilasena ning käitub vastavalt rollile; peab kinni kokkulepetest;
  - 1.6.2. oskab kaaslast kuulata ja teda tunnustada; oskab oma arvamust rahulikult väljendada ja selgitada; mõistab, et inimesed ja seisukohad võivad olla erinevad;
  - 1.6.3. oskab keskenduda õppeülesannete täitmisele, kasutab omandatud õpivõtteid ja tuttavaid abivahendeid;
  - 1.6.4. oskab koostada päevakava ja seda järgida; mõistab töö vajalikkust;
  - 1.6.5. oskab märgata õppetöös tekkivaid raskusi, küsib vajaduse korral abi ja kasutab seda;
  - 1.6.6. oskab oma tegevust õppesituatsioonis kavandada, vajalikke tegevusi valida ja rakendada, tulemust kontrollida ja hinnata;
  - 1.6.7. vaatleb sihipäraselt, võrdleb ning rühmitab esemeid ja nähtusi; kirjeldab neid tugisõnade abil; teeb järeldusi; loeb lihtsat plaani, tabelit, diagrammi ja kaarti;
  - 1.6.8. loeb õpitud teksti ladusalt, leiab teavet oma teadmistele vastavatest tekstidest ning esitab seda suuliselt ja kirjalikult vastavalt õpitud oskustele;
  - 1.6.9. arvutab ja mõõdab õpitud oskuste piires;
  - 1.6.10. oskab kasutada arvutit ja interneti suhtlus- ja õppevahendina;
  - 1.6.11. hindab objektiivselt kaaslaste käitumist, saab aru iseloomude ja võimete erinevustest; lahendab konflikte rahumeelselt;
  - 1.6.12. oskab kirjeldada oma käitumist, mõista ja tunnistada oma eksimusi ning vajaduse korral korrigeerida oma käitumist/tegevust;
  - 1.6.13. väärtustab tervislikke eluviise, on teadlik tervist kahjustavatest teguritest ja sõltuvusainete ohtlikkusest;
  - 1.6.14. väärtustab säästvat eluviisi, huvitub loodusest ja oskab looduses käituda.
- 1.7. Õppe ja kasvatuselise rõhuasetused 6.–7. klassis
- 1.7.1. Kolmandal arenguperioodil keskendutakse jätkuvalt õpiharjumuste ja õpioskuste kujundamisele, samuti püsivuse, iseseisvuse ning eesmärgistatud töötamise ja valikute tegemise oskuste arendamisele.
  - 1.7.2. Jätkuvalt pööratakse tähelepanu eneseväljendusoskuse ja -julguse kujundamisele, põhiliste suhtlemis- ja koostööoskuste arendamisele. Tähtsal kohal on oma arvamuse väljendamise ja selgitamise, kaaslaste arvamuste aktsepteerimise, suhtlusprobleemide lahendamise ning viisaka käitumise oskuste kujundamine.
  - 1.7.3. Vajalik on toetada iga õpilase eneseusku ja õpimotivatsiooni. Oluline on kujundada oskust märgata õppetöös tekkivaid raskusi, küsida vajaduse korral abi ja seda kasutada.
  - 1.7.4. Õppeprotsessis on suur osakaal praktilisel harjutamisel. Õpilaste juhendamisel lähtutakse algoritmidest, oluline on suunata õpilasi aktiivsemalt algoritme ka iseseisvalt kasutama, sh oma tegevust kontrollima.

- 1.8. Taotletavad pädevused 8.–9. klassis
  - 1.8.1. tunnetab end oma riigi kodanikuna ning järgib ühiselu norme;
  - 1.8.2. väärtustab oma rahvust ja kultuuri teiste rahvuste ning kultuuride seas, suhtub inimestesse eelarvamusteta, tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi;
  - 1.8.3. suhtleb vastavalt olukorrale, arvestab suhtluspartneriga;
  - 1.8.4. arvestab rühma huvisid ja isiklikku huvi, peab kinni kokkulepetest, on usaldusväärne ja tunneb vastutust oma tegude eest;
  - 1.8.5. esitab oma soove, selgitab oma seisukohti, osaleb arutelus ja arvestab teistega; mõistab kompromisside vajalikkust; oskab seista oma õiguste eest ning lahendada konflikte rahumeelselt, arvestades ühiselunorme;
  - 1.8.6. lahendab lihtsamad eriolukorrad, astub vastu ebasoovitavatele ahvatlustele ning eetiliselt või õiguslikult vääradele ettepanekutele;
  - 1.8.7. täidab korrektselt jõukohaseid ülesandeid individuaalselt ja rühmas; mõistab ülesannete õige tõlgendamise ning enesekontrolli tähtsust, kasutab omandatud õpivõtteid;
  - 1.8.8. loeb, kirjutab ja loob tekste iseseisvaks toimetulekuks vajalikul tasemel;
  - 1.8.9. oskab kasutada jõukohaseid teabevahendeid, sh arvutit ja internetti suhtlusvahendina ning infootsingul;
  - 1.8.10. teab oma tugevaid ja nõrku külgi ning huvisid; väärtustab praktilist tööd ja õppimist ning on valmis jätkama õpinguid täiendus- ja kutseõppes;
  - 1.8.11. mõistab igapäevaelus ilmnevat inimese ja keskkonna seoseid, suhtub vastutustundlikult elukeskkonda ning elab ja tegutseb loodust ja keskkonda säästes;
  - 1.8.12. väärtustab ja järgib tervislikku eluviisi ning on füüsiliselt aktiivne.
- 1.9. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused 8.–9. klassis
  - 1.9.1. Neljandal arenguperioodil on põhitähtsuseks vastutustundliku suhtumise ja võimalikult iseseisvate õpi- ja tööoskuste kujundamine. Eesmärgiks on, et õpilased tulevad igapäevaelus toime iseseisvalt ning jätkavad õpinguid vastavalt oma võimetele.
  - 1.9.2. Jätakuvalt on olulisel kohal suhtlemis- ja koostööoskuste kujundamine, õpimotivatsiooni hoidmine ja tõstmine. Kujundatakse oskust oma arvamust väljendada, põhjendada ja kaitsta, hinnata oma tugevaid ja nõrku külgi ning teadvustada oma huvisid.
  - 1.9.3. Tähtsal kohal on enesejuhtimise oskuste kujundamine, suurendatakse õpilaste iseseisvust oma tegevuse kavandamisel, sooritamisel ja tulemuse hindamisel. Järjepidevalt harjutatakse valima ning rakendama eesmärgi saavutamiseks vajalikke tegevusi ja vahendeid ning kasutama enesekontrolli võtteid.
  - 1.9.4. Õppeprotsessis on suur osakaal praktilisel harjutamisel, õppesisu ja omandatavaid oskusi seostatakse igapäevaeluga.

2. ÕPPEAINED JA MAHT

Õppeaine	1.kl	2.kl	3.kl	I ka	4.kl	5.kl	6.kl	II ka	7.kl	8.kl	9.kl	III ka
eesti keel	7	9	8	24	8	7	6	21	6	6	6	18
võõrkeel	-	-	-	-	-	2	2	4	2	2	2	6
matemaatika	5	5	5	15	5	5	5	15	4	5	5	14
loodusõpetus	1	1	2	4	2	2	4	8	4	4	4	12
ajalugu	-	-	-	-	-	-	1	1	2	2	1	5
inimeseõpetus	1	1	1	3	2	2	2	6	2	2	1	5
muusikaõpetus	1	1	1	3	1	1	1	3	1	1	1	3
kunstiõpetus	1	1	1	3	1	1	1	3	1	1	1	3
kehaline kasvatus	2	3	3	8	2	2	2	6	2	2	2	6
tööõpetus	2	2	2	6	2	4	4	10	4	5	7	16
valikõppeained	-	-	2	2	2	2	2	6	2	2	2	6
nädalakoormus	20	23	25		25	26	30		30	32	32	

3. AINEKAVAD

3.1. Eesti keel

3.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Eesti keele õpetuse peamine ülesanne on toetada õpilaste kõne arengut, rõhutades eriti kõnest arusaamise kujundamist.

Eesti keele õpetamisega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) oskab kuulata ja kõnele adekvaatselt reageerida; osaleb dialoogis ja väljendab oma mõtteid kuulajale arusaadavalt;
- 2) kavandab oma tegevust kõne abil, kommenteerib ning hindab seda, reguleerib oma ja teiste tegevust vastavalt üldistele käitumisnormidele;
- 3) loeb jõukohast teksti, mõistab selle sisu ja mõtet;
- 4) kirjutab arusaadavalt, teeb märkmeid, mõistab ja koostab tarbekirja;
- 5) on omandanud elementaarse ülevaate eesti keele süsteemist, tunneb põhitermineid;
- 6) valdab praktiliselt eesti keele lauseehitust, igapäevast sõnavara ja sõnade muutevorme, saab aru sõnade ja lausete otsesest tähendusest ning oma kogemuste piires ka pragmaatilisest tähendusest;
- 7) kasutab eesti keelt õpitegevuses ja igapäevases elus; tõlgendab igapäevast lihtsat verbaalset teavet;
- 8) tunneb ilukirjanduslike tekstide liike, omab elementaarset ülevaadet rahvuskirjandusest ja oskab nimetada mõnda kirjanikku;
- 9) tunneb ja jälgib oma võimete kohaselt üldnimlikke kõlbelisi arusaamu, valdab vastavat tavasõnavara.

3.1.2. Üldpädevused

Riiklikus õppekavas väljendatud üldpädevuste arendamise kaudu kujundatakse kõige kesksemaid isiksuseomadusi nagu eetilisus, sotsiaalne vastutustunne, enesemõtestamine, õppimisvõime, suhtlusoskus, probleemilahendusvõime ja ettevõtlikkus. Neid pädevusi ei ole üldjuhul otstarbekas kujundada otsese instrueerimise kaudu koolitunnis vaid need kujunevad ise aastate jooksul kooli õppe- ja kasvatustegevuse käigus. Häid võimalusi üldpädevusi eesti keele õpetuse kaudu arendada pakuvad lugemistundides kasutatavad tekstid.

- **Õpipädevus.** Tähtsal kohal on lugemistehnika ja kuulamisoskuse pidev arendamine, eri liiki tekstide mõistmine, fakti ja arvamuse eristamine. Õppima õppimist toetavad üldisi suhtlemisoskusi arendavad meetodid:

- teksti kavandamine,
  - peamõtte väljatoomine,
  - mõttekaartide, jooniste, piltide või teiste visualiseerivate võtete kasutamine,
  - üksteise kuulamine ja reflekteerimine,
  - kõnevooru vaheldumine ja oma sõnavõtu ootamine,
  - oma arvamuse kujundamine, avaldamine ja põhjendamine.
- **Suhtluspädevus.** Suhtluspädevuse ja keelega on seotud pea iga olukord, kus tuleb teha koostööd ja tulemusi teistele tutvustada. Õpitakse oma seisukohtade esitamist ja põhjendamist, teiste arvamusega arvestamist. Oluline on kaasõpilase ja õpetaja eesmärgistatud kuulamine, kuuldu põhjal tegutsemine, kuuldule hinnangu andmine. Areneb suulise arvamuse avaldamise oskus etteantud teema piires, vastulausele reageerimine, seisukohast loobumine, väite põhjendamine. Siin on heaks meetodiks erinevad rollimängud, mis aitavad kaasa suhtluse edendamisel. Emakeelne suhtluspädevus niihästi kõnes kui kirjas on üks kõige põhilisemaid eeldusi nii edukaks õppimiseks, ühiskondlikuks toimimiseks kui ka erialaseks tegutsemiseks ükskõik millisel alal.
  - **Kultuuri- ja väärtuspädevus.** Eakohased tekstid aitavad arendada oskust hinnata inimsuhteid ja -tegevusi kehtivate moraalinormide seisukohast. Arendatakse oskust suhelda kohasel viisil sõprade ja perega, käia läbi erineva taustaga inimestega, lahendada konflikte konstruktiivsel viisil, valmistuda osalemiseks ühiskonnaelus. Olulise tulemusena areneb võime tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimeste ja oma kultuuriruumiga, tunda ja väärtustada erinevate kultuuride ja looduse mitmekesisust. Väärtusi, mida arendada, peaks toetama ka klassi- ja koolikultuur.
  - **Enesemääratluspädevus.** Eakohaste tekstide üle arutledes toetatakse õpilase minapildi kujunemist. Õpiolukordades luuakse võimalused suhestuda käsitletavate teemadega. Loovülesannete kaudu tuuakse esile õpilase isikupära ja andelaad ning avardatakse maailmapilti, arutletakse erinevate tegelaste käitumismotiivide üle. Rollimängudes ja dramatiseeringutes avaneb võimalus ümberkehastumiseks ja nii tegelase käitumise ja motiivide selgitamiseks. Situatsiooni ja tegelasi analüüsitakse erinevatest vaatepunktidest lähtuvalt. Õpitekstid annavad võimalusi eakohaste probleemide üle arutlemiseks ja lahendusvariantide pakkumiseks. Õpilane saab kujundada ja välja öelda oma seisukoha.
  - **Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus.** Graafiliste võtete kasutamine õppetöös toetab alusoskuste kujunemist: kuulamist, kõnelemist, lugemist ja kirjutamist. Matemaatiline pädevus toetab kõige paremini ruumilist märgisüsteemi ja sellega seotud kirjaoskust, näiteks arendatakse teabetekstide abil oskust lugeda teabegraafikat (erinevad diagrammid, skeemid jne) ja arvutusoskust. Õpitakse eristama teaduslikku teavet ilukirjanduslikust teabest. Õpitakse kasutama tehnoloogilisi abivahendeid tekste luues, korrigeerides, vormistades ning esitades.

- **Ettevõtlikkuspädevus.** Eesti keele tunnid pakuvad erinevaid võimalusi näha probleeme, seada eesmärgid, otsida lahendusi. Ettevõtlikkuse ning vastutustunde kujunemist toetatakse nii meedia- ja kirjandustekstidest kui ka õpilaste igapäevaelust lähtuvate eakohaste probleemide arutamisel, seisukohavõtu ja lahenduste otsimisel. Ettevõtlikkuspädevuse kujunemist soodustab õpilaste osalemine pikemates projektides ja rühmatöodes, mis eeldavad õpilaste planeerimisoskust, omaalgatust, aktiivsust ning keele- ja kirjandusteadmiste rakendamist.
- **Digipädevus.** Digipädevus tähendab suutlikkust kasutada digivahendeid nii info hankimisel, õppimisel kui ka kodanikuna tegutsedes. Keelt ja kirjandust õppides kasutatakse digivahendeid internetis eri liiki tekstide ning audiovisuaalse meedia otsimiseks, sh märksõnadega. Saadud teavet rakendatakse probleeme lahendades, nende üle arutledes või uut sisu luues, kasutades digikeskkonda sihipäraselt koos teiste teabeallikatega. Õpitakse tekste digitaalselt looma ja vormistama, interneti suheldes pööratakse tähelepanu interneti turvalisusele ja igapäevaelu väärtuspõhimõtete arvestamisele. Digipädevust kujundatakse nii õiguslikest kui ka eetilistest põhimõtetest lähtuvalt. Õpilane suunatakse hindama allikaid kriitiliselt, kasutama erinevaid arvutirakendusi.
- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus.** Eesti keele tunnis toetatakse sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujunemist, arendades õpilaste suutlikkust suhelda ja teha koostööd erinevates olukordades. Keeleõpe aitab õpilastel mõista ja austada erinevaid vaatepunkte, soodustades kaasava ja hooliva suhtlemiskultuuri kujunemist. Tekstide lugemine ja arutelud aitavad õpilastel arendada empaatiat, mõista sotsiaalseid norme ja eetilisi põhimõtteid, samuti saavad nad võimaluse praktiseerida kodanikukohustusi ja osaleda ühiskondlikus elus. Arutelud eakohaste tekstide üle toetavad arusaamist kodanikuks olemise rollist ja vastutusest. Keeleõppes käsitletavat teemat ja arutelud aitavad õpilastel paremini mõista ja austada oma rolli ühiskonnas, tehes vahet õige ja vale, aktsepteeritava ja mitteaktsepteeritava käitumise vahel. Kodanikupädevus arendab õpilaste võimet võtta vastutust oma tegude eest, teha kaalutletud otsuseid ja osaleda aktiivselt kogukonnaelus. Õpilased õpivad väärtustama ja järgima ühiskondlikke reegleid, arendades seeläbi vastutustunnet ja valmidust panustada ühiskonna arengusse.

3.1.3. **Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa**

1.–2. klassis on põhitaotluseks õpilaste kohanemine koolieluga, turvatunde ja eduelamuste kogemine ning valmisoleku kujunemine edasiseks edukaks õppetööks. Kuna õpilaste koolivalmidus ja võimed on erinevad, diferentseeritakse õppeülesandeid ja nende täitmiseks kuluvat aega. Õpilased suudavad osaleda õppetegevustes õpetaja suunamisel ja õpetajaga koostöös. Õpilased vajavad õppetegevustes palju materialiseerimist ja näitlikke vahendeid, sh algoritme. Eesmärgiks on saavutada elementaarne lugemis- ja kirjutamisoskus.

1. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- väljendab oma mõtet vähemalt baaslausel;
- alustab dialoogi oma tarvete rahuldamiseks ja/või vastab dialoogi repliigile, kasutab elementaarseid viisakusväljendeid;
- tunneb suuri ja väikseid trükitähti;
- loeb veerides 1–3-silbilisi lihtsa häälikulise struktuuriga sõnu;
- saab oma kogemuste piires aru loetud baaslausete ja vähelaiendatud lihtlausete tähendusest;
- eristab sõnu kuulnud lauses;
- mõistab, koostab (tegevuse, pildi ja/või skeemi alusel) ning kasutab kontekstist või situatsioonist lähtuvalt sensomotoorsele kogemusele toetuvaid 3–4-sõnalisi lihtlauseid;
- häälib kuni 5-häälikulisi sõnu, määrab häälikujärje sõnas, koostab analüüsitud sõnade (noop)skeeme;
- määrab koostöös õpetajaga võrdleva hääldamise abil häälikute pikkuse 1–2-silbilistes sõnades ja kasutab sõnu analüüsidest sobivaid sümboleid (sh noope);
- laob analüüsitud sõnu sümbolite ja tähtedega, teeb analüüsitud sõnade ära kirja vähemalt tähthaaval;
- kirjutab eelnevalt analüüsitud sõnu väikeste kirjatähtedega.

Õppesisu:

Õpilaste teadmiste ja oskuste väljaselgitamine. • Kuulama ja jälgima õpetamine. • Nägemis-, ruumi- ja kuulmistaju arendamine. Klassifitseerimisharjutused: nimetused, üldnimetused, rühmitamine erinevate tajutavate tunnuste alusel. • Töö lausega: baaslausete moodustamine. • Häälikanalüüs. Sõnade ladumine noopidega. • Ülipika hääliku kuulamine. • Tutvumine täishäälikutega: I, U, E, O, A ja vastavate ühe- ning kahekordsete suurtähtede ja väikeste kirjatähtedega. • Tutvumine kaksiktäishäälikutega. Kaksiktäishäälikute lugemine. • Lugemise eelharjutused. • Ettevalmistus kirjutamiseks. • Töö lausega: lause äratundmine, järelkordamine. • Lausemall: alus+öeldis+sihitis. • Lausemall: alus+öeldis+kohamäärus (kus?). Tagasõnad. • Tutvumine suluta kaashäälikutega: N, L, M, N, S, R, V ja vastavate ühe- ning kahekordsete suurtähtede ja väikeste kirjatähtedega. • Lausemall: alus+öeldis+sihitis+kohamäärus (kuhu?). Tagasõnad. • Omadust väljendavad sõnad öeldistäite ja täiendina. • Lausemall: alus+öeldis+sihitis+kohamäärus (kust?). Tagasõnad. • Lausemall: alus+öeldis+abinõumäärus (millega?)+ kohamäärus. • Lausemall: alus+öeldis+kaasolumäärus (kellega?)+ kohamäärus. • Lausemall: alus+öeldis+sihitis+sihitismäärus (kellele?). • Tutvumine suluta kaashäälikute ühendiga. • Kahesilbiliste sõnade lugemine. • Tutvumine Õ-hääliku ja vastavate ühe-

ning kahekordsete suurtähtede ja väikeste kirjatähtedega. • Tutvumine P-hääliku ja vastavate suurtähtede ning väikeste kirjatähtedega. • Tutvumine T- hääliku ja vastavate suurtähtede ning väikeste kirjatähtedega • Teisevälteliste sõnade lugemine. • Tutvumine Ä, Ö, Ü häälikute ja vastavate ühe- ning kahekordsete suurtähtede ja väikeste kirjatähtedega. • Ainsuse ja mitmuse eristamine. Tutvumine K-hääliku ja vastavate suurtähtede ning väikeste kirjatähtedega. • Häälikud ja tähed J ja H. • Pikad täishäälikud ja suluta kaashäälikud teisevältelistes sõnades: lugemine ja ladumine. • Lühike, pikk ja ülipikk häälik sõnas. • Tutvumine väikeste trükitähtedega. • Väikeste trükitähtedega teksti lugemine.

2. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- alustab ja/või jätkab tuttavas situatsioonis dialoogi, kasutab viisakusväljendeid;
- kõneleb õpetaja suunamisel 3–4 lausega oma tegevusest;
- iseloomustab objekti 2–3 tajutava tunnuse alusel õpetaja suunamisel;
- mõistab, koostab ja kasutab suulises kõnes tunnetuslikele ja oma kogemustele toetuvat laiendatud 4–5-sõnalist lihtlauset;
- loeb õpitud teksti lühikeste sõnade ja pikemaid sõnu kõnetaktide kaupa;
- vastab analüüsitud lühiteksti põhjal suuliselt küsimustele, nimetab tekstis kirjeldatud tegelasi ja sündmusi abivahenditele (pildid, pildiseeriad, küsimused, sõnalünkadega laused) toetudes;
- leiab õpitud tekstist küsimuste-korralduste abil sõnu ja lauseid, vastab küsimustele lause ja/või lõigu sisu kohta valiklugemise abil, järjestab sisu järgi pildiseeria;
- eristab häälikuid ja määrab häälimisele toetudes nende järjekorra sõnas; määrab häälikurühma tabeli alusel;
- muudab ja määrab võrdleva häälduse ja abivahendi toel 1–2-silbilistes sõnades lihthääliku pikkuse;
- kirjutab analüüsitud 1–2-silbilisi sõnu häälikkoostist moonutamata;
- teeb lugema õpitud 3–4-sõnalise lause ära kirja lühikeste sõnade ja kõnetaktide kaupa.

Õppesisu:

Lausemall: alus + öeldis + sihitis. • Häälikud sõnas. • Sõnade ja lausete ära kirja. • • Lausemall: alus + öeldis + kohamäärus. • Lausemall: alus + öeldis + sihitis + kohamäärus. • Lausemall: alus + öeldis + kaasolumäärus (kellega?). • Lausemall: alus + öeldis + sihitis + sihitismäärus (kellele?). • Omadussõna kasutamine öeldistäitena ja täiendina. • Ruumisuhete suhtelisuse mõistmine: allpool, ülalpool;

parem, vasak; paremal, vasakul. Tunnuste võrdlemine. • Suhtlemine. • Suur algustäht nimedes. • Täishäälikute õigekiri: • Häälik ja täht A. • Häälik ja täht E. • Häälik ja täht I. • Häälik ja täht O. • Häälik ja täht U. • Häälikud ja tähed Ö, Ä, Ö, Ü • Täishäälikute ühendid. • Ese – olend – sõna. • Ainsus ja mitmus (üks ja mitu). • Suluta kaashäälikute õigekiri. • Häälik ja täht L. • Häälik ja täht M. Häälik ja täht N. • Häälik ja täht R. • Häälik ja täht S. • Häälik ja täht V. • „Siniste“ häälikute ühendid. • Häälik ja täht H. • Häälik ja täht J. • J „siniste“ häälikute ühendis. • Veohtlikud häälikud sõnas. • Omadussõna kasutamine öeldistäite ja täiendina. • Sulghäälikute õigekiri: • Häälik ja täht P. • Häälik ja täht T. • Häälik ja täht K. • Tegevust väljendavad sõnad.

3.–5. klassis tegeletakse õpiharjumuste ja -oskuste ning püsivuse kujundamisega. Tähelepanu pööratakse eneseväljendusoskuse ja -julguse kujundamisele, põhiliste suhtlemis- ja koostööoskuste omandamisele, sealhulgas üksteist toetavate ja väärtustavate suhete kujunemisele õpilaste vahel. Õpilased vajavad jätkuvalt õppetegevuse reguleerimist. Peamiseks õppemeetodiks on praktiline harjutamine õpetaja suunamisel, õppetegevustes kasutatakse materialiseerimisvahendeid, näitlikkust, sh algoritme. Õpilased suudavad mõista ja järgida lühikesi, lihtsaid suulisi ja kirjalikke tööjuhiseid. Vaja on tähelepanu pöörata esemete, nähtuste, sündmuste tunnustele ja neid väljendavate sõnade õpetamisele.

3. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- osaleb ühistegevuse ajal dialoogis (küsimus-vastus, teade-küsimus), kasutab viisakusväljendeid;
- loeb õpitud teksti valdavalt sõnade kaupa;
- leiab õpitud tekstist küsimuste-korralduste järgi sõnu, lauseid ja lõike, vastab küsimustele, sh annab hinnangu tegevusaktile;
- annab abivahendeid kasutades ja koostöös õpetajaga tekstilähedaselt edasi õpitud pala sisu;
- kirjeldab ja võrdleb tajutavate tunnuste alusel abistavale materjalile toetudes kahte tuttavat objekti;
- mõistab ja koostab kuni 5-sõnalisi lihtlauseid, kasutades õpitud nimi-, omadus- ja tegusõnavorme;
- koostab sõnaühendeid õpitud sõnavormidega erinevates funktsioonides;
- muudab ja määrab graafilistele orientiiridele ning skeemidele toetudes üksikhäälikutest koosnevates sõnades veohtlike häälikute pikkust;
- kirjutab pärast analüüsi õigesti 2–3-silbilisi üksikhäälikutest koosnevaid sõnu;

- kirjutab lugema õpitud lausete ära kirjas 1–2-silbilisi sõnu originaalteksti täiendavalt vaatamata; kontrollib suunamisel kirjutatu õigsust.

Õppesisu:

Õpetamisel on tähelepanu keskmes häälimise ja võrdleva hääldamise oskuste arendamine.

Eesmärgiks on, et õpilased suudaksid nimetatud operatsioone sisekõnele toetudes sooritada, tempot kirjutamisega kohandada ja lugemisoskuse arenguks tõsta. Nimetatud operatsioonide sooritamise kiiruse tahtlik reguleerimine on otseselt seotud lugemistehnika ja õigekirja omandamisega. Häälimist ning võrdlevat hääldamist kasutatakse ühtlasi enesekontrollioskuse omandamiseks.

Lugemisoskuse kujunemine sõltub veel olulisel määral õpilase jaoks tuttavate süntaktiliste

konstruktsioonide esinemise sagedusest tekstis ning õpilase keeleüksuste tähenduse valdamise tasemest. Lugemistehnika arendamise eesmärgiks on jõuda sisult ja keeleliselt kohandatud tekstide ladusa lugemise piirini. Õpetaja suunab õpilasi tekste analüüsima sisu ja mõtte mõistmise seaduspärasusi arvestades. Teksti esmasele lugemisele ja pedagoogi suunavatele kommentaaridele järgneb sündmuse puhul stseenide järjestuse, kirjelduse puhul tunnuste ja omaduste valdkondade teadvustamine. Korduval lõikude kaupa lugemisel suunatakse õpilasi mõistma lausete tähendust ja lausetevahelisi seoseid, tuletama tekstis puuduvat teavet, märkama mõistmiseks olulisi keeleüksusi (sõnu, sõnaühendeid, osalauseid), sõnastama tekkivaid kujutlusi.

Tekstis orienteerumist arendavad valiklugemise ülesanded (esmalt lõikude ja seejärel kogu teksti ulatuses). Valiklugemise ülesanded on suunatud lühikese sisukokkuvõtte ning ilukirjandusliku teksti puhul ka varjatud teabe sõnastamisele. Õpilaste väljendust täiendatakse ja konkretiseeritakse. Tekstis esinevat otsekõnet analüüsitakse õpetaja suunamisel. Dialoogi analüüsides saavad õpilased saadud teadmisi ka ise suhtlemise reguleerimiseks rakendada. Harjutatakse väljendite valikut sõltuvalt suhtlemissituatsioonist, käitumisaktide hindamist, konfliktide reguleerimist soodustavate ütluste kasutamist. Jutustamises eristatakse kahte valdkonda: tekstilähedane jutustamine (vahendatud tekstiloome) ja jutustamine oma kogemusest.

Tekstilähedase ümberjutustuse õppimine sõltub järgmistest asjaoludest: mälu muutumisest

juhtivaks tunnetusprotsessiks; teksti sisu ja mõtte mõistmise tasemest; keeleüksuste valdamisest; keeruliste grammatiliste struktuuride lihtsamateks ja tekstisidusateks muutmise oskusest; teabeüksuste variatiivse sõnastamise oskusest. Tekstilähedasel jutustamisel tuleb hoiduda teksti fragmentaarsest sõnastamisest või mehaanilisest

pähe õppimisest. Oluliseks tuleb pidada teabe järjestamist, sõnavara variatiivset valimist,

lausungite seostamist ja nende parandamist järeltööna. Teksti mitmekordsel taastamisel tuleb muuta abivahendeid ja varieerida sõnastust. Sobivateks abivahenditeks on skeemid koos tugisõnadega (sh ka küsisõnad).

Lausemallide baasiks on kujutlused tegevussituatsioonidest (skemaatilised kujutluspildid) ja nende kombinatsioonid. Oluline on teadvustada situatsioonide komponente: subjekt(id),

objekt(id), vahendid, tunnused (sh tegevus või seisund), aeg, ruum jne. Jõutakse tajutavate

sündmuste/nähtuste põhjuse ning eesmärgi mõistmise ja sõnastamiseni. Oluline on põhjuse ja eesmärgi eristamine ning nende ettekujutamine ajas ja ruumis.

Keeleüksuste tähenduse selgitamine, täpsustamine ja täiendamine toetub rühmitamisoskusele ja teadmistele rühma kuuluvatest objektidest, sündmustest, nähtustest, tunnustest. Lausetähenduse mõistmine toetub põhisõna ja laiendite seostele, mille teadvustamiseks harjutatakse süntaksiküsimuste esitamist. Sõnade ja sõnaühendite tähendust seletatakse ja täpsustatakse kontekstis. Peamiseks tööviisiks on praktiline harjutamine. Keeleterminite kasutamine jääb valdavalt õpetaja pädevusse. Uute õpioskuste omandamine algab materialiseeritult. Tähelepanu pööratakse lihtsate kirjalike töökorralduste mõistmisele. Kirjalikult esitatud töökorralduse täitmist saab nõuda juhul, kui töövõtte on koostegevuses ja/või matkimise teel omandatud. Raskusastme varieerimiseks muudetakse materjali keerukust, pedagoogi osalemist ehk õpilase iseseisvuse astet ja/või abivahendeid.

- Suhtlemine ja suuline väljendusoskus
  - Kuulamine ja jälgimine
  - Suhtlemine
- Tunnetustegevuse arendamine
  - Nägemis- ja ruumitaju
- Lause ja sõnavara
  - Lihtlause
  - Sõnavormid
  - Omadust väljendav sõna
  - Tegevust ja seisundit väljendav sõna
  - Arvsõnad
  - Liitsõna
  - Häälikanalüüs
  - Foneemanalüüs
  - Lugemistehnika ja orienteerumine tekstis
  - Uue teksti lugemine

- Lugemise harjutamine
- Sõnavatöö
- Teksti korduv lugemine ja analüüs
- Valiklugemine
- Teksti jaotamine lõikudeks
- Küsimuste esitamine kaaslastele
- Tegelaste käitumise analüüs
- Teksti peamõte
- ● Kirjutamine
  - Ärakiri
  - Õigekiri
  - Kirjatehnika

3. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) osaleb ühistegevuse ajal dialoogis (küsimus-vastus, teade-küsimus), kasutab viisakusväljendeid;
- 2) loeb õpitud teksti valdavalt 2–3-silbiliste sõnade kaupa;
- 3) leiab õpitud tekstist küsimuste-korralduste järgi sõnu, lauseid ja lõike, vastab küsimustele, sh annab elementaarse hinnangu tegevusaktile;
- 4) annab abistavaid materjale kasutades ja koostöös õpetajaga tekstilähedaselt edasi õpitud pala sisu;
- 5) võrdleb tajutavate tunnuste alusel abistavale materjalile toetudes kahte tuttavat objekti;
- 6) mõistab ja koostab skeemide toel kuni 5-sõnalisi lihtlauseid, kasutades õpitud nimi-, omadus- ja tegusõnavorme;
- 7) koostab sõnaühendeid õpitud sõnavormidega erinevates funktsioonides;
- 8) muudab ja määrab õpetaja suunamisel graafilistele orientiiridele ning skeemidele toetudes üksikhäälikutest koosnevates sõnades veaohlike häälikute pikkuse;
- 9) kirjutab pärast analüüsi õigesti 2–3-silbilisi üksikhäälikutest koosnevaid sõnu;
- 10) kirjutab lugema õpitud lausete ära kirjas 1–2-silbilisi sõnu originaalteksti täiendavalt vaatamata; kontrollib suunamisel kirjutatu õigsust.

4. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- osaleb ühistegevuse ajal üksteise tegevust reguleerivas dialoogis, kirjeldab ja annab hinnanguid tegevustele;
- loeb õpitud teksti õigesti sõnade ja süntagmaade kaupa, arvestab kirjavahemärke; loeb õppimata teksti vähemalt sõnahaaval;
- leiab küsimuste-korralduste alusel tekstist sõnu, lauseid ja lõike (sh peamõttele osutavaid lauseid);
- vastab küsimustele teksti kohta (nimetab põhjuslikke seosed, annab hinnanguid tegevustele);
- tuletab õpetaja juhendamisel tekstis sõnastamata teabe, toetudes oma kogemustele ja teadmistele;
- annab abivahenditele toetudes tekstilähedaselt ja valikuliselt edasi teksti või lõigu sisu; kirjeldab ja võrdleb esemeid rühmas (kuni 3 objekti);
- mõistab, koostab ja kasutab kõnes kuni 6-sõnalist lihtlauset ja sihitisosalauset; laiendab lihtlauset skeemide ja süntaksiküsimuste abil;
- analüüsib ja moodustab käändevorme skeemide abil, rakendab neid õpitud funktsioonides oma kõnes;
- kirjutab õigesti üksikhäälikutest koosnevaid kuni 4-silbilisi sõnu; kasutab suunamisel enesekontrollivõtteid;
- teeb 4–5-sõnalise lause ära kirja sõnahaaval ja kontrollib tulemust.

Õppesisu:

Õpilane õpib oma tegevuse protsessi kommenteerima. Esialgul toimub see väliskõnes (endale suunatud privaatkõne), seejärel sosinkõnes, mis hiljem läheb üle sisekõneks. Sisekõnes lõimuvad keeleüksuste tähendused kujutlustega, kuid 4. klassi õpilased rakendavad sisekõnet esialgu hargnenult ning piiratult, mis aeglustab õpitegevuse tempot.

Tunnetuslik-kõneline tegevus, mis toimub õpilase lähimas arengutsoonis (potentsiaalses arenguvallas), valmistab õpilasi ette vanemates klassis õppimiseks (loodusõpetus, ajalugu, inimeseõpetus jm) ning elementaarsete keeleteadmiste omandamiseks.

Lugemistehnika ja õigekirjaoskuse arenemine on omavahel tihedalt seotud. Mõlema oskuse jaoks on oluline automatiseerida esmalt häälikanalüüsi (häälikute olemasolu, häälikute järg; kirjutamisel häälimine, lugemisel veerimine) ja seejärel ka foneemanalüüsi (häälikurühmade äratundmine, häälikupikkuse kui kõnetakti vältele osutaja äratundmine lugemisel ja määramine kirjutamisel võrdleva hääldamise alusel).

Automatiseerumata osaoskuste sooritamiseks on vaja materialiseeritud abivahendeid (graafilised orientiirid, värvid, analüüsietappide tulemuste visualiseerimine). Õpetamisel on tähelepanu keskmes häälimise ja võrdleva hääldamise oskuste arendamine. Eesmärgiks on, et õpilased suudaksid nimetatud operatsioone sisekõnele toetudes sooritada, tempot kirjutamisega kohandada ja lugemisoskuse arenguks tõsta. Nimetatud operatsioonide sooritamise kiiruse tahtlik reguleerimine on otseselt seotud lugemistehnika ja õigekirja omandamisega. Häälimist ning võrdlevat hääldamist kasutatakse ühtlasi enesekontrolli oskuse omandamiseks.

Lugemisoskuse kujunemine sõltub veel olulisel määral õpilase jaoks tuttavate süntaktiliste konstruktsioonide esinemissagedusest tekstis ning õpilase keeleüksuste tähenduse valdamise tasemest. Lugemistehnika arendamise eesmärgiks on jõuda sisult ja keeleliselt kohandatud tekstide ladusa lugemiseni või vähemalt selle piirini. Õpetaja suunab õpilasi tekste analüüsima sisu ja mõtte mõistmise seaduspärasusi arvestades.

Teksti esmasele lugemisele ja pedagoogi suunavatele kommentaaridele järgneb sündmuse puhul stseenide järjestuse, kirjelduse puhul tunnuste ja omaduste valdkondade teadvustamine. Korduval lõikude kaupa lugemisel suunatakse õpilasi mõistma lausete tähendust ja lausetevahelisi seoseid, tuletama tekstis puuduvat teavet, märkama mõistmiseks olulisi keeleüksusi (sõnu, sõnaühendeid, osalauseid), kirjeldama tekkivaid kujutlusi. Tekstis orienteerumist arendavad valiklugemise ülesanded (esmaltpõhised lõikude ja seejärel kogu teksti ulatuses). Valiklugemise ülesanded on suunatud lühikese sisukokkuvõtte ning ilukirjandusliku teksti puhul ka varjatud teabe sõnastamisele. Õpilaste väljendust täiendatakse ja konkretiseeritakse. Tekstis esinevat otsekõnet analüüsitakse õpetaja suunamisel. Dialoogi analüüsid saavad õpilased saadud teadmisi ka ise suhtlemise reguleerimiseks rakendada. Harjutatakse väljendite valikut sõltuvalt suhtlemissituatsioonist, käitumisaktide hindamist, konfliktide reguleerimist soodustavate ütluste kasutamist.

Alustatakse teksti kohta küsimuste moodustamise ja kaaslastele esitamise õpetamist.

Jutustamises eristatakse kahte valdkonda: tekstilähedane jutustamine (vahendatud tekstiloomed) ja jutustamine oma kogemusest. Tekstilähedase ümberjutustuse kui vahendatud tekstiloomed õppimine sõltub järgmistest asjaoludest: mälu muutumisest juhtivaks tunnetusprotsessiks; teksti sisu ja mõtte mõistmise tasemest; keeleüksuste valdamisest; keeruliste grammatiliste struktuuride lihtsamateks ja tekstisidusateks muutmise oskusest; teabeüksuste variatiivse sõnastamise oskusest. Tekstilähedasel jutustamisel tuleb hoiduda teksti fragmentaarsest sõnastamisest või mehaanilisest pähe õppimisest. Oluliseks tuleb pidada teabe järjestamist, sõnavara variatiivset valimist, lausungite seostamist ja nende parandamist järeltööna. Teksti mitmekordsel taastamisel tuleb muuta abivahendeid ja varieerida sõnastust. Sobivateks abivahenditeks on skeemid koos tugisõnadega (sh ka küsisõnad).

Praktilise grammatika õppimise peamised eesmärgid on tuumlause mallide hulga laiendamine; muutevormide kasutamine eri lausemallides ja mitmes tähenduses;

tuumlausete ühendamine ja sisestamine, et mõista ja moodustada koondlauseid, laiendatud lihtlauseid ning lihtsamate seostega kaheosalisi lihtlauseid. Lausemallide baasiks on kujutlused tegevussituatsioonidest (skemaatilised kujutluspildid) ja nende kombinatsioonid. Oluline on teadvustada situatsioonide komponente: subjekt(id), objekt(id), vahendid, tunnused (sh tegevus või seisund), aeg, ruum jne. Jõutakse tajutavate sündmuste/nähtuste põhjuse ning eesmärgi mõistmise ja sõnastamiseni. Oluline on põhjuse ja eesmärgi eristamine ning nende ettekujutamine ajas ja ruumis. Keeleüksuste tähenduse selgitamine, täpsustamine ja täiendamine toetub rühmitamisoskusele ja teadmistele rühma kuuluvatest objektidest, sündmustest, nähtustest, tunnustest. Lause tähenduse mõistmine toetub põhisõna ja laiendite seostele, mille teadvustamiseks harjutatakse süntaksi küsimuste esitamist. Sõnade ja sõnaühendite tähendust seletatakse ja täpsustatakse kontekstis.

Liitsõnade ja tuletiste tähenduse mõistmiseks on oluline uute allrühmade moodustamiseks vajalike spetsiifiliste tunnuste teadvustamine (loom – rohusööja, inimene – tööline – kaevur). Võrdluste ja metafoorsete väljendite tähenduse seletamine eeldab ühistele tunnustele osutamist (tuli/päike küpsetab, seisab postina/liikumatult). Peamiseks tööviisiks on praktiline harjutamine. Keeleüksuste analüüs sisaldab enamasti semantilisi ülesandeid. Keeleterminite kasutamine jääb valdavalt õpetaja pädevusse. Uute õpioskuste omandamine algab materialiseeritult. Tähelepanu pööratakse lihtsate kirjalike töökorralduste mõistmisele. Kirjalikult esitatud töökorralduse täitmist saab nõuda juhul, kui töövõtte on koostegEVuses ja/või matkimise teel omandatud.

Raskusastme varieerimiseks muudetakse materjali keerukust, pedagoogi osalemist ehk õpilase iseseisvuse astet ja/või abivahendeid. Õpilane osaleb vahetus eestikeelses suhtlemises. Kasutab oma kõnes pikemaid ja sisukamaid lauseid (kuni 6-sõnalise lihtlause moodustamine). Suudab kirjeldada kuni kolme objekti nende võrdlemise põhjal. ÜhistegEVuse ajal osaleb dialoogis ning suudab edastada teadet ning suudab koostada jutukest kollektiivse kogemuse põhjal.

- Suhtlemine ja suuline väljendusoskus
  - Kuulamine ja jälgimine
  - Suhtlemine
- TunnetustegEVuse arendamine
  - Nägemis- ja ruumitaju
  - Enesekontroll
- Lause ja sõnavara
  - Lihtlause
  - Sõnaliigid
  - Nimisõna
  - Omadussõna
  - Tegussõna

- Arvsõna
- Sõnade seosed lauses
- Lugemine ja kirjutamine
  - Häälikanalüüs
  - Foneemanalüüs
  - Lugemistehnika ja orienteerumine tekstis
  - Uue teksti lugemine
  - Lugemise harjutamine
  - Sõnavatöö
  - Teksti korduv lugemine ja analüüs
  - Valiklugemine
  - Teksti jaotamine lõikudeks
  - Küsimuste esitamine kaaslastele
  - Tegelaste käitumise analüüs
  - Teksti peamõte
  - Teksti taastamine
- Kirjutamine
  - Ärakiri
  - Õigekiri
  - Kirjatehnika
  - Keeleteadmised ja -oskused

5. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- vältib tuttavates situatsioonides oma seisukohti; küsib abi, järgib üldtunnustatud käitumisnorme;
- kasutab koostegevuses eri tüüpi dialoogireplike, teeb kokkuvõtteid ühistegevusest;
- sooritab tuttavaid õpitoiminguid suuliste ja kirjalike hargnenud korralduste alusel, sh osaleb tegevuse planeerimisel, valib ja kasutab abivahendeid;
- loeb õpitud teksti ladusalt häälega või endamisi vaikselt; täidab valiklugemise ülesandeid;
- osaleb õpetaja suunamisel lõigu ja teksti peamõtte sõnastamisel; osaleb jutustamiseks vajaliku abivahendi koostamisel ja annab sellele toetudes tekstilähedaselt edasi loetu sisu lõikude kaupa;
- annab hinnangu tekstis kirjeldatud tegevustele, põhjendab oma arvamust;
- mõistab ja kasutab kuni 6-sõnalist lihtlauset; rakendab lauses sõnade muutevorme õpitud funktsioonides;
- tunneb ära õpitud koond- ja liitlausete liike tekstis ja tekstiväliselt; oskab neid suunamisel moodustada;
- analüüsib ja moodustab sõnavorme algoritmi alusel;
- rakendab tähekasutusreegleid; kasutab õpitud enesekontrollivõtteid õpetaja juhendamisel;
- teeb 4–5-sõnalise lause ärakirja peamiselt sõnapaaride kaupa ja kontrollib tulemust.

Õppesisu:

Kõne abil ammutatakse varem omandatud teadmisi mälust sihipäraselt; luuakse rohkem uusi mõtestatud seoseid (sõnaühendite, tekstisidusate lausete mõistmine ja kasutamine); hangitakse uut teavet; suunatakse tunnetusprotsesse (tajumise suunamine, materjali seostamine mälus, mõtlemisoperatsioonide sooritamine); kommenteeritakse, kavandatakse ja kontrollitakse oma tegevust. Õpilane õpib oma tegevuse protsessi kommenteerima. Esialgu toimub see väliskõnes (endale suunatud privaatkõne), seejärel sosinkõnes, mis hiljem läheb üle sisekõneks. Sisekõnes lõimuvad keeleüksuste tähendused kujutlustega, kuid 5. klassi õpilased rakendavad sisekõnet esialgu hargnenult ning piiratult, mis aeglustab õpitegevuse tempot. Tunnetuslik-kõneline tegevus, mis toimub õpilase lähimas arengutsoonis (potentsiaalses arenguvallas), valmistab õpilasi ette 6.–7. klassis õppimiseks (loodusõpetus, ajalugu, inimeseõpetus jm) ning elementaarsete keeleteadmiste omandamiseks.

Lugemistehnika ja õigekirjaoskuse arenemine on omavahel tihedalt seotud. Mõlema oskuse jaoks on oluline automatiseerida esmalt häälikanalüüsi (häälikute olemasolu, häälikute järg; kirjutamisel häälimine, lugemisel veerimine) ja seejärel ka foneemanalüüsi (häälikurühmade äratundmine, häälikupikkuse kui kõnetakti vältele osutaja äratundmine lugemisel ja määramine kirjutamisel võrdleva hääldamise alusel). Automatiseerumata osaoskuste sooritamiseks on vaja materialiseeritud abivahendeid (graafilised orientiirid, värvid, analüüsietappide tulemuste visualiseerimine). Õpetamisel on tähelepanu keskmes häälimise ja võrdleva hääldamise oskuste arendamine. Eesmärgiks on, et õpilased suudaksid nimetatud operatsioone sisekõnele toetudes sooritada, tempot kirjutamisega kohandada ja lugemisoskuse arenguks tõsta. Nimetatud operatsioonid sooritamise kiiruse tahtlik reguleerimine on otseselt seotud lugemistehnika ja õigekirja omandamisega. Häälimist ning võrdlevat hääldamist kasutatakse ühtlasi enesekontrollioskuse omandamiseks.

Lugemisoskuse kujunemine sõltub veel olulisel määral õpilase jaoks tuttavate süntaktiliste konstruktsioonide esinemise sagedusest tekstis ning õpilase keeleüksuste tähenduse valdamise tasemest. Lugemistehnika arendamise eesmärgiks on jõuda sisult ja keeleliselt kohandatud tekstide ladusa lugemiseni või vähemalt selle piirini. Õpetaja suunab õpilasi tekste analüüsima sisu ja mõtte mõistmise seaduspärasusi arvestades.

Teksti esmasele lugemisele ja pedagoogi suunavatele kommentaaridele järgneb sündmuse puhul stseenide järjestuse, kirjelduse puhul tunnuste ja omaduste valdkondade teadvustamine. Korduval lõikude kaupa lugemisel suunatakse õpilasi mõistma lausete tähendust ja lausetevahelisi seoseid, tuletama tekstis puuduvat teavet, märkama mõistmiseks olulisi keeleüksusi (sõnu, sõnaühendeid, osalauseid), kirjeldama tekkivaid kujutlusi. Tekstis orienteerumist arendavad valiklugemise ülesanded (esimene lõikude ja seejärel kogu teksti ulatuses). Valiklugemise ülesanded on suunatud lühikese sisukokkuvõtte ning ilukirjandusliku teksti puhul ka varjatud teabe sõnastamisele. Õpilaste väljendust täiendatakse ja konkretiseeritakse. Tekstis esinevat otsekõnet analüüsitakse õpetaja suunamisel. Dialoogi analüüsides saavad õpilased saadud teadmisi ka ise suhtlemise reguleerimiseks rakendada. Harjutatakse väljendite valikut sõltuvalt suhtlemissituatsioonist, käitumisaktide hindamist, konfliktide reguleerimist soodustavate ütluste kasutamist. Õpilane oskab esitada teksti kohta küsimusi ja esitada neid kaaslasele.

Jutustamises eristatakse kahte valdkonda: tekstilähedane jutustamine (vahendatud tekstiloomes) ja jutustamine oma kogemusest. Tekstilähedase ümberjutustuse kui vahendatud tekstiloomes õppimine sõltub järgmistest asjaoludest: mälu muutumisest juhtivaks tunnetusprotsessiks; teksti sisu ja mõtte mõistmise tasemest; keeleüksuste valdamisest; keeruliste grammatiliste struktuuride lihtsamateks ja tekstisidusateks muutmise oskusest; teabeüksuste variatiivse sõnastamise oskusest. Tekstilähedasel jutustamisel tuleb hoiduda teksti fragmentaarsest sõnastamisest või mehaanilisest pähe õppimisest. Oluliseks tuleb pidada teabe järjestamist, sõnavara variatiivset valimist, lausungite seostamist ja nende parandamist järeltööna. Teksti

mitmekordsel taastamisel tuleb muuta abivahendeid ja varieerida sõnastust. Sobivateks abivahenditeks on skeemid koos tugisõnadega (sh ka küsisõnad).

Praktilise grammatika õppimise peamised eesmärgid on tuumlause mallide hulga laiendamine; muutevormide kasutamine eri lausemallides ja mitmes tähenduses; tuumlausete ühendamine ja sisestamine, et mõista ja moodustada koondlauseid, laiendatud lihtlauseid ning lihtsamate seostega kaheosalisi liitlauseid.

Lausemallide baasiks on kujutlused tegevussituatsioonidest (skemaatilised kujutluspildid) ja nende kombinatsioonid. Oluline on teadvustada situatsioonide komponente: subjekt(id), objekt(id), vahendid, tunnused (sh tegevus või seisund), aeg, ruum jne. Jõutakse tajutavate sündmuste/nähtuste põhjuse ning eesmärgi mõistmise ja sõnastamiseni. Oluline on põhjuse ja eesmärgi eristamine ning nende ettekujutamine ajas ja ruumis. Keeleüksuste tähenduse selgitamine, täpsustamine ja täiendamine toetub rühmitamisoskusele ja teadmistele rühma kuuluvatest objektidest, sündmustest, nähtustest, tunnustest. Lause tähenduse mõistmine toetub põhisõna ja laiendite seostele, mille teadvustamiseks harjutatakse süntaksi küsimuste esitamist. Sõnade ja sõnaühendite tähendust seletatakse ja täpsustatakse kontekstis.

Liitsõnade ja tuletiste tähenduse mõistmiseks on oluline uute allrühmade moodustamiseks vajalike spetsiifiliste tunnuste teadvustamine (loom – rohusööja, inimene – tööline – kaevur). Võrdluste ja metafoorsete väljendite tähenduse seletamine eeldab ühistele tunnustele osutamist (tuli/päike kúpsetab, seisab postina/liikumatul).

Peamiseks tööviisiks on praktiline harjutamine. Keeleüksuste analüüs sisaldab enamasti semantilisi ülesandeid. Keeleterminite kasutamine jääb valdavalt õpetaja pädevusse. Uute õpioskuste omandamine algab materialiseeritult. Tähelepanu pööratakse lihtsate kirjalike töökorralduste mõistmisele. Kirjalikult esitatud töökorralduse täitmist saab nõuda juhul, kui töövõte on koostegevuses ja/või matkimise teel omandatud. Raskusastme varieerimiseks muudetakse materjali keerukust, pedagoogi osalemist ehk õpilase iseseisvuse astet ja/või abivahendeid.

- Suhtlemine ja suuline väljendusoskus
  - Kuulamine ja jälgimine
  - Suhtlemine
- Tunnetustegevuse arendamine
  - Nägemis- ja ruumitaju
  - Enesekontroll
  - Ajakujutlused
- Lause ja sõnavara
  - Lihtlause
  - Koondlause

- Rind- ja põimlause
- Sõnaliigid
- Nimisõna
- Omadussõna
Tegusõna
- Arvsõna
- Liitsõna
- Lugemine ja kirjutamine
  - Häälkanalüüs
  - Foneemanalüüs
  - Lugemistehnika ja orienteerumine tekstis
  - Uue teksti lugemine
  - Lugemise harjutamine
  - Sõnavatöö
  - Teksti korduv lugemine ja analüüs
  - Dialoogi analüüs
  - Valiklugemine
  - Teksti jaotamine lõikudeks
  - Küsimuste esitamine kaaslastele
  - Tegelaste käitumise analüüs
  - Teksti peamõte
  - Teksti taastamine
- Kirjutamine
  - Õigekiri
  - Keeleteadmised ja -oskused

6.–7. klassis tegeletakse iseseisvuse kujundamise ja eesmärgistatud töö oskuste ning valikute tegemise oskuste arendamisega. Õpilased suudavad mõista ja täita suulisi ning kirjalikke tuttavaid töökorraldusi. Oluline on kasutada algoritme ning suunata õpilasi aktiivsemalt ka iseseisvalt algoritme järgima ja kasutama, sh oma tegevust kontrollima. Jätkuvalt on õppeprotsessis suur osakaal praktilisel harjutamisel.

6. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- küsib ja edastab teavet tuttavates situatsioonides, järgib üldtunnustatud käitumisnorme;
- osaleb oma õpitegevuse planeerimisel, kasutab suunamisel enesekontrollivõtteid, küsib abi, valib ja kasutab abivahendeid;
- loeb õpitud teksti kõne tempos õigesti ja ladusalt ning jõukohast tundmatut teksti peamiselt süntagmade kaupa;
- täidab endamisi lugedes jõukohaseid sisulisi ja keelelisi ülesandeid;
- annab abivahendite toel edasi loetud tekstilõikude sisu (valikjutustamine); kirjeldab situatsioone ja objekte plaani alusel;
- hindab tekstis kirjeldatud tegelaste käitumise vastavust moraalinõuetele;
- mõistab ja kasutab õpitud liht- ja koondlausemalle; mõistab kaheosaliste liitlausete tähendust, eristab osalausestega väljendatud suhteid ja seoseid;
- moodustab liitsõnu ja tuletisi õpitud mallide ulatuses, mõistab liitsõnade ja tuletiste tähendust;
- analüüsib sõnavormi koostist ja tähendust; moodustab sõnavorme, esitab suunamisel süntaksi- ja morfoloogiaküsimusi;
- kasutab sõnade õpitud muutevorme eri funktsioonides (tegusõna muutevorme õpetaja abiga);
- kirjutab sõnu õigesti, rakendab õpitud tähekasutus- ja ortograafiareegleid; kasutab vajaduse korral individuaalseid abivahendeid, rakendab õpitud enesekontrollivõtteid;
- teeb ära kirja lauseosade või lühikeste lausete kaupa ja kontrollib tulemust.

Õppesisu:

Uue oskuse omandamisel nõutakse õpilastelt toiminguga kaasnevat kommenteerimist ja enesekontrolli sooritamiseks harjutamise käigus protsessile järgnevat kirjeldamist. Oluliseks peetakse oskust esitada koostegevuses kaaslastele soovitusi, leida ja parandada eksimusi. Töövõtete mehaanilist sooritamist aitab vältida sõnastuse varieerimine ja hoidumine reeglitest praktilise tegevuse toeta.

Sõnavara mahu suurenemine, sõnatähenduste täpsustumine, uute semantiliste seoste loomine sõnade vahel tõstab keelekasutuse osakaalu tunnetustegevuses. Õpetamisel pööratakse 6. klassis tähelepanu omadussõnadele: tähenduse täpsustamine, rakendamine laiendina. Suunatakse enamlevinud sõnamoodustusmallide omandamist, sõnavormide rakendamist erinevates tähendustes, sõnade mõistmist ja kasutamist ülekantud tähenduses. Õpitakse leidma tekstist tundmatu tähendusega sõnu ja tuletama nende tähendust konteksti

põhjal, märkama ja parandama semantilisi eksimusi sõnaühendites ja lausetes. Sõnaühendite moodustamisel on oluline seostada ühte sõna võimalikult paljude teistega.

Eesmärk on harjutada uue teksti ladusat häälega lugemist. Lugemiskiiruse reguleerimisel lähtutakse iga õpilase suulise kõne tempost. Alustatakse lihtsate tekstilõikude vaikset ülesandega lugemise (s.o teabe otsimine) õppimist. Korduval häälega lugemisel püütakse jõuda elementaarse ilmekuseni, mis suures osas sõltub lapse oma kõne ilmekusest ja teksti eelneva analüüsi tulemustest.

6. klassis on tekstikäsitluse eesmärkideks eri mõistmisstrateegiate kasutamine ja ümberjutustuse variantide harjutamine. Õpilaste iseseisvuse suurendamiseks esitatakse ülesanded lähtuvalt teksti mõistmise strateegiast ja jutustamise liigist, arvestatakse lapse tekstianalüüsi oskuse kujunemise etappi. Harjutatakse küsimuste esitamist kaasõpilastele.

Tekstis kirjeldatud keeruliste ja/või lastele vähetuntud stsenaariumite korral rakendatakse detailset analüüsi. Teksti sisu kokkuvõtte ja allteksti sõnastamine vajab veel õpetaja parafraaseerimist, st kokkuvõtlikku sõnastamist. Tekstis orienteerumiseks lisandub valiklugemisele temaatilise lugemise õppimine, mis on ühtlasi eeldus temaatiliseks ja tegelase nimel jutustamiseks.

Alustatakse kirjaliku ümberjutustuse õpetamist, mis esialgu vajab detailset etappide kaupa suunamist. Kirjutatud tekst loob järeltöö võimalused sisu ja sõnastuse puudujääkide leidmiseks ning parandamiseks. Praktilises lauseõpetuses tegeldakse lausete ühendamise, sisestamise ja laiendamisega. Kaheosaliste liitlausete mõistmist ja moodustamist harjutatakse mallide kaupa, lähtudes nende grammatilisest tähendusest. Kõnearenduse seisukohalt peetakse oluliseks, et õppija oskaks muuta lause kontekstisidusaks.

Suunavate abivahenditena kasutatakse skeeme. Õpilaste tähelepanu pööratakse lauseid ja lauseosi siduvate sõnade tähendusele ning sõnajärjele. Harjutusmaterjali koostamisel lõimitakse keeleõpetust teiste õppeainetega, st kasutatakse teistele ainetele tüüpilisi lausekonstruktsioone ja aktiveeritakse vastavat sõnavara.

Ärakiirjaoskusi rakendatakse kirjalike ülesannete täitmisel kõikides õppeainetes. Ärakiirja harjutamise eesmärk on lausete kaupa kirjutamine.

Jätkub õigekirjaoskuste automatiseerimine. Õpilasi suunatakse märkama õigekirja seisukohalt keerulisi häälikkoostisi sõnades enne kirjutamist, sooritama valikulist enesekontrolli, kasutama metakeelelisi operatsioone ortograafiareeglite rakendamiseks. Harjutatakse võõrsõnade hääldamist ja õigekirja. Suhtlemisoskuste kujundamisel toetatakse kirjaliku dialoogi repliikide suunatud analüüsile: mida ja milleks öeldakse, kuidas eesmärk realiseeritakse (strateegia), kuidas repliiki hargnenult sõnastaks kõneleja ja kuulaja. Tähelepanu pööratakse otseselt sõnastamata teabe tuletamisele. Kirjaliku dialoogi analüüsimise oskustele toetudes harjutatakse sobivate repliikide valimist

olenevalt kirjeldatud situatsioonist.

- Suhtlemine ja suuline väljendusoskus
  - Tunnetustegevuse arendamine
- Lause ja sõnavara
  - Lihtlause
  - Koondlause
  - Sõnaliigid
  - Nimisõna
  - Omadussõna
  - Tegusõna
  - Arvsõna
  - Liitsõna
  - Võõrsõnad
- Lugemine ja orienteerumine tekstis
  - Foneemanalüüs
  - Uue teksti lugemine
  - Lugemise harjutamine
  - Sõnavatöö
  - Dialoogi analüüs
  - Valiklugemine
  - Küsimuste esitamine kaaslastele
  - Tegelaste käitumise analüüs
  - Teksti peamõtte sõnastamine
  - Teksti taastamine
  - Kirjaliku teksti koostamine
- Kirjutamine
  - Ärakiri
  - Õigekiri
  - Keeleteadmised ja -oskused
  - Tarbekiri

6. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) küsib ja edastab teavet tuttavates situatsioonides, järgib üldtunnustatud käitumisnorme;

- 2) osaleb oma õpitegevuse planeerimisel, kasutab suunamisel enesekontrollivõtteid, küsib abi, valib ja kasutab abistavaid materjale;
- 3) loeb õpitud teksti kõne tempos õigesti ja ladusalt; loeb jõukohast tundmatut teksti peamiselt süntagmade kaupa;
- 4) täidab endamisi lugedes jõukohaseid sisulisi ja keelelisi ülesandeid;
- 5) annab abistavate materjalide toel edasi kuulnud või loetud tekstilõikude sisu (valikjutustamine); kirjeldab situatsioone ja objekte plaani alusel;
- 6) hindab tekstis kirjeldatud tegelaste käitumise vastavust moraalinõuetele;
- 7) mõistab ja kasutab õpitud liht- ja koondlausemalle; mõistab kaheosaliste liitlausete tähendust, eristab osalusetega väljendatud suhteid ja seoseid;
- 8) moodustab liitsõnu ja tuletisi õpitud mallide ulatuses, mõistab liitsõnade ja tuletiste tähendust;
- 9) analüüsib sõnavormi koostist ja tähendust; moodustab sõnavorme, esitab suunamisel süntaksi- ja morfoloogiaküsimusi;
- 10) kasutab sõnade õpitud muutevorme eri funktsioonides (teigusõna muutevorme õpetaja abiga);
- 11) kirjutab sõnu õigesti, rakendab õpitud tähekasutus- ja ortograafiareegleid; kasutab vajaduse korral individuaalseid abimaterjale, rakendab õpitud enesekontrollivõtteid;
- 12) teeb ära kirja lauseosade või lühikeste lausete kaupa ja kontrollib tulemust.

7. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- mõistab suhtlemisel seisukohtade võimalikku erinevust, selgitab oma seisukohti,
- hangib vajaduse korral täiendavat teavet teistelt inimestelt;
- annab hinnangu tekstis kirjeldatud tegelaste käitumisele ja põhjendab seda viidetega tekstile, oma kogemusele või kehtivatele moraalinormidele;
- iseloomustab tekstis kirjeldatud tegelasi plaani järgi, rühmitab neid teadaolevate tunnuste alusel;
- selgitab talle mõistetavate sündmuste ajalisi ning põhjuslikke seoseid;
- loeb jõukohast tundmatut teksti kõne tempos, õpitud teksti elementaarse ilmekusega;
- hangib tekstist teavet õpetaja juhendamisel;
- rakendab õpetaja juhendamisel temaatilise lugemise oskust, täidab endamisi lugedes sisulisi ja keelelisi ülesandeid;

- taastab analüüsitud teksti sisu vastavalt püstitatud ülesandele (valikuliselt, temaatiliselt, kokkuvõtlikult), vajaduse korral kasutab teksti analüüsimisel ühiselt koostatud abivahendeid;
- koostab pärast ühist ettevalmistust lühikese kirjaliku ümberjutustuse, kokkuvõtte või referaadi kavale, tugisõnadele või sõnaühenditele toetudes;
- mõistab ja kasutab õpitud liht- ja koondlausemalle;
- mõistab ja kasutab suunamisel kõnes eri suhteid (aeg, põhjus, koht, tagajärg, eesmärk jms) väljendavaid kaheosalisi liitlauseid;
- tuletab sõnu õpitud liidetega; moodustab liitsõnu;
- kasutab kõnes sõnade käände- ja pöördvorme, analüüsib sõnavormide koostist;
- tunneb ja rakendab kirjutamisel tähekasutus- ja ortograafiareegleid, vajaduse korral abimaterjalidele toetudes või õpetaja suunamisel.

Õppesisu:

Tekstist hangitud teave põhjal luua uusi kujutlusi, mõista põhjus-tagajärg seoseid. Varasemaga võrreldes kasutatakse rohkem hargnenud korraldusi ning erinevaid skemaatilisi vahendeid ja suunatakse õpilasi oma töövõtteid ja eesmärke sõnastama. Oluliseks peetakse esitada koostegevustes kaaslasele soovitusi, leida ja parandada eksimusi.

Toimub sõnavara mahu suurenemine, sõnatähenduste täpsustumine. Tähelepanu omadussõnadele: sõnade täpsustamine, rakendamine laiendina. Suunatakse enamlevinud sõnamoodustus mallide omandamist, sõnavormide rakendamist erinevates tähendustes, sõnade mõistmist ja kasutamist ülekantud tähenduses.

Õpitakse leidma tekstist tundmatu tähendusega sõnu ja tuletama nende tähendust teksti põhjal, märkama semantilisi vigu sõnaühendites ja lausetes. Sõnaühendite moodustamisel on oluline seostada üht sõna võimalikult paljude teistega.

Harjutada uue teksti ladusat häälega lugemist. Alustatakse lihtsate tekstilõikude vaikset ülesandega lugemise õppimist st teabe otsimist. Tekstikäsitluse eesmärkideks on ümberjutustuse variantide harjutamine. Õpilaste iseseisvuse suurendamiseks esitatakse ülesanded lähtuvalt jutustamise liigist, arvestatakse lapse tekstianalüüsi kujunemise etappi.

Harjutatakse küsimuste esitamist kaasõpilastele. Tekstis kirjeldatud ja lastele vähetuntud stsenaariumite korral rakendatakse detailset analüüsi. Tekst sisu ja allteksti sõnastamine vajab veel õpetaja kokkuvõtlikku sõnastamist. Tekstis orienteerumiseks lisandub valiklugemusele temaatilise lugemise õppimine, mis on ühtlasi eeldus temaatiliseks ja tegelase nimel jutustamiseks. Alustatakse kirjaliku ümberjutustuse õpetamist, mis esialgu vajab detailset etappide kaupa suunamist (nt õpetaja koostatud küsimused).

Praktilises lauseõpetuses tegeldakse lausete ühendamise, sisestamise ja laiendamisega. Kaheosalise liitlause mõistmist ja moodustamist harjutatakse mallide

kaupa, lähtudes nende grammatilisest tähendusest. suunavate abivahenditena kasutatakse skeeme. Õpilase tähelepanu pööratakse lauseid ja lauseosi siduvate sõnade tähendusele ning sõnajärjele. Harjutusmaterjali koostamisel lõimitakse keeleõpetust teiste õppeainetega kasutades ainele

tüüpilisi lausekonstruktsioone ja aktiveeritakse sõnavara.

Ärakirjaoskusi rakendatakse kirjalike ülesannete täitmisel kõikides õppeainetes. Õpilasi suunatakse märkama õigekirja seisukohalt keerulisi häälikkoostisi sõnu enne kirjutamist.

Harjutatakse võõrsõnade hääldamist ja õigekirja.

- Suhtlemine ja suuline väljendusoskus
  - Tunnetustegevuse arendamine
- Lause ja sõnavara
  - Lihtlause
  - Koondlause
  - Liitlause
  - Sõnaliigid
  - Nimisõna
  - Liitnimisõna
  - Omadussõna
  - Tegusõna
  - Arvsõna
  - Liitsõna
  - Võõrsõnad
- Lugemine ja orienteerumine tekstis
  - Uue teksti lugemine
  - Lugemise harjutamine
  - Sõnavatöö
  - Teksti anaüüs
  - Dialoogi analüüs
  - Valik- ja temaatiline lugemine
  - Küsimuste esitamine kaaslastele
  - Tegelaste käitumise analüüs
  - Teksti peamõtte sõnastamine

- Teksti kavastamine
- Teksti taastamine
- Kirjaliku teksti koostamine
- Kirjutamine
  - Õigekiri
  - Keeleteadmised ja -oskused
  - Tarbekiri

8.–9. klassis tegeletakse oma tegevuse kavandamise ja hindamisega. Õpetatakse valima ning rakendama tulemuse saavutamiseks vajalikke tegevusi ja vahendeid ning enesekontrolli võtteid. Õppesisu ja omandatavaid oskusi seostatakse igapäevaeluga. Kujundatakse oskust oma arvamust väljendada, põhjendada ja kaitsta, hinnata oma tugevaid ja nõrku külgi ning teadvustada oma huvisid. Arendatakse oskust kuulata ja lugeda jõukohaseid tekste, mõista suulist kõnet, luua keeleliselt korrektseid ning suhtlussituatsioonile vastavaid lihtsaid suulisi ja kirjalikke tekste.

8. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- hindab oma ja teiste käitumise otstarbekust ja moraalinõuetele vastavust tavasuhtluses, iseloomustab plaani järgi tegelasi ja tegelaserühmi ning nende käitumist;
- märkab ja hindab kaaslaste käitumise (sh sõnakasutuse) sobivust, reageerib adekvaatselt kaaslaste erinevatele ja vastandlikele seisukohtadele;
- analüüsib suunavate küsimuste abil dialoogi;
- kasutab teabe saamiseks õpetaja juhendamisel erinevaid allikaid;
- tutvustab kaaslastele ühte loetud raamatut;
- loeb ja analüüsib jõukohast teksti ning täidab ülesandeid õpitud mõistmisstrateegiate ulatuses;
- esitab küsimusi teksti kohta mõistmisstrateegiatest lähtuvalt;
- märgistab suunamisel olulist teavet väljendavaid teabeüksusi tekstis, teeb märkmeid tekstide põhjal;
- taastab õpitud teksti suuliselt erineval viisil: tekstilähedaselt, temaatiliselt, kokkuvõtlikult, tegelase seisukohalt; vajaduse korral rakendab tuttavaid abivahendeid;
- kirjeldab abiga tegevusi ja sündmusi oma kogemuste ja eri õppeainete materjalide põhjal;

- koostab pärast ühist arutelu tekstilähedase kirjaliku ümberjutustuse, kokkuvõtte või referaadi;
- koostab õpitud tarbekirja etteantud näidise järgi;
- tunneb ära ja moodustab pöörde- ja käändevorme, vajaduse korral toetub näidisele;
- tuletab sõnu õpitud liidetega, mõistab ja kasutab kõnes tuletisi;
- kasutab õpitud lausemalle suulises ja kirjalikus tekstis;
- kasutab omandatud õigekirjaoskusi iseseisvates kirjalikes töödes, oskab vajaduse korral kasutada abistavat materjali.

Õppesisu:

Õpilasi ergutatakse võimalikult iseseisvalt oma tegevust planeerima, toimingute eesmäärke

teadvustama, töövõtteid valima, tulemusi kontrollima ja hindama. Ilukirjanduslike tekstide käsitlemisel ja suhtlemisõpetuses on rõhuasetus pragmaatilise tähenduse mõistmisel. Tekste analüüsid arutletakse tegelaste käitumise üle: motiivid, kavatsused, moraalsed valikud jms. Meedia põhjal arutletakse ühiskonnas toimuvate protsesside üle, püütakse eristada fakte ja arvamusi.

Teabetekstide käsitlemisel harjutatakse erilaadse teabe hankimist ja märkmete tegemist.

Tekstiga tutvumisel ja tekste analüüsid muutub valdavaks sihipärane endamisi lugemine: valiklugemine ülesandega (teabe otsimine), uue teabe iseseisev märkamine, valmistumine jutustamiseks ümberjutustamise liigist lähtudes.

Lauseõpetuses on rõhuasetus lausetähenduse mõistmisel ning muuteharjutustel. Toetutakse oskusele moodustada sõnavorme ja sõnu, mõista nende tähendust ning sõnade seost. Suunamist vajab sõnavormide ja tuletiste eristamine, abstraktse tähendusega sõnade ning metafoorsete väljendite mõistmine.

Eesmärk on saavutada võimalikult hea õigekiri ja rakendada kirjutamist ühe operatsioonina teiste ülesannete täitmisel.

- Suhtlemine ja suuline väljendusoskus
  - Tunnetustegevuse arendamine
- Lause ja sõnavara
  - Sõnaühend
  - Lihtlause
  - Koondlause
  - Liitlause
  - Sõnaliigid

- Määrsõna
- Omadussõna
- Tegusõna
- Arvsõna
- Liitsõna
- Võõrsõnad
- Lugemine ja orienteerumine tekstis
  - Sõnavatöö
  - Teksti analüüs
  - Teksti märgistamine tekstis
  - Teksti peamõtte sõnastamine
  - Teksti kavastamine
  - Teksti taastamine
  - Kirjaliku teksti koostamine
- Kirjutamine
  - Kirjaliku teksti konspekteerimine
  - Õigekiri
  - Keeleteadmised ja -oskused
  - Tarbekiri

9. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- suhtleb ja käitub partnerit arvestades olukorrale vastavalt, järgib üldtunnustatud moraalinorme, esitab oma soove, selgitab seisukohti suuliselt ja kirjalikult korrektses eesti keeles, osaleb arutelus;
- valdab võimetekohaste tekstide funktsionaalse lugemise oskust;
- nimetab mõnda eesti kirjanikku ja on tutvunud tema loominguga;
- kasutab eriliigilisi tekste ja erinevaid allikaid teabe hankimiseks, suudab elementaarselt konspekteerida; koostab referaadi eelneva analüüsi või plaani alusel;
- koostab erinevaid õpitud tarbekirju näidiste alusel;
- edastab loetud või kuulnud teksti sisu suuliselt või kirjalikult korrektses eesti keeles;

- tunneb eri lausetüüpe, mõistab õpitud lausemallide tähendust, kasutab neid kõnes;
- järgib õpitud tähekasutus- ja ortograafiareegleid, suudab ise oma tööd kontrollida, leida ja parandada õigekirjavigu.

Õppesisu:

Õpilasi ergutatakse võimalikult iseseisvalt oma tegevust planeerima, toimingute eesmärged teadvustama, töövõtteid valima, tulemusi kontrollima ja hindama.

Ilukirjanduslike tekstide käsitlemisel ja suhtlemisõpetuses on rõhuasetus pragmaatilise tähenduse mõistmisel. Tekste analüüsid arutletakse tegelaste käitumise üle: motiivid, kavatsused, moraalsed valikud jms. Meedia põhjal arutletakse ühiskonnas toimuvate protsesside üle, püütakse eristada fakte ja arvamusi.

Teabetekstide käsitlemisel harjutatakse erilaadse teabe hankimist ja märkmete tegemist, konspikeerimist, sõnaraamatute kasutamist. Kujundatakse tarbekirjade mõistmise, koostamise ja blankettide nõuetekohase täitmise oskust.

Tekstiga tutvumisel ja tekste analüüsid muutub valdavaks sihipärane endamisi lugemine: valiklugemine ülesandega (teabe otsimine), uue teabe iseseisev märkamine, valmistumine jutustamiseks ümberjutustamise liigist lähtudes. Analüüsi tulemusena sõnastatakse teksti sisu lühikokkuvõtte ja alltekst. Tekstianalüüsi eesmärk on õppida iseseisvalt kasutama teksti

mõistmisstrateegiaid.

Praktilises lauseõpetuses toetatakse oskusele moodustada sõnavorme ja sõnu, mõista nende tähendust ning sõnade seost. Sõnavara laiendamisel ja sõnatähenduse seletamisel suunatakse õpilaste tähelepanu objektide rühma tunnustele, objekti osadele. Suunamist vajab sõnavormide ja tuletiste eristamine, abstraktse tähendusega sõnade ning metafoorsete väljendite mõistmine. Eesmärk on saavutada võimalikult hea õigekiri ja rakendada kirjutamist ühe operatsioonina teiste ülesannete täitmisel.

- Suhtlemine ja suuline väljendusoskus
  - Tunnetustegevuse arendamine
- Lause ja sõnavara
  - Sõnaühend
  - Lihtlause
  - Koondlause
  - Liitlause
  - Sõnaliigid
  - Määrsõna

- Omadussõna
- Tegusõna
- Arvsõna
- Liitsõna
- Vöörsõnad
- Lugemine ja orienteerumine tekstis
  - Sõnavatöö
  - Teksti analüüs
  - Teksti märgistamine tekstis
  - Teksti peamõtte sõnastamine
  - Teksti kavastamine
  - Teksti taastamine
  - Kirjaliku teksti koostamine
- Kirjutamine
  - Kirjaliku teksti konspekteerimine
  - Õigekiri
  - Keeleteadmised ja -oskused
  - Tarbekiri

9. klassi lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) suhtleb ja käitub partnerit arvestades olukorrale vastavalt, järgib üldtunnustatud moraalinorme, esitab oma soove, selgitab seisukohti suuliselt ja kirjalikult korrektses eesti keeles, osaleb arutelus;
- 2) valdab võimetekohaste tekstide funktsionaalse lugemise oskust;
- 3) nimetab mõnda eesti kirjanikku ja on tutvunud tema loominguga;
- 4) kasutab teabe hankimiseks eriliigilisi tekste ja erinevaid allikaid, suudab elementaarselt konspekteerida; koostab referaadi eelneva analüüsi või plaani alusel;
- 5) koostab erinevaid õpitud tarbekirju näidiste alusel;
- 6) edastab loetud või kuuludud teksti sisu suuliselt või kirjalikult korrektses eesti keeles;
- 7) tunneb eri lausetüüpe, mõistab õpitud lausemallide tähendust, kasutab neid kõnes;
- 8) järgib õpitud tähekasutus- ja ortograafiareegleid, suudab ise oma tööd kontrollida, leida ja parandada õigekirjavigu.

3.2. A-võõrkeel

3.2.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Võõrkeele õpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) õpib kuulama ja mõistma lihtsat igapäevast võõrkeelset kõnet; osaleb vestluses;
- 2) omandab võõrkeele häälduse, intonatsiooni ja rütmi;
- 3) omandab sõnavara, mis on vajalik elus toimetulekuks;
- 4) realiseerib oma kõnesoovi eluliselt vajalikes situatsioonides;
- 5) tõlgendab igapäevast lihtsat verbaalset teavet (reklaam, kuulutused jne);
- 6) täidab lihtsamaid tarbekirja blankette, individuaalset ankeeti;
- 7) kasutab vajaduse korral sõnaraamatuid, vestlussõnastikke;
- 8) omandab elementaarsed keeleüksused ja kasutab neid kõnes.

3.2.2. Üldpädevused

- **Kultuuri- ja väärtuspädevus** – suutlikkus hinnata inimsuhteid ning tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, loodusega, oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuripärandiga ja nüüdisaegse kultuurisündmustega; väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt.
- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus** – suutlikkus ennast teostada, toimida teadliku ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ning järgida ühiskonnas kehtivaid väärtusi ja norme ning erinevate keskkondade reegleid; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel.
- **Enesemääratluspädevus** – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi; järgida terveid eluviise; lahendada iseendaga, oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid ning inimsuhetes tekkivaid probleeme.
- **Õpipädevus** – suutlikkus organiseerida õppekeskkonda ja hankida õppimiseks vajaminevat teavet; planeerida õppimist ja seda järgida; kasutada õpitut, sealhulgas õpioskusi ja – strateegiaid, erinevates kontekstides ning probleeme lahendades; analüüsida enda teadmisi ja oskusi, tugevusi ja nõrkusi ning selle põhjal edasiõppimise vajadust. Tähelepanu tuleb juhtida praktiliste oskuste ja teadmiste omandamisele praktilise õppeviisi (harjutamise) kaudu, praktiliste tegevuste integreerimisele ja otsida võimalusi õpilaste praktiliste oskuste omandamiseks. Vajalik on arendada õpilaste vastutustunnet ja suurendada koostööd eakaaslaste ning täiskasvanute vahel kooli õppe- ja kasvatustöö eesmärkide saavutamiseks. Tähtis on jälgida õpilaste individuaalset arengut ja arvestada õpilase individuaalseid vajadusi.
- **Suhtluspädevus** – suutlikkus ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada, arvestades olukordi ja suhtluspartnereid, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste,

kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt.

- **Matemaatikapädevus** – suutlikkus kasutada matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid erinevaid ülesandeid lahendades kõigis elu- ja tegevusvaldkondades.
- **Ettevõtlikkuspädevus** – suutlikkus ideid luua ja neid ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi; seada eesmärged ja neid ellu viia; korraldada ühistegevusi, näidata initsiatiivi ja vastutada tulemuste eest; reageerida paindlikult muutustele ja võtta arukaid riske.
- **Digipädevus** - suutlikkus orienteeruda ja tegutseda infotehnoloogilises maailmas. Võõrkeelt õppides kasutatakse digivahendeid internetis teabe otsimiseks ning saadud teabe rakendamiseks, arutledes erinevate kultuuri- ja igapäevaeluteemade üle. Rakendatakse veebisõnastikke, tõlkeprogramme ja muid asjakohaseid digitaalsete rakendusi, luuakse sisu ning säilitatakse loodud digitaalsel kujul. Digikeskkonnas võõrkeeles suheldes jälgitakse teabe ohutut kasutamist ja jagamist. Eraelu kajastavaid, sh isikuandmeid sisaldavaid, tekste koostades ning jagades pööratakse tähelepanu interneti turvalisusele.

3.2.3. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 5. klassis. 5. klassis on võõrkeeletõpetus eelkõige propedeutilise suunitlusega: õpilasi valmistatakse ette keeleoskuse omandamiseks. Oluline on, et õpilased saaksid elementaarsed teadmised võõrkeeletõpetuse eripärast, et nad hakkaksid tajuma keelele omast kõla, intonatsiooni. Võõrkeeletõpetuse eesmärk on õpetada kasutama keelt loomulikes suhtlusolukordades. Õpetaja ülesandeks on luua klassis võimalikult loomulik keelekeskkond. Sellele aitavad kaasa erinevad õppemeetodid, mille käigus kujundatakse suhtlus- ja käitumisoskusi. 5. klassis on esmatähtis kuulamisoskuse ja kuuldust arusaamise arendamine. Õpilasi õpetatakse aktiivselt kuulama, eristama üksikuid sõnu ja väljendeid, aga ka hääletooni ja intonatsiooni. Kuulamisoskuse kujundamine on vahetult seotud matkimise ja järele kordamisega ning artikulatsiooniparaadi arendamisega. Oluline on õpetada märkama ka kõneleja miimikat ja žeste, sest need toetavad kõne mõistmist. Õpilane omandab oskuse reageerida initsiatiivsele repliigile (küsimus, teade, korraldus). Õppetöös kasutatakse suulise eelnevuse printsiipi: see, mida laps hakkab lugema ja kirjutama, omandatakse eelnevalt suulises kõnes. Kompleksselt arendatakse kõiki osaoskusi, peamiseks õppemeetodiks on praktiline harjutamine. Olulisel kohal on tajutavate abivahendite kasutamine mälu arendamisel, seoste loomise õpetamine.

5. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- tunneb tähestikku;
- tunneb ära õpitud sõna kirja pildi;
- tunneb õpitud sõnad/väljendid ära suulises kõnes ja lühikestes kirjalikes tekstides;
- oskab õpitud sõnu/väljendeid lugeda, hääldada ja tõlkida;
- oskab vastata jah/ei küsimustele ja teistele lihtsatele küsimustele õpitud sõnavara piires;
- oskab öelda arve 1–10 ja 10–1;
- oskab kirjutada lihtsamaid õpitud sõnu/väljendeid.

Õppesisu:

Võõrkeelsete sõnade hääldamine, helitute häälikute hääldamine; isikulistest asesõnadest arusaamine; enim levinud pöörsõnade omandamine; küsisõnad; lihtsatele küsimustele vastamine (ühesõnaliselt). lühikeste lihtsate küsimuste esitamine (õpitud sõnavara piires); omadussõnade kasutamine; asesõnade kasutamine; lihtsate lühikeste lausete moodustamine (õpitud sõnavara piires); viisakusväljendite kasutamine; arvutamine kuni 10-ni; tähestiku ja suure algustähe kasutamine; õpitud sõnade ja väljendite lugemine; kirjutatud sõnadest ja väljenditest arusaamine ja esemetega seostamine; oma isikuandmete kirjutamine; kellaegade õppimine; sõnavara laiendamine ja kinnitamine; keelemängudes osalemine.

Õppetegevus 6.–7. klassis. 6.–7. klassis hakkab õpilaste tunnetustegevuse tase võimaldama aktiivsemalt ja iseseisvamalt õppetegevuses osaleda. Kujundatakse elementaarseks suhtlemiseks vajalik sõnavara. Õpitakse moodustama ning kasutama grammatiliselt õigeid lauseid õpitud sõnavara ja keeleteadmiste piires. Kujundatakse õpilaste kõnelemissoovi ja suhtlemisjulgust, arendatakse sõnade hääldus- ja kirja pildi kokkusobitamist ning lugemisoskust. Kõneoskuse arendamisel õpetatakse õpilasi kasutama kompensatoorseid strateegiaid (üle küsimine, uuesti alustamine) ja mitteverbaalseid väljendusvahendeid (žestid, miimika, imiteerimine). Peamiseks õppemeetodiks on jätkuvalt praktiline harjutamine. Jätkuvalt kasutatakse ka suulise eelnevuse printsiipi: see, mida õpilane hakkab lugema ja kirjutama, omandatakse eelnevalt suulises kõnes. Kompleksselt arendatakse kõiki osaoskusi.

6. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- saab aru õpitud sõnadest, lühematest lausetest ja neis sisalduvatest väljenditest;
- oskab neid lugeda õige hääldusega;
- oskab vastata lihtsamatele küsimustele õpitud teemade piires;
- reageerib adekvaatselt suulistele ja kirjalikele korraldustele;
- suudab osaleda dialoogis õpitud lausemallide piires;
- oskab öelda arve;
- oskab teha ära kirja õpitud lühikestest võorkeelsetest tekstidest.

Õppesisu:

Sõnavara laiendamine ja kinnistamine; enim levinud pöörsõnade kasutamine; tuttavate esemete ja olendite nimetamine; omadussõnade kasutamine; lihtsate lühikeste lausete moodustamine (õpitud sõnavara piires); lihtsatele küsimustele vastamine, lühikeste lihtsate küsimuste esitamine (õpitud sõnavara piires); viisakusväljendite kasutamine, suuliste juhendite järgimine; õpitud sõnade ja väljendite oma vajaduste väljendamiseks kasutamine (küsimuste esitamine, küsimustele vastamine); numbrite õppimine kuni 100-ni; võorkeele tähestiku tundmine; ajamääruste tundmaõppimine; õpitud sõnade ja väljendite lugemine ja ära kirjutamine; kirjutatud lühikeste lihtsate tekstide lugemine ja mõistmine (õpitud teemade piires); lühikeste lausete ja fraaside enda ja oma lähima ümbruse kohta kirjutamine; keelemängudes osalemine.

6. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) saab aru õpitud sõnadest ja lühikestest lausetest, kui räägitakse aeglaselt, hääldab õigesti õpitud sõnu;
- 2) reageerib adekvaatselt väga lihtsatele küsimustele ja juhistele;
- 3) osaleb dialoogis õpitud lausemallide piires;
- 4) oskab teha ära kirja õpitud lühikestest tekstidest;
- 5) oskab öelda arve;
- 6) tunneb ja järgib esmaseid viisakusnorme; on saavutanud eel-A1 (Pre-A1) keeleoskustaseme.

7. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- saab aru selgelt hääldatud väljenditest, lausetest ning dialoogidest õpitu piires;
- saab aru lihtsamatest kirjalikest tekstidest, oskab neid lugeda ja tõlkida;
- oskab vastata küsimustele teksti põhjal suuliselt ja kirjalikult; mõistab kirjalikke lühikesi korraldusi;
- osaleb dialoogis õpitud lausemallide piires;
- oskab rääkida endast, oma perest ja lähiümbrusest õpitud sõnavara ning grammatika piires;
- oskab kirjutada lühemaid lauseid enda ja oma pere kohta;
- oskab juhendamisel leida teavet veebist ja kasutada arvuti abi õppetöös;
- on saavutanud A1-keeleoskustaseme.

Õppesisu:

Sõnavara laiendamine ja kinnistamine; lihtsate lausete moodustamine (õpitud sõnavara piires); õpitud sõnade ja väljendite oma vajaduste väljendamiseks kasutamine (küsimuste esitamine, küsimustele vastamine); osalemine dialoogides (õpitud sõnavara ja lausemallide piires); dialoogide alustamine, jätkamine ja lõpetamine (erinevates igapäevaelu ja teenindussfääriga seotud suhtlussituatsioonides); iseenda ja oma lähima ümbruse kirjeldamine (suuliselt ja näidise abil kirjalikult); suuliste juhendite järgimine, kirjutatud lühikeste lihtsate tekstide lugemine ja mõistmine (õpitud teemade piires); lühikestest tekstidest vajaliku teabe leidmine; lihtsate lühiteadete igapäevaeluga seotud tegevustes kirjutamine (nt postkaart, kutse); lühikeste kirjeldavate tekstide koostamine (näidise järgi); numbrite kasutamine 100 piires. ajavormid (oleviku ja lihtmineviku eristamine); asesõnade ja sidesõnade kasutamine; aastaarvude lugema õppimine; „s“ - i kasutamine erinevates keelendites (who`s, cats...) võrdlusastmete õppimine.

Õppetegevus 8.–9. klassis. 8.–9. klassis kujundatakse ja kinnistatakse võõrkeeleteadmisi ja -oskusi, mis aitavad õpilasel edaspidi iseseisvas elus toime tulla. Põhiülesandeks on kõnekeele arendamine. Kujundatakse arusaamist kõnest ja tekstist, stimuleeritakse kõnelemissoovi eluliselt vajalikes situatsioonides, õpetatakse orienteeruma igapäevases võõrkeelses teabes, õpetatakse iseseisvalt sõnastikke kasutama ning täitma lihtsamaid tarbekirja vorme. Jätkuvalt kujundatakse keele kõiki osaoskusi.

8. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- saab aru dialoogidest ja tekstidest õpitud teemade piires;
- oskab leida neist vajalikku infot ja vastata küsimustele;
- mõistab kirjalikke tööjuhiseid;
- oskab kasutada lihtsamaid viisakusväljendeid vestluse alustamiseks ja lõpetamiseks, osaleb lihtsates lühikestes igapäevaelu suhtlussituatsioonides;
- oskab moodustada lihtsamaid küsimusi;
- oskab kirja panna oma isikuandmeid (täita formulari), kirjutada õnnesoove;
- oskab kirjutada lühitutvustust oma igapäevaeluga seotud tegevuste kohta;
- oskab õppe-eesmärkidel kasutada lihtsamaid digikeskkondi, saata e-kirja.

Õppesisu:

Sõnavara laiendamine ja kinnistamine; lühikeste tekstide koostamine (õpitud temaatika piires); osalemine dialoogides (õpitud sõnavara ja lausemallide piires); dialoogide alustamine, jätkamine ja lõpetamine (erinevates igapäevaelu ja teenindussfääriga seotud suhtlussituatsioonides); iseenda, oma tegevuste ja oma lähima ümbruse kirjeldamine (suuliselt); kirjutatud lühikeste lihtsate tekstide lugemine ja mõistmine (nt postkaardid, teeviidad, teated, sõnumid); lühikestest tekstidest vajaliku teabe leidmine; suuliste ja kirjalike juhendite järgimine; lihtsatest kirjalikest tööjuhistest arusaamine; olulisest teabest (menüü, juhendid, lihtsamad küsimustikud, reklaam) arusaamine; lühikeste kirjeldavate tekstide koostamine (näidise järgi); suurte numbrite nimetamine ja kasutamine; ajavormid (oleviku, lihtmineviku, ennemineviku ja tuleviku eristamine); asesõnade ja sidesõnade kasutamine; aastaarvude lugema õppimine; „s“- i kasutamine erinevates keelendites (who`s, cats...) võrdlusastmete kasutamine.

9. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- saab aru dialoogidest, lühikestest juttudest, sõnumitest ja teadetest tuttavatel teemadel;
- tunneb õpitava maa üldisemaid kultuurilisi iseärasusi;
- loeb nii lühikesi ilukirjanduslikke kui ka faktilist infot sisaldavaid tekste ja leiab vajalikku infot;
- oskab tutvustada suuliselt ennast, oma perekonda, oma huvialasid ja tegevusi ning oma lähiümbrust õpitud sõnavara ja lausemallide piires;
- oskab väljendada oma arvamust ja tundeid õpitud lausemallide piires;
- oskab rääkida minevikus toimunud sündmustest;
- oskab kirjutada lihtsaid sõnumeid ja tekste ning saata e-kirja ja vastata sellele;
- oskab kasutada õpitud veebilehekülgi ja digiseadmeid;
- on saavutanud A2-keeleskustaseme.

Õppesisu:

Sõnavara laiendamine ja kinnistamine; autentse kõne kuulamine (õpitud teemade piires); selle kõne peamisest mõttest arusaamine; lühikestest juttudest, teadetest ja sõnumitest tuttavatel teemadel arusaamine; lühikeste tekstide koostamine õpitud temaatika piires (näidise abil); osalemine dialoogides (õpitud sõnavara ja lausemallide piires); dialoogide alustamine, jätkamine ja lõpetamine (erinevates igapäevaelu ja teenindussfääriga seotud suhtlussituatsioonides); kirjutatud lühikeste lihtsate tekstide lugemine ja mõistmine (nt postkaardid, isiklikud kirjad, kuulutused, teeviidad, teated, sõnumid); tekstidest faktilise info ja vajaliku teabe leidmine; iseenda, oma huvide ja oma pereliikmete tutvustamine (suuliselt ja kirjalikult näidise abil); oma tegevuste ja oma lähima ümbruse kirjeldamine (suuliselt); suuliste ja kirjalike juhendite järgimine, lihtsatest kirjalikest tööjuhustest arusaamine; olulisest teabest olmetekstides (menüü, juhendid, lihtsamad küsimustikud) arusaamine; lühikeste ja lihtsate tekstide kirjeldamine (erinevat tüüpi sõnumid, kirjeldused, minevikus toimunud tegevused); suurte numbrite nimetamine ja kasutamine; ajavormid (oleviku, lihtmineviku, ennemineviku ja tuleviku eristamine); asesõnade ja sidesõnade kasutamine; aastaarvude ja suurte numbrite kasutamine; „s“- i kasutamine erinevates keelendites (who`s, cats...).

9. klassi ja III kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) saab kuulates aru lihtsate tekstide põhisisust õpitud sõnavara piires;
- 2) oskab end suuliselt tutvustada, rääkida oma hobidest ja pereliikmetest õpitud lausemallide piires;
- 3) mõistab kaardi või e-kirjaga saadetud lühikesi sõnumeid;

- 4) täidab lihtsat ankeeti isikuandmetega ja kirjutab näidise järgi lihtsaid sõnumeid;
- 5) kasutab õpetaja juhendamisel endale sobivaid keeleõppestrateegiaid ja keeleõppe abivahendeid (sõnaraamatut, internetti);
- 6) teab õpitava keele maa(de) kultuuri(de) põhijooni; on saavutanud A2-keeleoskustaseme.

3.3. Matemaatika

3.3.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid

Matemaatikaõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) saab aru matemaatika vajalikkusest oma elus ja tegevuses, tunneb rõõmu matemaatikaga tegelemisest;
- 2) omandab iseseisvaks tööks ja koostööks vajalikud oskused ning hoiakud;
- 3) õpib ümbritseva maailma esemeid ja nähtusi struktureerima (järjestama, võrdlema, rühmitama, loendama, mõõtma);
- 4) oskab suunamisel otsida matemaatikaalast teavet, kasutab õpetaja juhendamisel või iseseisvalt sobivaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid;
- 5) tunneb õpitud matemaatilisi mõisteid ja seoseid, rakendab matemaatikateadmisi ning lahendab jõukohaseid probleemsituatsioone teistes õppeainetes ja igapäevaelus.

Matemaatika õpetamisel lihtsustatud õppekava järgi õppivatele õpilastele on kõige olulisem keskenduda nendele matemaatikaalastele teadmistele, mida valdamata on raske toime tulla ja osaleda ühiskonnaelus. Seetõttu peab matemaatika õpe keskenduma praktilistele ja rakenduslikele oskustele, mis aitavad kaasa igapäevaelus ettetulevate probleemide lahendamisele. Lisaks peab matemaatika andma oskusi ja teadmisi, mis aitavad kaasa elukutse omandamisele.

Matemaatika õppimise aluseks on laste suutlikkus koolitee alguseks omandada rida käelis- sõnalisi tegevusi ehk mõtlemisoperatsioone (järjestamine, rühmitamine, loendamine, mõõtmine jt). Lihtsustatud õppekava järgi õppivatel õpilastel kujuneb nende omandamine mitmete arenguhälvete tõttu aeglasemalt. Matemaatika õppimist pidurdavad sageli ka lüngad psüühika- ja isiksuseomadustes (tähelepanu, taju, mälu mõtlemine), aga ka kõne arengus. Seega on matemaatika ainekava kujundamise üheks mõjuriks õpilane kui õppija ja tema toimetulek koolis ning koolijärgsel ajal.

Matemaatika ainekava lihtsustatud õppes haarab viit valdkonda, mida käsitletakse tasakaalustatult kõikides klassides:

1. Naturaalarvud. Naturaalarvude aritmeetika.
2. Suurused. Mõõtühikud ja mõõtmine.
3. Murdarvud. Murdude aritmeetika. Protsent.

4. Geomeetria algkursus.

5. Sotsiaalmatemaatika. Eluliste probleemide praktiline lahendamine.

3.3.2. Üldpädevused

- **Väärtuspädevus.** Õpilasi suunatakse märkama geomeetriliste kujundite seost arhitektuuri ning loodusega. Matemaatika õppimine eeldab järjepidevust, selle kaudu arenevad isiksuse omadustest eelkõige püsivus, sihikindlus ja täpsus. Kasvatatakse sallivust erinevate matemaatiliste võimetega õpilastesse.
- **Sotsiaalne pädevus.** Vastutustunnet ühiskonna ja kaaskodanike ees kasvatatakse sellesisuliste tekstülesannete lahendamise kaudu. Rühmatöös on võimalik arendada koostööoskusi. Erinevate statistiliste näitajate ja ülesannete põhjal tehakse adekvaatseid, objektiivseid ning tolerantsust arendavaid järeldusi (ühiskonna majanduslik areng, tööandja ja töövõtja suhtes jne).
- **Enesemääratluspädevus.** Matemaatikat õppides on tähtsal kohal õpilaste iseseisev töö. Iseseisva ülesannete lahendamise kaudu võimaldatakse õpilasel hinnata ja arendada oma matemaatilisi võimeid.
- **Õpipädevus.** Matemaatikat õppides on väga oluline osata õpitavat organiseerida ning seda mõista. Oluline on, et õpilane oskaks planeerida oma tegevust ning kasutada vajadusel erinevaid abivahendeid nagu skeemid, näidised, joonised, tabelid. Tähtis on üldistamise ja analoogia kasutamise oskus: oskus
- kanda õpitud teadmisi üle sobivasse konteksti.
- **Suhtluspädevus.** Matemaatikas arendatakse suutlikkust väljendada oma mõtet selgelt, lühidalt ja täpselt. Tekstülesannete lahendamise kaudu areneb oskus teksti mõista: eristada olulist ebaolulisest ja otsida välja etteantud suuruse leidmiseks vajalikku infot. Matemaatika oluline roll on kujundada valmisolek erinevatel viisidel (tekst, graafik, tabel, diagramm, valem) esitatud info mõistmiseks, seostamiseks ja edastamiseks. Arendatakse suutlikkust esitada matemaatiliste sümbolite ja valemite sisu tavakeeles.
- **Matemaatikapädevus.** Lihtsamate mõõtmiste sooritamine; mudelite, skeemide ja graafikute koostamine ning lugemine; igapäevaelus vajalike rahaliste toimingute teostamine, eelarve kavandamine ja argitoiminguteks vajaliku materjalikulu arvestamine.
- **Ettevõtlikkuspädevus.** Selle pädevuse arendamine peaks matemaatikas olema kesksel kohal. Uute matemaatiliste teadmiseni jõutakse sageli vaadeldavate objektide omaduste analüüsimise kaudu. Ettevõtlikkuspädevust arendatakse erinevate eluliste andmetega (tekst)ülesannete lahendamise kaudu. Ühele ülesandele erinevate lahenduste leidmine arendab paindlikku mõtlemist ning ideede genereerimise oskust.
- **Digipädevus.** Matemaatikat õppides kasutatakse digivahendeid teabe leidmiseks ning saadud teabega probleemülesannete lahendamiseks, samuti (tekst)ülesannetega saadava teabe kontrollimiseks ning seoste loomiseks

ümbritsevaga. Isikuandmeid sisaldavaid ülesandeid koostades ja lahendades pööratakse tähelepanu interneti turvalisusele ning igapäevaelu väärtuspõhimõtete järgimisele. Digivahendeid saab tutvustada ja kasutada õpitava kinnistamiseks, näiteks erinevate õppemängude kaudu (nii õppemängude mängimine kui ise loomine, nt programmi Kahoot abil). Oma konto loomine erinevatesse matemaatikaoskust arendavatesse keskkondadesse, oma konto haldamine, turvaline liikumine, oma kontoandmete turvaline hoidmine. Geomeetriliste kujundite tundma õppimine ning kinnistamine erinevate tabelitöötlusprogrammidega (nt MS Excel, Libre Office Calc, MS Word). Mõisted: rida, tulp, veerg, lahter, järgarvud. Andmete kogumine ning andmetöötlusprogrammide abil diagrammide koostamine. Diagrammide leidmine internetist ning nende lugemisoskuse kujundamine.

- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus.** Matemaatika tunnis arendatakse sotsiaalset ja kodanikupädevust, soodustades koostööd ja vastastikust abistamist õpilaste vahel. Rühmatööd ja projektid annavad võimaluse lahendada praktilisi probleeme ja kasutada matemaatikat igapäevaelus, mis arendab õpilaste kriitilist mõtlemist ja otsuste tegemise oskust. Läbi arutelude ja probleemide lahendamise matemaatikas õpivad õpilased arvestama erinevate seisukohtadega ja austama teiste panust, mis omakorda aitab kaasa nende sotsiaalse vastutustunde ja kodanikuteadlikkuse kasvule.

3.3.3. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis. 1.–2. klassis saavad õpilased esmased kogemuslikud kujutlused esemete ja suuruste maailmast, hulkadest, vormist, ruumist ja ajast, arvudest 20 piires ning arvude liitehitusest. Õpitakse tundma lihtsamaid geomeetrilisi kujundeid, omandatakse esmased kujutlused mõõtmisest ja mõõtühikutest. Õpitakse opereerima hulkadega, sooritama liitmis- ja lahutamistehteid ning rakendama neid matemaatiliste jutukeste koostamisel ning eluliste probleemsituatsioonide lahendamisel.

1. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- orienteerub ruumis ja tasapinnal küsimuse kus? ja korralduse pane ...! alusel;
- võrdleb ja järjestab esemeid suuruse, pikkuse, laiuse ja kõrguse järgi;
- opereerib hulkadega (oskab hulki võrrelda, võrdsustada ja ühendada ning eraldada osahulka);
- nimetab, kirjutab ja võrdleb arve 10 piires;
- teab arvude koostist 10 piires;
- liidab ja lahutab 10 piires;
- teab rahaühikuid;

- eristab ja konstrueerib praktiliselt geomeetrilisi kujundeid ring, kolmnurk, nelinurk ja teab nende nimetusi;
- teab nädalapäevade ja aastaegade järgnevust toetudes abivahenditele;
- lahendab ja koostab abiga matemaatilisi jutukesi.

Õppesisu:

Tegevused esemete ja gruppidega; esemeid eristavad tunnused; võrdlemine peale asetamise ja kõrvutamise teel; esemete ühised tunnused, esemete hulga ühise nimetuse andmine; suurstunnused: suur-väike, suurem-väiksem, ühesuurused; pikk-lühike, pikem-lühem, ühepikkused; lai-kitsas, laiem-kitsam, ühelaiused; kõrge-madal, kõrgem-madalam, ühekõrgused; paks-jäme, õhuke-peenike, paksem-jämedam, õhem-peenem, ühepaksused; sügav-madal, sügavam-madalam; esemete järjestamine suurstunnuste alusel kasvavas ja kahanevas järjekorras (esemete arv reas kuni 5 eset); antud tunnuste järgi esemete leidmine, tunnuste nimetamine; ruumikujutlused: üleval-all, ülemine-alumine, ees-taga, ette-taha, kaugel-lähedal, keskel, vahel, järel, kõrval, juures, peal, kohal, sees, kaugemal-lähemal, vasak-parem, vasakul-paremal, siin-seal; eseme asukoha määramine küsimuse kus? abil (endast või esemest lähtuvalt), esemete asetamine nõutud kohale; kujutlused raskustest: raske-kerge, raskem-kergem, üheraskused. Esemete võrdlemine raskuse alusel (lihastundlikkusele toetudes); hulkade vaatlemine, ühise tunnuse leidmine ja nimetamine (seos: kuuluvad ühte hulka); hulkade moodustamine ühe ja/või kahe ühise etteantud tunnuse järgi (laius, kõrgus jne); hulkade võrdlemine ja võrdsustamine (üksüheses vastavuses); geomeetriliste kujundite (ring, kolmnurk, nelinurk) kasutamine hulgaelementidena; hulkade ühendamine ja hulgast osahulga eraldamine; hulga suuruse tajumine, kujutlused palju, vähe, üks ja palju; kujutlused rohkem, vähem, sama palju, võrdselt; kujundite ring, kolmnurk, nelinurk (ruut, ristkülik) nimetamine, eristamine, konstrueerimine; nädal (nädalapäevade nimetamine ja järjestamine); aasta (aastaegade nimetamine ja järjestamine); sirg- ja kõverjoonte eristamine, nimetamine ja joonestamine.

Arvud 1–10: Järgmise arvu tekkimine eelmisele ühe lisamise teel; esemete hulga tajumine; hulga ja arvu vaheline seos; arv kui loendamise tulemus; kuni neljast elemendist koosneva hulga haaramine; hulga, arvu ja numbri vaheline seos; arvude rida (arvude nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras, puuduvate arvude nimetamine, arvu naabrite nimetamine); arvude võrdlemine (on suurem kui, on väiksem kui, on võrdne); järgarvule vastava eseme määramine; arvu koostis; esemete hulga muutva tegevuse sooritamine ja kommenteerimine (konkreetses materjali põhjal ja arvudega); märkide +, -, = sisulise tähenduse tutvustamine; arvule vastava hulga moodustamine; liitmise ja lahutamise tehte sisu avavate võtmesõnade selgitamine (sain kokku, on kokku, panen juurde, lisan juurde, oli, võtan ära, jäi järele); tutvumine rahaühikutega (euro): nimetamine, eristamine; vajaliku summa moodustamine rahatähtedest ja müntidest (10 piires); praktilised harjutused rahatähtede ja müntidega; matemaatilised jutukesed; lihtülesande koostamine ja lahendamine esemete ja aplikatsioonide, seeriapiltide, süžee-piltide

abil; tekstülesande eristamine võrdusest; lihtülesanded summa ja vahe leidmiseks (täieliku näitlikustamise tasandil); lahenduse vormistamine avaldisena (küsimus ja vastus suuliselt).

2. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teab naturaalarve 1–20;
- vastandab hulgaelemente arvuga (20 piires);
- määrab arvu koha naturaalarvude reas;
- eristab ühe- ja kahekohalisi arve, arvus kümnelisi ja ühelisi;
- liidab ja lahutab 20 piires järku ületamata;
- lahendab kolme arvu liitmise või lahutamise liitülesandeid;
- seostab ajasuhteid eile, täna, homme, üleöö ja ülehommepäevadega;
- määrab aega täistundides;
- kasutab mõõtmisel pikkusühikut sentimeeter;
- mõõdab joonlaua abil lõigu pikkust sentimeetrites;
- joonestab punktide järgi joonlaua abil kolmnurka ja nelinurka;
- kasutab õpitud rahaühikuid ostu-müügitehingute sooritamisel poemängus;
- lahendab abiga ühetehtelisi tekstülesandeid summa ning vahe leidmiseks.

Õppesisu:

Arvud 11–20; teise kümnenä arvu moodustamine (järgmise arvu tekitamine eelmisele arvule ühe lisamise (liitmise) teel); esemete hulga tajumine; hulga ja arvu vaheline seos, hulga, arvu ja numbriga vaheline seos, arvule vastava hulga moodustamine; arvude rida 1–20 (puuduvate arvude nimetamine, arvu naabrite nimetamine, arvude nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras); arvude võrdlemine; kümneline, üheline, nende koht arvus; ühe- ja kahekohalised arvud; arvude 11–20 lugemine ja kirjutamine; liitmine ja lahutamine 20 piires järguühikut ületamata konkreetse materjali abil ja arvudega; liitmis- ja lahutamisesannete lugemine ja kirjutamine sõnadega (pluss, miinus, on) ja märkidega (+, -, =); ajasuhted: mõistete eile, täna, homme sidumine nädalapäevadega, ööpäeva osade üldistamine sõnaga ööpäev; ajaühikud: mõiste nädal (puhke- ja tööpäevad, nädala kestus); mõisted üleöö ja ülehommepäev; kellaeg: kella liikide nimetamine ja eristamine, suur ja väike osuti, kellaaja määramine tunnilise täpsusega; pikkusühikud: sentimeeter (cm) – nimetus, tähendus, kasutamine; mõõtühiku valmistamine (1 cm); mõõtmistulemuste lugemine, joonlaua kasutamine (alustades 0-st); lõik, lõigu mõõtmine joonlaua abil, lõikude võrdlemine; joonlaua abiga

kolmnurga ja nelinurga joonestamine etteantud punktide (tippude) järgi; kujundi elementide nimetamine (nurk, külg), nende loendamine; tekstülesandest andmete väljatoomine ja kujutamine esemelis-skemaatilisel; lahenduse kirjalik vormistamine (küsimus, võrdus, vastus); praktiliselt sooritatud kahetehteliste ülesannete lahenduste vormistamine võrdustena (vastus suuliselt); rahaühikud: rahatähe vahetamine suuremaks või väiksemaks; vajaliku summa moodustamine rahatähtedest (20 piires); praktilised harjutused; ühetehtelise ülesande lahendamine summa ning vahe leidmiseks (seosed rohkem-vähem, pikem-lühem, teiste suurusühikute kasutamine).

Õppetegevus 3.–5. klassis. 3.–5. klassis omandavad õpilased kujutluse arvudest 1000 piires, arvude kümnendkoostise ja rakendavad seda arvutamisel ning eluliste probleemide lahendamisel. Omandatakse kujutlused korrutamise ja jagamise olemusest ning rakendatakse neid korrutamise- ja jagamistabeli ülesannete lahendamisel. Omandatakse kujutlus mõõtühikute süsteemist ja õpitakse arvutama nimega arvudega. Õpitakse eristama, nimetama, mõõtma ja joonestusvahenditega joonestama tasapinnalisi geomeetrilisi kujundeid. Kujuneb arusaam elus esinevate probleemide sõnastamisest tekstülesandena. Omandatakse oskus esemeliselt ja skemaatilisel modelleerida lihtsamaid liht- ja lihtsituatsioone.

3. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teab naturaalarve 1–100;
- teab arvude ehitust kümnendsüsteemis (100 piires);
- võrdleb arve;
- liidab ja lahutab arve 20 piires;
- liidab ja lahutab arve 100 piires;
- teab mõõtühikuid meeter, kilogramm, liiter ning rahaühikuid euro ja sent;
- liidab ja lahutab ühenimelisi arve;
- määrab õpetaja juhendamisel aega täis- ja pooltunnise täpsusega ning kalendri järgi päevades;
- joonestab sirglõigu ja nelinurga mõõdu järgi;
- lahendab abiga ühe- ja kahetehtelisi tekstülesandeid.

Õppesisu:

Eesmärgiks on tutvustada õpilastele põhilisi naturaalarvudega arvutamise võtteid 100 piires, luua kujutlused mõõtühikute süsteemist, geomeetriliste kujundite ja kehade elementidest, õpetada rakendama omandatud teadmisi eluliste probleemide

lahendamiseks, sh õppekäikude ja õuesõppe kaudu. Sel etapil omandavad õpilased kujutluse arvumõistest 100 piires, õpivad eristama järkarve ja järguühikuid, tunnevad arvude ehitust kümnendsüsteemis ja oskavad seda arvutamisel rakendada. Tutvutakse suulise ja kirjaliku arvutamise algoritmidega. Antakse kujutlus mõõtühikute süsteemist ja õpitakse tunda tehteid nimega arvudega. Õpitakse geomeetriliste kujundite elemente eristama, nimetama ja joonestama, vajalikke mõõteriistu ja joonestusvahendeid kasutama. Süveneb arusaam, et elus ettetulevaid probleeme saab sõnastada tekstülesandena. Õpitakse kasutama oma teadmisi tekstülesande struktuurist. Õpitakse esemeliselt ja skemaatiliselt modelleerima lihtsamaid liht- ja liitsituatsioone (ühe- ja kahetehtelised tekstülesanded õpitavate seoste kohta), omandatakse kujutlus situatsiooni (ülesande) analüüsimisest ja lahendusstrateegia väljatöötamisest. Õpitakse tekstülesande lahendamiseks vajalikke tegevusi planeerima, lahendust kirjalikult vormistama.

- Arvude nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras (1–100).
- Ühe-, kahe- ja kolmekohaline arv.
- Arvude jaotamine ja koostamine kümneliste ja üheliste järgi.
- Arvude võrdlemine 100 piires.
- Võrratuste kirjutamine, lugemine ja lahendamine märgid $>$, $<$, $=$.
- Arvude moodustamine saja piires.
- Arvude saamine loendamise teel. Arvud 21–100.
- Arvude 21–100 lugemine ja kirjutamine.
- Täiskümnete numeratsioon.
- Arvu koha ja naabrite määramine arvureas;
- Järgarvud 11.–20.
- Numbri asukoha tähtsus arvu märkimisel.
- Paaris- ja paaritud arvud.
- Liitmise ja lahutamise tulemuse õigsuse kontrollimine (pöördtehtega).
- Liitmine ja lahutamine üleminekuta ühest kümnest teise (suulise arvutamise võtet kasutades): täiskümnete liitmine ja lahutamine.
- Liitmine ja lahutamine kahekümne piires üleminekuga ühest kümnest teise (suulise arvutamise võtet kasutades).
- Kahetehteliste võrduste lahendamine, sealhulgas liitmine täiskümneni ($37 + 3 = 40$) ja täiskümnest ühekohalise arvu lahutamine ($40 - 3 = 37$).
- Kahekohalisele arvule ühekohalise arvu liitmine.

- Kahekohalisest arvust ühekohalise arvu lahutamine.
- Kahekohalisele arvule kahekohalise arvu liitmine.
- Kahekohalisest arvust kahekohalise arvu lahutamine.
- Puuduva tehtekomponendi leidmine.
- Pikkusühikud: meeter (m), lugemine ja kasutamine;
- Mõõtmistulemuste märkimine ja lugemine.
- Rahaühikud: 50 senti, 20 eurot, 50 eurot, 100 eurot. Seos 1 euro = 100 senti.
- Massiühikud: kilogramm (kg); kujutus kilogrammist kui raskusmöödust, kasutamine.
- Praktiline tegevus (kaalumine) esemete raskuse määramiseks. Kaalukaussidega kaal, kaaluvihid, -pommid.
- Mõõtmistulemuste märkimine ja lugemine.
- Nimega arvude lugemine ja kirjutamine.
- Kellaeg: kellaaja määramine täis- ja pooletunnise täpsusega. Seos 1 ööpäev = 24 tundi.
- Ajaühikud: tund, minut; seosed: 1 tund on 60 minutit ($1 \text{ h} = 60 \text{ min}$), pool tundi on 30 minutit.
- Ajaühikud: kuu, päevade arv kuus; aasta, seos: 1 aasta = 12 kuud.
- Aja arvutamine kella järgi tundides ja kalendri järgi päevades.
- Ühenimeliste arvude liitmine ja lahutamine ($12 \text{ m} + 15 \text{ m}$; $37 \text{ kg} - 22 \text{ kg}$), vajadusel tulemuse teisendamiseks naaberühikuteks ($24 \text{ min} + 36 \text{ min} = 60 \text{ min} = 1 \text{ h}$; $75 \text{ cm} + 25 \text{ cm} = 100 \text{ cm} = 1 \text{ m}$).
- Mõõtmine meetrites ja sentimeetrites (joonlauda ja mõõdulinti kasutades). Seos: $1 \text{ m} = 100 \text{ cm}$. Sobiva mõõtühiku valimine.
- Sirglõigu joonestamine antud mõõdu järgi (nimega arv: 5 cm pikkune lõik).
- Antud sirglõigu pikendamine ja lühendamine.
- Nelinurga joonestamine antud mõõtude järgi (ruudulisele paberile).
- Lihtülesanded antud arvu suurendamiseks või vähendamiseks teatud arvu võrra.
- Üleminek lihtülesannetelt kahetehtelistele tekstülesannetele (sealhulgas ülesanded, mille teine ülesanne on esimese ülesande järg). Ühe- ja kahetehteliste tekstülesannete eristamine.
- Kahetehteliste tekstülesannete lahendamine (1. tehe – arvu suurendamine/vähendamine teatud arvu võrra, 2. tehe – summa leidmine).

- Üleminek tekstülesande sisu esemelis-skemaatilisel kujutamisel andmete skemaatilisele esitamisele. Ülesande lahenduse otsimine ja skeemi täiendamine ühistööna (õpetaja suunavatele küsimustele toetudes).
- Ostetava kauba maksumus ja selle vastavus olemasolevale rahasummale.

3. klassi ja I kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) märkab suunamisel matemaatikaga seonduvat ümbritsevas elus;
- 2) kasutab õpetajaga koostegevuses sobivaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid;
- 3) mõistab õpitud matemaatilist keelt;
- 4) oskab sihipäraselt vaadelda objekte ja nähtusi ning märgata ja kirjeldada nende erinevusi ja sarnasusi;
- 5) lahendab koostegevuses õpetajaga õpitud matemaatilisi probleemsituatsioone;
- 6) tunneb huvi matemaatika õppimise vastu.

4. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teab naturaalarve 100 piires;
- teab Rooma numbreid I–V;
liidab ja lahutab 100 piires;
- korrutab ja jagab toetudes korrutustabelile;
- lahendab kahe- ja kolmetehtelisi avaldisi;
- leiab osa tervikust;
- teab mõõtühikut millimeeter;
- oskab lugeda termomeetri näitu kraadides;
- tunneb kella (veerand-, pool-, kolmveerand- ja täistund);
- liidab ja lahutab ühe- ja mitmenimelisi arve;
- joonestab lõike etteantud mõõdu järgi;
- teab nurkade liike;
- lahendab koostöös õpetajaga kahetehtelisi tekstülesandeid.

Õppesisu:

4. klassis on ülesandeks tutvustada õpilastele põhilisi naturaalarvudega arvutamise võtteid 100 piires, luua kujutlused mõõtühikute süsteemist, geomeetriliste kujundite ja kehade elementidest, õpetada rakendama omandatud teadmisi eluliste

probleemide lahendamiseks, sh õppekäikude ja õuesõppe kaudu. Sel etapil omandavad õpilased kujutluse arvumõistest 100 piires, õpivad eristama järkarve ja järguühikuid, tunnevad arvude ehitust kümnendsüsteemis ja oskavad seda arvutamisel rakendada. Tutvutakse suulise ja kirjaliku arvutamise algoritmidega. Tundmatu suuruse leidmisel kasutatakse oma teadmisi tehtekomponentide vahelistest seostest. Antakse kujutlus mõõtühikute süsteemist ja õpitakse tundma tehteid nimega arvudega. Õpitakse geomeetriliste kujundite elemente eristama, nimetama ja joonestama, vajalikke

mööteriistu ja joonestusvahendeid kasutama. Süveneb arusaam, et elus ettetulevaid probleeme saab sõnastada tekstülesandena. Õpitakse kasutama oma teadmisi tekstülesande struktuurist. Õpitakse esemeliselt ja skemaatiliselt modelleerima lihtsamaid liht- ja liitsituatsioone (ühe- ja kahetehtelised tekstülesanded õpitavate seoste kohta), omandatakse kujutlus situatsiooni (ülesande) analüüsimisest ja lahendusstrateegia väljatöötamisest. Õpitakse tekstülesande lahendamiseks vajalikke tegevusi planeerima, lahendust

kirjalikult vormistama.

- Arvud 1–100, lugemine, kirjutamine, arvu asukoha määramine arvude reas.
- Üheliste, kümneliste, sajalise eristamine arvus.
- Arvude võrdlemine, märkide $<$, $>$, $=$ kasutamine arvude võrdlemise tulemuse ülesmärkimisel.
- Järgarvud 21.–100.
- Liitmine ja lahutamine 100 piires järku ületamata (suulise arvutamise võtet kasutades).
- Liitmine ja lahutamine 100 piires järgu ületamisega.
- Vahetuvusseaduse kasutamine.
- Liitmine ja lahutamine 100 piires järku ületamata (kirjaliku arvutamise võttega).
- Liitmis- ja lahutamistehte kontrollimine pöördtehtega.
- Korrutamise ja jagamise olemuse selgitamine. Praktiliste tegevuste sooritamine hulkadega: esemeliste hulkade võtmine teatud arv korda.
- Korrutamine kui võrdsete liidetavate summa leidmine.
- Võrdsete liidetavate liitmise asendamine korrutamisega.
- Korrutamise vahetuvusseadus.
- Korrutustabelile tuginev korrutamine ja jagamine.
- Korrutamise ja jagamise vaheline seos, selle kasutamine jagamise õppimisel ja kontrollimisel.

- Täiskümnete korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga 100 piires ($20 * 2 = 40$; $60 : 3 = 20$).
- Tehtekomponentide nimetused liitmisel ja lahutamisel. Tehtekomponentide nimetused korrutamisel ja jagamisel.
- Puuduva tehtekomponendi leidmine liitmisel ja lahutamisel.
- Puuduva tehtekomponendi leidmine korrutamisel ja jagamisel.
- Tehete järjekord.
- Ümarsulgude kasutamine kahetehtelistes võrdustes.
- Mõiste osa tervikust, mõiste olemuse selgitamine.
- Hariliku murru märkimine.
- Poole (kahendiku), kolmandiku, neljandiku, viiendiku leidmine tervikust (tegevuslikult).
- Pikkusühik: millimeeter (mm); mõõtmine, lugemine, kasutamine. Seos $1 \text{ cm} = 10 \text{ mm}$.
- Rahaühikud: kõikide õpitud rahaühikute kasutamine probleemülesannete lahendamisel.
- Termomeeter, termomeetrite liigid ja kasutamine, näidu lugemine skaalalt kraadides.
- Ajaühikud: sekund (s). Seos: $1 \text{ min} = 60 \text{ sek}$.
- Kellaaja määramine minutilise täpsusega, veerandtunnise täpsusega; kahesugune määramine (toetudes ööpäeva osadele).
- Mitmenimelised arvud.
- Nimega arvude liitmine ja lahutamine teisendamiseta: $5 \text{ m } 30 \text{ cm} + 20 \text{ cm}$; $5 \text{ m } 30 \text{ cm} - 2 \text{ m}$.
- Nimega arvude liitmine ja lahutamine teisendamiseta (kirjaliku liitmise ja lahutamise võtet kasutades).
- Nimega arvude liitmine (teisendamisega): $5 \text{ m } 60 \text{ cm} + 40 \text{ cm} = 5 \text{ m } 100 \text{ cm} = 6 \text{ m}$.
- Aja arvutamine kella järgi tundides ja kalendri järgi päevades (vastavad seeriapildid ja tekstülesanded).
- Murdjoon.
- Kõverjoon.
- Sirglõigu ja murdjoone mõõtmine ja joonestamine joonlaua abil etteantud mõõtude järgi.
- Sirglõigu pikendamine ja lühendamine (võrra).
- Nurkade (täisnurk, nürinurk, teravnurk) nimetamine ja eristamine.

- Nurkade (täisnurk, nürinurk, teravnurk) joonestamine joonlaua abil.
- Lihtülesanded: arvude suurendamine või vähendamine mingi arv korda.
- Ostu-müügi ülesanded. Sõltuvus: maksumus = hind * hulk.
- Kahetehtelise tekstülesande andmed tuuakse välja ühistööna (õpetaja küsimustele toetudes).
- Tekstülesanded seoste korda/võrra ja rohkem/vähem eristamiseks.
- Liitülesanded: kahetehteliste tekstülesannete lahendamine antud arvu suurendamiseks/vähendamiseks teatud arv korda (I tehe), summa leidmiseks (II tehe).
- Kahetehtelised tekstülesanded seoste korda/võrra, rohkem/vähem eristamiseks (seosed korda/võrra, rohkem/vähem on mõlemas tehtes).

5. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teab naturaalarve 1000 piires;
- eristab järguühikuid, oskab määrata nende arvu;
- teab Rooma numbreid I–X;
- liidab ja lahutab arve 1000 piires;
- korrutab ja jagab ühekohalise arvuga 100 piires;
- korrutab ja jagab ühekohalise arvuga 1000 piires;
- lahendab kahe- ja kolmetehtelisi avaldisi;
- saab aru mõiste harilik murd olemusest;
- leiab osa arvust 1000 piires;
- teab mõõtühikuid gramm, tonn, kilomeeter;
- määrab aega kella ja kalendri järgi;
- liidab ja lahutab nimega arve 1000 piires;
- korrutab ja jagab ühenimelisi arve 1000 piires;
- eristab ringi ja ringjoont;
- lahendab kahetehtelisi tekstülesandeid.

Õppesisu:

5. klassi ülesanne on tutvustada õpilastele põhilisi naturaalarvudega arvutamise võtteid 1000 piires, luua kujutlused mõõtühikute süsteemist, geomeetriliste kujundite ja kehade elementidest, õpetada rakendama omandatud teadmisi eluliste probleemide lahendamiseks, sh õppekäikude ja õuesõppe kaudu. Sel etapil

omandavad õpilased kujutluse arvumõistest 1000 piires, õpivad eristama järkarve ja järguühikuid, tunnevad arvude ehitust kümnendsüsteemis ja oskavad seda arvutamisel rakendada. Tutvutakse suulise ja kirjaliku arvutamise algoritmidega. Tundmatu suuruse leidmisel kasutatakse oma teadmisi tehtekomponentide vahelistest seostest. Antakse kujutlus mõõtühikute süsteemist ja õpitakse tundma tehteid nimega arvudega. Praktiliselt tutvustakse harilike murdarvude olemust, nende skemaatilist märkimist, lugemist ja kirjutamist. Õpitakse geomeetriliste kujundite elemente eristama, nimetama ja joonestama, vajalikke mõõteriistu ja joonestusvahendeid kasutama. Süveneb arusaam, et elus ettetulevaid probleeme saab sõnastada tekstülesandena. Õpitakse kasutama oma teadmisi tekstülesande struktuurist. Õpitakse esemeliselt ja skemaatiliselt modelleerima lihtsamaid liht- ja liitsituatsioone (ühe- ja kahetehtelised tekstülesanded õpitavate seoste kohta), omandatakse kujutlus situatsiooni (ülesande) analüüsimisest ja lahendusstrateegia väljatöötamisest. Õpitakse tekstülesande lahendamiseks vajalikke tegevusi planeerima, lahendust kirjalikult vormistama.

- Arvud 1000 piires, moodustamine, lugemine, kirjutamine.
- Arvu naabrid, nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras 1, 10, 100 kaupa.
- Arvude suurendamine või vähendamine mingi arvu võrra.
- Järgarvud 1000-ni.
- Järguühikute määramine arvus (tuhandeline) alustades kas kõrgemast või madalamast järgust.
- Iga järgu suurim ja väikseim arv.
- Arvu esitamine järkarvude summana ($567 = 500 + 60 + 7$).
- Järkarvude summa järgi arvu esitamine ($500 + 60 + 7 = 567$).
- Arvude võrdlemine.
- Liitmine ja lahutamine 100 piires järgu ületamisega (kirjaliku arvutamise võtet kasutades).
- Liitmine ja lahutamine 1000 piires järguühikut ületamata (kirjaliku arvutamise võtet kasutades).
- Kirjalik liitmine ja lahutamine 1000 piires järguühiku (üheliste järgu / kümneliste järgu) ületamisega
- Liitmine 1000-ni, lahutamine 1000-st.
- Kahekohaliste arvude korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga 100 piires ($14 * 2$; $48 : 4$; $56 : 4$) suulise arvutamise võtet kasutades.
- Kirjaliku korrutamise ja jagamise algoritm (järku ületamata).
- Korrutamise- ja jagamistehte õigsuse kontrollimine pöördtehtega.
- Kahekohalise arvu kirjalik korrutamine ühekohalise arvuga 1000 piires.
- Täiskümnete korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga ($90 * 7$; $360 : 4$).

- Täissadade korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga ($400 * 2$; $800 : 4$).
- Kolmekohalise arvu korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga üleminekuta ($121 * 4$; $624 : 2$).
- Ühenimeliste arvude korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga.
- Liitmise ja lahutamise kontrollimine pöördtehte abil.
- Korrutamise ja jagamise kontrollimine pöördtehtega.
- Puuduva tehtekomponendi leidmine liitmise ja lahutamistehetes.
- Puuduva tehtekomponendi leidmine korrutamise ja jagamistehetes.
- Tehete järjekord kahe- ja kolmetehtelistes avaldistes, ümarsulud kolmetehtelistes avaldistes.
- Jäägiga jagamine (kirjaliku arvutamise võtet kasutades).
- Rooma numbrid I–X.
- Mõisted murru lugeja ja nimetaja, murrujoone tähendus.
- Murdude $1/2$, $1/3$, $1/4$, $1/5$, $1/6$, $1/7$, $1/8$, $1/9$, $1/10$ leidmine skemaatiliselt, lugemine ja kirjutamine.
- Kolmekohalise arvu kirjalik korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga 1000 piires ($3 * 127$, $2 * 154$, $3 * 175$)
- Ajaühikud: aasta – 365 (366) päeva.
- Rahaühikud: euro, sent.
- Pikkusühikud: kilomeeter (km); kasutamine. Seos $1 \text{ km} = 1000 \text{ m}$, kasutamine.
- Mahuühikud: pool liitrit ($1/2$ liitrit), kasutamine.
- Massiühikud: gramm (g), tonn (t); kasutamine. Seos $1 \text{ kg} = 1000 \text{ g}$; $1 \text{ t} = 1000 \text{ kg}$.
- Õpitud mõõtühikute teisendamine: suurema mõõtühiku teisendamine väiksemaks ($4 \text{ m } 75 \text{ cm} = 475 \text{ cm}$); väiksema mõõtühiku teisendamine suuremaks naaberühikuks ($650 \text{ cm} = 6 \text{ m } 50 \text{ cm}$).
- Mitmenimeliste arvude liitmine ja lahutamine tulemuse teisendamisega abiga.
- Ringjoon, ruut ja ristkülik.
- Ringjoon, ringi kujutiste leidmine ümbrusest, joonistamine šabloonil abil.
- Lihtülesanded: sõltuvused: $\text{hind} = \text{maksumus} : \text{hulk}$; $\text{hulk} = \text{maksumus} : \text{hind}$.
- Ühetehtelised tekstülesanded arvust osa leidmiseks.
- Liitülesanded: kahetehtelised tekstülesanded seoste korda/võrra, rohkem/vähem eristamiseks.
- Andmete iseseisev leidmine ja skemaatiline esitamine, ülesande kirjalik lahendamine ja lahenduskäigu selgitamine suuliselt.

- Erinevate probleemsituatsioonide modelleerimisoskuse kujundamine (kahetehtelise tekstülesande struktuurile toetudes).

Õppetegevus 6.–7. klassis. 6.–7. klassis omandavad õpilased kujutluse arvudest 100 000 piires, õpivad eristama arvu järke ja klasse. Lahendatakse geomeetriaülesandeid, sooritatakse nelja aritmeetilist tehet naturaal- ja nimega arvudega õpitud arvuvalla piires. Omandatakse kujutlused harilikust ja kümnnendmurrust, õpitakse leidma osa tervikust ja tervikut tema osa järgi. Kujuneb oskus rakendada tekstülesandest omandatud teadmisi analoogiliste seostega eluliste probleemide modelleerimisel ja lahendamisel.

6. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teab naturaalarve 10 000 piires;
- ümardab arvu etteantud järguni 10 000 piires;
- teab Rooma numbreid I–XX;
- liidab ja lahutab arve 10 000 piires;
- korrutab ja jagab arve 10 000 piires;
- lahendab mitmetehtelisi avaldisi;
- mõistab lihtmurru, liigmurru ja segaarvu olemust;
- liidab ja lahutab lihtmurde;
- leiab ühe ja mitu osa arvust;
- mõistab kümnnendmuru olemust;
- liidab ja lahutab kümnnendmurde;
- teab mõõtühikuid detsimeeter, detsiliiter ja milliliiter;
- arvutab ajavahemikke;
- liidab ja lahutab nimega arve 10 000 piires;
- korrutab ja jagab nimega arve 10 000 piires;
- eristab lõikuvaid, ristuvaid ja paralleelseid sirgeid;
- eristab kolmnurkade liike;
- arvutab hulknurga übermõõtu;
- lahendab kolmetehtelisi tekstülesandeid toetudes lahendusplaanile.

Õppesisu:

Kolmanda kooliastme ülesanne on luua üldise arvutamisoskuse kujunemise eeldused, õpetada rakendama omandatavaid teadmisi ja oskusi erinevates

arvsituatsioonides (naturaal- ja murdarvud; nimega ja nimeta arvud) ning mõistma seost arvutamise oskuse ja eesmärgi vahel. Täiendatakse kujutlusi arvudest 10 000 piires, õpitakse eristama järke ja klasse. Kirjalikul arvutamisel rakendatakse teadmisi arvude ehitusest kümnendsüsteemis; õpitakse sooritama liitmise ja lahutamise tehteid mitmekohaliste arvudega, korrutamist ja jagamist ühekohalise arvuga. Omandatakse arusaam, et nimega arvudega arvutamisel tuleb lähtuda tehete sooritamise üldistest seaduspärasustest, kuid unustada ei tohi ka nimega arvu olemust. Õpitakse lahendama geomeetriaülesandeid (liitma ja lahutama lõikude pikkusi, arvutama kujundite übermõõtu jne). Laiendatakse kujutlusi harilikest murdudest: harilike murdude liigid ja nendega tehtavad arvutused. Avatakse kümnendmurru mõiste, õpitakse leidma osa tervikust ja tervikut tema osa järgi.

Rõhutatakse oma tegevuse iseseisva planeerimise tähtsust eluliste situatsioonide (eelarve ja menüü koostamine, ostukorvi kalkuleerimine) analüüsimisel ja lahenduse otsingul (kahe- ja kolmetehteliste tekstülesannete lahendamine). Kujundatakse oskus rakendada tekstülesandest omandatud teadmisi sarnaste seostega eluliste probleemide lahendamisel.

- Arvude moodustamine, lugemine ja kirjutamine.
- Arvude kümnendsüsteem, iga järgu suurim ja väikseim arv.
- Arvude suurendamine või vähendamine mingi arvu võrra või mingi arv korda.
- Arvude ehitus kümnendsüsteemis.
- Järguühikute arvu ning üheliste, kümneliste ja sajaliste arvu määramine antud arvus.
- Järgarvud 10 000-ni.
- Arvu naabrid, arvude nimetamine kasvavas ning kahanevas järjekorras 1, 10, 100, 1000 kaupa.
- Arvude võrdlemine.
- Arvude kirjutamine järkude tabelisse ja tabelist välja.
- Arvude ümardamine kümnelisteni, sajalisteni.
- Kirjalik liitmine ja lahutamine 10 000 piires üleminekuta ja üleminekuga.
- Suuline korrutamine ja jagamine 10 000 piires.
- Kolmekohalise arvu korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga üleminekuta ja üleminekuga (jagamine jäägita ja jäägiga).
- Ühe- ja kahekohalise arvu korrutamine ja jagamine 10, 100, 1000-ga
- Neljakohalise arvu korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga üleminekuta ja üleminekuga (jagamine jäägita ja jäägiga).
- Liitmis- ja lahutamistehete, korrutamise ja jagamistehete kontrollimine pöördtehtega.

- Puuduva tehtekomponendi leidmine (neli aritmeetilist tehet).
- Tehete järjekord. Ümarsulud kolmetehtelistes avaldistes.
- Rooma numbrid XI–XX.
- Lihtmurd: määratlemine, lugemine, kirjutamine.
- Liigmurd, segaarv: lugemine, kirjutamine, eristamine lihtmurrust.
- Murru põhiomadus.
- Ühenimelised murrud: võrdlemine.
- Ühenimelised murrud: liitmine ja lahutamine.
- Ühe ja mitme osa leidmine arvust (kahe tehte abil).
- Kümnenndmurru moodustamine, lugemine ja kirjutamine koma abil.
- Kümnenndmurdude võrdlemine.
- Kümnenndmurdude liitmine ja lahutamine.
- Pikkusühik: detsimeeter (dm): nimetamine, märkimine, kasutamine.
- Seosed $1\text{ dm}=10\text{ cm}$; $1\text{ m}=10\text{ dm}$.
- Ajavahemiku arvutamine: vanuse, sünniaasta; ajavahemiku; sündmuse kestvuse ja toimumise aja arvutamine.
- Õpitud ajaühikute teisendamine.
- Mahuühikud: detsiliiter (dl), milliliiter (ml): nimetamine, märkimine, kasutamine, mõõdunõude tutvustamine.
- Ajaühikud: sajand (saj); seos $1\text{ saj} = 100\text{ a}$ (toetudes ajaloolisele materjalile).
- Erinimeliste arvude liitmine ja lahutamine: $6\text{ m} + 50\text{ cm}$; $8\text{ cm} - 5\text{ mm}$.
- Nimega arvude liitmine ja lahutamine teisendamisega (kirjaliku arvutamise võtet kasutades):
 $4\text{ m } 75\text{ cm} + 96\text{ cm} = 4\text{ m } 171\text{ cm} = 5\text{ m } 71\text{ cm}$
 $4\text{ m } 75\text{ cm} - 92\text{ cm} = 3\text{ m } 175\text{ cm} - 92\text{ cm} = 3\text{ m } 83\text{ cm}$
 $44\text{ km} - 16\text{ km } 235\text{ m} = 43\text{ km } 1000\text{ m} - 16\text{ km } 235\text{ m} = 27\text{ km } 765\text{ m}$
- Eelnevalt teisendatud mitmenimelise arvu korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga:
 $2\text{ m } 15\text{ cm} * 3 = 6\text{ m } 45\text{ cm}$
 $215\text{ cm} * 3 = 645\text{ cm} = 6\text{ m } 45\text{ cm}$
 $5\text{ m } 48\text{ cm} : 2 = 2\text{ m } 74\text{ cm}$
 $548\text{ cm} : 2 = 274\text{ cm} = 2\text{ m } 74\text{ cm}$
- Kolmnurkade liigid nurkade järgi.

- Mõõtkava tutvustamine.
- Lõikude liitmine ja lahutamine.
- Kolmnurga, ruudu ja ristküliku übermõõt (P).
- Lihtülesanded: ühetehteliste tekstülesannete lahendamine.
- Liitülesanded: kahetehtelised ülesanded ühe ja mitme osa leidmiseks.
- Kolmetehtelised ülesanded: lihtülesannete ühendamine kolmetehteliseks ülesandeks; andmete väljatoomine ja vormistamine skeemina, lahendusplaani koostamine ning lahendamine ühistööna (toetudes õpetaja suunavatele küsimustele).
- Erinevate probleemsituatsioonide lahendamine.
- Kalkulaatori kasutamise õpetus

6. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) märkab ja mõistab matemaatikaga seonduvat ümbritsevas elus;
- 2) kasutab õpetaja juhendamisel sobivaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid;
- 3) mõistab ja rakendab koostegevuses õpetajaga õpitud matemaatilist keelt;
- 4) nimetab objekte ja nähtusi ning nende tunnuseid, võrdleb ja rühmitab neid ühe-kahe tunnuse alusel;
- 5) lahendab õpitud matemaatilisi probleemsituatioone ja hindab saadud tulemuse reaalsust õpetaja juhendamisel;
- 6) tunneb huvi matemaatika aine vastu.

7. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teab naturaalarve 100 000 piires;
- ümardab arvu etteantud järguni 100 000 piires;
- teab Rooma numbreid I–XXX;
- liidab ja lahutab 100 000 piires;
- korrutab ja jagab 100 000 piires;
- lahendab mitmetehtelisi avaldisi;
- teisendab harilikke murde;
- taandab harilikke murde;

- korrutab ja jagab harilikke murde;
- leiab terviku tema osa järgi;
- liidab ja lahutab kümnendmurde;
- korrutab ja jagab kümnendmurde;
- kasutab arvutamisel pikkus-, raskus-, mahu-, aja- ja rahaühikute seoseid;
- arvutab aritmeetilise keskmise;
- arvutab hulknurga übermõõdu;
- joonestab sümmeetrilisi kujundeid;
- lahendab kolmetehtelisi tekstülesandeid toetudes lahendusplaanile.

Õppesisu:

- Arvude moodustamine, lugemine ja kirjutamine.
- Arvude suurendamine ja vähendamine mingi arvu võrra või mingi arv korda.
- Arvude lugemine ja kirjutamine.
- Arvu naabrid, arvude nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras (10, 100, 1000 ja 10 000 kaupa).
- Arvude kirjutamine järkude tabelisse ja tabelist välja, järguühikute arvu määramine.
- Arvude võrdlemine.
- Arvude kümnendsüsteem, iga järgu suurim ja väikseim arv.
- Arvude esitamine järguühikute summana.
- Arvude ümardamine tuhandeliteni.
- Rooma numbrid XX–XXX, seostamine ajaloo ja kaasajaga. Kuupäevade märkimine
- Rooma numbritega.
- Kirjalik liitmine ja lahutamine 100 000 piires (kõik variandid) järgu ületamiseta ja ületamisega, vajadusel abivahendi kasutamine (nt arvurida, kalkulaator).
- Nimega arvude liitmine ja lahutamine kõigis raskusastmetes, vajadusel abivahendi kasutamine (nt tabelid, arvurida, kalkulaator).
- Suuline korrutamine ja jagamine üleminekuta ($1122 \cdot 4$; $8642 : 2$).
- Kolme- ja neljakohalise arvu korrutamine ja jagamine kirjalikult ühekohalise arvuga üleminekuta ja üleminekuga, vajadusel abivahendi kasutamine (nt korrutustabel, kalkulaator).
- Korrutamine ja jagamine täiskümnete ja täissadadega.
- Kahekohalise arvu jagamine kahekohalisega 100 piires jäägita ja jäägiga ($36 : 12$; $49 : 22$).

- Korrutamine kahekohalise arvuga (järju ületamiseta ja ületamisega), vajadusel abivahendi kasutamine (nt korrutustabel, kalkulaator).
- Puuduva tehtekomponendi leidmine (neli aritmeetilist tehet), vajadusel abivahendina tabeli kasutamine.
- Liitmis- ja lahutamistehete kontrollimine pöördtehtega.
- Korrutamise ja jagamise kontrollimine pöördtehtega.
- Tehete järjekord (kommutatiivsuse seadust kasutades), ümarsulud (kolme- ja neljatehtelistes avaldistes).
- Liigmurru teisendamine segaarvuks ja segaarvu teisendamine liigmurruks.
- Murdude taandamine.
- Murru korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga.
- Terviku leidmine osa järgi.
- Kümnenndurdude kirjalik liitmine ja lahutamine.
- Kümnenndurru korrutamine ja jagamine 10, 100, 1000-ga.
- Kümnenndurru korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga ja täiskümnetega.
- Pikkusühikud kilomeeter (km), meeter (m), detsimeeter (dm), sentimeeter (cm), millimeeter (mm); raskusühikud tonn (t), tsentner (ts), kilogramm (kg), gramm (g).
- Mahuühikud liiter (l), detsiliiter (dl), milliliiter (ml).
- Ajaühikud sajand, aasta, kuu, nädal, ööpäev, tund, minut, sekund.
- Rahaühikud euro, sent.
- Hulknurk. Hulknurga külgede pikkuste mõõtmine.
- Hulknurga (kolm-, neli-, viis-, kuusnurk) ümbermõõt (P).
- Sümmeetria; sümmeetria telg, telgsümmeetrilised kujundid.
- Liitülesanded (kahe- ja kolmetehtelised): aritmeetilise keskmise arvutamine.
- Lihtülesanded: kümnenndurruna väljendatud osa leidmine arvust; sündmuste alguse, lõpu ja kestuse määramine.
- Terviku leidmine tema osa järgi.
- Ühesuunalise sirgjoonelise liikumise leidmine.
- Kahetehteliste tekstülesannete kirjalik vormistamine toetudes lahendusplaanile, selgituse kirjutamine avaldise väärtuse juurde (küsimust ei kirjutata): $364 \text{ km} + 428 \text{ km} = 792 \text{ km}$ läbiti kahe päevaga.
- Kolmetehtelised ülesanded: lihtülesannete ühendamine kolmetehteliseks ülesandeks; andmete väljatoomine, vormistamine skeemina, lahendusplaani koostamine ja lahendamine ühistööna (õpetaja suunavatele küsimustele toetudes).

Õppetegevus 8.–9. klassis. 8.–9. klassis kasutavad õpilased omandatud arvutusoskust igapäevaste eluliste probleemide modelleerimisel ja lahendamisel. Süvenevad õpilaste teadmised ja oskused opereerimisest arvudega 1 000 000 piires. Täpsustuvad ja laienevad teadmised geomeetrilistest kujunditest ja nende omadustest, tekib kujutlus pindalast ja ruumalast. Õpilased lahendavad rakenduslikke tekstülesandeid, loevad ja koostavad lihtsamaid andmestikke ja diagramme.

8. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teab naturaalarve 1 000 000 piires;
- ümardab arve etteantud järguni 1 000 000 piires;
- teab Rooma numbreid I–XXXV;
- liidab ja lahutab 1 000 000 piires;
- korrutab ja jagab 1 000 000 piires;
- lahendab mitmetehtelisi avaldisi;
- liidab ja lahutab harilikke murde;
- korrutab ja jagab harilikke murde;
- liidab ja lahutab kümnendmurde;
- korrutab ja jagab kümnendmurde;
- arvutab pindala;
- eristab ruumilisi kujundeid;
- joonestab sümmeetrilisi kujundeid;
- lahendab kolmetehtelisi tekstülesandeid toetudes lahendusplaanile.

Õppesisu:

- Arvude moodustamine, lugemine ja kirjutamine.
- Arvude nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras.
- Arvu naabrid.
- Arvude kirjutamine järkude tabelisse ja tabelist välja.
- Arvu esitamine järguühikute summana.
- Arvu koostamine antud järguühikutest.
- Järgu väikseima ja suurima arvu nimetamine.
- Arvude võrdlemine, suurendamine ja vähendamine mingi arvu võrra või mingi arv korda.
- Arvude ümardamine antud järguni.

- Rooma numbrid I–XXXV.
- Kirjalik liitmine ja lahutamine 1 000 000 piires (üleminekuta ja üleminekuga).
- Liitmis- ja lahutamistehete õigsuse kontrollimine pöördtehetega.
- Tehete järjekord nelja- ja viietehtelistes ülesannetes. Ümarsulud.
- Kirjalik korrutamine ja jagamine ühe- ja kahekohalise arvuga.
- Kirjalik korrutamine ja jagamine täiskümnete ja -sadadega.
- Kirjaliku korrutamise- ja jagamistehte kontrollimine pöördtehetega.
- Tundmatu tehtekomponendi leidmine (neli aritmeetilist tehet).
- Ühenimeliste murdude liitmine ja lahutamine.
- Segaarvude liitmine ja lahutamine. Tutvustamine ja valikuliselt ülesannete lahendamine.
- Ühenimeliste murdude korrutamine ja jagamine naturaalarvuga.
- Terviku leidmine osa järgi.
- Kümnenndmurdude liitmine ja lahutamine kõigis raskusastmetes.
- Kümnenndmurdude korrutamine ja jagamine ühe- ja kahekohalise naturaalarvuga.
- Aritmeetiline keskmine.
- Pikkusühikud: kilomeeter, meeter, detsimeeter, sentimeeter, millimeeter.
- Raskusühikud: tonn, kilogramm, gramm.
- Mahuühikud: liiter, detsiliiter (dl), milliliiter (ml).
- Ajaühikud: sajand, aasta, kuu, nädal, ööpäev, tund, minut, sekund.
- Rahaühikud: euro, sent.
- Mitmenimelise arvu väljendamine kümnenndmurruna ja vastupidi ($4\text{ m }55\text{ cm} = 4,55\text{ m}$; $7,352\text{ kg} = 7\text{ kg }352\text{ g}$).
- Nimega arvude liitmine, lahutamine, korrutamine ja jagamine ühe- ja kahekohalise arvuga kõigis raskusastmetes.
- Pindalaühikud ruutmillimeeter (mm^2), ruutsentimeeter (cm^2), ruutdetsimeeter (dm^2), ruutmeeter (m^2), ruutkilomeeter (km^2), aar (a), hektar (ha); nimetamine, märkimine, teisendamine. tutvustamine.
- Geomeetriliste kehade kuup, risttahukas, silinder, püramiid, kera nimetamine, leidmine ümbritsevast keskkonnast, eristamine, osade nimetamine.
- Kuubi ja risttahuka pinnalaotuste vaatlemine ja võrdlemine.
- Ruudu ja risküliku külgede mõõtmine ja pindala arvutamine ($S = a * a$; $S = a * b$).
- Telgsümmeetria.
- Lihtülesanded: tegevuse kestvuse, lõppemise või algusaja arvutamine.

- Kujundite pindala leidmine.
- Sõltuvused: aeg = teepikkus : kiirus; kiirus = teepikkus : aeg; teepikkus = kiirus * aeg.
- Terviku leidmine ühe ja mitme osa järgi.
- Kahe- ja kolmetehteliste tekstülesannete lahendamine lahendusplaani alusel; tekstülesande koostamine antud skeemi järgi.

9. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teab naturaalarve 1 000 000 piires;
- teab Rooma numbreid I–XXXV;
- liidab ja lahutab, korrutab ja jagab 1 000 000 piires;
- teisendab murde;
- sooritab nelja aritmeetilist tehet kümnendmurdudega;
- teab protsendi praktilist tähendust;
- sooritab protsentarvutusi;
- arvutab ruumala;
- leiab infot diagrammilt;
- lahendab probleemsituatsioonide põhjal mitmetehtelisi tekstülesandeid.

Õppesisu:

- Arvude lugemine ja kirjutamine.
- Arvude naabrid.
- Arvude Kasvav ja kahanev järjekord.
- Rooma numbrid I–XXXV.
- Arvu esitamine järkarvude summana ja järguühikute kordsete summana.
- Arvu koostamine järguühikutest.
- Arvude võrdlemine.
- Ümardamine antud järguni.
- Kirjalik liitmine ja lahutamine üleminekuga.
- Kirjalik korrutamine kahekohalise arvuga üleminekuta ja üleminekuga.
- Kirjalik korrutamine ja jagamine nulliga lõppeva kolmekohalise arvuga ($3217 * 350$; $884250 : 270$).

- Aritmeetilise keskmise leidmine.
- Aritmeetiliste tehete õigsuse kontrollimine pöördtehetega.
- Puuduva tehtekomponendi leidmine.
- Tehete järjekord (nelja- ja viietehtelistes ülesannetes sh ümarsulud).
- Aritmeetiliste tehete õigsuse kontrollimine kalkulaatori abil.
- Protsendi kasutamine praktilistes ülesannetes.
- Sajandikosade märkimise kolm moodust: kümnendmurruna, hariliku murruna, protsendina.
- Protsentide võrdlemine.
- Hariliku murru teisendamine kümnendmurruks ja vastupidi.
- Lõplik ja lõpmatu kümnendmurd.
- Kümnendmurru korrutamine ja jagamine kahekohalise arvuga.
- Pikkusühikud: kilomeeter, meeter, detsimeeter, sentimeeter, millimeeter.
- Pindalaühikud: ruutmillimeeter, ruutsentimeeter, ruutdetsimeeter, ruutmeeter, ruutkilomeeter, aar, hektar.
- Raskusühikud: tonn, tsentner, kilogramm, gramm.
- Mahuühikud: liiter, detsiliiter, milliliiter;
- Ajaühikud: sajand, aasta, kuu, nädal, ööpäev, tund, minut, sekund.
- Rahaühikud: euro, sent.
- Ruumalaühikud kuupsentimeeter (cm³), kuupdetsimeeter (dm³), kuupmeeter (m³).
- Ruumalaühikute teisendamine naaberühikuteks.
- Protsendi väljendamine kümnendmurruna ning kümnendmurdude väljendamine protsendina.
- Protsendi leidmine arvust.
- Arvu leidmine protsendi järgi.
- Nimega arvude liitmine, lahutamine.
- Nimega arvude korrutamine ja jagamine nii ühe- kui kahekohalise arvuga.
- Ruumalaarvutamisevalem($V=a*a*a$, $V=a*b*c$).
- Kuubi ja risttahuka ruumala arvutamine (ruumala arvutamine elulise materjali varal).
- Ring, sektor.
- Ring-, tulp- ja joondiagrammide tundmine, eristamine ja lugemine.

- Lihtülesanded: ühetehtelised tekstülesanded ruumala, pindala, ümbermõõdu, aritmeetilise keskmise ja protsendi leidmiseks.
- Liitülesanded: kolme- ja neljatehteliste tekstülesannete koostamine ja lahendamine.

9. klassi ja III kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) märkab ja mõistab matemaatikaga seonduvat ümbritsevas elus ning kirjeldab seda arvude või geomeetriliste kujundite abil;
- 2) kasutab õpetaja juhendamisel või iseseisvalt sobivaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid;
- 3) mõistab ja rakendab õpitud matemaatilist keelt igapäevaelus;
- 4) liigitab objekte ja nähtusi ning kirjeldab neid mitme tunnuse järgi;
- 5) loeb, mõistab ja lahendab õpitud matemaatilisi probleemsituatsioone;
- 6) püstitab ülesande lahendamiseks vajalikud küsimused, selgitab valitud lahenduskäiku, hindab saadud tulemuse reaalsust ja teostab enesekontrolli;
- 7) on teadlik õppija, kes mõistab matemaatika olulisust, on huvitatud ja tunneb vajadust matemaatikateadmisi omandada.

3.4. Loodusõpetus

3.4.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Loodusõpetuse õpetamisega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi looduse vastu, käitub looduses hoolivalt ja turvaliselt, teab looduskaitse põhimõtteid;
- 2) oskab vaadelda loodusobjekte ja -nähtusi, teha praktilisi töid ja esitada tulemusi;
- 3) tunneb ning kirjeldab loodusobjekte ja -nähtusi, mõistab elus- ja eluta keskkonna seoseid;
- 4) mõistab inimtegevuse mõju keskkonnale, väärtustab keskkonnasäästlikku eluviisi;
- 5) leiab loodusteaduslikku teavet, kasutades tekste, plaane, kaarte ja mudeleid ning viies läbi vaatlusi ja katseid; sõnastab saadud teavet suuliselt ja kirjalikult.

3.4.2. Üldpädevused

- **Õpipädevust** arendatakse loodusobjektide kirjeldamise ning uurimise kaudu. Õpilased omandavad koostöös õpetajaga oskused leida loodusteaduslikku infot, sõnastada probleeme, planeerida ja teha katseid või vaatlusi ning teha kokkuvõtteid.

- **Suhtluspädevust** arendab keelekasutus, arusaamine suulistest ja kirjalikest korraldustest, erinevate tekstide mõistmine ja kasutamine. Suhtluspädevuse arendamine toimub ka loodusnähtuste- ja objektide kirjeldamise kaudu. Olulisel kohal on vaatlus- ja katsetulemuste korrektne vormistamine ning kokkuvõtte suuline ja kirjalik esitus.
- **Ettevõtlikkuspädevust** arendab uurimuslike tööde tegemine, kus püstitatakse uusi probleeme, mis seejärel põhjendatakse või ümber lükatakse. Ettevõtlikkuspädevust arendab ka õpilaste aktiivne osalemine loodusõpetuse teemadega seotud projektõppepäevadel (nt õunapäev), kus õpilased ise loodustooteid toodavad (õunamahl, õunamoos) või pakendavad (õunakrõpsud, nurmenukutee).
- **Kultuuri- ja väärtuspädevust** arendavad õpilaste ühine tegevus, rühmatööd ja praktilised tegevused. Kujundatakse positiivne hoiak kõige elava ja ümbritseva suhtes, arendatakse huvi loodusteaduste vastu.
- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus** kujuneb, kui ühiselt õpitakse järgima käitumisreegleid, teistega arvestama ja oma arvamust kaitsma. Õpilastes kujundatakse vastutustunnet ja koostööoskusi. Oluline on kooli- ja klassi reeglitest ning muudest kokkulepetest kinnipidamine.
- **Matemaatikapädevuse** kujunemist toetatakse uurimusliku õppe kaudu, kus kasutatakse mõõtmist ja võrdlemist info kogumisel. Oluline on loodusnähtuste ja -objektide võrdlemine, sobitamine ja rühmitamine. Praktilistes tegevustes õpivad õpilased loendama, mõõtma, vaatlustulemusi tabelisse kandma ja lihtsamaid graafikuid ning diagramme koostama ning esemeid kaaluma.
- **Digipädevust** kujundab esitluste, referaatide ja interaktiivsete mängude ning viktoriinide tegemine. Loodusõpetuses kasutatakse digivahendeid teabe otsimiseks, säilitamiseks ja esitamiseks. Loodusõpetuse tundides on näitlikkustamise eesmärgil soovitatav järgmiste keskkondade kasutamine: <http://www.looduskalender.ee/n/>, <http://bio.edu.ee/>, <http://mudelid.5dvision.ee>, <http://www.loodusheli.ee/>, <https://www.eenet.ee/EENet/kaamerad>.

3.4.3. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis. 1.–2. klassi õppetegevuses keskendutakse looduse vahetule kogemisele ja praktilisele tegevusele. Õpetaja osalusel ja suunamisel õpivad õpilased tundma lähiümbrust ning igapäeva elu nähtusi, õpivad märkama, vaatlama, võrdlema ja kirjeldama ümbritsevate objektide ja nähtuste tajutavaid tunnuseid. Õppetegevuses on olulisel kohal liigitamis- ja järjestamisoskust kujundavad tegevused. Kuna sel arenguperioodil on lihtsustatud õppes õpilastel juhtivaks psüühiliseks protsessiks taju, tuleb õppetegevuses kasutada kujutluspiltide loomiseks palju esemelist ja kujutatavat näitlikkustamist. Ülekaalus on praktiline tegutsemine ja õppemäng. Valdavalt suuline õppetegevus peab arvestama õpilaste kõne arengu taset. Vähesel määral kasutatakse 1. klassi lõpust alates lihtsaid lugemis- ja kirjutamisülesandeid, arvestades seejuures vastavate oskuste arengut. Õpetaja osaleb õppetöös suurel määral. Järjepidevalt on vaja suunata õpilaste tunnetustegevust ja kõnet. Õpilaste õppetegevust tuleb reguleerida koostöös ja eeskuju järgi, tegevusakte peab saatma õpetaja kõne.

1. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- orienteerub täiskasvanu abiga kodus, koolis ja kooliteel;
- tunneb ära ja nimetab õpitud taimi, loomi ja loodusnähtusi; kirjeldab neid õpetaja küsimustele toetudes 2–4-sõnalise lausega ja rühmitab neid erinevate tunnuste alusel;
- tunneb ära ja nimetab aastaaegu ja aastaegadele iseloomulikke loodusnähtusi; nimetab aastaegade järjestust;
- käitub looduses hoolivalt, hindab enda ja teiste käitumist looduses õige/vale põhimõttel.

Õppesisu:

Kool: orienteerumine koolimajas, kooliruumid; kooli ümbrus, asukoht (maal/linnas); koolitee: bussipeatus, liikumine tänaval ja sõiduteel. Suvi: suvi kui aastaaeg; looduse ilme/muutumine suvel; inimeste riietus; suvised tegevused. Sügis linnas ja maal: sügis kui aastaaeg; sügisilmad; riietus sügisel. Mets ja park sügisel: puude nimetused; puulehed ja okkad; puud sügisel, sügisvärvid; seemned: söögi- ja mürgised seemned. Aed ja põld sügisel: puuviljade ja marjade nimetused, kirjeldamine ja rühmitamine (värvus, suurus, kuju, maitse); nende kasutamine; köögiviljad aias ja põllul: nimetused, kirjeldamine ja rühmitamine (värvus, suurus, kuju, maitse); nende kasutamine. Koduloomad kodulinnud ja -loomad: nimetused, välisehitus (kehaosad, kehakate, värvus) hääliksused, liikumine; tunnused: elukoht, inimene kui toitja ja hooldaja, kasulikkus inimesele. Koduümbruse linnud: nimetused, välisehitus, liikumine; rändlinnud, nende lahkumine sügisel. Metsloomad: nimetused, välisehitus, liikumine, elupaigad. Talv talv kui aastaaeg: talveilmad, riietus; kodu- ja metsloomad talvel; loomade, lindude toitmine talvel; laste tegevused talvel; turvalisus (liikluses, veekogudel). Aeg: päev ja öö, inimese ja loomade-lindude elutegevuse võrdlus. Kodu: asukoht (maal/linnas); kodumaja, kodu ümbrus; erinevad ruumid kodus; esemed kodus (mööbel, toidunõud, jms). Kevad: kevad kui aastaaeg; kevadilmad, riietus. Mets, põld ja aed kevade: kevadine koduümbrus (loomad, linnud, putukad); koduloomade pojad ja nende nimetused; puud kevadel; kevadlilled aias, metsas ja niidul; kevadtööd aias ja põllul; tööriistad ja masinad. Aasta: aastaegade nimetused ja järjestus; loodus erinevatel aastaegadel; laste tegevused erinevatel aastaegadel. Õppekäigud, nt KIK, RMK.

2. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- tunneb ära ja nimetab õpitud taimi ning loomi, lähiümbruse eluta looduse objekte ning nähtusi; kirjeldab neid abile tuginedes 3–5-sõnaliste lausetega (3–4 lauset);
- võrdleb õpetaja suunamisel õpitud elusorganisme 2–3 tajutava tunnuse alusel; rühmitab neid õpetaja suunamisel ning eristab õpitud kuuluvusrühmi;
- tunneb ära ja nimetab aastaaegu, kirjeldab nende põhitunnuseid; järjestab abivahendite toel aastaajale vastavate kuude nimetusi;
- märkab ja toob õpetaja küsimustele toetudes näiteid elusolendite vajadustest.

Õppesisu:

Aeg: aastaegade ja nädalapäevade nimetused ning järjekord. Sügis: sügiskuud ja nende järjestus, seostamine oluliste sündmuste ja tegevustega; ilm sügisel, sügise tunnused; kodu- ja kooliümbrus (veekogud, pinnavormid jm). Taimed: taimede välisehitus (juur, vars, leht, õis); puud koduümbruses: lehtpuud ja okaspuud, välisehitus; lehed/okkad ja viljad/käbid (värvus, suurus, kuju, pinnaomadused); puud aias: viljapuud ja puuviljad (värvus, suurus, kuju, maitse, raskus, pinnaomadused), saagikoristus; põõsad aias: välisehitus; marjapõõsad ja marjad (värvus, suurus, kuju, maitse), saagikoristus; rohttaimed aias ja põllul: lilled, umbrohud; köögiviljad, juurviljad: söödavad taimeosad, saagikoristus. Koduloomad: koduloomade ja -lindude välisehitus, elupaik, toit, hooldamine; koduloomade kasulikkus inimesele; lemmikloomad; loomapidamisega seotud vastutus. Talv: talvekuud ja nende järjestus, seostamine oluliste sündmuste ja tegevustega; ilm talvel, talve tunnused; kodu- ja kooliümbrus talvel (veekogud, pinnavormid jm). Metsloomad: metsloomade välisehitus, elupaik, toit; metsloomad talvel: loomade kohastumine eluks talvel (talvevarud, talveuni); putukad: välisehitus, liikumine, putukad talvel; eestis talvituvad linnud(tihane, leevike): välisehitus, toit; lindude toitmine talvel. Kevad: kevadkuud ja nende järjestus, seostamine oluliste sündmuste ja tegevustega; ilm kevadel, kevade tunnused; kodu- ja kooliümbrus kevadel (veekogud, pinnavormid jm). Elus ja eluta loodus: paljunemine, kasvamine ja arenemine, toitumine. loomad: sünd, kasvamine ja arenemine, toitumine (sh järglaste toitmine ja hoolitsemine); taimed: kasvatamine seemnest, kasvamiseks vajalikud tingimused (valgus, soojus, vesi); elus ja eluta objektide liikumisviisid (nt jookseb, lendab, ujub, roomab, sõidab, veereb, voolab); elus- ja eluta loodus: loodusobjektide rühmitamine. Kevad: viljapuude ja marjapõõsaste lehtimine ja õitsemine; kevadtööd aias ja põllul; kevadlilled aias ja metsas; kodu- ja metsloomad kevadel, rändlindude saabumine. Suvi: suvekuud ja nende järjestus, seostamine oluliste sündmuste ja tegevustega; ilm suvel, suve tunnused; kodu- ja kooliümbrus suvel (veekogud, pinnavormid jm). Aastaajad kuude nimetused aastaegade kaupa; aastaegade tunnuste võrdlemine. Õppekäigud, nt KIK, RMK.

Õppetegevus 3.–5. klassis. 3.–5. klassis on õppetegevuses jätkuvalt ülekaalus looduse vahetu kogemine, praktiline tegevus ja õppemäng. Vajalike kujutluspiltide loomist toetab esemeline ja kujutav näitlikkus, lisandub ka tinglik näitlikkus (lihtsad joonised, tabelid, Eesti kaart). Õpilaste tunnetustegevuse areng võimaldab varasemalt kujundatud taju- ja mälukujutlusi täpsemaks muuta ning suurema hulga tunnuste abil laiendada. Õpetaja suunamisel areneb objektide, nähtuste, tegevuste jm kirjeldamis-, võrdlemis-, rühmitamis- ja üldistamisoskus. Õpetaja abiga kujunevad jõukohase õppematerjali ulatuses põhjustagajärg seoste mõistmise ja järelduste tegemise oskused. Järk-järgult suureneb õpitegevuses kirjaliku kõne osakaal – jõukohaste õppetekstide häälega lugemine ja analüüs õpetaja suunamisel, jõukohaste kirjalike ülesannete sooritamine. Õpetaja osalus õpilaste tegevuses püsib, õpiülesandeid sooritatakse suulise juhendamise, eeskuju ja näidise järgi. Tähelepanu pööratakse lihtsate kirjalike töökorralduste mõistmisele ning nende täitmisele. Õpetaja ülesandeks on järjepidevalt kujundada õpilaste enesejuhtimise ning koostööoskusi, et järgnevatel õppeperioodidel oleks võimalik jõukohasel viisil iseseisvat tööd ning koostõiseid õppeviise (paaris- ja rühmatööd) rakendada. Õpetaja juhendamisel ja abiga on õpilased suutelised jõukohasel viisil tehnoloogiavahendeid kasutama, näiteks otsima pildilist teavet, sooritama õpitud teadmiste kinnistamiseks lihtsaid õpiülesandeid. Peamised raskused tehnoloogiavahendite kasutamisel tulenevad õpilaste tunnetustegevuse ja kirjaoskuse arengu puudulikkusest.

3. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- kirjeldab abivahenditele tuginedes 4–5-sõnaliste lausetega (3–5 lauset) eluta looduse objekte ning nähtusi; võrdleb ja rühmitab neid õpetaja suunamisel erinevate tunnuste alusel;
- teeb koostegevuses täiskasvanuga lihtsamaid ilmavaatlusi, iseloomustab abivahenditele tuginedes ilma ning valib ilmale vastava välisriietuse;
- märkab ja kirjeldab abivahenditele tuginedes 4–5-sõnaliste lihtlausetega looduses ja inimtegevuses toimuvaid aastaajalisi muutusi;
- teab kuude nimetusi ja järgnevust, rühmitab neid vastavalt aastaajale;
- tunneb ära ja nimetab kodukoha tuntumaid taimi ja loomi; rühmitab neid õpetaja suunamisel erinevate tunnuste alusel ning nimetab õpitud kuuluvusrühma;
- kirjeldab ning võrdleb abivahenditele tuginedes õpitud taimede välisehitust ja elupaiku ning õpitud loomade välisehitust, liikumisviisi ja toitumist;
- liigub looduses turvaliselt, kahjustamata loodust ja iseennast; hoolib elusolendite vajadustest;
- mõõdab temperatuuri ja kasutab saadud tulemusi nähtuste võrdlemisel;
- teab ja nimetab Eesti pealinna.

- teeb koostegevuses täiskasvanuga lihtsamaid ilmavaatlusi, iseloomustab abivahenditele tuginedes ilma ning valib ilmale vastava välisriietuse;
- märkab ja kirjeldab abivahenditele tuginedes 4–5-sõnaliste lihtlausetega looduses ja inimtegevuses toimuvaid aastaajalisi muutusi;
- teab kuude nimetusi ja järgnevust, rühmitab neid vastavalt aastaajale;
- tunneb ära ja nimetab kodukoha tuntumaid taimi ja loomi; rühmitab neid õpetaja suunamisel erinevate tunnuste alusel ning nimetab õpitud kuuluvusrühma;
- kirjeldab ning võrdleb abivahenditele tuginedes õpitud taimede välisehitust ja elupaiku ning õpitud loomade välisehitust, liikumisviisi ja toitumist;
- liigub looduses turvaliselt, kahjustamata loodust ja iseennast; hoolib elusolendite vajadustest.

Õppesisu:

- Sügisene pööripäev. Öhu jahenemine ja selle põhjused. Riietus ja tegevused. Loodus hilissügisel.
- Välis- ja toatermomeeter. Öhutemperatuuri mõõtmine, termomeetri näidu lugemine ja märkimine. Ilmavaatlustabeli koostamine.
- Tuul: nõrk tuul, tugev tuul, torm. Pilved ja sademed.
- Rändlinnud. Kogunemine parvedesse ja äralend, äralennu põhjused, ohud teekonnal. Metsloomade valmistumine talveks (karu, siil, mäger). Liblikate, putukate elu sügisel.
- Sügisene mets: sammal, rohttaimed, seemned, metsamarjad, põõsad, puud (lehtpuud ja okaspuud).
- Rukis - leivavili: rukkitaim, rukkiterad, rukkijahu; rukki külvamine; rukkioras.
- Köögiviljad. Köögiviljataimede äratundmine, kirjeldamine, võrdlemine, kasvatamise selgitamine. Taime osad: juur, vars, lehed, viljad.
- Kodu. Kodupaik - osake Eestist. Koduümbruse loodus. Eesti suuremad linnad. Tallinn – Eesti pealinn.
- Aeg. Ajajaotus: aasta, kuu, nädal, ööpäev, tund, minut. Aastas on 12 kuud. Kalender. Kellaaja sõnastamine ja märkimine.
- Talve algus, talvekuud. Talvine riietus ja tegevused.
- Öhutemperatuur: külmakraadide lugemine termomeetritl, märkimine ilmavaatlustabelisse. Erinevad talveilmad: tuisk, sula, lumeta talv.
- Vesi talvel. Lume teke, lume tähtsus looduses. Vee jäätumine; jää tekkimine veekogudele. Ohutusnõuded jääle minekul.
- Talvine koduümbrus.
- Loomad ja linnud talvel. Metsloomad: välisehitus, elupaik, eluviis, toit. Eestis

talvituvad linnud: välisehitus, elupaik, toit. Lindude toitmine talvel. Loomade ja lindude jäljed lumel.

- Metsatööd talvel: metsaraie; ehituspuidu varumine; küttepuude varumine; puidu töötlemine.

- Kevadine pööripäev. Õhutemperatuur öösel ja päeval, temperatuuride võrdlemine.

- Kevad loomariigis. Karvavahetus, poegade süünd ja areng. Rändlindude saabumine, pesitsemine, haudumine, hoolitsemine poegade eest.

- Kalad, konnad, putukad: välisehitus, liikumisviisid, elupaigad, toit.

- Kevadlilled looduses ja koduaias: ehitus, tundmine, mõned kasvuseärasused.

Sibullilled. Näsiniin - mürgine taim.

- Taime areng seemnest.

- Köögiviljataimed- seemnete vaatlus, kirjeldamine, võrdlemine, äratundmine. Seemnete külv, tärkamine.

- Suvine pööripäev. Suvekuud.

- Suvised tegevused ja ohud.

3. klassi ja I kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) märkab ja vaatleb täiskasvanu juhendamisel ümbritseva keskkonna objekte, nähtusi ja protsesse; kirjeldab neid abivahenditele tuginedes 4–5-sõnaliste lausetega (3–5 lauset);
- 2) tunneb ära ning nimetab kodukoha tuntumaid taimi ja loomi; võrdleb ja rühmitab neid õpetaja suunamisel erinevate õpitud tunnuste alusel;
- 3) teab kuude nimetusi ja järgnevust, rühmitab neid vastavalt aastaajale;
- 4) liigub ja käitub turvaliselt, väärtustab looduses viibimist; märkab täiskasvanu suunamisel oma kodukoha elurikkust ning suhtub sellesse hoolivuse ja austusega, hoolib elusolenditest ja nende vajadustest.

4. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- tunneb ära ning nimetab kodukoha taimi, loomi ja seeni; kirjeldab ja võrdleb abivahenditele tuginedes neid iseloomustavaid tunnuseid (välisehitus, elupaik, eluviis); toob näiteid loomade ning mürgiste taimede ja seentega seotud ohtudest;
- eristab ja rühmitab õpitud selgroogseid ning selgrootuid loomi, maismaataimi ja kübarseeni;

- järjestab taimede ja loomade arengu etappe kujutavaid seeriapilte, kirjeldab õpitud elusorganismide arengut tuginedes pildiseeriale;
- näitab enda kehal ja nimetab õpitud kehaosaid;
- võrdleb abivahendile tuginedes inimeste elu maal ja linnas;
- toob näiteid puhta vee ja õhu, mulla, valguse ning soojuse tähtsusest elusolenditele;
- teeb õpetaja juhendamisel lihtsamaid vaatlusi ja praktilisi töid, valides sobivaid vahendeid ning järgides ohutusnõudeid; kirjeldab abivahenditele tuginedes vaadeldut ja oma tegevust.

Õppesisu:

- Kodu. Linna ja maakodu. Talu: hooned, maad (aed, põld, heinamaa, karjamaa, mets). Koduloomad ja nende kasulikkus. Maatööd (põlluharimine, loomapidamine jms). Lemmikloom ja tema eest hoolitsemine.
- Eluta loodus. Õhk. Hapnik ja süsihappegaas õhu koostises. Õhutemperatuur ja selle mõõtmine. Õhu soojenemine ja jahtumine. Puhas ja saastunud õhk, puhta õhu tähtsus, puhas õhk ruumis. Vesi. Vesi looduses, vee kasutamine igapäevaelus, tähtsus elusolenditele. Joogivee omadused, võrdlus sademete ja veekogu veega. Vee olekud ja nende muutumine. Vee keemine ja keemistemperatuur. Vee aurumine. Vee külmumine ja jää sulamine. Veekogud erinevatel aastaegadel. Vee ringkäik looduses. Vee reostumine. Vee säästlik kasutamine kodus ja koolis.
- Valgus ja soojus. Valgus- ja soojusallikad. Valguse ja soojuse tähtsus elusolenditele. Maa: esmane tutvus globusega. Päeva ja öö vaheldumine. Päikese teekond taevavõlvil erinevatel aastaegadel: soojustingimuste muutumine, öö ja päev.
- Elusloodus. Maismaataimed: välisehitus (puu, põõsas, puhmas, rohttaim) mitmekesisus, eluks vajalikud tingimused; Taime areng seemnest, arenguks vajalikud tingimused, seemnete levik. Mulla tähtsus taimedele. Kultuurtaimed: ilu-, köögivilja-ja viljapuuaias, põllul-tundmine, nimetamine, kasvamise iseärasused; Üheaastased ja mitmeaastased taimed. Veetaimed: välisehitus, mitmekesisus, eluks vajalikud tingimused. Maismaaloomad (imetajad, linnud, roomajad, selgrootud loomad) – välisehitus, liikumine, areng, toitumine, mitmekesisus, elupaigad. Veeloomad (kalad, kahepaiksed, selgrootud loomad) – välisehitus, liikumine, areng, toitumine, mitmekesisus, elupaigad. Vee- ja maismaaloomade erinevused. Eluviisid. Erinevate loomade eluviisid (üksikult, karjadena, parvedena).
- Seened. Kübaraga seened: välisehitus (kübar, jalg, seeneniidistik) Söögiseened ja mürgised seened. Organismide kooselu. Toiduahelad.

5. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- näitab ja nimetab näitvahendil inimese elundkondade tähtsamaid elundeid, kirjeldab tugisõnade toel nende ülesandeid;
- saab aru lihtsast plaanist, leiab kooliümbruse plaanilt tuttavaid objekte;
- leiab Eesti kaardil oma kodukoha, Eesti suuremad saared, järved, jõed ja linnad;
- toob näiteid oma kodukoha looduslikust mitmekesisusest ja inimeste tegevusest (sh olulisemad asutused ja ettevõtted, inimeste tegevusalad);
- toob abivahenditele toetudes näiteid organismide vaheliste seoste kohta looduses, koostab lihtsamaid toiduahelaid;
- nimetab ja kirjeldab abivahenditele toetudes maailmaruumi objekte ning nähtusi (Päikesesüsteem, öö ja päeva vaheldumine).

Õppesisu:

- Mõõtmine ja võrdlemine. Tahked kehad ja vedelikud. Kehade kaalumine. Vedelike koguste ja temperatuuri mõõtmine. Mõõtmistulemuste võrdlemine.
- Elus ja eluta. Elus- ja eluta looduse objektide tunnused. Õpitud taime- ja loomarühmad.
- Gloobus. Plaan ja kaart. Maakera mudel – gloobus. Leppemärgid sh leppevärvid gloobusel ja kaartidel. Eesti looduskaart. Ilmakaared, suundade määramine Eesti kaardil. Põhiilmakaarte määramine kompassi abil ning päikese järgi. Plaan. Pildi ja plaani/kaardi erinevus. Klassi plaan ja kooliümbruse plaan. Enda asukoha määramine plaanil, objektide äratundmine ja nende asukoha (teiste objektide suhtes) kirjeldamine plaanil.
- Pinnavormid kodukohas. Pinnavormid kooliümbruses (tasane maapind, kungas, nõgu, org): vaatlus ja mudeldamine. Pinnavormide kujutamine Eesti kaardil värvide järgi.
- Organismide rühmad ja kooselu.
- Mets. Metsa tähistamine kaardil. Mets puuliikide järgi (okaspuu-, lehtpuu- ja segamets), elustik vastavat liiki metsas, toiduahelad. Koosluste võrdlus: mets-park, mets-põld.
- Veekogu. Veekogud kodukohas. Veekogude tähistamine kaardil. Vee-elustik kodukoha veekogus ja selle kaldal, toiduahelad. Veetaimede ja -loomade erinevus maismaataimedest - ja loomadest. Soo. Soo tähistamine Eesti kaardil. Soo-elustik (taimed, selgroogsed loomad), toiduahelad. Turvas, selle kasutamine.

- Maavarad. Maavarad (liiv, kruus, savi, paekivi ehk lubjakivi, turvas, põlevkivi), nende kasutamine.
- Elekter. Elektri tootmine Eestis. Elektri jõudmine elektrijaamast kasutajani. Elektri kasutamine koolis ja kodus, elektriohutus. Vooluring: vooluallikas (patarei), elektripirn, juhtmed, lüliti.
- Kodukoht Eesti. Eesti naaberriigid.. Asulad: linn, alev, küla. Eesti suuremad linnad, pealinn. Eesti riiklik ja rahvuslik sümbolika. Kodukoht: asula määratlemine; asukoht pealinna ja suuremate linnade suhtes. Kodukoha sümbolika (lipp, vapp). Inimeste tegevus koduasulas: kultuuri- ja teenindusasutused, arstiabi ja päästeteenistus, suuremad ettevõtted ja nende toodang.
- Maailmaruum ja planeet maa. Tähistaevas, taevakehad: täht (sh Päike), komeet. Maailmaruumi uurimine: pikksilm, binokkel, teleskoop, kosmoselaev; astronaut, astronoom. Päike ja planeedid. Maa kaaslane Kuu. Päikesesüsteemi väikekehad: asteroidid, meteoriidid. Meteor. Võimalikud katastroofid. Maa pöörlemine – öö ja päeva vaheldumine. Maa tiirlemine – aastaegade vaheldumine. Maakera siseehitus. Looduskatastroofid (vulkaanipursked, maavärinad, orkaanid, üleujutused), ohud inimese elule ja tegevusele.

Õppetegevus 6.–7. klassis. 6.–7. klassis võimaldab õpilaste tunnetustegevuse ja kõne areng laiendada jõukohasel viisil õpitavate objektide, nähtuste ja protsesside ning nende tunnuste hulka, seda nii õpilase kodukoha kui ka Eesti kontekstis. Kujutluspiltide loomiseks ja täpsustamiseks kasutatakse õpet loomulikus keskkonnas, praktilisi töid ja katseid, kujutavat ja tinglikku näitlikkust; kogemustel põhinevate mälukujutluste aktiveerimiseks ka verbaalset näitlikkust. Lisaks näitkatsete vaatlusele sooritavad õpilased õpetaja juhendamisel ka ise lihtsamaid praktilisi töid ja katseid. Järjepideva jõukohase arendustegevuse käigus pareneb õpilaste kirjeldamis-, võrdlemis-, rühmitamis- ja üldistamisoskus. Õpetaja suunamisel arenevad põhjus-tagajärg seoste mõistmise ja järeluste tegemise oskused. Jõukohasel viisil toetub teadmiste-oskuste omandamine kirjalikule õppematerjalile. Õpetaja suunamisel loevad õpilased jõukohaseid õppetekste häälega ja osaliselt endamisi, analüüsivad neid õpetaja suuliste ja kirjalike küsimuste-korralduste abil; otsivad teavet tabelitest, joonistelt ja skeemidelt; sooritavad kirjalikke õpiülesandeid. Õpetaja osalus õpilaste tegevuses väheneb järk-järgult, õpiülesannete täitmisel suureneb kirjalike tööjuhiste ja kirjalike abivahendite roll. Nende mõistmine ja kasutamine vajab jätkuvalt õpetaja suunamist. Õpilaste iseseisva tegutsemise ja koostööoskuste arenemine võimaldab sooritada jõukohaseid tegevusi paaris- ja rühmatöötuna. Õpetaja juhendamisel kasutavad õpilased sobiva raskusastmega õpitegevuses meedia- ja tehnoloogiavahendeid – otsivad ja loevad jõukohast loodusala infot, kasutavad seda õpiülesannete sooritamisel. Õpilastele on jätkuvalt keeruline info lugemine, selekteerimine, teksti produtseerimine. Õpetaja ülesanne on reguleerida õpitegevuse raskusastet, arvestades õpilaste tunnetustegevuse ja kirjaoskuse arenguga.

6. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teab ja nimetab põhi- ning vaheilmakaari; määrab neid kaardil;
- saab aru lihtsast plaanist ja kaardist; leiab Eesti kaardil Läänemere, õpitud saared, jõed, järved, linnad; koostab õpetaja juhendamisel lihtsamaid mõõtkavata plaane;
- võrdleb abivahenditele tuginedes taimede, loomade, seente ja bakterite eluavaldusi; selgitab nende tähtsust looduses; toob näiteid nende mõju kohta inimese organismile;
- kirjeldab ja võrdleb abivahenditele toetudes õpitud koosluste (erinevad veekogud, asula) elutingimusi, teab nende tüüpilisemaid liike; koostab koosluste kohta toiduahelaid ja lihtsamaid toiduvõrgustikke;
- teab vee ja õhu omadusi ning tähtsust elusorganismidele; toob näiteid, kuidas inimene mõjutab oma tegevusega vee ja õhu puhtust; jälgib oma pere veetarbimist, toob näiteid vee säästmise võimalustest;
- teab mulla tähtsust elusorganismidele ja selgitab abivahenditele tuginedes mulla kaitse vajadust;
- mõõdab temperatuuri ja pikkust, valides sobivad mõõtmisvahendid;
- viib õpetaja juhendamisel läbi lihtsaid praktilisi töid, teeb tulemuste põhjal kokkuvõtteid, seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega.

Õppesisu:

- Mõõtmine ja võrdlemine. Elus- ja eluta looduse objektid, loodus- ja tehisoobjektid kooli lähiümbruses. Objektide suuruste, objektide vaheliste kauguste mõõtmine ja võrdlemine koolihoovis.
- Plaan ja kaart. Eesti looduskaart: leppemärgid. Ilmakaarte määramine kaardil-plaanil, õues kompassiga ja päikese järgi. Eesti halduskaart: maakonnad ja maakonnakeskused. Kooliümbruse ja koduasula plaan: leppevärvid ja -märgid, lihtsate (mõõtkavata) plaanide täiendamine.
- Pinnavormid kodukohas. Pinnavormid (küngas, org, nõgu, mägi, tasandik, kõrgustik;). Pinnavormide kujutamine kaardil. Inimese kujundatud pinnavormid kodukohas.
- Vesi kui aine. Vesi looduses; veekogud. Puhta vee omadused. Mageda vee tähtsus elule Maal. Vesi kui lahusti; looduslik vesi, mineraalvesi kui looduslik lahus. Vee olekud ja nende muutumine. Veetemperatuur ja selle muutumine (keemis-, külmumis-, jää sulamistemperatuur). Vee kasutamine. Joogivesi. Põhjavesi. Vee reostumine ja kaitse. Vee puhastamine.

- Vesi elukeskkonnana Meri. Läänemeri: rannajoon, suuremad lahed, väinad, saared, poolsaared. Läänemere vee omadused. Mere, ranniku ja saarte elustik: iseloomulikud liigid

(välimus, toitumine ja kasvamine, kohastumine eluks veeks) ning nende vahelised seosed. Jõgi. Jõgi ja selle osad; jõestik ja selle osad. Vee voolamine jões; kärestik, juga. Veetaseme kõikumine jões. Eesti suuremad jõed. Jõgi elukeskkonnana: iseloomulikud liigid (välimus, toitumine ja kasvamine, kohastumine eluks veeks) ning nende vahelised seosed. Järv. Järvevee omadused. Veevahetus järvedes. Eesti suuremad järved. Järv elukeskkonnana: iseloomulikud liigid (välimus, toitumine ja kasvamine, kohastumine eluks veeks) ning nende vahelised seosed.

- Õhk kui aine Õhu koostis. Õhu omadused. Õhutemperatuur ja selle mõõtmine. Õhutemperatuuri ööpäevane muutumine. Õhu liikumine soojenedes. Õhu liikumine - tuul. Tuule kasutamine inimtegevuses. Kuiv ja niiske õhk. Pilved ja sademed. Ilmastikunähtused. Veeringe. Inimtegevuse mõju õhule ja veele.

- Õhk elukeskkonnana. Õhu kui elukeskkonna tähtsamad omadused.

- Organismide rühmad ja kooselu. Taimed. Õistaimede, okaspuude, sõnajalg- ja sammaltaimede eristamine: taimeosade nimetamine ja kirjeldamine, rühmitamise aluseks olevate sarnaste tunnuste leidmine. Mürgised taimed/taimeosad. Taimede eluks vajalikud tingimused. Taimede tähtsus looduses ja inimeste elus. Loomad. Selgroogsete ja selgrootute loomade eristamine: välisehituse kirjeldamine, rühmitamise aluseks olevate sarnaste tunnuste leidmine (välisehitus, liikumisviis, elupaik, toitumine, järglaste saamisviis ja nende eest hoolitsemine). Organismide vaheliste suhete iseloomustamine lihtsamate toiduvõrgustike abil.

- Kodukoht elukeskkonnana. Loodus- ja tehiskeskkond koduasulas. Taimed ja loomad koduasulas. Koduasula keskkonnaprobleemid.

6. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) tunneb huvi Eesti looduse, selle uurimise ja loodusainete õppimise vastu;
- 2) vaatleb, kirjeldab ja võrdleb abivahenditele tuginedes õpitud elus- ja eluta looduse objekte, nähtuseid ja protsesse, selgitab abiga nende vahelisi seoseid ning tähtsust looduses;
- 3) loeb ja mõistab õpetaja abiga jõukohaseid looduslaseid õppetekste, tabeleid, skeeme ja jooniseid; kasutab õpiülesannete täitmisel lihtsat plaani, Eesti kaarti;
- 4) leiab etteantud allikatest lihtsamat loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast teavet; hindab õpetaja abiga kasutatud allikate usaldusväärsust; kasutab õppimiseks ja teabe otsimiseks meedia- ja tehnoloogiavahendeid;
- 5) viib õpetaja juhendamisel läbi lihtsaid praktilisi töid, teeb tugisõnadele toetudes tulemuste põhjal kokkuvõtteid, seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega;

- 6) mõistab inimtegevuse ja keskkonna seoseid kodukoha kontekstis; väljendab hoolivust ja lugupidamist kõigi elusolendite vastu; käitub turvaliselt, järgib tervislikke eluviise.

7. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- eristab ja rühmitab õpitud elusorganisme erinevate tunnuste järgi; selgitab abivahenditele tuginedes keskkonnatingimuste mõju elusorganismidele; toob näiteid taimede ja loomade kohastumustest Eesti looduse näitel;
- kirjeldab ja võrdleb abivahenditele tuginedes koosluste (veekogud, aed, põld, niit, mets, soo) elutingimusi; teab nende tüüpilisemaid liike; koostab koosluste kohta toiduahelaid ja lihtsamaid toiduvõrgustikke;
- toob näiteid inimtegevuse mõjust ümbritsevale keskkonnale; mõistab koosluste tähtsust ning selgitab näidete varal nende kaitsmise vajadust;
- näitab Eesti asukohta Euroopa kaardil; kirjeldab abivahenditele tuginedes Eesti asendit; kasutab erinevaid kaarte Eesti asendi, pinnavormide ja kliima kirjeldamisel;
- nimetab Eesti loodusvarasid ja toob nende kasutamise näiteid; selgitab abiga loodusvarade säästliku kasutamise vajadust.

Õppesisu:

- Eesti riik. Eesti asend Euroopas; Eesti suurus, piirid, naaberriigid. Rahvaarv ja rahvuslik koosseis. Rahvastiku paiknemine. Linnad ja maa-asulad. Riigi haldusjaotus.
- Eesti ilmastik. Ilm, ilmastik, kliima. Eesti asendi mõju kliimale. Ilmaelemendid: õhutemperatuur, tuul, pilvisus, sademed. Ilmavaatlused. Ilma mõju inimtegevusele; äärmuslikud ilmaolud Eestis.
- Eesti pinnamood. Kodukoha ja Eesti pinnavormid ning pinnamood. Suuremad kõrgustikud, tasandikud ja madalikud, Põhja-Eesti paekallas. Mandrijää osa pinnamoe kujunemises.
- Eesti loodusvarad. Eesti loodusvarad, nende kasutamine ja kaitse. Energiaallikatena kasutatavad loodusvarad. Eesti maavarad, nende kaevandamine ja kasutamine. Kaevanduste ja karjäärade kasutamisega seotud keskkonnaprobleemid.
- Eesti selgroogsed loomad. Loomade jaotamine selgrootuteks ja selgroogseteks. Selgroogsete loomade rühmad. Selgroogsete loomade peamised meelegaorganid orienteerumiseks elukeskkonnas; juhtivate meelte sõltuvus loomade eluviisist. Selgroogsete loomade seedeelundkonna eripära sõltuvalt toidust: hammaste ehitus, soolestiku pikkus ja toidu seedimise aeg. Selgroogsete loomade erinevate rühmade hingamiselundite ehituse ja talitluse mitmekesisus: lõpused vees, kopsud

õhkkeskkonnas elavatel organismidel, naha kaudu hingamine. Püsi- ja kõigusoojaste loomade kehatemperatuuri muutused. Paljunemine, looteline areng, sünnitus ja lootejärgne areng järglaste eest hoolitsemine (toitmine, kaitsmine, õpetamine) erinevatel selgroogsetel loomadel.

- Elukeskkonnad Eestis. Läänemeri. Läänemere asend ja ümbritsevad riigid, suuremad lahed, väinad, saared, poolsaared. Läänemere rannik. Läänemere mõju ilmastikule. Keskkonnatingimused Läänemeres. Läänemeri kui elukooslus; elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Mere mõju inimtegevusele ja ranna-asustuse kujunemisele. Läänemere reostumine ja kaitse. Loomade püügi, jahi ning kaitsega seotud reeglid. Jõesed ja järved. Eesti suuremad jõed ja järved. Jõgi ja järv kui elukooslused; elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Jõgede ja järvede tähtsus, kasutamine ning kaitse. Kalakasvatus. Loomade püügi, jahi ning kaitsega seotud reeglid. Aed. Aed kui kooslus: köögiviljaaed, puuvilja- ja marjaaed, iluaed. Aiamuld. Kompost. Elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Bioloogiline ja keemiline tõrje aias. Toataimed. Põld. Põld kui kooslus. Peamised Eestis kasvatatavad põllukultuurid. Elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Väetamine ja keemiline tõrje põllul (vajalikkus, ohud). Mahepõllundus. Inimtegevuse mõju mullale. Mullareostumine ja hävimine. Mulla kaitse. Niit. Niit kui Eesti liigirikkaim kooslus. Looduslikud ja inimtekkelised niidud. Elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Mets. Eesti metsad. Nõmme-, palu-, laane- ja salumets. Mets kui elukooslus. Eesti metsade peamised puuliigid. Elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Loomade püügi, jahi ning kaitsega seotud reeglid. Metsade tähtsus ja kasutamine. Metsade kaitse. Soo. Soode paiknemine ja teke. Madaloo ja raba. Elutingimused soos. Soode elustik; elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Soode tähtsus. Turba kasutamine.

- Loodus- ja keskkonnakaitse Eestis. Inimese mõju keskkonnale. Looduskaitse Eestis: rahvusparkid ja kaitsealad. Kodukoha looduskeskkonna muutumine inimtegevuse tagajärjel. Jäätmekäitlus. Säätav tarbimine (sh individuaalne loodussäästlik käitumine)

Õppetegevus 8.–9. klassis. 8.–9. klassis laienevad jõukohase õpitegevuse käigus õpilaste loodusalased teadmised, parenevad seoste mõistmise oskused, seda nii kodukoha, Eesti kui ka maailma kontekstis. Varasemate õppeperioodidega võrreldes pööratakse rohkem tähelepanu elementaarsete keemia- ja füüsikateadmiste ning -oskuste kujundamisele. Õpilastele valmistab põhikooli lõpuni raskusi realselt mittetajutavate nähtuste ning protsesside mõistmine. Õppe eesmärgiks on eelkõige ümbritseva maailma praktiline mõistmine. Kujutuspiltide loomiseks ja täpsustamiseks kasutatakse õpet loomulikus keskkonnas, praktilisi töid ja katseid, kujutavat, tinglikku ning jõukohasel viisil ka verbaalset näitlikkust. Suureneb õpilaste roll ja iseseisvus katsete planeerimisel ja läbiviimisel. Põhjus-tagajärg seoste mõistmist ja järelduste tegemist suunab õpetaja. Õpetaja juhendamisel otsivad õpilased teavet erinevatest allikatest, kasutades seejuures ka meedia- ja tehnoloogiavahendeid. Õppeinfo mõistmiseks ja kasutamiseks vajavad nad jätkuvalt suunatud analüüsi – suuliseid ja kirjalikke küsimusi-

korraldusi. Õpetaja ülesanne on aidata hinnata ning mõista leitud info usaldusväärsust. Õpilaste oskuste areng võimaldab jõukohases õpitegevuses iseseisva töö osakaalu suurendada. Seejuures vajavad õpilased jätkuvalt õpetaja suunamist ja abivahendeid. Õpilaste iseseisva tegutsemise ja koostööoskuste arenemine võimaldab sooritada jõukohaseid õppetegevusi paaris- ja rühmatöödena.

8. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- mõõdab õpetaja juhendamisel ruumala, massi, vahemaid looduses ja kaardil ning aega; seostab saadud mõõtmistulemusi igapäevaelus ettetulevate olukordadega;
- kavandab ning viib õpetaja juhendamisel ohutult läbi praktilisi töid, teeb tulemuste põhjal kokkuvõtteid ja järeldusi, seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega;
- kirjeldab tugisõnade abil õpitud ainete/materjalide omadusi ja toob näiteid nende kasutamise kohta igapäevaelus; taaskasutab võimaluse piires materjale ja esemeid;
- leiab õpetaja suunamisel kaartidelt, loodusalastest tekstidest, tabelitest ja graafikutest teavet loodusvööndite kohta, seostab organismide kasvukohti ja kohastumisi vastava loodusvööndiga, kirjeldab inimtegevust ja selle mõju piirkonna loodusele;
- rühmitab elusorganisme, toob näiteid erinevate organismide seostest looduses;
- väärtustab nii kodukoha kui ka teiste maade looduslikku ja kultuurilist mitmekesisust ja järgib jätkusuutliku arengu põhimõtteid.

Õppesisu:

- Mõõtmine ja hindamine. Koolihoovis olevate objektide mõõtmine. Mõõtmine eri viisidel (käega seotud mõõtühikute, sammude jms ja mõõteriistade abil). Mõõtühikute teisendamine.
- Liikumine ja jõud. Mehaaniline liikumine. Ühtlane ja mitteühtlane liikumine. Trajektoor. Taevakehade liikumine: pöörlemine, tiirlemine. Teepikkuse ja aja mõõtmine; mõõtühikute teisendamine. Kiiruse mõõtmine ja arvutamine. Jõud ja kehade liikumine. Jõu mõõtmine. Liikumine ja jõud looduses ja tehnikas.
- Kehade vastastikmõju. Keha mass, massi mõõtmine, mõõtühikute teisendamine. Jõud. Raskus, raskusjõud. Hõõrdumine, hõõrdejõud. Kehade elastsus ja plastsus; deformeerimine, elastsusjõud. Vastastikmõju esinemine looduses: Päikesesüsteem, gravitatsioon.

- Mehhaaniline töö ja energia. Töö. Võimsus. Energia, energia muunduvus ja jäävus, energia levimine lainena. Lihtmehhanism, lihtmehhanismide kasutamine.
- Valgus ja selle sirgjooneline levimine. Valgusallikas. Päike, tähed kui valgusallikad; galaktikad. Astronoomia; maailmaruumi uurimise võimalused. Valgus kui liitvalgus; spekter. Valguse värvustega seotud nähtused looduses ja tehnikas. Valguse sirgjooneline levimine. Valguse kiirus. Vari. Varjutused.
- Organismide rühmad. Taimed. Öis-, paljasseemne-, sõnajalg- ja sammaltaimede ning vetikate välisehituse põhijooned. Taimede osa looduses ja inimtegevuses. Taimede uurimise ja kasvatamisega seotud elukutsed. Õistaimede organid ja nende ülesanded. Fotosüntees. Õistaimede paljunemine ja levimisviisid. Seened. Seente mitmekesisus (kübar-, hallitus- ja pärmseened); nende välisehituse põhijooned. Toitumine surnud ja elusatest organismidest, parasitism ja sümbioos. Inimeste ja taimede nakatumine seenhaigustesse ning selle vältimine. Seente osa looduses ja inimtegevuses. Samblikud. Samblikud kui seente ja vetikate kooseluvorm. Samblike osa looduses ning inimtegevuses.
- Euroopa loodusvööndid. Jäävöönd. Tundra. Parasvöötme mets. Parasvöötme rohtla. Kõrgusvööndilisus erinevates mäestikes. Loodusvööndid ja nende paiknemine (iseloostamine kaardi abil), looduskomponentide (kliima, muldade, taimkatte, loomastiku, veestiku, pinnamoe) vastastikused seosed. Inimtegevus ja keskkonnaprobleemid erinevates loodusvööndites ning mäestikes.).
- Maavarad. Kivimid ja nende teke. Maavarad Eestis ja Euroopas.
- Tuntumad metallid Metallimaakidest metallide sulatamine. Metallid igapäevaelus, metallide iseloomulikud omadused. Metallide sulamid igapäevaelus. Metallid ja mittemetallid. Metallide korrosioon (raua näitel).
- Euroopa ja Eesti. Rahvastik ja asustus. Eesti ja Euroopa rahvaarv ja selle muutumine. Rahvastiku soolis-vanuseline koosseis ja rahvastiku vananemisega kaasnevad probleemid. Ränded ja nende põhjused. Rahvuslik koosseis. Rahvastiku paiknemine. Linnastumise põhjused, Linnastumisega kaasnevad majanduslikud, sotsiaalsed ja keskkonnaprobleemid. Majandus. Euroopa ja Eesti majandusressursid, tööstusharud. Eesti energiamajandus, põlevkivi kasutamine (elektri tootmine ja transportimine kasutajateni) ja keskkonnaprobleemid. Euroopa energiamajandus ja energiaprobleemid. Energiaallikad (sh alternatiivenergia), nende kasutamise eelised ja puud. Põllumajandus ja toiduainetetööstus. Põllumajanduse arengut mõjutavad looduslikud tegurid. Eri tüüpi põllumajandusettevõtted ja toiduainetetööstus Euroopas. Eesti põllumajandus ja toiduainetetööstus. Põllumajandusega seotud keskkonnaprobleemid. Teenindus. Teenindus ja selle jaotumine. Turism ja selle liigid. Eesti turismimajandus; peamised vaatamisväärsused kodulinnas või -maakonnas. Euroopa peamised vaatamisväärsused. Turismiga kaasnevad keskkonnaprobleemid. Transport. Transpordiliigid, nende eelised ja puudused sõitjate ning erinevate kaupade veol. Eesti transport. Euroopa peamised transpordikoridorid.
- Reisisiht Euroopa Ühe valitud riigi iseloostamine: üldandmed, sümboolika, geograafiline asend, loodus, rahvastiku paiknemine, maavarad, majandus ja

tööstus, rahvaste kultuur ja traditsioonid. Transpordivõimalused sellesse riiki. Tervise- ja turvalisuse riskid jms.

9. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- seostab inimese elundkondi nende põhifunktsioonidega, kasutab elementaarseid esmaabivõtteid;
- toob näiteid tervislikest eluviisidest ja järgib neid;
- kirjeldab abivahenditele tuginedes Eesti asendit; toob näiteid kodukoha tööstus-, teenindus- või põllumajandusettevõtte tegevuse kohta;
- koostab teabeallikate põhjal Euroopa riigi tutvustuse ja reisiplaani, esitleb seda kaaslastele;
- käsitleb ohutult ja otstarbekalt olmeseadmeid, tööriistu ning kodukeemiat; selgitab nende kasutamise otstarvet ja ohutusnõudeid;
- kirjeldab ja selgitab õpitud nähtuste iseloomulikke tunnuseid ning toob näiteid nende avaldumise kohta igapäevaelus;
- leiab internetist vajalikku ja jõukohast loodusteaduslikku infot ning hindab abiga selle usaldusväarsust;
- kirjeldab jätkusuutliku, säästva, vastutustundliku eluviisi põhimõtteid ja järgib neid.

Õppesisu:

• Inimese organism. Rakud, koed, elundid. Rakud: üherakulised ja hulkraksed elusolendid. Inimese rakud, koed ja elundid. Elundkondade põhiülesanded. Naha ehitus ja ülesanded. Hügieeninõuded naha hooldamisel. Luud ja lihased. Luustiku osad, luustiku ja lihaste talitluse põhiülesanded. Treeningu mõju tugi- ja liikumiselundkonnale. Esmaabi luumurdude, lihasevenituste ja -rebendite korral. Vereringe. Südame ehitus ja talitus. Veri, vere liikumine organismis. Vere osa organismi immuunsüsteemis. Immuunsuse kujunemine: lühi- ja pikaajaline immuunsus. Immuunsüsteemi ja vaktsineerimise osa bakter- ja viirushaiguste vältimisel. Immuunsüsteemi häired, allergia, AIDS. Treeningu mõju vereringeelundkonnale. Inimese sagedasemad südame- ja veresoonehaigused, nende tekkepõhjused. Esmaabi verejooksude korral. Doonorlus, veregrupid. Seedimine ja eritamine. Inimese seede-elundkonna ehitus ja talitus. Organismi energiavajadust mõjutavad tegurid. Tervislik toitumine, üle- ja alakaalulisuse põhjused ning tagajärjed. Neerude üldine tööpõhimõte. Kopsude, naha ja soolestiku eritamisesüsteemid. Hingamine. Inimese hingamiselundkonna ehitus ja talitus. Treeningu mõju hingamiselundkonnale. Hingamiselundkonna

levinumad haigused ning nende ärahoidmine. Esmaabi: kunstlik hingamine. Paljunemine ja areng. Mehe ja naise suguelundkonna ehituse ning talitluse võrdlus. Muna- ja seemnerakkude küpsemine. Suguelundkonna tervishoid, suguhaiguste levik, haigestumise vältimise võimalused. Munaraku viljastumine, loote areng, raseduse kulg ja sünnitus. Pereplaneerimine, abordiga kaasnevad riskid. Inimorganismi talitluslikud muutused sünnist surmani. Närvisüsteem. Talitluste regulatsioon. Närvisüsteemi ehitus ning ülesanded, tervishoid. Refleksikaare ehitus ja talitus (arvutimudeli abil). Peamiste sisenõrenäärmete toodetavate hormoonide ülesanded. Elundkondade koostöö inimese terviklikkuse tagamisel. Närvisüsteemi ja hormoonide osa elundkondade talitluste regulatsioonis. Infovahetus väliskeskkonnaga. Silma ehitus ja talitus. Nägemishäirete vältimine ja korrigeerimine. Kõrvade ehituse seos kuulmis- ja tasakaalumeelega. Kuulmishäirete vältimine ja korrigeerimine. Haistmis- ja maitsmismeelega seotud organite ehituse ja talitluse seosed.

- Valguse peegeldumine ja murdumine. Valguse peegeldumise nähtus; peegeldumine peegel- ja mattpinnalt. Esemete nägemine. Kuu faaside teke. Tasapeeglite, kumer- ja nõguspeeglite kasutamine. Valguse murdumise nähtus. Prisma, kumer ja nõgus lääts; nende kasutamine optilistes seadmetes (luup, binokkel, fotoaparaat, mikroskoop jms). Kaug- ja lühinägelikkus, prillid. Kehade värvus. Valguse neeldumine, valgusfilter.

- Võnkumine ja laine. Võnkumine; võnkumise amplituud, periood, sagedus. Võnkumise levimine - laine. Heli, heli kiirus, võnkesageduse ja heli kõrguse seos. Heli valjus. Elusorganismide hääleaparaat; abiteenused (hambaravi, logopeed). Müra ja mürakaitse. Võnkumiste avaldumine looduses ja rakendamine tehnikas.

- Rõhumisjõud. Rõhk, õhurõhk; manomeeter, baromeeter. Üleslükkejõud. Kehade ujumine. Rõhu avaldumine looduses ja arvestamine tehnikas.

- Elektriõpetus Kodune vooluvõrk: vooluallikad, vooluring. Lühis, kaitsmed. Kaitsemaandus. Elektrivoolu töö ja võimsus; elektrienergia arvesti. Elektritarvitid koduses majapidamises, elektriohutus, säästlikkus.

- Magnetnähtused. Püsimagnet. Magnetväli. Magnetnähtused looduses ja tehnikas. Elektromagnet. Elektromagnetkiirus: kiirusallikad meie igapäevaelus, kiirguse mõju inimese tervisele.

- Keemia igapäevaelus. Toiduainete koostis. Eluks vajalikud süsinikuühendid (sahhariidid, rasvad, valgud), nende roll organismis. Kütused. Tarbekeemia saadused, plastid ja kiudained. Olmekemikaalid. kasutamise ohutusnõuded. Keemia ja elukeskkond.

- Maa gloobusel ja kaartidel. Maa kujutamine gloobusel ja kaardil: poolkerad, ekvaator, poolused kaardivõrk. Kaartide mitmekesisus (sh interaktiivsed kaardid). Mõõtkava, vahemaade mõõtmine looduses ja kaardil. Maailmameri ja selle osad. Mandrid; suuremad riigid. Ajavööndid.

- Maakera loodusvööndid. Jäävöönd. Tundra. Parasvöötme okas- ja lehtmets. Parasvöötme rohtla. Vahemereline põõsastik ja mets. Kõrb. Savann. Ekvatoriaalne

vihmamets. Kõrgusvööndilisus erinevates mäestikes. Loodusvööndid ja nende paiknemine (iseloomustamine kaardi abil), looduskomponentide (kliima, muldade, taimkatte, loomastiku, veestiku, pinnamoe) vastastikused seosed. Inimtegevus ja keskkonnaprobleemid erinevates loodusvööndites ning mäestikes.).

9. klassi ja III kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- väärtustab nii kodukoha kui ka teiste maade looduslikku ja kultuurilist mitmekesisust;
- toob näiteid inimtegevuse mõjust ümbritsevale keskkonnale; väljendab hoolivust ja lugupidamist kõigi elusolendite vastu; käitub turvaliselt; kirjeldab näidete abil jätkusuutliku, säästva ja vastutustundliku eluviisi põhimõtteid ning järgib neid;
- toob näiteid tervislikest eluviisidest ja järgib neid, kasutab elementaarseid esmaabivõtteid;
- kavandab õpetaja juhendamisel ning viib ohutult läbi lihtsamaid praktilisi töid, valides sobilikud mõõtevahendid; teeb tulemuste põhjal kokkuvõtteid ja järeldusi; seostab saadud teadmisi igapäevaelus eettulevate olukordadega;
- käsitseb ohutult ja otstarbekalt olmeseadmeid, tööriistu ning kodukeemiat, selgitab nende kasutamise otstarvet ja ohutusnõudeid;
- leiab õpetaja suunamisel erinevatest allikatest jõukohast loodusteaduslikku infot; hindab õpetaja abiga kasutatud allikate usaldusväärsust; kasutab õppimiseks, koostööks ja info otsimiseks meedia- ja tehnoloogiavahendeid.

3.5. Ajalugu

3.5.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Ajalooõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu; teab, et minevik on olnud muutuv ja väga mitmekesine;
- 2) omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost ja sellega seoses üldjoontes kogu maailma ajaloost;
- 3) kirjeldab abivahendite toel olulisi ajaloosündmusi, inimeste eluviisi ja tegevusalasid õpitud ajastutel;
- 4) teab, et maailmas toimunud sündmused on otseselt või kaudselt mõjutanud nii Eestis kui ka mujal Euroopas toimunud sündmusi; teab, et poliitikal on suur roll maailma riikide omavahelistes suhetes;
- 5) nimetab oma põhiõigusi ning kohustusi Eesti Vabariigi kodanikuna, kirjeldab Eesti riigi valitsemiskorda;
- 6) teab ja väärtustab kombeid ning traditsioone oma kultuuris; väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning määratleb end oma rahva liikmena;

7) leiab infot eri teabeallikatest, oskab hinnata erinevate teabeallikate usaldusväärsust.

3.5.2. Üldpädevused

- **Kultuuri- ja väärtuspädevus.** Suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid.
- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus.** Suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme; austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvuste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates olukordades; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel.
- **Enesemääratluspädevus.** Suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise; lahendada suhtlemisprobleeme.
- **Õpipädevus.** Suutlikkus organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja rühmas ning hankida õppimiseks, hobideks, tervisekäitumiseks ja karjäärivalikuteks vajaminevat teavet; planeerida õppimist ja seda plaani järgida; kasutada õpitud erinevates olukordades ja probleeme lahendades; seostada omandatud teadmisi varemõpitudga; analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust ning selle põhjal edasise õppimise vajadusi.
- **Suhtluspädevus.** Suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada nii emakeeles kui ka võõrkeeltes, arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust; ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi.
- **Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus.** Suutlikkus kasutada matemaatikale omast keelt, sümboleid, meetodeid koolis ja igapäevaelus; suutlikkus kirjeldada ümbritsevat maailma loodusteaduslike mudelite ja mõõtmisvahendite abil ning teha tõendus põhiseid otsuseid; mõista loodusteaduste ja tehnoloogia olulisust ja piiranguid; kasutada uusi tehnoloogiaid eesmärgipäraselt.
- **Ettevõtlikkuspädevus.** Suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi, aidata kaasa probleemide lahendamisele; seada eesmärgid,

koostada plaane, neid tutvustada ja ellu viia; korraldada ühistegevusi ja neist osa võtta, näidata algatusvõimet ja vastutada tulemuste eest; reageerida loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult muutustele; võtta arukaid riske.

- **Digipädevus.** Suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvast ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukonnades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

3.5.3. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 6.–7. klassis. 6. klassis algav ajaloo õppimine võimaldab õpilastel suhestuda minevikuga. Ajalooõpetuses lähtutakse õpilasest kui ajaloos osalejast. Õpilasel kujundatakse arusaam, et ajalugu on ka tema enda lugu. Toetatakse õpilase isiklikele kogemustele ning eelnevatele teadmistele ja kujutlustele, kesksel kohal on nende aktualiseerimine ja süstematiseerimine. Ajalooga tutvumine algab enamasti õpetaja suunamisel ja juhendamisel, kasutatakse praktilisi õpiülesandeid (nt vanematelt ja vanavanematelt teabe kogumine oma pere ja suguvõsa kohta). Korraldatakse õppekäike muuseumidesse ja ajaloolistesse paikadesse, vaadatakse õppefilme. Õppetegevuse käigus omandatakse mitmesuguseid oskusi (küsimuste esitamine, teabe hankimine, eneseväljendamine), arendatakse koostööoskusi ja kujutlusvõimet. Ajalootunnis kasutatavad õpitegevused (lugemine, küsimustele vastamine, arutlemine, jutustuse kuulamine, ümberjutustamine) toetavad õpilaste psüühiliste protsesside ja kõne arengut, sealhulgas sõnavara rikastumist. Uut teemat käsitlema asudes selgitatakse välja õpilase eelteadmised ja laiendatakse sõnavara, et vältida võimalike väärkujutluste kinnistumist ja uute kujunemist. 6. klassis omandatakse teadmisi õpilase lähiümbruse kohta, 7. klassis keskendutakse juba laiemalt Eesti ajaloo ja üldajaloo õppimisele. Ajaloo õpetamisel on väga oluline muuseumide, ajalooga seotud paikade ja mälestiste külastamine, ajalugu tutvustavate filmide vaatamine ja muul viisil näitlikustamine.

6. klass

Õpitud tulemused:

Õpilane:

- tunneb huvi oma perekonna ajaloo ja sellega seotud minevikusündmuste vastu;
- teab, et kodukoht ja elutingimused on ajaloo käigus muutunud;
- tajub mineviku ja oleviku seoseid;

- mõistab ajalist järgnevust ajateljel, omab üldist ettekujutust kodukoha ajaloo perioodidest.

Õppesisu:

Õpetuses lähtutakse õpilasest kui ajaloos osalejast. Õpilasel kujundatakse arusaam, et ajalugu on ka tema enda lugu. Toetatakse lapse isiklike kogemuste ja eelnevatele teadmistele ning ettekujutustele. Keskkel kohal on isiklike kogemuste ja eelnevate teadmiste süstematiseerimine. Otstarbekas on „oma ajaloo“ (eluloo) koostamine näiteks vanematelt ja vanavanematelt saadud teabe põhjal. Õppetegevuse käigus omandatakse mitmesuguseid oskusi (küsimuste esitamine, teabe hankimine, eneseväljendamine), arendatakse koostööoskusi ja kujutlusvõimet. Oluline on leida vastused kõigile õpilaste poolt esitatud ajalooalastele küsimustele. 6. klassi I poolaastal omandatakse teadmisi õpilaskeskse lähiümbruse kohta, II poolaastal kujundatakse arusaamine ajaloo erinevate perioodide kohta üldises plaanis. Väga oluline on ajaloo õpetamisel muuseumide, ajaloo seotud paikade ja mälestiste külastamine ning minevikku kajastavate filmide vaatamine.

- Sissejuhatus
- Kuidas me ajaloost teada saame? Suulised ajalooallikad
- Kirjalikud ja muud esemelised ajalooallikad
- Ajaarvamisest

6. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) tunneb huvi oma pere, kodukoha ja kodumaa vastu;
- 2) mõistab ajateljel abil sündmuste ajalist järgnevust ja ajaloo jaotamist ajastuteks;
- 3) tajub eluolu ja esemelise keskkonna muutumist läbi aja;
- 4) teab, kuidas muutus inimeste eluolu muinasajal;
- 5) teab mõnd olulist ajaloolist isikut ja tema rolli ajaloos.

7. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- selgitab õpitava ajalooperioodiga seostuvaid olulisemaid põhimõisteid;
- nimetab tähtsamat muinasajast ja selle perioodidest (kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg), kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- teab vanaaja kultuure ja oskab nimetada ajastu olulisemaid saavutusi ja leiutisi;
- kirjeldab kõige üldisemal kujul keskaja olemust;

- teab keskaja Euroopa eluolu muutusi, avastusi ja leiutisi;
- teab olulisemaid sündmusi, mis leidsid aset keskajal Eesti aladel.

Õppesisu:

7. klassi ajalugu hõlmab peatükke vanaaja kultuuride ajaloost ja Eesti ajaloost vanimast ajast kuni keskaja lõpuni. Tutvustatakse valikuliselt kultuurisaavutusi, tehnika arengut, huvitavaid sündmusi ja ajaloo suurkujusid. Õpetuses lähtutakse õpilasest kui ajaloos osalejast. Keskkel kohal on vestlus ja mänguline tegevus. Läbi õppetegevuse tutvuvad õpilased ajaloo põhimõistetega ja omandavaid mitmesuguseid oskusi: küsimuste esitamine, suuline eneseväljendus, pildi järgi jutustamine, joonistamine, ekskursioonidel ja muuseumides nähtu jutustamine, õpilased õpivad ise nägema ja järeldusi tegema, arendavad koostööoskust ja kujutlusvõimet. 7. klassis I poolaastal keskendutakse vanaaja kultuuride õppimisele. II poolaastast keskendutakse juba laiemalt Eesti ajaloo tundmaõppimisele – muinasajast kuni varauusaja alguseni. Olulise osa moodustab muuseumide, ajaloo seotud paikade ja mälestiste külastamine ning minevikku kajastavate filmide vaatamine.

- Vanaaeg.
- Muinasaeg Eestis.
- Keskajast ja feodaalkorrast.
- Eestlaste muistne vabadusvõitlus.
- Eestlased võõra võimu all.
- Eestlaste naabrid XIII-XV sajandil.
- Eesti ala sõdade keerises.
- Suured leiutised ja avastused.

Õppetegevus 8.–9. klassis. 8. ja 9. klassis keskendutakse Eesti ajaloo seostele Euroopa ja maailma ajalooaga. Euroopas ja maailmas toimunud sündmusi käsitletakse eeskätt Eesti ajaloo paremaks selgitamiseks ja ilmestamiseks. Rõhutatakse, et Euroopas toimunud sündmused on tugevasti mõjutanud Eestis toimunud sündmusi (sõjad, revolutsioonid, tootmissuhete muutused jms). Ajalooõpetuse puhul seni olulisena rõhutatud põhimõtetele lisandub 8.–9. klassis tähelepanu pööramine otsestele ja kaudsetele põhjuslikele seostele. 8. klassi ajalooõpetuses on oluline tuua selgelt esile seosed varem õpituga, 9. klassis on põhitähelepanu lähiajaloo sündmustel, kuna just neil on igapäevaelus kõige tajutavam mõju õpilasele, tema perele/suguvõsale ja keskkonnale. Keskkel kohal on õpetaja ja õpilase koostöö. Õpilane vajab õpetaja tuge ja juhendamist põhikooli lõpuni. Arvestades õpilaste lugemisraskusi, loetakse teksti klassis ühiselt ning analüüsitakse seejärel loetut õpetaja suunamisel, et tagada selle mõistmine. Peale uute mõistete omandamise on olulisel kohal ka sõnavara laiendamine üldisemalt. Põhikooli lõpuni on vajalik näitlikustamine, teavet ei saada ainult õppetekstidest, vaid ka teistest allikatest (õpetaja jutustus, õppefilm, kaardid, fotod jne). Suur osa näitlikustamisest toimub teabe-

ja sidetehnikavahendite toel. Õppe raames tehakse õppekäike muuseumidesse ja ajaloolistesse paikadesse, näidatakse filme, mis kajastavad minevikus toimunud sündmusi jne.

8. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- selgitab üldisi fakte uusaja sündmustest ja inimeste elu-olust Eestis kuni Esimese maailmasõja lõpuni;
- nimetab Euroopa ja maailma uusaja tähtsamaid sündmusi, mis on mõjutanud Eesti ajalugu;
- tunneb huvi Eesti mineviku vastu Euroopas;
- teab, et Euroopas toimunud sündmused on oluliselt mõjutanud Eesti ajalugu;
- kirjeldab, kuidas majanduslikud ja ühiskondlikud muutused on mõjutanud inimeste elukorraldust;
- teab, et inimeste teadmised on kujunenud suhtlemises teiste rahvastega;
- kõrvutab ajateljel mõningaid olulisi Eestis ja Euroopas toimunud sündmusi;
- tunneb ajaperioodi iseloomulikke tunnuseid.

Õppesisu:

8. klassi ajalooõpetuses lähtutakse kontsentrisuse põhimõttest. Seoste esile toomine varemõpituga võimaldab äratundmistunde tekkimist. 8. klassis keskendutakse Eesti ajaloo õppimisele seoses Euroopa ja maailma ajalooga. Euroopas ja maailmas toimunud sündmusi käsitletakse eeskätt Eesti ajaloo paremaks selgitamiseks ja ilmestamiseks. Ajalooõpetuse puhul seni olulisena rõhutatud põhimõtetele lisandub vajadus pöörata tähelepanu otsestele ja kaudsetele põhjuslikele seostele. Võimaluse korral korraldatakse õuesõppe raames külastusi muuseumidesse ja ajaloolistesse paikadesse, näidatakse filme, mis kajastavad minevikus toimunud sündmusi jne. Rõhutatatakse, et Euroopas toimunud sündmused on tugevasti mõjutanud Eestis toimunud sündmusi (sõjad, revolutsioonid, tootmissuhete muutused jms). Ajateljele kantakse Euroopas toimunud sündmused, mis on mõjutanud Eesti ajalugu.

- Maailm uusajal.
- Eesti Tsaari-Venemaa võimu all.
- Eesti talurahva elu.
- Rahvuslik ärkamisaeg.
- Tööstuse areng. Venestamisaeg.
- Eesti XX sajandi alguses.

- Maailm I maailmasõja eel.
- Eestist saab iseseisev riik.

9. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- selgitab üldisi fakte uusaja sündmustest ja inimeste eluolust Eestis Esimese maailmasõja lõpust tänapäevani;
- tunneb huvi Eesti riigi mineviku vastu;
- teab, et maailmas toimunud sündmused on otseselt või kaudselt mõjutanud nii Eestis kui ka mujal Euroopas toimunud sündmusi;
- omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost ja sellega seoses üldjoontes kogu maailma ajaloost;
- mõistab, et eri ajastute kultuuri-, teaduse- ja tehnikasaavutused on olnud edasiviivaks jõuks riikide (ka Eesti) arengus;
- teab, et poliitikal on suur roll maailma riikide omavahelistes suhetes;
- kujutab ajateljele toetudes ette maailmas toimunud olulisemaid sündmusi;
- nimetab oma põhiõigusi ning kohustusi Eesti Vabariigi kodanikuna;
- kirjeldab Eesti riigi valitsemiskorda;
- väärtustab oma kodumaad ning Eesti Vabariigi kodanikuks olemist.

Õppesisu:

9. klassis üldistatakse seni Eesti ja Euroopa ajaloo kohta õpitut, paigutades selle maailma ajaloo konteksti. Ajateljele kantakse kogu maailmas toimunud sündmused, mis on mõjutanud Eesti ajalugu. Oluline on korraldada ekskursioone muuseumidesse ja arhiividesse. Need soodustavad õpilaste kodu-uurimusliku huvi äratamist ja kaasaja sündmustest arusaamist. Tähelepanu pööratakse õpilaste oskusele teatmeteostest iseseisvalt vastuseid leida, lühidalt teatud sündmuste sarnasusi ja erinevusi kirjeldada, etteantud teemal lühireferaati koostada, probleeme näha ja neile hinnangut anda.

- Eesti Vabadussõda.
- Eesti Vabariik 1918-1940.
- Maailm kahe maailmasõja vahel.
- Eesti kaotab iseseisvuse. 1939-1940.
- Teine maailmasõda 1939-1945.
- Eesti ja muu maailm pärast II maailmasõda.
- Ühiskonnaõpetus.

9. klassi ja III kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) teab, kuidas on läbi ajaloo muutunud eestlaste eluolu ja esemeline keskkond;
- 2) teab mõningaid Eesti ajalugu mõjutanud sündmusi Euroopa ja maailma ajaloos;
- 3) teab uusaja ja lähiajaloo sündmusi Eesti ajaloos;
- 4) mõistab oluliste isikute rolli Eesti, Euroopa ja maailma ajaloos;
- 5) mõistab ajatelje abil sündmuste ajalist järgnevust ja ajaloosündmuste täpset dateerimist;
- 6) teab Eesti Vabariigi valitsemiskorda ja seda, kuidas riik toimib; väärtustab oma kodumaad ja selle kodanikuks olemist.

3.6. Inimeseõpetus

3.6.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Inimeseõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb oma keha ning mõistab inimese kasvamise ja arenemisega seotud muutusi ning vastutust (nt seksuaalsuse olemus ja sellega seotud vastutus, töövõime jne);
- 2) hoiab oma tervist, järgides tervislikku eluviisi, käitub nii, et ei sea ohtu enda, teiste inimeste ega keskkonna turvalisust;
- 3) märkab ja mõistab kaaslaste ning iseenda emotsionaalseid seisundeid, käitumisviise; oskab neid hinnata ja nendega toime tulla;
- 4) hoiab puhtust ja korda; orienteerub eluasemega seotud küsimustes, omandab teadmised ja oskused majandamiseks, koduse elu korraldamiseks;
- 5) suudab täiskasvanu suunamisel eristada ning teadvustada oma oskusi ja võimeid, otsib erinevatest teabeallikatest võimetekohaseid jätkuõppevõimalusi ja teeb enda jaoks optimaalseid valikuid;
- 6) tunneb huvi ümbritseva ühiskonnaelu vastu;
- 7) tunneb olmesuhtlemiseks vajalikke kodanikuõigusi ja -kohustusi, järgib sotsiaalseid nõudeid ja käitumisetiketti.

3.6.2. Üldpädevused

- **Kultuuri- ja väärtuspädevus.** Õpetuses taotletakse, et õpilane määratleb end oma pere, klassi, kooli, riigi liikmena ning järgib ühiseid reegleid.
- **Enesemääratluspädevus.** Õpetuses kasutatakse kujundavat hindamist, mille käigus õpilased õpivad hindama oma oskuseid ja teadmisi, tugevusi ja nõrkusi ning märkavad parendamist vajavat. Õpitakse märkama ja lahendama/lahendamiseks abi otsima iseendaga tekkivaid probleeme, mis seonduvad oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega ja inimsuhetes.

- **Õpipädevus.** Õpetuses keskendutakse eelkõige funktsionaalse lugemisoskuse arendamisele. Olulisimaks peetakse oskust leida teavet teatmeteostest ja Internetist.
- **Sotsiaalne pädevus.** Õpetuses kujundatakse õpilastes vastutustunnet ja koostööoskusi. Vastutustunne kujuneb eelkõige kooli kodukorra tundmise ja kokkulepete täitmise teel. Koostööoskuseid kujundatakse paaris- ja rühmatöodes meeskonnas töötades.
- **Suhtluspädevus.** Õpetus kujundab suhtlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades ja erinevate suhtluspartneritega. Õpitakse lugema ning mõistma teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust. Suurt tähelepanu pööratakse õpilase esinemisoskuse kujundamisele ja sellele kaaslaste poolt konstruktiivse tagasiside andmise oskuse kujunemisele.
- **Matemaatikapädevus.** Õpetus toetab oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt ja sümbolit. Näiteks õpitakse otsima ja analüüsima teavet diagrammidest, ning tegema saadud info alusel tõendus põhiseid otsuseid.
- **Ettevõtlikkuspädevus.** Õpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd paaris- ja grupidis; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega. Tundides kasutatakse reaalse olukordadega sarnaseid olukordi, kus õpilased saavad õpitut rakendada.
- **Digipädevus.** Inimeseõpetuses kasutatakse digivahendeid teabe otsimiseks, säilitamiseks ja esitamiseks. Saadud teabe asjakohasust ja usaldusväärsust hinnatakse ja rakendatakse ühiskonna probleemide üle arutledes ja arvamust avaldades. Digitaalset sisu luuakse või koostatakse kooskõlas autoriõigustega ning osatakse kasutada digivahendeid individuaalses ja ühisloomes. Arendatakse teadlikkust kodanikuaktiivsuse väljendamise võimalustest erinevates suhtluskeskkondades ning oskust kasutada e-teenuseid. Suurendatakse teadlikkust digivahendite kasutamisega kaasneva võivatest ohtudest (osates kaitsta oma privaatsust ja isikuandmeid) ja terviseriskidest. Õpetatakse digikeskkonnas järgima samu moraalil- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

3.6.3. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis. 1.–2. klassis on inimeseõpetuse põhisisuks lähiümbruse märkamine, selle teadvustamine (suhtes mina ja meie) ning sotsiaalse kompetentsuse arendamine. Õpitakse koos tegutsema nii matkides kui ka eeskujuga ja juhendamise järgi. Omandatakse baassõnavara ja -lausungimalle ning elementaarseid (olme)suhtlusoskusi: teise inimese kuulamine, ütluste mõistmine ja nendele reageerimine (vastusrepliigid dialoogis), dialoogi alustamine ja jätkamine tuttavas situatsioonis jms. Õpitakse (mängu)asjade kasutamist ja hoidmist, mängus osalemist, reeglite kinnipidamist, mängu algatamist, rollide ja vajalike mänguasjade jagamist jne. Kohati võib olla keeruline rollimängudes osalemine. Õpilased vajavad pidevat motiveerivat tagasisidet oma tegevuse ja saavutuste kohta. Võrreldavate situatsioonide ja illustatsioonide (joonised, fotod) toel õpitakse märkama ja eristama (puhas/must, meeldib / ei meeldi jne)

ümbritsevate esemete, ruumide ja inimeste (sh iseenda) esteetilisi omadusi. Õpitakse eristama isiklikke, võõraid ja ühiseid esemeid, neisse heaperemehelikult ja turvaliselt suhtuma ning neid kasutama. Õpitakse ka märkama ja eristama eakaaslaste käitumisviise. Harjutatakse viisakat käitumist (tervitamine, palumine, tänamine, eakaaslase ja täiskasvanu poole pöördumine, võimalik keeldumine jne).

1. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukohta, õdede-
- vendade ja vanemate nimed;
- nimetab küsimuste abil oma lemmiktegevusi;
- osaleb ühistes (õppe)mängudes ja järgib meelde tuletamisel mängureegleid;
- vastab dialoogi repliigile, alustab dialoogi oma soovide ja vajaduste väljendamiseks;
- tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonis õige ja vale käitumise;
- teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel;
- teab oma kehaosi (pea, kael, kõht, selg, käed, jalad, juuksed ja nägu);
- järgib õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevaste tegevuste käigus (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms);
- märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust;
- nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaaegu õiges järjestuses;
- teab, kuidas ohutult sõiduteed ületada, ja käitub vastavalt;
- teab, et elab Eestis;
- teab Eesti lipu värve nende õiges järjestuses.

Õppesisu:

MINA JA MEIE

Mina: minu välimus ja mulle meeldivad tegevused. Tervitamine (igapäevane tervitamine koolis, tervitusele vastamine). Enesetutvustamine ja kaaslastega tutvumine dialoogis (nimi, kool, klass). Õpitegevused koolis, õppevahendid. Tüli; vabandamine, leppimine (dialoogi repliigid). Peo-, töö-, spordiriietus (riietusesemed, riietuse sobitamine situatsiooniga).

MINA JA TERVIS

Kehaosad (pea, kael, keha, käed, jalad), juuksed ja nägu. Kehaosade (nägu, kael, käed, jalad) pesemine, küünte eest hoolitsemine. Hammaste pesemine. Tualeti

kasutamine. Toitumine (toidud: supp, praad jne, toidunõud). Käitumine söögilauas: toidu palumine, tänamine.

MINA JA PERE

Pereliikmed (vanemad, õed-vennad, vanavanemad), nende nimed. Pereliikmete kodused tööd, pereliikmete abistamine, minu kohustused kodus.

MINA JA MINU KODU

Kodumaja (talumaja/ eramu/korter suures majas); ruumid kodus (esik, köök, elutuba jt). Mööbel kodus, koolis (esemed, nende otstarve). Kodu asukoht (Eestimaa; küla/linn/alev). Eestimaa, minu kodumaa, Eesti Vabariigi lipp.

MINA JA AEG

Nädal (töö- ja puhkepäevad; eile, täna, homme). Ööpäeva osad (hommik, päev, õhtu, öö). Aasta (aastaajad: laste tegevused, riietus, ohud jalakäijatele liikluses).

MINA JA ASJAD

Minu oma, kaaslaste oma (enda ja kaaslaste, sh õpetaja asjade kuuluvuse eristamine), asjade palumine kasutamiseks. Ausus asjade jagamisel. Koristustööd ja –vahendid klassiruumis ning kodus.

MINA JA TURVALISUS

Sõidutee ohutu ületamine (valgusfoor, ülekäigurada, maantee ületamine). Liikumine jalakäijate teel üksi ja rühmaga. Helkur. Ühissõidukid kodukohas (sõiduki ootamine, sisenemine, väljumine; tänava (sõidutee) ületamine; sõidupilet). Võõras ümbrus, eksimine, abi palumine (dialoogi repliigid), vanemale helistamine.

2. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- alustab ja jätkab dialoogi tuttavates situatsioonides; kutsub õpetaja suunamisel kaaslasti tuttavat (õppe)mängu mängima, jagab mänguasju;
- tavasituatsioonides suhtlemisel tervitab, palub, tänab, vabandab; käitub söögilauas viisakalt (palub, tänab, räägib vaikse häälega, hoiab puhtust);
- teab oma vanust, sünnipäeva ja kodust aadressi, nimetab oma kodukohta;
- kirjeldab tegevusi, mis talle rõõmu pakuvad;
- hindab õpetaja abiga kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi;
- eristab oma, võõrast ja ühist asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta;
- tunneb ära ja nimetab näoilmele ja hääletoonile vastava emotsiooni (4 erinevat);

- tunneb ära situatsiooni, kus kellelegi tehakse liiga;
- järgib ise ja õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevastes tegevustes (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms);
- nimetab näitvahenditele toetudes tervisele kasulikke toite;
- nimetab oma lähisugulasi;
- teab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töodes;
- teab oma vanemate ja koolitöötajate ameteid;
- tunneb kella täistundides;
- teab sagedasemaid ohtusid kooliteel liiklemisel ja võõraste inimestega suhtlemisel;
- oskab pöörduda täiskasvanu poole abi saamiseks.

Õppesisu:

MINA JA MEIE

Tervitamine: erinevad tervitusväljendid; eakaaslaste ja täiskasvanute tervitamine. Enesetutvustamine ja tutvumine kaaslastega dialoogis (vanus, sünnipäev). Kaaslase kutsumine ühistegevusse. Klassi reeglid (sõnastamine ühisvestluses), reeglite vajalikkus. Suhtluspartnerite näoilmed ja hääletoon (rõõmus, kurb, sõbralik, vihane, üllatunud). Kiusamine (äratundmine), täiskasvanult abi palumine. Oma eksimuse tunnistamine ja vabandamine; positiivne reageerimine vastuseks vabandamisele. Koolitöötajate ametid.

MINA JA TERVIS

Isiklik hügieen: igapäevane pesemine, dušš, vann, saun; pesemisvahendid ja nende korrashoid. Hügieen enne ja pärast igapäevaseid tegevusi (söömine jne), nohu-köha korral. Hammaste tervishoid: värsked aed- ja puuvili, kommid; hambaarst. Liikumise vajalikkus ja võimalused; mängukohad väljas, ohutusnõuded. Toitumine (söögikorrad, sobivad toidud; sooja koolilõuna vajalikkus). Käitumine söögilauas: toidu tõstmine, vestlus söögilauas.

MINA JA PERE

Pereliikmete tegevused, ühised tegevused ja mängud, pereliikmetega arvestamine. Vanemate ametid. Sugulased (onu, tädi; onude, tädide lapsed).

MINA JA MINU KODU

Minu kodu (ruumid, sisustus), aadress. Lemmikloom kodus. Koduarmastus. Koolis tähistatavad riiklikud ja rahvakalendripühad (olulisemate tegevuste nimetamine illustratsioonide järgi).

MINA JA AEG

Aasta (aastaaegadele vastavad kuud, välitööd koduümbruses aastaaegade kaupa; vanus, sünnipäev: kuupäev, kuu). Kellaaeg täistundides. Päevakava: minu ja

kaaslaste tegevused koolis ja kodus; tegevused, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks.

MINA JA ASJAD

Minu oma, kaaslaste oma, meie oma (esemete hoidmine ja kasutamine; andmine, laenamine, varastamine, lõhkumine; kadetus, lahkus). Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas. Individuaalsed ja üldkasutatavad transpordivahendid kodu ja kooli vahel liiklemiseks. Käitumine liiklusvahendites. Telefoni viisakas vastuvõtmine; helistamine vanematele.

MINA JA TURVALISUS

Sagedasemad lastega toimuvad õnnetusjuhtumid: kukumised, liiklusõnnetused jalakäijatega (sõidutee valesti ületamine, seisva liiklusvahendi varjust väljumine, liiklemine talvisel teel); juhtumist teatamine lähimale täiskasvanule. Käitumine võõraste inimestega (koju sisselaskmine, võõraga kaasaminek, võõralt asjade/maiustuste vastu võtmine jms; hädaolukorras abi palumine). Võõras ümbrus, eksimine, abi palumine (dialoogi repliid), vanemale helistamine.

Õppetegevus 3.–5. klassis. 3.–5. klassis kujuneb jätkuvalt õpilaste oskus märgata ja eristada oma lähiümbrust (selle esemeid, nähtusi, sündmusi, tegevusi jms). Õpilased tutvuvad eesti rahvakommete ja traditsioonidega (rõhuasetus pere ja kodukoha traditsioonidel). Tegevus- ja suhtlussituatsioonides õpitakse tundma ja järgima ühiskonnas aktsepteeritavaid käitumisnorme. Õpitakse märkama, eristama ja mõistma igapäevaelu olukordi, sealhulgas ohuolukordi, verbaalseid ja mitteverbaalseid eneseväljendusviise, tundeid jms. Täiendatakse ühis- ja koostegevuse oskusi (sh hooliv ja teisi arvestav suhtlemine) ja viisaka käitumise oskusi. Õpetaja abiga saab õpilane aru pere ja koduga seotud teemadest, teadvustab laste ning vanematevastastikuseid õigusi ja kohustusi. Järjepidevalt kujundatakse õpilaste sotsiaalset teadlikkust ja verbaalset aktiivsust: õpilased kirjeldavad abivahendite toel enda ja kaaslaste tegevust ja emotsionaalset seisundit. Õppimist toetavad aktiivõppemeetodite kasutamine, õppekäigud, praktilised ülesanded, lühipalade lugemine ja analüüsimine. Järjest enam võimaldab tunnetustegevuse tase õpilastel aktiivsemalt ja iseseisvamalt osaleda (õpi)tegevuste kavandamisel, sooritamisel ja kontrollimisel ning abivahendite valimisel ja kasutamisel. Praktiliste ja tekstis kirjeldatud situatsioonide analüüsil pööratakse tähelepanu nendes osalejate tegevusviisidele, motiividele ja kavatsustele, situatsioonide tingimustele, tegevuste tulemustele ja tagajärgedele. Õpitakse juhendamise järgi situatsioonidele alternatiivseid lahendusi leidma ning kaaslastele soovitusi andma.

3. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- alustab ja jätkab dialoogi (küsimus – vastus, teade – küsimus, kutse koostegevusele, nõustumine, loobumine);
- nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb;

- hindab õpituatsioonis enda ja kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi;
- teab erinevates kohtades ja olukordades viisaka käitumise reegleid;
- tunneb näoilme ja hääletooni järgi ära ja nimetab kaaslaste 4–6 emotsiooni;
- teab oma keha puhtuse ning välimuse eest hoolitsemise vahendeid ja vajalikkust;
- teab terve ja haige inimese tunnuseid; märkab oma enesetunnet ning teavitab sellest kaaslast;
- teab, et ravimeid võetakse haige olles, et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud;
- kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus, liikumine ja sport;
- kõneleb õpetaja suunamisel oma perekonnast: pere suurus, pereliikmete nimed, õdede- vendade vanus, vanemate tegevus;
- küsimustele toetudes räägib enda ja pereliikmete tegevusest pühade tähistamisel;
- teab, mis on tema kodukoht ja kodumaa; väärtustab Eestit – oma kodumaad; tunneb Eesti sümboleid (lipp, vapp, hümn; suitsupääsuke, rukkilill);
- tunneb kella täis- ja pooltundides;
- nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi;
- teab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti;
- palub ohuolukorras ja õnnetusjuhtumi korral abi.

Õppesisu:

3. klassis toimub õppimine koostegemise ja matkimise tasandil, kus õpetaja osalus on väga suur. Teemade käsitlemisel kasutatakse enamasti aktiivõppemeetodeid, millest suurem osatähtsus on praktilisel tegevusel ja õppekäikudel. Kasutatakse palju mängulisi elemente ja õppemänge. Soovituslik on lugeda eetilise sõnumiga lühipalaseid ja neid analüüsida. Teadmiste- oskuste kinnistamiseks loodavates tegevus- ja suhtlussituatsioonides (sh rollimängudes) kujundatakse järjepidevalt oskust mõista, valida ja kasutada variatiivseid repliike, mitteverbaalseid väljendusi (miimika, žestid); harjutatakse etiketikäitumist ning õpetatakse hoolivat ja teisi arvestavat käitumist; kujundatakse turvalise ja loodussäästliku käitumise teadmisi- oskusi. Õppekavateraviku kujundamise aluseks on suhted MINA/MEIE/KODUKOHT (paikkond). 3. klassis kujundatakse jätkuvalt õpilaste oskust märgata ja eristada oma lähiümbrust (kõik, mis on seotud endaga: välimus, käitumine, kodused toimetused, liiklemine, õppimine). Tutvustatakse ja õpetatakse väärtustama rahvuskombeid ja – traditsioone (rõhuasetus pere traditsioonidel). Oluline koht on tervisega seonduvatel

teemadel, pööratakse tähelepanu tervise hoidmise viisidele (hügieen, toitumine, käitumine haiguse korral).

Käitumine ja suhtlemine

- Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus. Uhkustamine. Valetamine (valetamise tagajärjed, vale ülestunnistamine, tõe rääkimine).
- Käitumine koduümbruses (trepikojas, õues, tänaval), naabritega arvestamine.
- Sünnipäeva tähistamine, peo planeerimine (tegevuste/mängude valik ja peo ettevalmistamine), sobilikud kingitused. Külla kutsumine, küllaminek, käitumine külas.
- Telefonivestlus sõbraga (kutse koostegevusele, dialoog).
- Käitumine söögilauas (igapäevane laua katmine ja koristamine, hügieeninõuded).
- Käitumine raamatukogus (kooli raamatukogus lugejaks registreerimine, raamatu laenutamine), raamatu hoidmine.
- Suhtlemisel suhtluspartnerite näoilmete ja hääletooni lugemine ning sobivate tundesõnade kasutamine (rõõm, kurbus, viha, hirm, vastikus, üllatus).

Inimene ja tervis

- Õpilase välimus (keha ja riiete puhtus-korrashoid), selle mõju enesetundele ja suhetele kaaslastega.
- Terve ja haige inimene, haiguse tunnused (nohu, köha, palavik, valu, lööbed), teavitamine halvast enesetundest; nakkuse levikut vältiv käitumine, ravimite võtmine ja selle ohutus.
- Tervise hoidmise viisid - mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport.
- Haiguste ennetamine (riietus, ruumide õhutamine, karastamine). Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport.

Inimene ja perekond

- Enda perekonna kirjeldamine: pere suurus, pereliikmete nimed, vanus, tegevus.
- Erinevate perekondade sarnasused ja erinevused.
- Abivalmidus pereliikmete vahel, kohuse- ja vastutustunne (lapse kohustused peres), üksteisega arvestamine.

Inimene ja kodumaa

- Eestimaad minu kodumaa. Eesti Vabariigi sümbolid: lipp, vapp, hümn. Eesti rahvussümbolid: suitsupääsuke, rukkilill. Pühad ja kombed (vastlapäev, kadripäev, mardipäev, advent, jõulud) ning nende tähistamine kodus.

Inimene ja aeg

- Aastaajad ja inimeste tegevused erinevatel aastaegadel, ohuolukorrad sõltuvalt aastaajast. Kalender, selle vajalikkus (aasta, kuud, nädalad; tähtpäevad).
- Kellaaeg õpilase päevakavas (täis- ja pooltund, tegevuste ajaline järjekord). Vaba aja mitmekülgse sisustamise võimalused.

Inimene ja turvalisus

- Koolitee ja selle ümbrus, kooli tuleku aeg ja viis. Käitumine tundmatute ainetega.
- Abi küsimine ohuolukorras ja õnnetusjuhtumi korral - päästeteenistus (kiirabi, politsei, tuletõrje). Helistamine häirekeskuse numbril 112.

3. klassi ja I kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) alustab ja jätkab dialoogi (vastab küsimusele, esitab küsimusi, nõustub või loobub kutsesest);
- 2) teab viisaka käitumise reegleid, püüab neid täita;
- 3) hindab õpituatsioonis enda ja kaaslaste igapäevast käitumist (õige/vale, meeldib / ei meeldi);
- 4) tunneb ära ja nimetab näoilme ja hääletooni järgi kaaslaste 4–6 emotsiooni;
- 5) nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb, teab oma keha osasid;
- 6) räägib õpetaja suunamisel ja abivahendite toel tervisliku eluviisi põhimõtetest: liikumine, toitumine, puhkus ja enese eest hoolitsemine;
- 7) hoolitseb oma hügieeni eest, hoiab puhtust ja korda;
- 8) teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning Eesti riigi sümboleid;
- 9) liikleb ohutult kooliteel ning palub abi õnnetusjuhtumi korral.

4. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- osaleb üksteise tegevust reguleerivas dialoogis (teade – teade);
- nimetab ning võrdleb oma ja sõprade vaba aja tegevusi, huvisid;
- analüüsib õpetaja juhendamisel situatsioonide, oma ja kaaslaste käitumise ning emotsionaalsete seisundite põhjuseid ja tagajärgi;
- jälgib kaasõpilaste tegevust ja vajaduse korral abistab neid;
- tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada;
- teab enda tervist tugevdavaid ja nõrgestavaid tegureid (toitumine, liikumine, uni) ja harjumusi ning nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele;
- nimetab oma lähisugulasi ja selgitab abistavate küsimuste toel kodu ja perekonna tähtsust oma elus;
- kirjeldab oma pere traditsioone;
- kirjeldab ja väärtustab oma kodukohta;
- tunneb kella veerandtunnise täpsusega, seostab kellaeguga oma päevakavaga;
- leiab koostegevuses teavet koolistendilt ja kooli kodulehelt;
- teab erinevaid ameteid; mõistab töö vajalikkust ja väärtuslikkust;
- planeerib täiskasvanu abiga oma taskuraha kulutamist;
- sorteerib täiskasvanu suunamisel klassis ja kodus tekkivaid olmejäätmeid;
- teab ja kirjeldab turvalise käitumise viise igapäevaelus (liiklemine kooliteel, jalgrattaga sõitmine, tulekahju vältimine, käitumine veekogu juures ja metsas).

Õppesisu:

4. klassi õpilasi on vaja sarnaselt nooremate klasside õpilastega juhendada, nii et peamisteks õppeviisideks on näitlikustatud praktiline tegevus (dramatiseering, tegutsemine eseme- ja tegevuspiltidega), õppevestlus ning praktiline harjutamine (sh õppekäik, didaktiline mäng). Praktilist tegevust tuleb toetada laste aktiivse kõnega, mille suunamiseks kasutatakse repliike ning küsimusi (Mida tegid? Mida hakkad tegema?), harjutatakse iseene ja kaaslaste tegevuse kommenteerimist, toimingu verbaliseerimist pärast selle sooritamist ja elementaarset planeerimist. Laste verbaalset aktiivsust tõstetakse pidevalt, nõrgemad lapsed võivad piirduda õpetaja lause/väite kordamisega. Õppekavaterviku kujundamise aluseks on suhted MINA/MEIE/KODUKOHT (paikkond). 4. klassis tutvustatakse läbivalt elukutseid ja nende esindajate põhitegevusi (nt kaupluse teema juures müüja tegevus jne). Pööratakse tähelepanu pereliikmete tegevusaladele. Käsitletakse raha

kulutamisega seonduvaid teemasid lapse taskuraha seisukohast. Järjepidevalt kujundatakse õpilaste sotsiaalset teadlikkust ning verbaalset aktiivsust. Õpetatakse kirjeldama ja hindama kaaslaste ning iseenda tegevus- ning käitumisakte, samuti toimetulekut konfliktsituatsioonidega. Harjutatakse suhtlemist ja koostegevuse reguleerimist dialoogis. Tutvustatakse erinevaid vaba aja veetmise viise ja innustatakse lapsi tegelema hobidega ning osa võtma huviringidest.

Käitumine ja suhtlemine

- Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus, sooline kuuluvus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused. Sõbrad ja tuttavad: sõprade valimine ja hoidmine, ühistegevus.
- Klassiõhtu: sisukate peotegevuste valik ja planeerimine.
- Eakaaslaste ja täiskasvanute kõnetamine. Abivalmidus klassis (abi vajamine ja küsimine, abi vastuvõtmine, abivajaja märkamine ja abi pakkumine).
- Vägivaldne käitumine (tõukamine, ehmatamine, narrimine jt. võimalikud konfliktid).
- Teatamine ja kaebamine.

Inimene ja tervis

- Õppimise tervishoid (rüht, õige istumine, silmade tervishoid, puhkus, sport). Kahjulikud harjumused (liigne telerivaatamine, liigne arvutikasutamine jms; suitsetamine ja alkoholi tarvitamine), nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele.
- Isiklikud toitumisharjumused, mõju enesetundele.
- Esmased kodused ravivõtted külmetushaiguste korral.
- Esmaabi lihtsamate vigastuste puhul (löikehaav, ninaverejooks jne).

Perekond ja kodukoht

- Minu lähisugulased. Muutused peres - uus pereliige, pereliikme lahkumine ja lein.
- Kodutus, lastekodu ja asenduskodu kui üks peretüüp.
- Maa- ja linnakodu (hooned; eluruumide sisustus, puhtus, korrashoid).
- Transpordivahendid kodukohas tänapäeval ja minevikus.
- Sõidupilet ühissõidukis (ostmine jm toimingud).
- Muuseumid kodukohas, käitumine muuseumis.
- Pühad ja kombed (uusaasta, EV aastapäev, volbripäev, jaanipäev jne).

- Kodukoha sümbolid: lipp, vapp. Kodukoha rikkused.

Inimene ja aeg

- Kellaaja määramine veerandtunnise täpsusega. Kellaajast kinnipidamine: täpsus; hilinemine, selle tagajärjed. Õpilase päevakava koostamine, õppimine, puhkus, vaba aja tegevused.

Inimene ja teave

- Klassistend, ajakiri lastele, kuulutus ajalehes/stendil, infootsing internetist erinevatelt lastele mõeldud lehtedelt (teabeallikate kasutamine).

Inimene ja töö, inimene ja asjad

- Töö, selle eesmärk ja tulemus (produkt, tasu); pereliikmete tööd (tööde jaotus, koostöö) koduses majapidamises, õpilase töö koolis, kohuse- ja vastutustunne töö tegemisel, tööarmastus.
- Lapse taskuraha, selle otstarbekas kulutamine (lihtsamate ostude sooritamine), raha kogumine. Ostud toidupoes: ostja ja müüja suhtlemine, raha kasutamine lihtsamates tehingutes.
- Kirja (sh e-kirja) saatmine.

Inimene, säästlikkus ja turvalisus

- Olmejäätmete tekkimine klassis ja koduses majapidamises (tegevused, nende tagajärjel tekkiv prügi); jäätmete individuaalne käitlemine.
- Liiklusmärgid kodu ümbruses ja kooliteel (ülesanne, vajalikkus). Jalgrattaga (rulaga, rulluiskudega) sõitmine, ohud.
- Tuleohutuseeskirjade järgimine lapse igapäevastes tegevustes; käitumine tulekahju korral; käitumine tulekahjuhäire korral.
- Käitumine veekogude juures, basseinis, veekeskuses.
- Käitumine metsas, loodusmatkal (loodussäästlik käitumine, käitumine eksimise korral).

5. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- märkab ja mõistab erisusi oma ja kaaslaste tegevustes, arvamustes;
- osaleb eri tüüpi dialoogides (teade – küsimus – vastus jne);
- kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis;
- kirjeldab ja analüüsib õpetaja suunamisel oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (soovid, põhjus-tagajärg);
- kirjeldab oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi, teab hoolitsematuse tagajärgi;
- kirjeldab uimastite (alkoholi, tubaka) tarbimise mõju õppimisvõimele ja käitumisele;
- jutustab tugikava abil pühade ja rahvakommete tähistamisest oma perekonnas; teab erinevaid rahvuskombeid;
- mõistab oma kohustusi ja vastutust seoses õppetööga;
- määrab aega minutilise täpsusega; koostab õpetaja abiga endale päevakava;
- otsib õpetaja juhendamisel teavet teatmeteostest või internetist;
- teab, kuidas suhelda sotsiaalmeedias;
- teadvustab reklaamide eesmärke;
- mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust;
- kirjeldab vee ja elektri säästliku tarbimise võimalusi kodus ning koolis;
- nimetab olmejäätmete käitlemise viise kodus majapidamises;
- kirjeldab ja teadvustab pürotehnika jt ohtlike ainete väärkasutusega kaasnevat tagajärgi.

Õppesisu:

Õppekavaterviku kujundamise aluseks on suhted MINA/MEIE/KODUKOHT (paikkond).

Tegevus- ja suhtlussituatsioonides tegeldakse isiksuseomaduste ja ühiskonnas aktsepteeritavate käitumisnormide kujundamisega. Õpetatakse märkama, eristama ja mõistma igapäevaseid situatsioone (sh ohuolukordi), verbaalseid ja mitteverbaalseid eneseväljendusviise ning tundeid. Täiendatakse ühis- ja koostegevuse oskusi (sh. hoolivat käitumist, vastutus- ja kohusetunnet). Pere ja koduga seotud teemade juures selgitatakse õpilastele laste ning vanemate vastastikuseid õigusi-kohustusi. Õpetatakse mõistma ja hindama käitumisaktide eesmärke, tingimusi, põhjuseid ja tagajärgi. Õpetatakse planeerima (sh parandama) edasist tegevust/käitumist. Alustatakse inimese organismi üldehituse ja elutähtsate organite tutvustamist. Tähelepanu pööratakse teadlikule uimastiennetusele –

antakse teadmisi alkoholi ja tubaka kahjulikust mõjust organismile ja käitumisele. Õpetatakse märkama erinevaid mõjutusvahendeid ja arendama enesekehtestamise oskust ja käitumist keerulistes olukordades (tubaka, alkoholi pakkumine).

Teemade käsitlemisel kasutatavatest aktiivõppemeetoditest on suurem osatähtsus praktilistel tegevustel ja õppekäikudel, eetilise sõnumiga lühipalade lugemisel ja analüüsimisel.

Käitumine ja suhtlemine

- Mina – olulisemad isikuandmed, meeldivad ja ebameeldivad tegevused. Minu sarnasused ja erinevused võrreldes eakaaslastega. Enesetutvustamine dialoogis, arvestades vestluspartneri vanust (eakaaslane, täiskasvanu). Suhtlemine võõrastega, milliseid isikuandmeid võib kellele avaldada.
- Igapäevased suhtlussituatsioonid kodus ja koolis (positiivsed-negatiivsed ettepanekud, konfliktid jne): hindamine (tingimused, põhjus, tagajärg); suhtlemiseesmärkide mõistmine (käsk, korraldus, palve, keeld, teave jne).
- Vägivaldse (füüsiline, vaimne) käitumise äratundmine, käitumine ohvri ja pealtnägijana.
- Abivalmidus (eakad inimesed, nooremad kaaslased, erivajadustega inimesed). Abivajaja märkamine ja abi pakkumine, abistamine. Abi vajaduse ja enda võimaluste hindamine abi pakkumisel.

Inimene ja tervis

- Meeleelundite (nägemis-, kuulmis-, haistmis-, maitsmis-, kompimis- ja lõhnamis-) ülesanded, tervishoid. Erivajadustega inimesed (meeleelundite kahjustuste tagajärjel), alternatiivsed suhtlemisvahendid.
- Haiguste ennetamine (tervislikud eluviisid). Tervisesport ja liikumine, sportimisvõimalused kodukohas, Eesti tuntumad sportlased. Piisava une ja puhkuse vajalikkus. Valikud toitumisel. Hügieen. Enesetunde kirjeldus dialoogis arstiga (levinumad külmetus- ja nakkushaiguste tunnused), ravirežiimi järgimine.
- Esmaabi põletuse, külmumise, minestuse korral.
- Uimastid: tubakas, alkohol, narkootikumid (kanep); alkoholi ja tubaka mõju õppimisvõimele ja käitumisele. "Ei" ütlemine uimastitega seotud situatsioonides.

Perekond ja kodukoht

- Elu maal ja linnas, kodukoha eluolu (levinumad tegevusvaldkonnad, ametid jms).

- Kodukoha rahvariided, rahvariiete kandmine tänapäeval ja minevikus. Kodukoha tähtsamad traditsioonid (laulu- ja tantsupidu jms).
- Peretraditsioonid (pereliikmete ühised tegevused, peretraditsioonide määratlemine ühisvestluses, sarnasused-erinevused kaaslastega). Pühad ja kombed (ülestõusmispühad, karjalaskepäev, jüripäev, hingedepäev).

Inimene ja aeg

- Aja määramine minutilise täpsusega, kellaaja kahesugune määramine (toetudes ööpäeva osadele).
- Päeva ja nädala ajakava, vaba aja tegevuste mitmekesisus (positiivsed ja negatiivsed harjumused päevakavas: ajakulu, valikute tegemine).

Inimene ja teave

- TV-kava ja eestikeelsed lastele suunatud saadete-filmide portaalid internetis (sisu, ea- ja huvikohased saated, valikute tegemine).
- Pilt-teatmeteosed.
- Internet: otsingumootori kasutamine, kooli kodulehekülg, e-post (konto tegemine,
- kirjade lugemine ja saatmine, kirjale vastamine), e-kool, liitumine videotunniga.
- Reklaamide sisu ja eesmärk.

Inimene ja töö, inimene ja asjad

- Palgatöö, selle tulemus ja eesmärk, ametis püsimise üldised tingimused (võrdlus õpilase käitumisega koolis).
- Kulutused peres lapse heaolu eest hoolitsemisel (lapse põhivajadused ja soovid, pere majanduslike võimalustega arvestamine jms), asjade väärtus sõltuvalt nende vajalikkusest. Raha hoidmise viisid: hoiukarp, pank. Raha kogumine.

Inimene, säästlikkus ja turvalisus

- Vee ja elektri säästlik tarbimine koolis ja kodus.
- Olmejäätmete (tava-, taaskasutatavad, ohtlikud jäätmed) käitlemine kodus majapidamises (prügi sorteerimine ja ärapaigutamine, kogumispunktid, jäätmete kompostimine).
- Liiklusõnnetuste peamised põhjused, liiklusõnnetusest teatamine ja abi kutsumine.

- Pürotehnika (ost-müük alaealistele, kasutamine).
- Pommiähvarduse tegemisega kaasnevad ohud ja tagajärjed, käitumine pommiähvarduse korral.

Õppetegevus 6.–7. klassis. 6.–7. klassis täienevad õppetegevuse käigus õpilaste sotsiaalsed suhtlemis- ja käitumisoskused. Harjutatakse suhtlemist ja koostevõime reguleerimist dialoogis (osalemine rühmatöodes, rollimängudes, kutse koostevõimele, vastused küsimustele ja teadetele, dialoogi alustamine küsimuse ja teatega, nõustumine ja loobumine, alternatiivne ettepanek, oma arvamuste selgitamine ja kaitsmine). Individuaal- ja rühmatööde tulemuste esitlemise, enda ja teiste tegevuste kommenteerimise kaudu suureneb õpilaste verbaalne aktiivsus, kujunevad avaliku esinemise esmased oskused. Õpitakse mõistma ja nimetama tegevuse eesmärke, tingimusi, põhjuseid ja tagajärgi, käitumisaktis ilmnevat emotsiooni. Juhendamisel leitakse seoseid tegevus-, suhtlus- ja käitumisakti vahel, tehakse järeldusi ning planeeritakse ja/või korrigeeritakse edasist tegevust/käitumist. Arenguliselt on õpilaste jaoks oluline pöörata tähelepanu muutustele enda organismis ja käitumises (seksuaalsus, suhtlemine ja käitumine vastassugupoolega, noormehe ja neiu rollid eri situatsioonides jms) ning oma tervisekäitumisele (sh hoolitsemine oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise eest, enesekehtestamine, riskikäitumine). Õpitakse märkama ja teadvustama kultuurilisi erinevusi. Alustatakse ettevalmistust iseseisvaks majandamiseks, teadlikuks ja säästlikuks tarbimiseks (prügi sorteerimine, pakendiinfo jmt). Inimeseõpetuse temaatika ja õpilaste oskused võimaldavad sel perioodil rohkem kasutada IKT- vahendeid.

6. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- märkab ja jätab suhtlemisel meelde kaaslaste seisukohti, eristab kohast ja kohatut käitumist/suhtlemist;
- analüüsib ja hindab õpetaja suunamisel enda ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ja käitumist (käitumise eesmärk, põhjus–tagajärg suhe);
- kasutab tuttavates olukordades suhtlemissituatsioonist, -partnerist ja -eesmärgist lähtuvalt erinevaid väljendusviise;
- mõistab vabandamist kui oma süüst/eksimusest arusaamist ja kahetsemist;
- kirjeldab ja hindab plaanile toetudes oma huvisid ja toimetulekut koolis (õnnestumised, raskused jms);
- teab inimese organismi üldist ülesehitust, tunneb joonisel inimfiguuris ära elutähtsad organid;
- nimetab ebatervisliku toitumise võimalikke tagajärgi, oskab valida erinevate toitumise hulgast tervisele kasulikke;

- teab murdeeaga seotud muutusi inimese kehas ja käitumises, mõistab arengu individuaalsust;
- kirjeldab uimastite mõju organismile ja käitumisele;
- hoolitseb oma välimuse eest ja valib olukorrale vastavad rõivad;
- koostab õpetaja juhendamisel kodu korrashoiuga seotud tegevuste plaani (tööde järjekord, vahendid, tööjaotus);
- hangib õpetaja juhendamisel teavet kaaslastelt (küsimuste esitamine) ja eriliigilistest tekstidest (internet, meedia, teatmeteosed, sõiduplaanid);
- oskab kasutada kodukoha ühistranspordi sõiduplaane;
- mõistab telefoni ja meedia (sh arvutimängud, sotsiaalmeedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkust ning teab võimalikke riske;
- teab kodukeemia ja ravimite väärkasutuse tagajärgi ja selle ennetamise võimalusi;
- kirjeldab peamisi tule- ja veeohutuse nõudeid ning käitumisstrateegiaid vastavate õnnetusjuhtumite korral.

Õppesisu:

6. klassi õppetegevuses kasutatavatest aktiivõppemeetoditest domineerivad eetilise sõnumiga palade lugemine ning analüüs ja praktilised tegevused (rühmatööd, rollimängud jms). Tegevustes luuakse probleemsituatsioone, otsitakse neile lahendusi. Inimeseõpetuse temaatika ja õpilaste oskused võimaldavad sel perioodil rohkem kasutada IKT-vahendeid.

Õppekavateraviku kujundamise aluseks on MINA/MEIE/KODUKOHT - suhted EESTIGA. 6. klassis täiendatakse õppetöö käigus jätkuvalt õpilaste sotsiaalseid suhtlemis- ja käitumisoskusi. Õpetaja poolt organiseeritud suhtlussituatsioonides harjutatakse teabe esitamist ja küsimist, väljendusvahendite mõistmist ja kasutamist sõltuvalt suhtlemiseesmärkidest ja – normidest. Oma ja kaaslaste tegevuse kohta tagasiside andmisel suurendatakse õpilaste verbaalset aktiivsust, kommenteeritakse ja hinnatakse iseenda ja kaaslaste tegevus-, käitumis- ja suhtlusakte. Terviseteemade käsitlemisel pööratakse tähelepanu tüdrukute ja poiste arengulistele muutustele organismis ja käitumises (suhtlemine ja käitumine vastassugupoolega, noormehe ja neiu rollid eri situatsioonides). Teavitatakse õpilasi nõustamis- ja abivõimalustest. Jätkatakse inimese organismi üldehituse ja elutähtsate organite tutvustamist. Kujundatakse teadlikku ja säästlikku tarbimiskäitumist, võrreldakse teenuseid-kaupu (otstarve, hind, vajalikkus ine), õpitakse eristama oma soove ja võimalusi.

Suhtlemine eakaaslaste ja täiskasvanutega

- Suhtlemisstrateegiate eristamine (õpetaja abiga): selgitamine, veenmine, meelitamine, ähvardamine jm. Suhtluspartnerite motiivid ja kavatsused.

- Suhtlemine sõprade ja “sõpradega”: “kambavaim”, jäljendamine; isiklik arvamus, vastutus; keeldumine mittesoovitud tegevustest.
- Suhtlemine vastassugupoolega (tähelepanu köitmine, tunnete verbaalne ja mitteverbaalne väljendamine, reageerimine (eba)meeldivatele ettepanekutele jms). Suhtlemine internetiportaalides, enda kohta edastatava infoga seotud turvalisus ja ohud.
- Suhtlemine koduste ja eakaaslastega: rääkimine, ärakuulamine; pinged-konfliktid, arusaamatused, nende vältimine ja lahendamine. Suhtlemisprobleemid kodus: muutunud suhted ja rollid, iseseisvumine: laste ja vanemate vastutus. Valetamine, vaikimine, hädavale. Süüteo ülestunnistamine ja vabandamine.

Mina ise

- Mina-pilt - oskused ja võimed, huvid, tugevused ja nõrkused; sarnasused ja erinevused kaaslastega, sallivus. Enesehinnang (erineva enesehinnanguga õpilaste käitumine sarnastes situatsioonides).

Inimese tervis

- Sissejuhatus inimese anatoomiasse lähtuvalt elundite funktsioonidest (nahk, meeleeelundid, aju, kopsud, magu, neerud, maks, suguelundid).
- Toidu- ja toitained. Toiduainete pakendiinfo (eri toitainete sisaldumine; parim enne jms). Kiirtoit – populaarsuse põhjused, mõju inimese organismile. Üle- ja alatoitumine (sh dieetid ja näljutamise), selle mõju tervisele. Tervislike toitumisharjumuste kujunemine.
- Esmabi (toidu- jms) mürgituse, looma- ja putukahammustuse korral.
- Uimastite (sh alkoholi ja tubaka) mõju organismile (ülevaatlikult) ja käitumisele.

Inimese areng

- Murdeiga, muutused tüdrukute ja poiste organismis. Erinev arengutempo ja muutuste aktsepteerimine. Poiste ja tüdrukute hügieen, ravikosmeetika vajadus ja kasutamine. Muutused tüdrukute ja poiste käitumises, sh suhtlemises; sobivad ja ebasobivad käitumismallid.

Inimese välimus

- Riietumine (olukorrale ja kehaehitusele sobiva riiduse, jalanõude valik, noortemood – riidusesemete otstarbekus).

- Riiete ja jalanõude puhtus-korrashoid: pesemis- ja hooldusvahendite kasutamine; keemiline puhastus, kingsepp (oma soovide väljendamine suhtlemisel).
- Juuste igapäevane hooldamine: hooldusvahendid, juuksevärvid (pakendiinfo, kasutamine). Suhtlemine juuksuriga (oma soovide väljendamine, soovitude küsimine jms).
- Küünthe hooldamine, maniküür, pediküür. Olukorrale ja eale sobiv dekoratiivkosmeetika.

Inimene ja kodu

- Kodu ja koduümbrus (kirjeldus, soovid muudatuste osas; igapäevane korrashoid).
- Suurpuhastus kodus (tööde järjekord, jagamine pereliikmetega, vahendid).
- Külaskäik ja külaliste vastuvõtmine (suulise ja kirjaliku kutse saamine, ettevalmistused sõltuvalt küllakutsest, külas viibimine).
- Kodukoha (ja Eesti riigi) tuntud inimesed, nende tegevusalad, elukutsed (seos päevakohaste sündmustega). Kodukoha ettevõtted ja nende toodang, töötajate ametid.

Inimene ja teave

- Olulisemad päevauudised, nende edastamine kaaslastele.
- Lastele ja noortele suunatud teatmeteosed. Internet (kodukoha tuntumate paikade ja inimeste kohta lühiinfo hankimine ja edastamine koostegevuses; e-posti kasutamine - lisatud failidega e-kirjade saatmine ja vastu võtmine).
- Transport kodukohas, kodukoha ümbruses (orienteerumine sõiduplaanides, teabe hankimine; sõidusoodustused).
- Telefoni otstarbekas kasutamine.

Inimene, säästlikkus ja turvalisus

- Kodukeemia kasutamine (WC, vanni, pliidi ja akna puhastamine), piktogrammide pakendil, kodukeemia väärkasutuse võimalikud tagajärjed.
- Tulekahju tekkimise ohud kodus majapidamises: ohuolukorra hindamine, tulekahju kustutamine (esmasste tulekustutusvahendite kasutamine, hädaabi).
- Ohutusnõuded ujumisel ja veesõidukite kasutamisel, päästevahendite kasutamine.

6. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) märkab ja aktsepteerib inimeste erinevusi (rahvus, välimus, vanus, tervis jm);
- 2) leiab õpetaja juhendamisel infot erinevatest teabeallikatest (sh tekstidest ja internetist);
- 3) tunneb kella ja kalendrit ning seostab seda oma elu tegevuste ja sündmustega;
- 4) mõistab oma õigusi ja kohustusi (suhtlemine, käitumine, õppetöö) ning teadvustab põhjuseid ja tagajärgi;
- 5) analüüsib ja hindab enda ja kaaslaste käitumist ning kasutab tuttavates olukordades situatsioonist lähtuvalt erinevaid väljendusviise;
- 6) teab murdeeaga seotud muutusi ning oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi;
- 7) teab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid liikluses, vees, tule kasutamisel, toitumisel, uimastite tarbimisel ja internetis suhtlemisel, oskab abi küsida;
- 8) teab olmejäätmete käitlemise viise koduses majapidamises, oskab prügi sorteerida;
- 9) selgitab, milleks kasutatakse raha; mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust.

7. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- selgitab ja kaitseb õpetaja suunamisel oma seisukohti, mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust/erinevust, oskab reageerida kohatule käitumisele;
- teadvustab oma positiivseid ja negatiivseid iseloomujooni (3–4), oskab õpetaja suunamisel nimetada negatiivsete omaduste parandamise võimalusi;
- kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms);
- järgib viisakusreegleid, teeb kaaslastele ettepanekuid, vastab nii positiivsetele kui ka negatiivsetele ettepanekutele situatsioonile vastavaid moraalinorme ja käitumisreegleid arvestades;
- väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist;
- kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest (toitumine, kehaline aktiivsus, puhkamine, tervist kahjustavate tegevuste vältimine, arstiabi);

- oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides öelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpituatsioonis hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist;
- mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab, kust leida infot noorte nõustamisteenuste kohta;
- koostab oma tegevuste kohta nädalaplaani (tegevuste ajaline järjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine);
- hangib õpetaja juhendamisel teavet teistelt inimestelt ning erinevatest infoallikatest; edastab kaaslastele teavet (abiks kavapunktid);
- nimetab sidepidamise viise tänapäeval ja minevikus, kasutab otstarbekalt tänapäevaseid sideteenuseid (e-kirjavahetus, telefon, internet, sotsiaalmeedia); oskab kirjutada e-kirja;
- teadvustab internetisuhtluses valitsevaid ohte ning mõistab, millist informatsiooni enda ja teiste kohta on sobilik ja turvaline avaldada;
- mõistab ja oskab kirjeldada töö tähtsust (tulemus, eesmärk, tingimused);
- oskab nimetada oma pere olulisemaid sissetuleku- ja kuluallikaid;
- teab jätmete individuaalseid ja ühiskondlikke käitlemisvõimalusi ja -viise; oskab jätmeid sorteerida.

Õppesisu:

7. klassi õppetegevuses kasutatavatest aktiivõppemeetoditest domineerivad eetilise sõnumiga palade lugemine ning analüüs ja praktilised tegevused (rühmatööd, rollimängud jms). Tegevustes luuakse probleemituatioone, otsitakse neile lahendusi. Inimeseõpetuse temaatika ja õpilaste oskused võimaldavad sel perioodil rohkem kasutada IKT-vahendeid.

Õppekavaterviku kujundamise aluseks on MINA/MEIE/KODUKOHT - suhted EESTIGA. 7. klassis jätkatakse õppetegevuse käigus õpilaste suhtlemis- ja käitumisoskuste täiendamise. Õpetatakse mõistma suhtluspartnerite soovide ja kavatsuste erinevaid väljendusviise. Rohkem pööratakse tähelepanu erinevate seisukohtade (sh vastandlike) mõistmisele ja väljendamisele. Harjutatakse oma arvamuselgitamist ja kaitsmist. Kujundatakse avaliku esinemise esmaseid oskusi: toimub individuaal- ja rühmatööde tulemuste esitlemine. Kommenteeritakse ja hinnatakse iseenda ja kaaslaste tegevus-, käitumis- ja suhtlusakte. Üksikute aktide hindamiselt jõutakse tervikuni; õpilasi juhatakse leidma seoseid, tegema järeldusi. Situatsioonide analüüsil pööratakse tähelepanu nendes osalejate strateegiatele, motiividele ja kavatsustele, olukordade tingimustele, tulemustele ja tagajärgedele. Õpetatakse leidma situatsioonidele alternatiivseid lahendeid ning esitama soovitusi kaaslastele. Tervisekasvatases on rõhuasetus vaimsel ja sotsiaalsel tervisekasvatusel (eneseanalüüs ja positiivne mõtlemine, nõustamisvõimalused) ning hoiakute kujundamisel (turvaline seksuaalkäitumine, uimastiennetus). Alustatakse ettevalmistust iseseisvaks majandamiseks, õpitakse planeerima oma tegevusi ja kulutusi.

Suhtlemine eakaaslaste ja täiskasvanutega

- Suhtlussituatsioonide kirjeldamine oma ja teise positsioonilt; suhtluspartneri soovide, kavatsuste variatiivsed väljendusviisid; hinnang suhtluspartnerite käitumisele (motiivid, tingimused, tulemused); eriarvamused (oma seisukohtade selgitamine ja kaitsmine, nõustumine kaaslase arvamusega); konfliktide lahendamise võimalused.
- Suhtlussituatsioonid ja –strateegiad: agressiivne, ennastkehtestav ja alistuv käitumine; süüdistamine, kriitika. Arusaamatused ja konfliktid kodus, sõprade vahel. Arusaamatuste lahendamine.
- Iseloomujooned ja käitumine, mida sõprades, sh vastassugupooles hinnatakse.
- Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine (kaaslane kinos, teatris, peol: kutsumine, nõustumine/keeldumine, alternatiivsete ettepanekute esitamine, kaaslasega arvestamine jne). Sõprus, armumine, armastus, käimine. Oma tunnete väljendamine, tunnetest rääkimine, lähedus, aja koosveetmine, ühised tegevused.
- Seksuaalsuse olemus ja arengu individuaalsus. Nõustamisteenused noortele oma keha ja seksuaalsuse arengu toetamiseks.

Mina ise

- Mina-pilt – positiivsed ja negatiivsed iseloomuomadused, sarnasused-erinevused kaaslastega; negatiivsete omaduste parendamisvõimalused. Enesehinnang (erineva enesehinnanguga inimeste käitumine, minu ja kaaslaste reageeringud kiitusele, laitusele, õnnestumisele, ebaõnnestumistele jms.; hinnangud reageeringutele, käitumisele; võimalikud lahendused).

Minu tervis

- Minu toiduvalik ja seda mõjutavad tegurid, mitmekesise toidu tähtsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana (kehalise aktiivsuse vormid, võimalused koolis, kodukohas).
- Arsti (häirekeskus, perearst, hambaarst) poole pöördumine (registratuur, vestlus vastuvõtul, konsultatsioon telefoni teel).
- Tuntumad ravimtaimed (korjamine, säilitamine, apteegist ostmine; kasutamine).
- Enamlevinud nakkushaigused, levimise viisid, (COVID-19, gripp, HIV).
- Esmaabi mao- ja puugi hammustuse korral.

- Uimastite tarbimise enamlevinud põhjused noorte hulgas. Käitumine uimastitega seotud olukordades, abi kutsumine.

Kodu ja kodukoht

- Eestimaal elavad teised rahvused; kultuurilise mitmekesisuse rikastav roll, sallivus teiste rahvuste ja kultuuride suhtes.
- Oma tuba: toa plaan, toa sisustamine ja korrashoid. Kodu kaunistamine tähtpäevadeks (seos peretraditsioonidega).
- Vaba aja ja tegevuste planeerimine (võimalused ja pakkumised kodukohas ja lähiümbruses jne), tegevuste mitmekesisus.
- Matk, ekskursioon kodukohas, koduümbruses (planeerimine koostegevuses: info otsimine vaatamisväärsuste kohta, valikute tegemine, ettevalmistuste planeerimine (sh reisikoti pakkimine); kirjalik meelespea kaaslastele; plaani tutvustamine ja põhjendamine jms).
- Noorteüritused, -peod (kodused peod; kooli-, linna- jm peod: käitumine, riskid).
- Peo praktiline planeerimine sünnipäeva ja klassiõhtu näitel.

Inimene, aeg ja teave

- Isikut tõendav dokument (ID-kaart, pass), selle taotlemine ja kasutamine.
- Isikuandmete turvaline hoidmine. Enda ja teiste kohta info edastamine interneti ja telefonis, sellega kaasneda võivad ohud ja ohtude vältimine.
- Kirjavahetus (kirja saatmine Eesti piires ja välismaale; tähitud kiri; e-mail; kirjavahetus tänapäeval ja minevikus).
- Telefon (infotelefon; sidepidamine tänapäeval ja minevikus).
- Reklaampakkumised (telefoni ja sotsiaalmeedia teel pakutavad kaubad-teenused; reklaamlehed postkastis jms), nõustumine-keeldumine.

Inimene ja töö, inimene ja raha

- Töö lapse ja täiskasvanu elus (tööde liigid, töö tulemus, eesmärk, tingimused; kohusetunne ja vastutus tulemuste eest).
- Minu pere sissetulekud (palk, tootmine, toetused). Minu pere väljaminekud (eluase, toit, riided, transport, meelelahutus).

Inimene, säästlikkus ja turvalisus

- Jäätmekäitlus maal ja linnas (era- ja kortermajad; prügilad). Prügi käitlemist reguleerivad piktogrammide pakenditel.

- Reisimine, erinevad transpordivahendid, hääletamine (eelised võrreldes ühistranspordiga, riskid).
- Hädaabi kutsumine erinevate õnnetusjuhtumite korral.

Õppetegevus 8.–9. klassis. Põhikooli lõpuastmes on kõige olulisem toetada õpilasi iseseisvaks toimetulekuks. Vanuseliselt on oluline tähelepanu pöörata ühiskonnaõpetusega seotud teemadele: eri eluvaldkondadega seotud õigusaktid ja lepingud, ameti valik ja edasiõppimisvõimalused, töötaja õigused ja kohustused, otstarbekad ja vastutustundlikud valikud/otsused, iseseisev raha kasutamine ja säästlik tarbimine, eluasemega seotud küsimused. Õpilased tutvuvad ja õpivad kasutama teabeallikaid, nõustamis- ja kriisiabivõimalusi; omandavad teadmise, kuidas otsida, küsida ja kasutada elus vajaminevat teavet ja abi. Õpilane harjutab iseseisva elu alustamise ja soolise küpsemisega seotud rollikäitumist. Teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles, tunneb ära lähisuhtevägivalla. Oluline on teadvustada pere loomise ja laste saamisega seotud vastutust. Õppetegevuses rakendavad õpilased eelnevatel aastatel omandatud eri situatsioonidele vastavaid suhtlemisoskusi. Kujuneb oskus hinnata oma ning kaasinimeste individuaalset ja rühmakäitumist (põhjus-tagajärg seosed, otstarbekus, vastavus ühiskonnainormidele).

8. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- arvestab ühistegevuses suhtluspartnerite erinevate (sh vastandlike) arvamustega;
- annab hinnangu oma ja kaaslaste käitumisviiside kohasusele situatsioonis; pakub õpituatsioonis olukordadele sobivaid lahendusi;
- teab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- nimetab oma emotsioone ja teab erinevaid võimalusi emotsioonide reguleerimiseks;
- kirjeldab peamisi tervist tugevdavaid ja toetavaid tegureid; teab ja oskab igapäevaelus teha tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervisega;
- teab tervisliku toitumise, kehalise aktiivsuse ja unerežiimi põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
- kirjeldab oma tervislikku seisundit, oskab pöörduda abi saamiseks arsti poole (registreerimine vastuvõtule, kojukutse, hädaabi);
- teab, mida tähendab ravikindlustus ning oskab nimetada tervishoiuteenuseid;
- väärtustab lähisuhteid, oskab kontakti luua ning teab, kuidas suhteid hoida; tunneb ära lähisuhtevägivalla;

- teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid (sh rasedusest hoidumine) ja mõistab seksuaalelu alustamisega seotud vastutust; eristab lubatud ja lubamatut seksuaalkäitumist;
- teab ja leiab olulisi infoallikaid tervisetabe, nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses; teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole;
- mõistab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid liikluses, vees, toitumisel, nutivahendite kasutamisel, uimastite omamisel ja tarbimisel;
- hoolitseb oma riiete eest ja valib olukorrale sobiva riietuse; teab riiete hooldusmärkide tähendusi;
- teab erinevaid panga- ja e-teenuseid ning vastavaid veebikeskkondi;
- teadvustab oma võimete, teadmiste ja oskuste tugevaid ja nõrku külgi;
- teab sobiva elukutse omandamise võimalusi.

Õppesisu:

8. klassis on aktiivõppemeetoditest eelistatud praktilised tegevused (rollimängud), ühised arutelud ja diskussioonid, milles otsitakse lahendusi/vastuseid probleemsituatsioonidele ja kõlbelistele dilemmadele. Lisaõppematerjalina kasutatakse elektroonilisi teabeallikaid,

nõuandekirjandust (teabe- ja tarbetsktid, erinevate teemade portaalid internetis, ajakirjandus) jms. Harjutatakse tekstidest teabe hankimist ja selle suulist ja kirjalikku edastamist (sh märkmete tegemist, konspekterimist). Õppekavaterviku kujundamiseks on MINA/MEIE/EESTI – suhted MAAILMAGA. Õpetaja ülesanne on toetada õpilaste sotsialiseerumist ja toimetulekuoskuste kujunemist (kodus, tööturul, ühiskonnas). Õpetegevuses rakendatakse eelnevatel aastatel omandatud suhtlemis- ja käitumisetiketialaseid teadmisi ning oskusi. Harjutatakse vastandlike arvamuste kuulamist ning kokkulepete saavutamist vaidlustes (oma seisukohtade selgitamine ja kaitsmine, nõustumine, loobumine, eksimuste ja väärkäitumise tunnistamine. Õpilastele tutvustatakse ja õpetatakse kasutama nõustamis- ja kriisiabivõimalusi, kujundades seeläbi harjumusi ning oskusi otsida, küsida ning kasutada elus vajaminevat teavet ja abi. Oluline rõhuasetus on 8. klassi inimeseõpetuses karjääriplaneerimisel (jätkuõppevõimalused, oma võimete ja huvide hindamine, valikute tegemine jne).

Käitumine rühmas

- Rühmakäitumine- erinevad rühmad ja rollid. Reeglid ja normid rühmas.
- Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega.
- Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.

Lähisuhted ja perekond

- Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine. Ajutised ja püsivad suhted, suhte loomine ja hoidmine, vastastikune usaldus, suhet kahjustavad faktorid, lahkuminek. Seksuaalsuse olemus ja arengu individuaalsus, seksuaalvähemused. Seksuaalkäitumine ja vastutus: sobiv ja lubamatu seksuaalkäitumine, soovimatu raseduse vältimine; sugulisel teel levivad haigused (levimine, mõju tervisele, ravi, ennetamine); nõustamisteenused.
- Peremudelid (perekond, üksikpered, kasu- ja hoolduspered): pereliikmete roll perekonnas (vrld minevikuga), kohustused ja vastutus. Nooremate õdedevendade eest hoolitsemine, nendega tegelemine, sh mängimine. Praktilises tegevuses nooremate õpilaste abistamine, neile tegevuste ja mängude planeerimine ning läbiviimine.

Tervise hoidmine

- Tervise füüsiline, vaimne, sotsiaalne ja emotsionaalne aspekt. Tervisenäitajad.
- Tervisliku eluviisi komponendid, endale sobiliku tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse leidmine. Südame-veresoonkonna haiguste ja pahaloomuliste kasvajate põhjused ning ennetamine tervisliku eluviisiga. Tervist hoidvate valikute tegemine.
- Inimese elukaar ja selle perioodid, põhivajadused eluperioodidel (põhivajaduste rahulda(ma)tus, mõju inimese käitumisele, suhtlemisele, tundemaailmale).
- Arstiabi kodukohas (lähinaabruses): meditsiiniastutused ja nende otstarve; perearst ja eriarstid, kojukutse telefoni teel; tervisekindlustus; tervise- ja puhkekeskused.
- Tervishoiu ja sotsiaalsüsteem Eestis. Koduapteek (sisu, kasutamine, ravimipakendi teabeleht).
- Esmaabi lämbumise, põrutuse korral. Väsimus, stress, depressioon (tundemärgid, nõustamis- ja kriisiabi).
- Tervisealased infoallikad, nende kasutamine ja usaldusvärsus.
- Kaitsesüstimine haiguste ennetamise eesmärgil (lastehaigused, gripp, puugihammustustega kaasnevad haigused); kaitsesüstimine enne välisreisei.
- Allergia: peamised allergiaallikad, allergilised reaktsioonid, meditsiiniline abi.

Riskikäitumise ennetus

- Toimetulek vägivallaga (vägivalla vormid, vägivallast hoidumine, vägivallaga toimetulek, hinnang individuaalsele ja rühmakäitumisele; nõustamis- ja

kriisiabi kodukohas). Kuriteo ohvriks langemine, pöördumine õiguskaitseorganite poole.

- Seksuaalvägivald, valehäbi, ohvriabi. Uimastid ja kuritegevus; uimastitega seotud seaduste põhipunktid. Uimastite tarvitamisega seotud tervise-, sotsiaalsed ja juriidilised riskid; sõltuvuse kujunemine. Käitumine uimastitega seotud situatsioonides, esmaabi.
- Mängurlus: loterii, hasartmängud (mänguautomaadid, kasiino jne) - riskid, sõltuvus, abi saamise võimalused.

Inimene ja välimus

- Eakohane igapäevane ja pidulik riietus, aksessuaarid (nt kooli lõpupidu); suhtumine vanemate, eakaaslaste, moeajakirjade soovitusesse. Rõivaste ja jalatsite hooldus: hooldusmärgid.

Inimene ja teave

- Avalik infopunkt. Kohalik ajaleht. Eestis ilmuvad ajalehed ja ajakirjad, ajakirjanduse tellimine. Uudisteportaalid internetis, internetis leiduva informatsiooni varieeruv kvaliteet.

Inimene, asjad ja raha

- Arve avamine pangas; hoiuse igapäevane kasutamine (sularahaautomaat jne).
- Maksete liigid kodus majapidamises, maksete tasumise võimalused, täpsus.
- Igapäevased sisseostud: ostukoha valik (kauplus, turg jms); kulude planeerimine päevaks ja nädalaks; ostutoimingud.
- Ühiskondliku toitlustamise asutused (menüü, arve, käitumisetikett (sh kaaslaste kutsumine); toidu kojutellimine).
- Internetikaubandus (tellimine, riskid, kauba tagastamine).
- Postipaki saamine ja saatmine.
- Küla-/linnaraamatukogus lugejaks registreerumine, teabe hankimine otsitava kirjanduse kohta.

Karjääri planeerimine

- Eneseanalüüs (töölased huvid, võimed, jätkuõppevõimalused (erialad, õppeasutused).

9. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- valib suhtlemisviisi vastavalt olukorrale ja kasutab asjakohaseid suhtlemise osaoskusi (kuulab vestluspartnerit, esitab küsimusi, selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erimeelsustele, tunnistab oma eksimusi);
- hindab oma ja kaaslaste käitumise vastavust ühiskonnas kokkulepitud normidele ja reeglitele;
- teab erinevaid peremudeleid ning kirjeldab pereliikmete rolli ja vastutust perekonnas;
- teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- mõistab lapse saamisega seotud vastutust, kirjeldab lapse arengut ja vanemate rolli lapse kasvamisel; teab peamisi pere ja laste elu reguleerivad seadusi ja sotsiaaltoetusi;
- oskab planeerida raha teenimise ja kulutamise seotud tegevusi;
- kirjeldab eluaseme omandamise, sisustamise ning hooldamisega seotud vajadusi, võimalusi, ohtusid ja kohustusi;
- hindab nõustaja suunamisel oma võimeid, teadmisi, oskusi, jätkuõppe võimalusi ja tingimusi ning teeb enda jaoks sobiva karjäärivaliku;
- teab oma peamisi õigusi ja kohustusi töötajana, nimetab info ja abi saamise võimalusi tööõigusega seotud küsimustes;
- mõistab lepinguta töötamise ja ümbrikupalgaga seotud riske ja negatiivseid tagajärgi; tunneb töö otsimisel ära inimkaubandusele viitavad märgid;
- teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (tervishoiusüsteem, maksud jm);
- oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.

Õppesisu:

9. klassis on aktiivõppemeetoditest eelistatud praktilised tegevused (rollimängud), ühised arutelud ja diskussioonid, milles otsitakse lahendusi/vastuseid probleemsituatsioonidele ja kõlbelistele dilemmadele. Lisaõppematerjalina kasutatakse elektroonilisi teabeallikaid, nõuandekirjandust (teabe- ja tarbetsktid, erinevate teemade portaalid internetis, ajakirjandus) jms. Harjutatakse tekstidest teabe hankimist ja selle suulist ja kirjalikku edastamist (sh märkmete tegemist, konspekterimist). Õppekava terviku kujundamise aluseks on MINA/MEIE/EESTI – suhted MAAILMAGA. Õpetaja ülesanne on toetada õpilaste sotsialiseerumist ja toimetulekuoskuste kujunemist (kodus, tööturul, ühiskonnas). 9. klassis täiendatakse eelnevatel aastatel omandatud suhtlemis- ja käitumisoskusi. Tähelepanu pööratakse seejuures soolise küpsemise ja iseseisva elu alustamisega seotud rollikäitumisele.

Tutvustatakse eri eluvaldkondadega seotud õigusakte, ühiskonnaliikmete õigusi ja kohustusi ning kujundatakse oskusi teha otstarbekaid ja vastutustundlikke valikuid/otsuseid. Oluline osa on terviseõpetusel ja perekonnaõpetusel. Kujundatakse elementaarsed teadmised inimese organismi ja selle talitluse kohta, antakse teadmised ja praktilised oskused esmaabi ja imikuhoolduse vallas. Tugev rõhuasetus on 9.klassi inimeseõpetuses karjääriplaneerimisel (jätkuõppe võimalused, oma võimete ja huvide hindamine, valikute tegemine jne).

Lähisuhted ja perekond

- Lähisuhted, suhete alustamine ja hoidmine, vastutus ja austus.
- Kooselu, abiellumine ja pere loomine. Lapsevanemaks saamine: füüsiline ja sotsiaalne küpsus. Raseduse planeerimine; loote areng; loote ja ema tervist hoidev käitumine. Lapse sündimine: ettevalmistused imiku hooldamiseks; sünnijärgsed kohustused (nimepanek, tervisekindlustus, meditsiiniline kontroll jms); kohaliku omavalitsuse ja riiklikud toetused. Lapse saamisega seotud (lisa)kulutused (peamised kuluartiklid lapseas), lapse hooldamisele kuluv aeg. Puudega laps. Imiku- ja lapseiga (peamised arengutingimused, suhtlemine lapsega, lapse õigused (alus)haridusele). Lapse arendamine-õpetamine (eakohased mänguasjad, raamatud jms); mängude õpetamine noorematele õpilastele.
- Peretülid ja –vägivald (tagajärjed, lahendused, valehäbi, nõustamis- ja kriisiabi). Lahutus, lahuselava vanema kohustused lapse kasvatamisel. Uimastite tarbija perekonnas: mõju majanduslikule olukorrale, suhetele.

Eelarve planeerimine

- Pere sissetulekud (palk, toetused). Igapäevaste kulutuste planeerimine (eluase, toit, riietus, transport, vaba aeg); kulutuste kasv perekonna suurenemisel (sh lemmiklooma võtmisel, lapse sündimisel).
- Suurte väljaminekute planeerimine (soovid, võimalused, riskid: raha säästmine ja hoiustamine, järelmaks, krediit, laen, liising).
- Kaupade (sh e-kaupade)-teenuste garantii (müüjalt teabe hankimine, garantii võimaluste-tingimuste kohta).

Eluase

- Eluaseme liigid, eluaseme otsimine, arvestades pere vajadusi ja võimalusi (müügikuulutused, kinnisvarafirmad). Üürileping, selle tingimused (üürniku õigused ja kohustused, „halva” lepingu ohud). Eluaseme sisustuse planeerimine: hädavajalik sisustus, sisustuse hankimise (ostude) järjekord, ratsionaalne paigutus, kujundusdetailid. Eluaseme, olmetehnika soetamine,

hooldus ja remont: teabe hankimine võimaluste, tingimuste ja abiteenuste kohta (müüja, kasutusjuhend).

Karjääri planeerimine

- Jätkuõppevõimalused, valikute tegemine, arvestades huvisid, võimeid ja majanduslikke võimalusi (transport, elamiskulud jms); kutsenõustamine. Kohalik tööhõiveamet, tööturuteenused töötajale, töötus. Töötaja põhilised õigused ja kohustused, lepinguta töötamisega kaasnevad riskid ja tagajärjed, ümbrikupalk. Abi leidmine tööõigusega seotud küsimustes.
- Inimkaubandus: tööorjus ja prostitutsioon, ohvriks sattumise põhjused, inimkaubandusele viitavad märgid (kuulutuses, tööpakkujate käitumises), ohtude teadvustamine, käitumine ohvriks sattumise korral, ohvriabi.

9. klassi ja III kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) mõistab ühiselu reegleid; suhtleb tavaolukorras vastavalt olukorrale ning reageerib adekvaatselt kohatule käitumisele enda ja teiste suhtes;
- 2) väärtustab turvalisi lähisuhteid; teab peremudeleid ja kirjeldab pereliikmete rolli perekonnas; mõistab lapse saamisega seotud vastutust;
- 3) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles;
- 4) teab oma tugevaid ja nõrku külgi; otsib erinevatest teabeallikatest võimetekohaseid jätkuõppe võimalusi ja teeb enda jaoks optimaalseid valikuid;
- 5) teab, kuidas kodust ja tööelu korraldada (eluaseme soetamine, raha teenimine ja kulutamise planeerimine; lepingutega seotud kohustused ja õigused);
- 6) mõistab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid (liiklus, vesi, nutivahendite kasutamine, toitumine, uimastid), oskab ohuolukorras reageerida;
- 7) oskab küsida teavet ning kasutada erinevaid teabeallikaid (sh nõustamis- ja kriisiabi leidmiseks);
- 8) teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (sh tervishoiusüsteemi, maksude suhtes); tunneb end Eesti kodanikuna.

3.7. Muusikaõpetus

3.7.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid

Muusikaõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb rõõmu muusika kuulamisest ja musitseerimisest;
- 2) tunneb huvi muusika vastu, kuulab erinevat muusikat;
- 3) julgeb muusika saatel liikuda ja kaaslastele esineda;

- 4) kirjeldab kuulatud muusikat, väljendab muusikaalastes vestlustes oma eelistusi ja arvamusi, kasutades õpitud sõnavara;
- 5) väärtustab muusikat ja muusikategevust inimese, kultuuri ja igapäevaelu rikastajana.

3.7.2. Üldpädevused

- **Kultuuri- ja väärtuspädevus** - Muusika ühena kunstiainetest on otseselt seotud kultuuri, selle mitmekesisuse, loomise ja loodu väärtustamisega. Muusika tegemise ja kuulamise käigus ning muusika üle arutledes süvendatakse teadmisi eesti kultuurist ja muusikast, avardatakse maailmapilti, tutvutakse teiste rahvaste kultuuri ja eluviisiga. Esimeses kooliastmes keskendutakse eesti kultuurile - meie tavad ja kombed ning nendega seotud repertuaar (rahvamuusika - rahvalaul, rahvapillid, laulumängud ja rahvatantsud; kodu ja Eestimaaga seotud laulud). Teises kooliastmes laiendatakse kultuuripilti naaberriikide omaga tutvudes, tehes seda võrdluses (mis ühesugune/ühendav ja mis erinev/omapärane) Eestiga. Kolmas kooliaste tutvub kultuuridega teistelt mandritelt, saab ülevaate sealsetest erinevatest usunditest ning muusikast. Kultuuri- ja väärtuspädevust kujundab ühislaulmine, mis ühendab omavahel eri põlvkondi ning osalemine laulupidudel. Õppekäigud kultuuriloolistesse paikadesse, kontsertide ja muusikaetenduste külastamine toetavad kultuuri- ja väärtuspädevuse arendamist - teiste loodust osasaamine, selle hindamine.
- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus** - Muusika kui universaalne keel võimaldab üksteist tundma õppida, omavahel suhelda ja koos tegutseda. Ühislaulmine, pilling ja erinevates ühisprojektides osalemine toetab sotsiaalsete oskuste kujunemist ja arenemist, avastatakse enda ja teiste loomingulisi ressursse, nauditakse loomevabadust ja kujunevat ühtsustunnet. Ühistegevustes on võimalik koos luua toetav, turvaline, mänguline ja loominguline keskkond ning seeläbi mõista meeskonnatöö olulisust. Sotsiaalset ja kodanikupädevust kujundatakse kõikide muusikaliste tegevuste kaudu, omandatakse meeskonnatöö oskused ja kogemused; kujundatakse ühistöö reeglid ja kokkulepped ning mõistetakse kaaslastega arvestamise ja kokkulepetest kinnipidamise tähtsust. Kultuurisündmustel osalemine süvendab kultuurilist ühtsustunnet ning erinevate kultuuride mõistmist.
- **Enesemääratluspädevus** - Musitseerimine võimaldab avastada ja avada enda tunde- ja huvide maailma uusi tahke. Praktiliste tegevuste kaudu saab mõista ja hinnata enda muusikalisi võimeid ja oskusi, omandada esitamise, esitlemise ja esinemise oskusi. Kaasõpilaste ja õpetaja tagasiside kaudu erinevatele muusikalistele tegevustele (laulmine, pillimäng, tantsimine, omalooming) saab oma sooritust täiendada/muuta - tagasiside toetab oskuste arengut. Osalemine lauluansambelis, kooris või pilliringis, oma ja teiste oskuste jälgimine, toetab enesemääratlust ja annab ühistegevustes juurde kuuluvustunnet. Esinemised kooli- või koolivälistel üritustel panevad oskused proovile ning annavad tagasisidet. Tutvumised erinevate muusikastiilidega võimaldavad leida endale meelepärase ning ka läbi lemmikmuusika ühtekuuluvustunnet tunda.

- **Õpipädevus** - Muusikas nagu ka teistes õppeainetes on oluline õppida õppima - kuidas samm-sammult oma tegutsemist kavandada ja olemasolevatele teadmistele ja oskustele uusi kihte juurde laduda. Laulu ja pilliloo õppimine algabki analüüsist - kui pikk, mitu salmi, kas on refrään, milliseid noodivältsusi ja milliseid nelikõrgusi on kasutatud, Olukorda hinnatuna on hea teha järgnevat plaani - kas alustada sõnade lugemisest, viisi õpetuses või hoopis teha selgeks refrään. Muusika õppimist on hea teha koos, kuid see nõuab ka individuaalset tööd ja harjutamist - enda õppe kavandamist ja teostamist. Tagasiside, enda ja teiste tegevuse analüüs aitavad saada ülevaadet olukorrast.
- **Suhtluspädevus** - Muusika võimaldab suhtlemist nii sõnadega kui ka mitteverbaalselt - helide keeles. Suhtluspädevust rakendatakse algklassides erinevate laulude, laulu- ja ringmängude õppimise kaudu, kus õpilane harjutab mängides selget ja viisakat eneseväljendust ning turvalist suhtlemist kaasõpilastega. Vanemates klassides on tähtsal kohal kultuuride, heliloojate ja teoste üle arutlemine, oma kogemuse ja arvamuse jagamine kaasõpilastega. Õpitakse oma seisukohti viisakalt väljendama ning teiste arvamust ja väärtusi aktsepteerima. Suhtluspädevuse kujunemisele aitab kaasa aktiivne osalemine kooli ansamblites, kooris või pilliringis. Muusikute omavahelisele paremale mõistmisele aitab kaasa muusika oskussõnade valdamine.
- **Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus** - Muusika ja matemaatika on omavahel tihedas ühenduses - mõlemas tuleb arvutada ja tegeleda andmetega. Suuresti põhineb helide pikkuse/kestvuse jaotussüsteem matemaatikal - helivältsuste arvulised/murdarvulised nimetused (veerand-, pool-, kaheksandiknoot jt). Taktimõõtu muusikas tähistatakse enamasti murdarvuna ($\frac{2}{4}$ polka, $\frac{3}{4}$ valss), esitamise kiirust ehk tempot numbriga (mitu lööki minutis). Muusikas peab teadma rütmide pikkust, et osata neid sobitada taktimõõduga ning täita taktid vajaliku arvu rütmidega korrektse noodikirja jaoks - arvandmete kogumine ja korrastamine. Pilliõppes harjutatakse plokkflööti numbersüsteemi abil, kandleakorde pannakse kirja Rooma numbritega (I, IV ja V) ning harmoonilisi kooskõlasid tähistatakse tähtede ja numbrite koostöös. Loodusteaduste pädevus kujundab oskust mõista heli tekkimist/tekitamist, heli omadusi, helikeskkonna (näiteks müra) mõju inimese tervisele. Loodus ise pakub näiteid ja inspiratsiooni loominguks - loodushääled, linnulaul, lõhnad ja kaunid vaated. Muusikas tuleb lugeda ja teisendada andmeid (noodikirja tähistused - asukoht klaviatuuril/ sõrmede arv ja asetus tabulatuuril. Terviku mõistmine ja osa leidmine tervikust (kogu helivältsuste süsteem, vormiõpetus - salmid, refrään, eelmäng, vahemäng). Muusika esitamine digivahenditega/-keskkondades, salvestamine ja taasesitamine kujundab tehnoloogiaalast pädevust.
- **Ettevõtlikkuspädevus** - Muusikus peab olema ettevõtlikkust - suutlikkust ideid luua ja neid ellu viia. Muusikas ja muusika loomisel väärtustatakse uuenduslikke ja loovaid lahendusi. Muusikas saab ettevõtlikkust väljendada ka esinemisjulguse ja -oskuse kaudu. Koolis saab olla ettevõtlik, olles algatajaks mõnele muusikalisele sündmusele (näiteks bändi loomine, omaloomingu esitamine, lemmikbändi kontserdi korraldamine). Õpitakse oma tugevaid külgi arendama, tegevust planeerima ja analüüsima, vastutama tulemuse eest.

- **Digipädevus** - Muusika tegemine ja loodu jagamine on kolinud digikeskkondadesse. See nõuab oskust leida sobilik, oskustele ja vajadustele vastav keskkond, võimekust teha koostööd ning leida sobilik suhtlusviis nii koosloojate kui publikuga. Igapäevaselt peaks igaüks teadma digikeskkondade ja üldiselt internetikasutuse ohtudest, oskama kaitsta enda andmeid ja privaatsust, kasutama samu põhimõtteid ja käitumisnorme, mis tavaeluski. Muusikatundides harjutatakse, kuidas sõnastada otsitava kohta teavet (milliseid märksõnu kasutada, otsides infot helilooja kohta, mänguvõtete kohta pillil, nootide asukoha määramisel noodijoonestikul jne) ning hinnatakse leitud allikate usaldusväärsust. Tehakse ühisloomet digikeskkondades, õpitakse tundma vastavate keskkondade võimalusi (plakati koostamine, ühisarutelud/oma arvamuse avaldamine, lemmikmuusika playlistid, omaloominguline muusika jne). Arutatakse, mida sobib Internetis jagada, mille või kelle jaoks on rakendustel vanuselised piirangud; kas Internet laseb meil unustada selle, mida oleme kunagi seal jaganud; arutatakse, kas tehisaru teeb arukaks või arutuks.

3.7.3. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis. 1.–2. klassi muusikaõpetuses on olulisel kohal vaba emotsionaalne eneseväljendus, rõõm muusikast. Seda arendatakse eri viisil musitseerides – lauldes, pilli mängides, muusika saatel liikudes. Ühiselt tegutsedes kujundatakse eri sotsiaalseid oskusi: üksteise kuulamine, lihtsatele küsimustele vastamine, koos musitseerimine jms. Sellel kooliastmel on muusikaõpetuses oluline roll laulumängudel. Muusikatunnis õpitud laulumänge ja liisusalme soovitatakse kasutada ka teistes ainetundides ning klassi- ja koolipidudel. Muusikatundides pööratakse tähelepanu helide, müra ja kõne eristamisele. Praktilise tegevuse käigus tekitatakse ise mitmesuguseid helisid vahendite ja/või oma häälega. Õpetaja suunamisel kuulatakse eri rütmis ja tempos muusikapalu; tutvutakse kiire ja aeglase, rõõmsa ja kurva muusikaga. Helivältusi väljendatakse koostegevuses õpetajaga konkreetsete ja mõistetavate rütmisõnadega, meloodia kõrguse muutusi tähistatakse käeliigutustega. Muusikaõpetuse kaudu koordineeritakse liigutusi, arendatakse rütmitunnet, silma ja käe koostööd.

1. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- laulab loomuliku hääletooni ja kehahoiuga;
- teeb vahet kõrgel ja madalal helil;
- teeb vahet kiirel ja aeglasel muusikal;
- eristab erinevaid hääli ja müra muusikast;
tunneb rütmivorme TA, TI-TI;
- mängib õpitud rütme nii keha- kui ka rütmipillidel kaasa;

- liigub lihtsa muusika rütmis, oskab kasutada liisusalme;
- tunneb ära Eesti hümni, käitub hümni laulmise ajal õigesti, püüab kaasa laulda;
- oskab peast mõnda õpitud lastelaulu;
- osaleb õpitud laulumängudes, hoiab rivi ja sõõri.

Õppesisu:

Laulmine ja hääle arendamine; kõlava ja vaba tooni taotlemine laulmisel; õige laululise hingamise arendamine kõlalise puhtuse, selge diktsiooni ning ilmekuse saavutamiseks; eakohased lastelaulud, rahva- ja mängulaulud; liikumismängud; meloodia: meloodia liikumise suundade jälgimine; kõrgete ja madalate helide eristamine; helivältsusi väljendatakse rütmisõnadega SAMM, JOOKSEN, SEIS; muusika kuulamine: karakterpalad ja lastelaulud; mäng pillidel: kaasmängud rütmipillidel.

2. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teeb vahet pikal ja lühikesel helil ja reageerib nendele erinevalt;
- väljendab muusika sisu ja karakterit liikumise kaudu;
- tunneb rütmivorme TA, TI-TI, PAUS;
- mängib õpitud rütme tuttavate laulude saateks kaasa;
- mängib lihtsamaid kaasmänge keha- ja rütmipillidel;
- laulab lihtsamate regilaulude kooriosa kaasa;
- laulab peast 3–4 lastelaulu;
- mõtleb välja liigutusi tuttavates laulumängudes ja liisutustes;
- tunneb Eesti hümni, käitub hümni laulmise ajal õigesti, püüab kaasa laulda;
- osaleb õpitud laulumängudes.

Õppesisu:

Laulmine ja hääle arendamine: kõlava ja vaba tooni taotlemine laulmisel; muusikateadmised ja oskused: meetrum ja rütm, rõhulised ja rõhuta helid, kiire ja aeglane liikumine muusikas; 2- ja 3-osaline taktimõõt, selle viipamine; helipikkused ja rütmivormid TA, TI-TI, SEIS, PAUS, rütmilised kaasmängud, improvisatsioon; meloodia: meloodia liikumise suundade jälgimine; kõrgete ja madalate helide eristamine; relatiivsete astmete SO, MI, RA tundmaõppimine; muusika kuulamine: lastelaulud ja instrumentaalsed karakterpalad; muusikažanrid marss, polka, valss; mõisted: luuletaja, helilooja, solist, koor, koorijuht, ansambel; mäng pillidel: kaasmängud lauludele.

Õppetegevus 3.–5. klassis. 3.–5. klassi muusikaõpetuses on olulisel kohal laulmine ning muusika rütmis liikumine (liigutused kehaga, käega, liikumine ruumis). Eesmärgiks on hoida ning suurendada huvi ja soovi muusikalistes tegevustes osaleda. Ühise musitseerimise kaudu arendatakse õpilaste rütmitunnet, silma ja käe koostööd, liigutuste koordineerimist; kujundatakse muusikalise eneseväljendamise julgust ja oskusi, suhtlemis- ja koostööoskusi.

Laulude valikul arvestatakse õpilaste kõne mõistmise taset ning võimalikke hääldeprobleeme. Laulmisel rõhutatakse täpset ja selget diktsiooni, välditakse ülikiiret artikuleerimist vajavaid laule. Õpilased omandavad mõne pilli esmased mänguvõtted.

3. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- oskab peast 3–4 lastelaulu;
- laulab tuttavaid laule ilmekalt ja õige kehahoiuga;
- rakendab keha-, rütmi- ja plaatpille lihtsamates ostinaatodes ja/või kaasmängudes;
- tunneb rütmivorme TA, TI-TI, PAUS, TA-A;
- viipab käega kaheosalist taktimõõtu;
- eristab kurvakõlalist meloodiat rõõmsakõnalisest;
- kirjeldab kuulatud muusikapala iseloomu (kurb/rõõmus; aeglane/kiire);
- laulab Eesti hümnid vastavalt võimetele kaasa;
- eristab ja iseloomustab rahvakalendri tähtpäevadega seotud traditsioone, osaleb laulmisel;
- osaleb õpitud laulumängudes.

Õppesisu:

Laulude valikul arvestatakse laste kõne mõistmise taset ning võimalikke hääldeprobleeme. Pööratakse tähelepanu laulmisele ning liikumisele muusika rütmis (liigutused kehaga, käega, liikumine ruumis). Alustatakse väikekandle esmaste mänguvõtete omandamist. Laulmisel rõhutatakse täpset ja selget diktsiooni, välditakse ülikiiret artikuleerimist vajavaid laule.

- Laulmine ja hääle arendamine.
- Hingamis-, häälde- ning diktsiooniharjutused.
- Intonatsioonipuhtus.
- Muusikalised teadmised ja oskused.

- Meetrum ja rütm: taktimõõdud 2, 3, 4; uus rütmivorm TA-A.
- Rütmiimprovisatsioonid ja kaasmängud lauludele.
- Meloodia: relatiivsete astmete SO, MI, RA kinnistamine, JO tundmaõppimine.
- Muusika kuulamine: lastelaulud ja instrumentaalsed karakterpalad.
- Muusikažanrid marss, polka, valss.

3. klassi ja I kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) on omandanud esmased koostegemise oskused kõigis muusikalistes tegevustes;
- 2) tunneb rõõmu laulmisest ja pillimängust, muusikalisest liikumisest ja muusika kuulamisest;
- 3) on saanud esmase ühislaulmise kogemuse, kasutab saateks lihtsamaid lastepille ja kehapilli;
- 4) omab muusika kuulamise kogemusi, suudab väljendada oma muusikalisi elamusi;
- 5) rakendab omandatud muusikalisi teadmisi ja oskusi muusikalistes tegevustes.

4. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teab peast 3–4 lastelaulu, sealhulgas vastavalt võimetele Eesti hümnid;
- laulab tuttavaid laule võimalikult selge diktsiooni, kõlava tooni ja õige kehahoiuga;
- tunneb 3-osalist taktimõõtu ja rütmivältust TA-A-A;
- viipab käega 3-osalist taktimõõtu;
- mõistab terminite orkester ja orkestrijuhth/ dirigit tähendust;
- eristab vokaalmuusikat instrumentaalmuusikast;
- on tutvunud mõne lihtsama muusikainstrumendi esmaste mänguvõtetega ja kasutab neid muusitseerides.

Õppesisu:

Laulude valikul arvestatakse laste kõne mõistmise taset ning võimalikke hääldeprobleeme.

Pööratakse tähelepanu laulmisele ning liikumisele muusika rütmis (liigutused kehaga, käega, liikumine ruumis). Alustatakse väikekandle esmaste mänguvõtete omandamist. Laulmisel rõhutatakse täpset ja selget diktsiooni, välditakse ülikiiret artikuleerimist vajavaid laule.

- Laulmine ja hääle arendamine.
- Hingamis-, hääldus- ning diktsiooniharjutused.
- Intonatsioonipuhtus. Muusikalised teadmised ja oskused.
- Meetrum ja rütm: taktimõõdud 2, 3, 4; uus rütmivorm TI-RI-TI-RI.
- Rütmiimprovisatsioonid ja kaasmängud lauludele.
Meloodia: kõik relatiivsed noodiastmed JO, LE, MI, NA, SO, RA, DI, JO .
- Laulmine käemärkide järgi ja meloodia liikumise suuna kujutamine (kätega, joonega tahvil jne).
- Muusika kuulamine: lastelaulud ja instrumentaalsed karakterpalad.
- Mõisted orkester, orkestrijuh, dirigent.
- Muusikažanrid marss, polka, valss.

5. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- laulab peast 5–6 laulu, sealhulgas Eesti hümnid;
- laulab vaba ja kõlava tooni ning selge diktsiooniga;
- saab aru väljenditest valjult, vaikselt, valjenedes, vaibudes;
- teeb vahet 2- ja 3-osalisel taktimõõdul;
- iseloomustab kuulatud muusikat abivahendite toel;
- on tutvunud eesti rahvapillide ja rahvamuusikaga;
- on omandanud mõne lihtsama muusikainstrumendi esmased mänguvõtted ja kasutab neid muusitseerides.

Õppesisu:

Õppetegevuses tuginetakse kujunenud oskustele, esmaseks ei ole muusika täpne produtseerimine, vaid muusika tegemisest või kuulamisest positiivsete emotsioonide saamine. Arendatakse rütmi- ja meloodiataju, muusikalist maitset, silmaringi. Pööratakse tähelepanu rahvamuusikale, kujundatakse hoiakut seda hoida. Arendatakse soovi osaleda kultuuriüritustel. Õpetaja suunamisel kuulatakse ühiselt erineva raskuse ja keerukusega muusikat.

- Laulmine ja hääle arendamine.
- Hingamis-, hääldus- ning diktsiooniharjutused.
- Intonatsioonipuhtus. Muusikalised teadmised ja oskused.
- Meetrum ja rütm: taktimõõdud 2/4, 3/4, 4/4; uus rütmivorm TAI-RI.

- Rütmiimprovisatsioonid ja kaasmängud lauludele.
- Meloodia: relatiivsed noodiastmed JO-JO .
- Laulmine käemärkide ja rütmiseeritud astmenimede järgi;
- Meloodia liikumise suundade kujutamine (kätega, joonega tahvlil jne).
- Algteadmised noodikirjast.
- Muusika kuulamine: lastelaulud ja instrumentaalsed karakterpalad.
- Mõisted orkester, orkestrijuh, dirigent.
- Muusikažanrid marss, polka, valss.

Õppetegevus 6.–7. klassis. 6.–7. klassi õppetegevuses tuginetakse omandatud teadmistele ja oskustele. Esmane on positiivsete emotsioonide saamine muusika tegemisest või kuulamisest. Arendatakse õpilaste rütmi- ja meloodiataju, muusikalist maitset, silmaringi, esinemisjulgust, suhtlemis- ja koostööoskusi. Õpetaja suunamisel kuulatakse tundides ühiselt erineva raskuse ja keerukusega muusikat. Pööratakse tähelepanu ka rahvusmuusikale, kujundatakse hoiakut seda hoida. Arendatakse oskust väärtustada enda ja teiste loomingut, samuti kultuurisündmusi (sh virtuaalseid) ja nendel osalemist. Kujundatakse oskust väljendada oma arvamusi ja eelistusi ning sallivat suhtumist erinevustesse.

6. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- laulab peast 5–6 laulu, sealhulgas Eesti hümn;
- laulab vaba ja kõlava tooni ning selge diktsiooniga;
- eristab kuulamise järgi marssi, valssi ja polkat;
- tunneb levinumaid rahvalaule, rahvalaulu liike;
- laulab regilaulu, teab regilaulu esitamise traditsioone;
- tunneb eesti olulisemaid rahvapille nii välimuse kui ka kõla järgi, teab nende nimetusi;
- teab mõningaid olulisemaid fakte eestlaste laulu- ja tantsupeost;
- on tutvunud erinevate kooriliikidega;
- eristab abivahenditele toetudes kõrget ja madalat mees- ja naishäält;
- teab, mis on häälemurre, tunneb häälehoiu põhimõtteid ja rakendab neid häälemurde perioodil.
-

Õppesisu:

Õppetegevuses tuginetakse kujunenud oskustele, esmaseks ei ole muusika täpne produtseerimine, vaid muusika tegemisest või kuulamisest positiivsete emotsioonide saamine. Arendatakse rütmi- ja meloodiataju, muusikalist maitset, silmaringi. Pööratakse tähelepanu rahvusmuusikale, kujundatakse hoiakut seda hoida. Arendatakse soovi osaleda kultuuriüritustel. Õpetaja suunamisel kuulatakse ühiselt erineva raskuse ja keerukusega muusikat.

- Laulmine ja hääle arendamine.
- Hääle kõlavuse, ilmekuse ning hääle individuaalsete omaduste (tämber, diapason) arendamine.
- Eesti rahvalaulud, rahvaste laulud.
- Muusikateadmised ja oskused.
- Meetrum ja rütm: taktimõõdud 2/4, 3/4, 4/4; rütmivormid, eeltakt.
- Rütmiimprovisatsioonid ja kaasmängud lauludele.
- Meloodia: relatiivsed noodiastmed JO-JO
- Duur ja moll-helilaad.
- Muusika kuulamine: eesti rahvalaulud, -tantsud, -pillid .
- Muusika esitajad, hääleliigid, kooriliigid.
- Eesti tuntumad lauljad, dirigendid.

6. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) tunneb rõõmu nii individuaalsetest kui ka ühistest muusikalistest tegevustest ja väärtustab musitseerimist;
- 2) arendab oma muusikalisi võimeid ja osaleb aktiivselt muusikalistes tegevustes – laulmises, pillimängus, omaloomingus ja muusikalises liikumises;
- 3) osaleb aktiivselt muusikalises loomeprotsessis, katsetab oma ideid erinevates muusikalistes tegevustes;
- 4) suhtub lugupidavalt enda ja kaaslaste loomingusse, põhjendab ja analüüsib oma arvamusi ja valikuid;
- 5) mõistab enda seotust Eesti kultuuripärandiga ja väärtustab laulu- ja tantsupeo traditsiooni; märkab ja teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja suhtub lugupidavalt erinevatesse rahvuskultuuridesse;
- 6) leiab muusikaalast infot erinevatest teabeallikatest, käitub ohutult virtuaalmaailmas.

7. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- laulab peast 5–6 laulu, sealhulgas Eesti hümni;
- laulab pingevabalt, õige hingamise ja selge diktsiooniga;
- on tutvunud sümfooniaorkestri erinevate pillirühmadega;
- tunneb keel-, puhk- ja löökpille;
- oskab kuuldeliselt eristada erinevaid instrumente;
- on tutvunud nootide silpnimetustega ja nootide asetusega noodijoonestikul;
- eristab kuulamise järgi duur- ja moll-helilaadi;
- tunneb helivältusi ja rütme TA, TI-TI, TIRI-TIRI, TAI-RI, TA-A, TA-A-A, TA-A-A ja pause.

Õppesisu:

Õppetegevuses tuginetakse kujunenud oskustele, esmaseks ei ole muusika täpne produtseerimine, vaid muusika tegemisest või kuulamisest positiivsete emotsioonide saamine. Arendatakse rütmi- ja meloodiataju, muusikalist maitset, silmaringi. Pööratakse tähelepanu rahvusmuusikale, kujundatakse hoiakut seda hoida. Arendatakse soovi osaleda kultuuriüritustel. Õpetaja suunamisel tutvutakse klassikalise muusika kullafondi ja pop-muusika ajalooga.

- Laulmine ja hääle arendamine.
- Laulmine ja hääle arendamine. Häälehoid häälemurde perioodil.
- Hääle kõlavuse, ilmekuse ning hääle individuaalsete omaduste (tämber, diapason) arendamine.
- Eesti rahvalaulud, rahvaste laulud, kaanonid.
- Ühehäälsed, paigutise kahehäälsusega laulud.
- Muusikateadmised ja oskused.
- Meetrum ja rütm: taktimöödud 2/4, 3/4, 4/4; rütmivormid, eeltakt.
- Rütmiimprovisatsioonid ja kaasmängud lauludele.
- Meloodia: relatiivsed noodiastmed
- JO- ja RA-lõpuline astmerida.
- Duur- ja moll-helilaad, kolmkõlad.
- Muusika kuulamine: eesti rahvalaulud (regilaul, uuem rahvalaul), -tantsud, -pillid, - laulikud.
- Muusika esitajad, hääleliigid, kooriliigid.
- Eesti tuntumad lauljad, koorid, koorijuhid.

Õppetegevus 8.–9. klassis. 8.–9. klassis arendatakse jätkuvalt õpilaste individuaalseid muusikalisi võimeid ja huvisid, võimaldatakse erinevaid esinemiskogemusi (laulmine ja pillimäng; esinemine solistina, ansambelis, kooris). Õpilastele tutvustatakse eri ajastute muusikat, tuntumaid heliloojaid ning dirigente Eestis. Õpitakse tundma muusika eri žanre, kirjeldama kuulatud muusikat ning väljendama oma arvamusi ja eelistusi. Arendatakse oskust väärtustada enda ja teiste loomingut, Eesti muusikapärandit ja kaasaegset muusikat. Olulisel kohal õppetegevuses on kontserdi-, teatri- ja muuseumikülastused (sh virtuaalsed).

8. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- laulab peast 5–6 laulu, sealhulgas Eesti hümni;
- laulab pingevalt, õige hingamise ja selge diktsiooniga;
- tunneb taktimõõte 2, 3, 4;
- suudab kaasa mängida lihtsamaid rütmstruktuure;
- oskab lahendada lihtsamaid rütmiülesandeid;
- on tutvunud popmuusika ajalooga ja nüüdismuusikaga.

Õppesisu:

Tutvustatakse eri ajastute muusikat, tuntumaid heliloojaid ning dirigente Eestis. Õpitakse tundma muusika eri žanre, kuulatakse muusikat, võimaluse korral külastatakse ühiselt kontserte või teatrietendusi. Arendatakse edasi õpilaste individuaalseid muusikalisi võimeid, korraldatakse üritusi esinemiskogemuste andmiseks (laul ning pillimäng; esinemine solistina, ansambelis, kooris). Tutvustatakse eri ajastute muusikat, tuntumaid heliloojaid ning dirigente Eestis. Õpitakse tundma muusika eri žanre, kuulatakse muusikat, võimaluse korral külastatakse ühiselt kontserte või teatrietendusi. Õpetaja suunamisel tutvutakse klassikalise muusika kullafondi ja pop-muusika ajalooga.

- Laulmine ja hääle arendamine. Häälehoid häälemurde perioodil.
- Ühehäälsed, paigutise kahehäälsusega laulud.
- Meetrum ja rütm: taktimõõdud 2/4, 3/4, 4/4, C.
- Taktimõõtude 3/8, 6/8 tutvustamine seoses lauludega.
- Rütmi vormid. Rütmi improvisatsioonid, kaasmängud.
- Meloodia: viiulivõti; helikõrguste absoluutväärtused ja nende seostamine relatiivsete astmetega.
- Bassivõtme tutvustamine.

- Muusika kuulamine: pillid, orkestriliigid. Žanrid ooper, operett, muusikal, ballett, kontsert, sümfoonia; jazz- ja rockmuusika; eesti levimuusika (R. Valgre, U. Naissoo, A. Oit jt).
- Lühiülevaated heliloojate elust ja loomingust.

9. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- laulab peast 5–6 laulu, sealhulgas Eesti hümni;
- laulab pingevabalt, õige hingamise ja selge diktsiooniga;
- tunneb järgmisi muusikažanre: ooper, operett, muusikal, ballett, sümfoonia;
- on tutvunud üldtuntud näidetega klassikalisest muusikast;
- väärtustab eesti rahvamuusikat ja oskab nimetada eesti rahvapille;
- on mängujuhiks noorematele õpilastele mängudepäeval, suudab liikumismänge juhtida.

Õppesisu:

Tutvustatakse eri ajastute muusikat, tuntumaid heliloojaid ning dirigente Eestis. Õpitakse tundma muusika eri žanre, kuulatakse muusikat, võimaluse korral külastatakse ühiselt kontserte või teatrietendusi. Arendatakse edasi õpilaste individuaalseid muusikalisi võimeid, korraldatakse üritusi esinemiskogemuste andmiseks (laul ning pillimäng; esinemine solistina, ansambelis, kooris). Tutvustatakse eri ajastute muusikat, tuntumaid heliloojaid ning dirigente Eestis. Õpitakse tundma muusika eri žanre, kuulatakse muusikat, võimaluse korral külastatakse ühiselt kontserte või teatrietendusi. Õpetaja suunamisel tutvutakse klassikalise muusika kullafondi ja pop-muusika ajalooga.

- Laulmine ja hääle arendamine. Häälehoid häälemurde perioodil.
- Ühehäälsed, paigutise kahehäälsusega laulud.
- Meetrum ja rütm: taktimõõdud 2, 3, 4, C.
- Taktimõõtude 3/8, 6/8 tutvustamine seoses lauludega.
- Rütmi vormid. Rütmi improvisatsioonid, kaasmängud.
- Meloodia: viiulivõti; helikõrguste absoluutväärtused ja nende seostamine relatiivsete astmetega.

9. klassi ja III kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) väärtustab muusikat ja muusikalisi tegevusi oma igapäevaelu rikastajana;

- 2) osaleb aktiivselt musitseerimise protsessis, rakendab omandatud muusikaalaseid teadmisi ja oskusi – muusikalist kirjaoskust;
- 3) on tutvunud muusika erinevate stiilidega ja arutleb täiskasvanu suunamisel kuulnud muusika üle;
- 4) katsetab muusikalises tegevuses erinevaid ideid, hindab isikupära ja väljendusrikkust;
- 5) tunnetab ja rakendab liikudes muusika karakterit ja väljendusvahendeid;
- 6) väärtustab kodukoha ja Eesti muusikapärandit ning nüüdismuusikat;
- 7) tegutseb eetilisel ja ohutult nii reaalsetes kui ka virtuaalsetes kultuurikeskkondades, suhtub kriitiliselt infotehnoloogia ja meedia loodud keskkonda.

3.8. Kunstiõpetus

3.8.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid

Kunstiõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) suudab luua erinevaid kunstitöid, kasutades õpitud teadmisi ja oskusi, tunneb rõõmu kunstist ja sellega tegelemisest;
- 2) kasutab töövahendeid ja materjale sihipäraselt, ohutult ja säästvalt;
- 3) töötab iseseisvalt ja teeb koostööd kaaslastega;
- 4) kirjeldab kunstitöid ning väljendab oma eelistusi ja arvamusi, kasutades (kunsti)oskussõnavara; väärtustab isikupära ja erinevaid lahendusi;
- 5) tunneb huvi kunstiteoste ja Eesti kunstipärandi vastu, väärtustab enda ja teiste inimeste loomingut.

3.8.2. Üldpädevused

- **Kultuuri- ja väärtuspädevus:**

- Kunstiõpetuse kaudu saab õpilastes äratada huvi kultuuripärandi sh kunstitööde vastu ning hoida seda uudishimu üleval.
- Teiste rahvaste kunsti uurides ja selle üle arutledes saame esile tuua kultuurilist mitmekesisust ja õpetada õpilasi seda väärtustama.
- Kunstiõppes saame arutleda ilu mõiste ja ilumeele üle, tõsta esile tajuerinevusi, avada loovuse ning subjektiivsuse mõistet, pöörata tähelepanu autorlusele.
- Erinevaid kunstiliike, stiile ja tehnikaid õppides leiab õppija oma kunstilised eelistused ning rakendab neid oma igapäevaelus ja loometegevuses.
- Erinevad kunstiteosed annab rikkalikult võimalusi moraalnormide ja eetilise teemal arutlemiseks, mille läbi saab kujundada õppija kõlbluspõhimõtteid ja mõista või mõistatada kunstniku rolli ühiskonnas.

- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus:**

- Kunstiteoste loomisel saab esile tõsta ja tähistada Eesti rahvuslike traditsioonide ja rahvakalendri tähtpäevi.
- Kogukonna ja kultuuri väärtustavates projektides (erinevad koostööprojektid või heategevuslikud üritused) osalemine aitab kaasa aktiivse ja vastutustundliku kodaniku kujunemisele.
- Väljenduslaadides ja -viisides varieeruvus võimaldab õppijatel toime tulla erinevustega ühiskonnas, aktsepteerida ning väärtustada mitmekesisust.
- Ühise tööruumi ja töövahendite jagamine ning individuaal- ja grupitööde vaheldumine kunstitundides aitab kaasa suhtlemis- ja koostööoskuste arengule.
- Osalemine oma klassi- ja kooliruumi kujundamisel (näitused, tähtpäevad, projektid) kujundavad hoolivat suhtumist ümbritsevasse keskkonda ja lugupidamist enda ning kaasõpilaste loomingusse (näitused).

- **Enesemääratluspädevus:**

- Kunstiõpe võimaldab õppijal ka oma emotsionaalset maailma avada ja peegeldada.
- Loometöö võimaldab enda suutlikkust analüüsida, enesesse vaadata ning oma tugevaid ja nõrku külgi (õpetaja abiga) hinnata.
- Väljenduslaadides ja -viisides varieeruvus võimaldab õppijatel toime tulla erinevuste aktsepteerimise ja vastuoludega ning kohandada oma tegevust ja käitumist.

- **Õpipädevus:**

- Emotsioonide, tähelepanu ja enesetunnetamisega seotud oskuste arendamine, nt enda motiveerimine, tähelepanu koondamine, sooritushirmust üle saamine, enesekindlus jne.
- Intuiitse ja loova mõtlemise kasutamine loomeprotsessis. Katsetamise väärtustamine avab võimalusi julgemateks otsinguteks.
- Probleemilahendus, töö planeerimine nii ideeliselt kui ka visuaalselt. Info hankimine ühe või teise töö teostamiseks suunab õppijat aineteüleseid oskusi rakendama.
- Praktiliste oskuste arendamine: käeline tegevus, meetodite, materjalide, tööriistade ja vahendite (sh digitehnoloogia) kasutamine, tööpinna organiseerimine ja korrastamine
- Teistega suhtlemiseks ja teiste mõjutamiseks (sh ka pildikeel) vajalike oskuste arendamine.
- Probleemilahendus, töö planeerimine nii ideeliselt kui ka visuaalselt. Info hankimine ühe või teise töö teostamiseks suunab õppijat aineteüleseid oskusi rakendama.

- **Suhtluspädevus:**

- Erinevate kunstiliikide, tehnikate ja materjalide õppimisega kaasneb sõnavara avarumine, samuti aitab kunstiteoste üle arutlemine kõnekeelt väljendusrikkamaks muuta.
- Arutelud kunstiteoste üle arendavad liskas vaatlusoskusele ka kuulamisoskust, erinevate arvamustega arvestamist ja suhtlussituatsioonidega kohanemist.
- Autorite äramärkimine ja nimetamine tuleb samuti kunstiõppes pidevalt esile, mille kaudu saame osutada ka viitamise olulisusele.
- Teoste või näituse info ja saatetekstide lugemine, koostamine aitab eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust.
- Haridusprogrammides ja projektides osaledes ning näitusi külastades kogevad õpilased uusi suhtlemissituatsioone.
- Kunstiõppes saame tähelepanu pöörata ka igasuguse info visuaalsele korrastatusele ja selgusele (nt infograafika analüüsi ja loomise kaudu).

- **Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus:**

- Sarnaselt matemaatika ja loodusõpetusele toimub kunstitundides maailma uurimine ja kujutamine (sh ruumiline) kujutamine, visuaalne korrastamine, mustrite märkamine.
- Ühine eesmärk on uurida looduse värve, värvide muutusi, vorme, tekstuure ja kirjeldada kogetut. Kirjeldatakse ühiste mõistetega: rütm, tasakaal, sümmeetria, perspektiiv, proportsiooni.
- Loodusest inspireeritud musterid ja struktuure kasutatakse edukalt tarbekunstis, disainis ja arhitektuuris.
- Lisaks mõõdetavale ja kirjeldatavale on maailmas palju subjektiivset ja määratlematut, mis on samuti oluline. Sellest arusaamise parandamiseks ja taluvuse tõstmiseks saab kasutada samuti kunsti erinevaid väljendusviise.
- Tehnoloogia areng mõjutab oluliselt maailma ja sellest arusaamist, nii ka kunsti valdkondades. Näiteks saab luua digimaale ja -kollaaže, 3D-prinditud skulptuure või tarbeesemeid, erinevaid valgus ja liikumiseefektidega skulptuure, installatsioone. Tehisintellekti kasutamine toob uusi võimalusi aga sunnib mõtlema ka inimloomingu väärtustamise teemal.

- **Ettevõtlikkuspädevus:**

- Enesejuhtimine: uskumused ning motivatsiooni ja pingutuse suunamine - meisterlikkuse püüe.
- Väärtust loov mõtlemine ja lahenduste leidmine - loovus, uute ideede loomine, probleemide lahendamine.
- Sotsiaalsete olukordade lahendamine - inimeste ja kultuuride vaheline teadlikus, kommunikatsioon ja ühistegevused.

- Äriideede elluviimine - kunsti ja kultuuriga seotud elukutsed, ettevõtted, kunstiteoste emotsionaalne ja materiaalne väärtus, autoriõigus, kunstnik kui ettevõtja.
- **Digipädevus:**
  - Digitehnoloogiad pakuvad järjest rohkem võimalusi eneseväljenduseks ja selle jagamiseks ning oma tööde esitlemiseks.
  - Digitehnoloogiad aitavad kunsti avastada: kunstiorganisatsioonide veebilehed, kunstiajakirjad, virtuaalnäitused, digitaalsed kunstikogud jne.
  - Digitehnoloogiaga kaasnevad ohud: visuaalne üleküllus, enesekuvandi kontrollivajadus ja küberkiusamine, nutisõltuvus, privaatsus- ja autoriõigus.

3.8.3. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis. 1.–2. klassis on kunstiõpetuse peamine roll olla siduvaks õppeaineks, kinnistada käelise tegevuse ja eri meelte kaudu teistes õppeainetes omandatud teadmisi ja oskusi. Õpetusega taotletakse, et õpilane tahab ja julgeb end loominguliselt väljendada. Juhtiv meel on selles vanuses taju. Õpilane täidab ülesandeid valdavalt koostegevuses eeskuju ja näidise järgi, omandatud oskuste piires ka suulise korralduse järgi. Erinevate vahendite kasutamise ja näitlikustamise kaudu kujuneb õpilastel vaatlus- ja võrdlemisoskus, areneb tähelepanu, nägemis-, kompimis- ja ruumitaju ning mootorika. Õpitakse kõikide meeltega tajuma objekte ja kujutisi enda ümber, õpitakse eristama värvusi ja erinevaid materjale. Mootorika arengut toetavad võimetekohaselt omandatavad maalimise, joonistamise, rebimise, lõikamise, liimimise, voolimise ja voltimise baasoskused. Töö käigus areneb õpilaste kõne (kuulamine, suuliste lühikorralduste täitmine, suuline väljendusoskus), kuna õpilane saadab oma tegevust kõnega. Õpitakse töötama grupis ning jagama ühiskasutuses olevaid töövahendeid. Õpetaja suunamisel õpitakse valima eesmärgist lähtuvaid töövahendeid ja -võtteid; kujunevad korraharjumused ja oskused ning püsivus oma töö lõpule viimiseks.

1. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- tunneb ära ja kasutab õpetaja juhendamisel erinevaid materjale ja vahendeid (nt paber, värvipliatsid, viltpliatsid, gvašid, plastiliin, savi, looduslik materjal, voolimisalus, joonlaud jms);
- tunneb ära ja nimetab õpitud värvusi;
- joonistab šablooni või orientiiri abil lihtsamaid kujundeid, vajaduse korral õpetaja abiga;
- rebib sirgjooneliselt, lõikab silma järgi ning sirgjoonelist kontuuri mööda paberitükke ja ribasid, vajaduse korral abi kasutades;

- liimib liimipulgaga paberit, vajaduse korral abi kasutades;
- voldib paberilehe pooleks ja/või neljaks, vajaduse korral abi kasutades;
- voolib rullimise, veeretamise ja lamendamise teel lihtsamaid kujundeid ja esemeid, vajaduse korral õpetaja abiga;
- hoolitseb õpetaja juhendamisel oma töökoha ja õppevahendite korrasoleku eest.

Õppesisu:

Käelise tegevuse ja eri meelte kaudu teistes õppeainetes omandatud teadmisi ja oskusi kinnistamine; tahab ja julgeb end loominguliselt väljendada; täidab ülesandeid valdavalt koostegevuses eeskuju ja näidise järgi, omandatud oskuste piires ka suulise korralduse järgi; kujuneb õpilastel vaatlus- ja võrdlemisoskus; areneb tähelepanu, nägemis-, kompimis- ja ruumitaju ning mootorika; õpib kõikide meeltega tajuma objekte ja kujutisi enda ümber; õpib eristama värvusi ja erinevaid materjale; areneb õpilaste kõne (kuulamine, suuliste lühikorralduste täitmine, suuline väljendusoskus), kuna õpilane saadab oma tegevust kõnega; õpib töötama grupis ning jagama ühiskasutuses olevaid töövahendeid; korraharjumuste, oskuste ning püsivuse arendamine oma töö lõpule viimiseks. põhivärvide segamine piiratud värvide arvuga; värvide helestamine ja tumestamine (loodus- ja pildivaatlused, tajukujutluste arendamine, lähiümbruse värvitoonide leidmine ja nimetamine); objekti kujutamine šabloonil või orientiiride abil (vaatlus- ja võrdlusoskuse, koordinatsiooni arendamine); kunsti töövahendid ja nende korrahoid (pintslite jt vahendite õige hoidmine, kasutamine ja puhastamine, turvalisus); esemete, olendite, sündmuste kujutamine omas laadis endale tähenduslikes töödes; mitmesuguste kunstitehnikate ja töövõtete õppimine, katsetamine ja loominguline rakendamine; kunstitööde vaatlus, videojuhendi järgi joonistamine.

2. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- tunneb ära, nimetab ja oskab õpetaja juhendamisel kasutada erinevaid materjale (paber, kartong, plastiliin, savi, looduslik materjal jms);
- kasutab joonlauda sirgjoone tõmbamiseks;
- järgib jõukohast mustri rütmi;
- jälgib vastavalt võimetele pinna katmisel lihtsa kujutise kontuuri;
- leiab paberilehel ja pildipinnal otsitava objekti/detaili, võrdleb 2–3 tajutava tunnuse (nt värvus, kuju, suurus) alusel näidiseid ja valminud kujutisi õpetaja suunamisel;
- joonistab vabalt või šabloonil abil kujundeid, lõikab neid välja, liimib ja täiendab neid, vajaduse korral abiga;

- kujutab kõrvuti asetsevad sarnaseid figuure väiksemana ja suuremana, vajaduse korral suunamisel või näidise abil;
- kasutab omandatud voolimisvõtteid (veeretamine, rullimine, lamendamine, venitamine, pigistamine jms), vajaduse korral abiga;
- täidab kunstiõpetuse ülesandeid koostegevuses suulise juhendamise järgi vastavalt oma võimetele ja omandatud oskustele, vajaduse korral eeskuju ja näidist kasutades, aga võimalikult palju loomingulist iseseisvust säilitades;
- hoolitseb õpetaja suunamisel oma töökoha ja õppevahendite korrasoleku eest.

Õppesisu:

Tutvumine erinevate materjalidega, sh looduslikud materjalid ja jääkmaterjalid ning nende kasutusvõimalused; objekti kujutamine šablooni või orientiiride abil (vaatlus- ja võrdlusoskuse, koordinatsiooni arendamine); portree ja miimika (oma pere ja sõprade kujutamine, erinevate emotsioonide väljendamine töös); esemete, olendite, sündmuste kujutamine omas laadis endale tähenduslikes töödes; maalimine kattevärvidega, tööpinna ettevalmistus ja korrastamine; graafika: templitrükk, materjalitrükk ja trükkimine näidise järgi.

Õppetegevus 3.-5. klassis. 3.–5. klassi õpilased õpivad arutlema, olulist teisejärgulisest eristama, esemeid eri põhimõtete järgi ühendama ja esemete eri tunnuseid üksteisest eristama, neid kunstitöös kujutama. Õpilaste taju ja peenmotoorika arengut toetavad keerukamad ja pingutust nõudvad töövõtted – detailsemad joonistused, voolimistööd, lõikamine käärde ja/või paberinoaga, värvide segamine maalimisel jms. Ühistegevuses rakendavad õpilased õpetaja suunamisel omandatud õpioskusi, vajades seejuures pidevat meeldetuletamist ja kordamist. Järjepideva õpetuse tulemusena õpitakse oma tegevust kavandama ja kontrollima. Õpetaja juhendamisel omandatakse esmased digivahendite kasutamise oskused. Õpitakse kirjeldama oma tööprotsessi, väärtustama oma ja kaaslaste töid ning erinevaid lahendusi. Õpetaja abiga teadvustatakse kunstilise tegevuse terapeutilisi omadusi oma emotsioonide kujutamisel.

3. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- kasutab ohutult töövahendeid ja materjale;
- kujutab elusolendeid ja eluta objekte neile iseloomulikul viisil;
- märkab õpetaja suunamisel esemete ja figuuride detaile, täiendab vajaduse korral oma tööd;
- oskab õpetaja juhendamisel materjalist lähtuvalt kasutada sobivaid töövahendeid ja töövõtteid (paberi rebimine, lõikamine ja voltimine; guašside, akvarellide, pastellide, kriitide jm joonistusvahendite kasutamine; savi või plastiliini voolimine eri võtetega);
- täiendab mustri rütmi;

- kujutab visuaalselt õpetaja suunamisel kujutatu põhilisi tunnuseid (väiksem-suurem, paksem-peenem, pikem-lühem jne) ja õpitud ruumisuhteid pildil (kõrval, ülal, all jne);
- valmistab juhendamisel tähtpäevalisi ruumikaunistusi;
- viib alustatud töö lõpule;
- korrastab oma töökoha.

Õppesisu:

Õpitakse tegutsema plaani järgi. Esiialgu on selleks õpetaja koostatud tegevuskava (algoritm). Enesekontrollioskusena õpitakse oma tööd vaatlema ning võrdlema näidisega ja kaaslaste töödega. Ühe osa tunnist moodustavad illustreeritud kunstivestlused. Õpitakse kasutama eri väljendusvahendeid; seostama kujutatavaid objekte paberilehel. Sel etapil harjutatakse kujutatavale sobiva tausta loomist. Õpitakse märkama objektide ja kujutiste värvinänsse, Vaadeldakse ja kirjeldatakse oma ja kaaslaste kunstiteoseid. Õpilaste töödest korraldatakse klassis ja koolis näitusi. Suureneb kasutatavate töövahendite ja -materjalide hulk. Joonistamisel-maalimisel kasutatakse võimalikult erinevaid tööformaate.

- Loomade jt elusolendite kujutamine (iseloomuliku asendi, karvkatte, pinnafaktuuri jne kujutamine, kompimismeele arendamine).
- Modelleerimine ja erinevad materjalid (modelleerimine looduslikust ja tehismaterjalist, voltimine).
- Keskkond ja selle kujutamine (erinevad keskkonnad ja looduskaitse).
- Kujutamine ruumis ja tasapinnal (erinevate tehnikate kasutamine).
- Põhivärvid ja nende segamine värviringi alusel (ülesanded piiratud värvide arvuga).
- Rütm ja liikumine (rütmide mõiste, rütmid meis ja meie ümber).
- Piiratud ja piiramata pind (mõisted: piiratud ja piiramata pind, objekti ja tausta seos).
- Ruumikujundus (klassi- või kooliruumi kaunistamine ja töö planeerimine).
- Kunstnik ja kujunduskunst (kunstniku elukutse ja tähtsus läbi ajaloo).
- Praktiline disain (karbi, mänguasja vms meisterdamine paberist või jääkmaterjalist).
- Kunstide seosed (rollimängud, kostüümid, kujundused).
- Rahvakunst ja selle areng (rahvakunsti elementide kasutamine kaasajal, ribaornamendi kujundamine).
- Looming ja autorlus (MINU-SINU-MEIE) - looming ja selle tähtsustamine.
- Skulptuur (tutvumine naturaalse ja tehismaterjalidega, sh jääkmaterjalid).
- Maal (kattevärvide kasutamine ning õige pintsli valik).

3. klassi ja I kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) tunneb rõõmu loomingulisest ja käelisest tegevusest ning õppeprotsessis osalemisest;
- 2) tunneb ära ja nimetab õpitud töövahendeid ja tehnikaid, kasutab neid kunstitöös oma võimetest lähtuvalt (vajaduse korral õpetaja abiga);
- 3) teostab kahe- ja kolmemõõtmelisi kunstitöid nii spontaanselt kui ka kavandades, kasutab omandatud tehnikaid ja töövõtteid, töötab keskkonnasõbralikult;
- 4) viib alustatud töö iseseisvalt või abiga lõpule;
- 5) oskab jagada ühiskasutuses olevaid töövahendeid, peab kinni rühmas kokkulepitud reeglitest;
- 6) hoiab õpetaja juhendamisel korras töökoha ja oskab enda järelt koristada;
- 7) tegutseb võimalikult iseseisvalt ja teeb koostööd, arvestab kaaslastega;
- 8) kirjeldab etteantud lihtsate küsimuste abil enda tööprotsessi ja tulemust, oma ja kaaslaste töid ning väärtustab erinevaid lahendusi.

4. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- kasutab töös erinevaid materjale, sh taaskasutatavaid materjale;
- mõistab töövahendite säästliku kasutamise vajalikkust ja oskab seda juhendamisel rakendada;
- kujutab inimeste, esemete ja loodusobjektide peamisi iseloomulikke tunnuseid, väljendab kujutatava ja ka enda emotsioone;
- segab põhivärvidest II astme värvid (värvuste tabeli eeskujul);
- kaunistab tähtpäevadeks ruumi; osaleb ühise keskkonna kujundamisel;
- suudab töö tegemisel järgida lihtsat tööjuhendit (sh videojuhend) ja võrrelda oma tööd näidisega, vajaduse korral õpetaja abiga;
- kirjeldab tööprotsessi, enda ja kaaslaste töid, väärtustab erinevaid lahendusi, vajaduse korral õpetaja abiga;
- kasutab võimaluse korral erinevaid digivahendeid.

Õppesisu:

Õpitakse tegutsema plaani järgi. Esiialgu on selleks õpetaja koostatud tegevuskava (algoritm). Enesekontrollioskusena õpitakse oma tööd vaatlema ning võrdlema näidisega ja kaaslaste töödega. Ühe osa tunnist moodustavad illustreeritud kunstivestlused. Vestluste läbiviimisel arvestatakse põhimõtet lähemalt kaugemale, st tutvutakse esmalt lähiümbruse/kodukandi kunstiga. Õpitakse kasutama eri

väljendusvahendeid; seostama kujutatavaid objekte paberilehel ja edasi andma figuuride eri asendeid. Õpitakse märkama objektide ja kujutiste värvinüansse, objektide osalist kattumist, kujutise suuruse visuaalset (optilist) vähenemist kauguses. Vaadeldakse ja kirjeldatakse oma ja kaaslaste kunstitöid. Õpilaste töödest korraldatakse klassis ja koolis näitusi. Suureneb kasutatavate töövahendite ja -materjalide hulk (kattevärvide kõrval võetakse kasutusele akvarellid). Joonistamisel-maalimisel kasutatakse võimalikult erinevaid tööformaate.

- Inimese kujutamine paigal (näidismudelite ja skeemjooniste kasutamine).
- Loomade jt elusolendite kujutamine (iseloomuliku asendi, karvkatte, pinnafaktuuri jne kujutamine, kompimismeele arendamine).
- Modelleerimine ja erinevad materjalid (modelleerimine looduslikust ja tehismaterjalist, voltimine).
- Keskkond ja selle kujutamine (erinevad keskkonnad ja looduskaitse).
- Põhivärvid ja nende segamine värviringi alusel (ülesanded piiratud värvide arvuga).
- Rütm ja liikumine (rütmi mõiste, rütmid meis ja meie ümber).
- Piiratud ja piiramata pind (mõisted: piiratud ja piiramata pind, objekti ja tausta seos).
- Perspektiiviõpetus (objekti kujutamine ees ja taga, elemendi esiletõst suuruse ja värvi abil).
- Ruumikujundus (klassi- või kooliruumi kaunistamine ja töö planeerimine).
- Kunstnik ja kujunduskunst (kunstniku elukutse ja tähtsus läbi ajaloo).
- Kirjakunst (nimetähtede kujundamine).
- Praktiline disain (karbi, mänguasja vms meisterdamine paberist või jääkmaterjalist).
- Erinevad kunstiliigid (maal, skulptuur, arhitektuur, teatrikunst).
- Kunstide seosed (rollimängud, kostüümid, kujundused).
- Rahvakunst ja selle areng (rahvakunstielementide kasutamine kaasajal, ribaornamendi kujundamine).
- Looming ja autorlus (MINU-SINU-MEIE) – looming ja selle tähtsustamine.
- Skulptuur (tutvumine naturaalse ja tehismaterjalidega, sh jääkmaterjalid).
- Maal (kattevärvide ja akvarellide kasutamine ning õige pintsli valik).

5. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- sooritab lihtsamaid töövõtteid videojuhendite järgi;
- kasutab suunamisel õpitud tehnikaid kunstitööde loomisel ja lähiümbruse kujundamisel (stend, klassiruum, oma tuba, päeviku kaaned jne);
- kujutab inimest ja muid elusolendeid liikumises;
- väljendab kunstitöodes erinevaid emotsioone, kasutab selleks värve;
- eristab külmi ja sooje värvusi, oskab juhendamisel toone helestada ja tumestada;
- tõstab oma töödes esile ja võrdleb kujutatud tegelasi ja objekte suuruse, asukoha ning värvivaliku abil, vajaduse korral suunamisel;
- väljendab osalise kattumise abil esemete ja figuuride paiknemist üksteise suhtes ees- ja tagapool, keskel;
- võrdleb enda ja kaaslaste töid: leiab peamised tegelased/objektid, toob esile sarnasusi ja erinevusi;
- osaleb vestlustes kultuuri ja kunsti teemadel.

Õppesisu:

5. klassis hakatakse ühistegevuses ise plaani koostama ning selle täitmist jälgima. Enesekontrollioskusena õpitakse oma tööd vaatlema ning võrdlema näidisega ja kaaslaste töödega. Ühe osa tunnist moodustavad illustreeritud kunstivestlused. Vestluste läbiviimisel arvestatakse põhimõtet lähemalt kaugemale, st tutvutakse esmalt lähiümbruse/kodukandi kunstiga. Õpitakse kasutama eri väljendusvahendeid; seostama kujutatavaid objekte paberilehel ja edasi andma figuuride eri asendeid. Õpitakse märkama objektide ja kujutiste värvinüansse, objektide osalist kattumist, kujutise suuruse visuaalset (optilist) vähenemist kauguses. Vaadeldakse ja kirjeldatakse oma ja kaaslaste kunstitöid. Õpilaste tööst korraldatakse klassis ja koolis näitusi. Võimaluse korral külastatakse kunstinäitusi (sh õpilastööde näitusi väljaspool kooli). Joonistamisel-maalimisel kasutatakse võimalikult erinevaid tööformaate.

- Inimese kujutamine paigal ja liikumises (näidismudelite ja skeemjooniste kasutamine).
- Loomade jt elusolendite kujutamine (iseloomuliku asendi, karvkatte, pinnafaktuuri jne kujutamine, kompimismeele arendamine).
- Modelleerimine ja erinevad materjalid (modelleerimine looduslikust ja tehismaterjalist, voltimine).
- Keskkond ja selle kujutamine (erinevad keskkonnad ja looduskaitse).

- Kujutamine ruumis ja tasapinnal (erinevate tehnikate kasutamine).
- Põhivärvid ja nende segamine värviringi alusel (ülesanded piiratud värvide arvuga).
- Rütm ja liikumine (rütmi mõiste, rütmid meis ja meie ümber).
- Piiratud ja piiramata pind (mõisted: piiratud ja piiramata pind, objekti ja tausta seos).
- Perspektiiviõpetus (elemendi esiletõst suuruse ja värvi abil).
- Ruumikujundus (klassi- või kooliruumi kaunistamine ja töö planeerimine).
- Kunstnik ja kujunduskunst (kunstniku elukutse ja tähtsus läbi ajaloo).
- Praktiline disain (karbi, mänguasja vms meisterdamine paberist või jääkmaterjalist).
- Erinevad kunstiliigid (maal, skulptuur, arhitektuur, teatrikunst).
- Kunstide seosed (rollimängud, kostüümid, kujundused).
- Rahvakunst ja selle areng (rahvakunstilelementide kasutamine kaasajal, ribaornamendi kujundamine).
- Looming ja autorlus (MINU-SINU-MEIE) – looming ja selle tähtsustamine.
- Skulptuur (tutvumine naturaalse ja tehismaterjalidega, sh jääkmaterjalid).
- Maal (kattevärvide ja akvarellide kasutamine ning õige pintsli valik).
- Graafika (tutvumine erinevate trükitehnikatega, nt papitrükk, monotüüpia).

Õppetegevus 6.–7. klassis. 6.–7. klassi õpilased suudavad meelde jätta lihtsamate töövõtete ja nende kasutamise järjekorda. Õpilased õpivad tööprotsessi kavandama. Kirjeldavad suunavate küsimuste abil, milline võiks olla planeeritava töö tulemus. Tööde valmimisel kommenteerivad õpilased oma töid ja annavad neile hinnangu. Harjutamise tulemusena õpitakse kujutama inimest eri poosides, järgides proportsioone. Õpitakse tundma elementaarseid kujunduspõhimõtteid ning neid oma töös kasutama. Õpetaja suunamisel kasutatakse omandatud mõisteid, vesteldes lihtsamatel kunstiga seotud teemadel. Kunstiga seotult kujundatakse erinevate digivahendite ja -keskkondade kasutamise oskusi, sealhulgas ka autoriõigustega arvestamist.

6. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- kasutab töövahendeid ja -materjale tehnoloogiliselt õigesti, otstarbekalt ja säästvalt, kasutab juhendamisel digivahendeid;
- planeerib juhendamisel etteantud tööülesande protsessi ja teeb kavandi järgi valmis töö kas individuaalselt või gruppitööna, võimaluse korral projektiõppe raames;
- töötab lihtsama videojuhendi järgi ja pildistab oma tööetappe ja/või valmis tööd;
- kujutab temaatilistes töodes värvide abil tegevuse aega ja kohta;
- väljendab kujutatava suuruse muutumise abil selle paiknemist pildiruumis ees- ja tagapool;
- arvestab juhendamisel ja näidise abil inimese täisfiguuri kujutamisel pea suurust ja jalgade pikkust terve kehapikkuse suhtes, näo kujutamisel silmade asukohta;
- kasutab juhendamisel lihtsamaid kujunduspõhimõtteid erinevate graafilise disainiga seotud tööde (logod, pakendid, nimed jms) loomisel;
- tunneb ja oskab kasutada õpitud kunstialaseid mõisteid (skulptuur, maal, graafika jms);
- väärtustab kunsti enda isikupära ja emotsioonide väljendusvahendina, väärtustab ka teiste loomingut.

Õppesisu:

Alustatakse tutvumist visuaalse kunsti liikide ja väljendusvahenditega. Tutvutakse kunstivaldkondadega seotud elukutsetega, st isikute ja nende põhitegevusega (nt skulptor, arhitekt, restauraator jne). Õppeülesandeid sooritatakse mitmetunniliste tsükklitena, milles vahelduvad eri iseloomuga tööd. Õppeülesannete täitmisel toetutakse näitvahenditele. Õpilastel kujuneb analüütilis-sünteesiline tajus, mis võimaldab teadlikumalt vaadelda ja võrrelda objektide visuaalseid karakteristikuid (vormi, suurussuhteid, paiknemist ruumis, varju, värvinüansse jne). Õpitakse ruumilist kujutamist tasapinnal.

- Inimese kujutamine paigal ja liikumises (inimese proportsioonid ja emotsioonide edastamine).
- Natuurist joonistamine (elus ja eluta objektide ruumiline kujutamine, paiknemine pildiruumis ja suurussuhted).
- Modelleerimine ja erinevad materjalid (erinevatest materjalidest ruumikujundus-elementide meisterdamine, keraamika).

- Keskkond ja selle kujutamine (muutuvate loodusvormide ja erinevate elukeskkondade kujutamine, keskkonnakaitse).
- Põhivärvid ja vastandvärvid (vastandvärvide segamine värviringi alusel, ühe värvi erinevad toonid).
- Värvide helestamine ja tumestamine (ühe värvitooni erinevad heledused, soe ja külm koloriit).
- Rütm ja liikumine (sümmeetria ja asümmeetria).
- Ruumikujundus (sise- ja välisruumide kujundus).
- Kirjakunst (reklaamkirjade vaatlus ja analüüs).
- Rahvakunst ja selle areng (rahvakunsti areng ja kasutamine kaasajal, rahvakunsti pärandi hoidmine).
- Skulptuur (voolimine pehmetest ja tahketest materjalidest, keraamika).

6. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja võimaluse korral neljamõõtmelisi kunstitöid nii spontaanselt kui ka kavandades ja uurides, teeb õpetaja abil põhjendatud valikuid õpitud tehnikate, töövõtete, materjalide ja kompositsiooni põhimõtete hulgast;
- 2) kasutab lihtsamaid kunstialaseid mõisteid;
- 3) tunneb ja oskab kasutada tingmärke, jooniseid, skeeme ja sümboleid oma kogemuse ja õpitu piires;
- 4) kasutab õpetaja juhendamisel graafilise disainiga seotud tööde loomisel lihtsamaid kujunduspõhimõtteid;
- 5) tunneb ja kasutab õpetaja juhendamisel õpitud töövõtteid ja töövahendeid, järgides ohutusnõudeid;
- 6) teab ja järgib hügieeni, korra ja puhtuse nõudeid;
- 7) kasutab loomingulist tegevust oma emotsioonide väljendusvahendina;
- 8) kasutab õpetaja juhendamisel eesmärgipäraselt lihtsamaid digivahendeid;
- 9) tegutseb õpetaja juhendamisel eetilisel ja ohutult nii reaalsetes kui ka virtuaalsetes kultuurikeskkondades;
- 10) teab ja järgib kujutiste salvestamise ja jagamisega seotud head tava.

7. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- leiab vaatluse ja võrdlemise teel kujutatava olulisi tunnuseid ning väljendab neid temaatilistes töödes;
- oskab segada ja kasutab maalimisel värvide erinevaid toone;
- oskab juhendamisel kasutada töös ühe-punkti-perspektiivi;
- loob erinevate vahenditega mitmesuguseid pinnamustreid;
- kasutab digivahendeid ja digikeskkondi, vajaduse korral abiga;
- oskab juhendamisel kombineerida omavahel erinevaid materjale, sh kollaažina;
- tunneb ära ja liigitab vaadeldud kunstitöid (skulptuur, maal, arhitektuur, graafika);
- mõistab originaali, reproduktsiooni ja võltsingu olemust (sh digikunstis) ning autoriõiguste olemust ja tähendust;
- märkab ja kirjeldab kujunduselemente ümbritsevas keskkonnas.

Õppesisu:

Tutvutakse kunstivaldkondadega seotud elukutsetega, st isikute ja nende põhitegevusega (nt skulptor, arhitekt, restauraator jne). Õpitakse märkama kunstiilminguid lähiümbruses ning käituma niisugusel viisil, et see ei kahjustaks loometööd ja kultuuriväärtusi. Õppeülesandeid sooritatakse mitmetunniliste tsüklikena, milles vahelduvad eri iseloomuga tööd. Õppeülesannete täitmisel toetutakse näitvahenditele. Õpitakse ruumilist kujutamist tasapinnal. Modelleeritakse eri materjalidest skulptuure, rõhuasetus on detailidel ja kujunduselementidel. Joonistustes on põhirõhk inimese kujutamisel võimalikult õigetes proportsioonides.

- Inimese kujutamine paigal ja liikumises (inimese proportsioonid ja emotsioonide edastamine).
- Natuurist joonistamine (elus ja eluta objektide ruumiline kujutamine, paiknemine pildiruumis ja suurussuhted).
- Modelleerimine ja erinevad materjalid (erinevatest materjalidest ruumikujunduselementide meisterdamine, keraamika).
- Keskkond ja selle kujutamine (muutuvate loodusvormide ja erinevate elukeskkondade kujutamine, keskkonnakaitse).
- Põhivärvid ja vastandvärvid (vastandvärvide segamine värviringi alusel, ühe värvi erinevad toonid).

- Värvide helestamine ja tumestamine (ühe värvitooni erinevad heledused, soe ja külm koloriit).
- Rütm ja liikumine (sümmeetria ja asümmeetria).
- Ruumikujundus (sise- ja välisruumide kujundus).
- Kirjakunst (reklaamkirjade vaatlus ja analüüs).
- Praktiline disain (pakendi kujundus).
- Erinevad kunstiliigid ja nende seosed.
- Rahvakunst ja selle areng (rahvakunsti areng ja kasutamine kaasajal, rahvakunsti pärandi hoidmine).
- Looming ja autorlus (originaal, reproduktsioon, koopia).
- Skulptuur (voolimine pehmetest ja tahketest materjalidest, keraamika).

Õppetegevus 8.–9. klassis. 8.–9. klassi õpilased töötavad nii iseseisvalt kui ka rühmas, rakendavad õpetaja juhendamisel eelmistel aastatel omandatud teadmisi ja oskusi, valides ning kasutades sobivaid töövahendeid ja -võtteid. Süveneb oskus ise oma tööd kavandada, luua, viimistleda ning tulemust hinnata. Õpitakse leidma olulist aine- ja teemaalast teavet, eristama olulist teavet vähemolulisest. Kujuneb oskus käituda turvaliselt nii digitaalsetes kui ka füüsilistes keskkondades, arvestada ühiskondlike normide ja riskidega. Õpetusega taotletakse, et õpilased oskaksid ja tahaksid end oma võimete piires kunstiliselt väljendada. Kujundatakse teadmist ja arusaamist kunstist kui hobist ja vaimse tervise toetajast.

8. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- kavandab ja teostab suunamisel kunstitöö, valib selle valmistamiseks sobivad materjalid ja töövahendid;
- oskab juhendamisel loomeprotsessis omavahel kombineerida erinevaid materjale ja tehnikaid (mixed-meedia, kollaaž, installatsioon);
- leiab vaatluse ja võrdlemise teel inimese näoilmeid ja emotsioone kõige enam iseloomustavaid tunnuseid ning väljendab neid temaatilistes töödes;
- kasutab juhendamisel kahe-punkti-perspektiivi;
- eristab ja kasutab õpetaja suunamisel pildi maalimisel koloriiti, andmaks edasi pildil kujutatut õhkkonda, oskab seda kirjeldada, vajaduse korral abiga;
- kasutab juhendamisel graafilise disaini võimalusi (kirjakunst, ornament, logo, pakendi disain) nii traditsiooniliste kui ka digitaalsete vahenditega, lähtudes kompositsiooni põhialustest;

- tunneb erinevaid kultuurinähtusi ja kunstiliike: etenduskunst, tants ja liikumine, tarbekunst, animatsioon, performance, installatsioon, tänava- ja maastikukunst jne;
- teeb omal valikul või õpetaja juhendamisel jõukohase pikkusega kirjaliku töö või esitluse kunstiliigi või kultuurinähtuse kohta individuaalselt või grupitööna;
- suudab, vajaduse korral õpetaja suunamisel, valida sobivaid vahendeid oma loominguliste ideede teostamiseks, soovitatavalt ka koolivälistes keskkondades.

Õppesisu:

Suureneb kunstivestluste osa praktilise töö tundides. Õpitakse tundma tuntumaid kunstnikke, vaadeldakse ja kirjeldatakse õpitud oskuste piires nende teoseid. Saadavad teadmised seotakse õpilaste kogemustega (filmides nähtu, reisil kogetu). Harjutatakse jooniste ja skeemide mõistmist. Kunstiõpetuse ülesannete täitmisel pööratakse tähelepanu töövahendite ja –materjalide tehnoloogiliselt õigele kasutamisele.

- Inimese kujutamine paigal ja liikumises (erinevate elukutsete ja töökeskkondade kujutamine).
- Portree ja miimika (erinevas eas inimese kujutamine).
- Modelleerimine ja erinevad materjalid (figuuride modelleerimine savist vms materjalist).
- Kujutamine ruumis ja tasapinnal (langeva varju kujutamine ja modelleerimine valguse ja varju abil).
- Põhivärvid ja nende segamine (erinevate tonaalsuste eristamine ja sõnastamine, rühmatöö).
- Sümmeetria ja asümmeetria (konstrueerimine kesktelje ja horisontaaltelje abil).
- Rütm ja liikumine (joonistamine sirkli ja joonlaua abil, op-kunst).
- Ruumikujundus (skulpturaalsed objektid rühmatööna).
- Kunstnik ja kujunduskunst.
- Kirjakunst (kirjaoptika ja kirja kujundus, katsetused erinevate kirjutusvahenditega, monogrammid, peremärgid).
- Praktiline disain (reklaamsärgi või plakati kujundus, tootedisain).
- Erinevad kunstiliigid (meediakunst ja erinevad infoallikad kunsti edastajana).
- Kunstide seosed (kunsti ja kultuuri seosed kaasajal).
- Rahvakunst ja selle areng (tänavakunst ja selle mõju kultuurile).
- Looming ja autorlus (tuntumad kunstnikud ja nende teosed).
- Skulptuur (skulptuur linnaruumis ja looduskeskkonnas).
- Maal (maalimine spontaanselt ja kavandi alusel).

9. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- kasutab õpitud tehnikaid, töövahendeid ja materjale, järgib tervisekaitse- ja tööhutusnõudeid;
- kasutab õpitud kujutamise, kujundamise ja esitlemise viise, sh digivahendeid, järgib autorikaitse reegleid;
- oskab oma võimete kohaselt kujutada inimest eri vanuses, meeleolus, asendis, tegevuses ja keskkonnas, oskab juhendamisel ka natuurist joonistada (nt visandada);
- teab ja kasutab suunamisel peamisi kompositsiooni- ja proportsioonireegleid;
- kirjeldab kunstiteoseid õpitud teadmiste ja oskuste piires, põhjendab oma eelistusi ja arvamusi;
- teadvustab kultuurinähtuste ja erinevate kunstiliikidega seotud võimalusi vaba aja sisukaks veetmiseks nii tarbija kui ka loojana;
- käitub füüsilistes ja digitaalsetes kultuurikeskkondades turvaliselt ja eetiliselt, arvestab visuaalseid kujutisi luues autorsusega;
- analüüsib kunsti erinevaid avaldumisvorme (sh meedia ja reklaam), seostab kunste ja kunsti teiste eluvaldkondadega ning ühiskonna muutustega, vajaduse korral abiga;
- oskab anda hinnangut enda ja teiste loomingule ja seda põhjendada, vajaduse korral abiga;
- on teadlik loomingulise tegevuse, sh kunsti terapeutilisest toimest.

Õppesisu:

Suureneb kunstivestluste osa praktilise töö tundides. Õpitakse tundma tuntumaid kunstnikke, vaadeldakse ja kirjeldatakse õpitud oskuste piires nende teoseid.

Näidete varal õpitakse eristama kunstiliike ja eri ajastute -stiile. Saadavad teadmised seotakse õpilaste kogemustega (filmides nähtu, reisil kogetu). Harjutatakse visuaalse teabe otsimist (pilt-teatmeteostest, Internetist) ning selle kasutamist loomingulise töö eeskujuna või lähtepunktina. Harjutatakse jooniste ja skeemide mõistmist; tõuseb ruumilise kujutamise osakaal. Suunatakse vaatlema inimeste kehakeelt ja miimikat ning seda kujutama. Kunstiõpetuse ülesannete täitmisel pööratakse tähelepanu töövahendite ja -materjalide tehnoloogiliselt õigele kasutamisele.

- Inimese kujutamine paigal ja liikumises (erinevate elukutsete ja töökeskkondade kujutamine).
- Portree ja miimika (erinevas eas inimese kujutamine).
- Modelleerimine ja erinevad materjalid (figuuride modelleerimine savist vms materjalist).
- Kujutamine ruumis ja tasapinnal (langeva varju kujutamine ja modelleerimine valguse ja varju abil).
- Põhivärvid ja nende segamine (erinevate tonaalsuste eristamine ja sõnastamine, rühmatöö).
- Sümmeetria ja asümmeetria (konstrueerimine kesktelje ja horisontaaltelje abil).
- Rütm ja liikumine (joonistamine sirkli ja joonlaua abil, op-kunst).

Ruumikujundus (skulpturaalsed objektid rühmatööna).

- Kunstnik ja kujunduskunst.
- Kirjakunst (kirjaoptika ja kirja kujundus, katsetused erinevate kirjutusvahenditega, monogrammid, peremärgid).
- Praktiline disain (reklaamsärgi või plakati kujundus, tootedisain).
- Erinevad kunstilligid (meediakunst ja erinevad infoallikad kunsti edastajana).
- Kunstide seosed (kunsti ja kultuuri seosed kaasajal).
- Rahvakunst ja selle areng (tänavakunst ja selle mõju kultuurile).
- Looming ja autorlus (tuntumad kunstnikud ja nende teosed).
- Skulptuur (skulptuur linnaruumis ja looduskeskkonnas).
- Maal (maalimine spontaanselt ja kavandi alusel).

9. klassi ja III kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) väärtustab loomingulisust, isetegemist ja materjalide taaskasutust;
- 2) kasutab ja kombineerib juhendamisel traditsioonilisi ja nüüdisaegseid materjale ning töövahendeid turvaliselt ja otstarbekalt;
- 3) kasutab suunamisel ainealast teabekirjandust ja vastavaid veebilehti;
- 4) jälgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid; loeb ja mõistab etiketil, skeemil, juhendil olevat teavet ja juhindub sellest; mõistab tingmärke ja oskab leida veebist vajalikku infot, vajaduse korral abiga;
- 5) käitub füüsilistes ja digitaalsetes kultuurikeskkondades turvaliselt, arvestab visuaalseid kujutisi luues ja kasutades autorsusega;
- 6) taotleb tööde omanäolisust, loob juhendamisel kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid nii spontaanselt kui ka teadlikult kavandades, valib ja rakendab loomisprotsessi käigus sihipäraselt materjale, tehnikaid, töövõtteid ja

kompositsiooni põhimõtteid; võimaluse korral eksponeerib ja esitleb oma töid põhjendatult;

- 7) analüüsib vajaduse korral abiga kunstiloomingu erinevaid avaldumisvorme (kunst, meedia ja reklaam, visuaalsed objektid), arutleb nende üle, seostab kunste ja kunsti teiste valdkondadega, ühiskonna muutustega üldisemalt;
- 8) tunneb rõõmu loomingulisest ja käelisest tegevusest ning eneseväljendusest;
- 9) kujutab ja kujundab esemeid, olendeid, sündmusi jmt nii vaatluste kui ka oma ideede põhjal, kasutades visuaalse kompositsiooni baasoskusi;
- 10) mõistab loomingulise tegevuse võimalusi iseenda ja oma emotsioonide väljendamise vahendina, väärtustab loomingulisi tegevusi igapäevaelu rikastajana.

3.9. Tööõpetus

3.9.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Tööõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb rõõmu ja rahulolu praktilise töö tegemisest ning selle tulemustest, väärtustab tööd ja töö tegijat;
- 2) väärtustab ja hoiab rahvuskultuuri;
- 3) tunnetab oma loomingulisi võimeid ja oskusi; kavandab ja teeb teoks oma ideed, hindab ja vajaduse korral korrigeerib valmistööd;
- 4) oskab kasutada suulisi ja kirjalikke tööjuhendeid, teksti ja lihtsaid tööjooniseid;
- 5) tunneb ja kasutab säästlikult erinevaid materjale, tunneb töövahendeid ja materjalide töötlemisviise, järgib tööprotsessis ohutuid ja ergonoomilisi töövõtteid;
- 6) hoiab puhtust ja korda ning täidab isikliku hügieeni nõudeid;
- 7) teab tervisliku toitumise vajalikkust, lähtub toitu valides ja valmistades tervisliku toitumise põhimõtetest; käitub teadliku tarbijana;
- 8) töötab üksi ja koos teistega, väärtustab tööks vajalikke isiksuseomadusi ning mõistab, miks on erinevad oskused ja hoiakud igapäevaelus ning tulevases tööelus olulised.

3.9.2. Õppetegevuse kavandamine ja korraldamine

Tööõpetus kui õppeaine hõlmab kolme valdkonda:

- 1) tööõpetus (1.–4. klass),
- 2) käsitöö ja kodundus (5.–9. klass),
- 3) tehnoloogiaõpetus (5.–9. klass).

4. klassis on tööõpetus integreeritud õppeaine, mille tundides õpetatakse käsitöö, kodunduse ja tehnoloogiaõpetuse algtõdesid ning valmistatakse õpilasi ette õpperühmade valimiseks. Alates 5. klassist moodustab kool õpilaste soovide ja huvide põhjal õpperühmad, millesse jagunedes on õpilastel võimalus õppida kas käsitööd ja

kodundust või tehnoloogiaõpetust. Õpperühmadesse jagunemine ei ole soopõhine. Vähemalt 10% õppeks vahetavad õpilased õpperühmad nii, et tehnoloogiaõpetuse asemel õpitakse käsitööd ja kodundust ning käsitöö ja kodunduse asemel tehnoloogiaõpetust. Teemade järjestus õppeaastas kavandatakse käsitöö ja kodunduse ning tehnoloogiaõpetuse õpetajate koostöös. Käsitöö ja kodunduse ning tehnoloogiaõpetuse taotletavad õpitulemused vahetatud õpperühmades esitatakse kooli tööõpetuse ainekavas. Tööõpetuse kooli ainekava võib koostada ka nii, et 5.–9. klassis õpetatakse mõlemat valdkonda ühendatult, mis võimaldab õplasel omandada vajalikul määral teadmisi ja oskusi nii käsitöös ja kodunduses kui ka tehnoloogiaõpetuses.

3.9.3. Üldpädevused

- **Kultuuri- ja väärtuspädevus** - selle kaudu tööõpetuses arendab õppija mitmekülgseid oskusi ja teadmisi meie kultuuriruumis.
- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus** - töökultuuri järgides toimivad õpilased vastutustundlike kodanikena, tunnetavad vastutust, teavad oma kohustusi ja õigusi.
- **Enesemääratluspädevus** - enesemääratluspädevus on oskuste ja teadmiste valdkond, kus õpilane tunnetab iseennast. Lähtuvalt huvist, võimetest ja vajadustest seab õpilane endale eesmärgid.
- **Õpipädevus** - õppija, planeerib õppimist, sh. enesekontrolli ja järgib kavandatut. Täidab korrektselt jõukohaseid ülesandeid individuaalselt ja rühmas, kasutab sobivaid teabevahendeid. On avatud uutele teadmistele ja oskustele. Tööõpetuses keskendub õppija läbi käelise tegevuse käsitöö, kodunduse ja tehnoloogia praktilistele oskuste õppimisele.
- **Suhtluspädevus** - aitab õppijatel omandada sotsiaalseid oskusi ja teadmisi.
- **Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus** - õppija omandab praktiliste harjutuste käigus olulisi oskusi ja mõistab erinevate valdkondade vahelisi seoseid.
- **Ettevõtlikkuspädevus** - õppija arendab tööõpetuse tundides neid oskusi, teadmisi ja isikuomadusi, mis aitavad tulevikus tööturul toime tulla ja oma karjäärialaseid valikuid teha.
- **Digipädevus** - tööõpetuses tundides kasutavad õppijad digitaaltehnoloogiat ja tööriistu seoses käelise ja praktilise tegevusega. Digipädevuse arendamine tööõpetuses võimaldab õppijal tulla paremini toime nii praktiliste käeliste tööde teostamisel kui ka digitehnoloogia kasutamisel.

3.9.4. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis. 1.–2. klassi õpilaste juhtivaks meeleks on tajumine. Tööõpetuse tundides õpitakse kõikide meeltega tajuma objekte ja kujutisi enda ümber, õpitakse eristama värvusi ja erinevaid materjale. Käeliste tegevuste käigus areneb lapse tähelepanu, nägemis-, kompimis- ja ruumitaju ning mootorika. Kujundatakse vaatlemis-, võrdlemis-, järjestamis- ja rühmitamisoskust. Õpilaste mootorika arengut toetavad

rebimise, lõikamise, liimimise, voolimise ja voltimise baasoskused, mida nad omandavad vastavalt oma võimetele. Töö käigus õpitakse ka suulisi lühikorraldusi kuulama ja täitma ning küsimustele vastama. Õpitegevuse käigus aktiveeritakse õpilaste kõnetegevust, arendades seeläbi nende suulist väljendusoskust. Õpilased täidavad ülesandeid valdavalt koostegevuses eeskuju või näidise järgi, omandatud oskuste piires ka suulise korralduse järgi. Õppetegevuse käigus kujundatakse korraharjumusi ja tööoskusi. Õpetaja suunamisel õpitakse tundma ja valima töövahendeid (sh digivahendeid) ning töövõtteid, õpitakse kasutama töövahendeid, arvestades õpitud ohutusreegleid. Õpilasi suunatakse märkama ja väärtustama ilu enda ümber.

Tööõpetus (1.-4. klass)

1. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- tunneb ära kasutatavaid materjale (paber, plastiliin, savi, looduslik materjal jne);
- kasutab õpetaja juhendamisel õigesti ja ohutult lihtsamaid töövahendeid;
- joonistab šablooni abil lihtsamaid kujundeid;
- rebib sirgjooneliselt;
- lõikab silma järgi ning kontuuri (sirgjoon) mööda paberitükke ja ribasid;
- voldib paberilehe pooleks ja/või neljaks;
- voolib rullimise, veeretamise ja lamendamise teel lihtsamaid kujundeid ja esemeid;
- hoolitseb koostegevuses õpetajaga oma töökoha ja -vahendite korrasoleku ning isikliku hügieeni eest.

Õppesisu:

Materjalid: paber (valge, värviline, makulatuur), plastiliin, savi, looduslik materjal (tammetõrud, kastanimunad, kõrred), nende äratundmine etaloni ja nimetuse järgi. Töövahendid: ümaraotsalised käärid, liimipulk, voolimisalus, naaskel, joonlaud, harilik pliats. Tööoskused:

- rebimine: paberitükkide ja –ribade rebimine silma järgi (lehesadu, rohulibled);
- lõikamine: paberitükkide, -ribade ja narmaste lõikamine silma järgi (marjad, puutüved, vaip, habe);
- liimimine: kujundite liimimine, kujundite täiendamine tasapinnaliselt (õunapuu, rahvariideseelik, kolm karu ja nende lauanõud, karpide kaunistamine);
- voltimine: nelinurkse paberitüki voltimine pooleks ja neljaks (kaart ja raamat);

- voolimine: rullimine, veeretamine ning selle tulemusel saadavad lihtsamad esemed ja kujundid (kakuke, redel, uss);
- meisterdamine: looduslikust materjalist lihtsamate esemete valmistamine (seen, päkapikk).

2. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- tunneb ära ja nimetab kasutatavaid materjale (paber, kartong, plastiliin, savi, riie, lõng, looduslik materjal jms);
- joonistab šablooni abil kujundeid, lõikab neid välja, liimib ja täiendab neid õpetaja juhendamisel;
- kasutab joonlauda sirgjoone tõmbamiseks;
- teeb voltimise teel lihtsamaid esemeid; voldib ruudu diagonaalselt pooleks;
- kasutab õpitud voolimisvõtteid (veeretamine, rullimine, lamendamine, venitamine, pigistamine jms);
- oskab sõrmedega heegeldada jämedat ketti;
- hoolitseb õpetaja suunamisel oma töökoha ja õppevahendite korrasoleku ning isikliku hügieeni eest.

Õppesisu:

Materjalid: paber, õhuke kartong, villane lõng, õhuke puuvillane riie, plastiliin, savi, looduslik materjal (lehed, kivid, seemned), nende äratundmine välimuse ja nimetuse järgi. Töövahendi: ümaraotsalised käärid, liimipulk, voolimisalus, naaskel, joonlaud, harilik pliats, šabloon. Tööoskused:

- rebimine: paberi ümardamine ruudu ja ristkülikukujulise paberitüki nurkade ära rebimise teel (õun, seenejalg);
- šablooni kasutamine: lihtsamate esemete jne ja kujundite joonistamine šablooni järgi (vaas, kala, kindlus);
- lõikamine: paberist šablooni järgi joonistatud lihtsamate esemete ja kujundite välja lõikamine; õhukese kartongi lõikamine ette antud sirgjoont mööda; õhukese puuvillase riide lõikamine silma järgi;
- koolutamine: rebitud ja lõigatud kujundite koolutamine pliatsi ja käärde abil (lilled, kuusk, kaartide ja karpide kaunistused);
- liimimine: paberi liimimine tasapinnaliselt alusmaterjalile; koolutatud paberi liimimine osaliselt (akvaariumitaimed, lilled, habe, kaartide ja karpide kaunistused); lõnga liimimine alusmaterjalile kontuuri järgi; loodusliku materjali liimimine (nukk, dekoratiivtaldrik);

- voltimine: lihtsamate voltimine paberist (märkmik, ümbrik, lehvik) voolimine: savi ja plastiliini töötlemine rullimise, veeretamise surumise, venitamise ja pigistamise võtteid kasutades (siil, kaktus, kauss);
- meisterdamine: looduslikust materjalist lihtsamate esemete valmistamine (lehepall, kaunistatud kivid, sajajalgne).

Õppetegevus 3.–5. klassis. 3.–5. klassis jätkub õpetaja osalus õpilaste tegevuses, õpiülesandeid sooritatakse suulise juhendamise, eeskuju ja näidise järgi. Tähelepanu pööratakse lihtsate kirjalike töökorralduste mõistmisele ning nende täitmisele. Õpetaja suunamisel rakendab õpilane omandatud õpioskusi, vajades seejuures pidevat meeldetuletamist ning kordamist. Uued oskused kujundatakse ühistegevuses õpetaja juhendamisel. Järjepideva õpetuse tulemusena õpitakse oma tegevust kavandama ja kontrollima, omandatud õpioskusi iseseisvalt rakendama. Õpitakse kirjeldama oma tööprotsessi, väärtustama oma ja kaaslaste töid, erinevaid lahendusi. Õpetaja juhendamisel omandavad õpilased esmased digivahendite kasutamise oskused, õpivad kasutama lihtsamaid robotikavahendeid.

3. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- eristab erinevaid looduslikke ja tehismaterjale, nimetab ja võrdleb õpetaja abiga materjalide omadusi (õhuke, paks, jäme, peenike, pehme, kõva, painduv, tugev jt);
- valib õpetaja juhendamisel erinevaid töötlemisviise (rebimine, löikamine, voltimine, viltimine, voolimine jms) ning kasutab töövahendeid õigesti;
- töötab õpetaja suulise juhendamise järgi, vaatleb ja kirjeldab õpetaja abiga töövõtet tutvustavat videot või pilti; viib alustatud töö iseseisvalt lõpule;
- kasutab materjale õpetaja juhendamisel säästlikult;
- kasutab joonlauda: mõõdab paberil pikkusi täissentimeetrites, tõmbab sirgjooni läbi ühe ja kahe punkti;
- valmistab juhendamisel voltimise teel lihtsamaid kujundeid;
- löikab kääridega mitmesuguseid kujundeid erinevast materjalist: paberist, õhemast kartongist, vildist, fliisist, riidest;
- paneb niidi, heegelniidi, lõnga sukanõela silmast läbi;
- tikib eelpistet;
- heegeldab jämeda heegelnõelaga ketti;
- torkab õpetaja juhendamisel naaskliga auke;

- valmistab juhendamisel tähtpäevalisi ruumi- ja lauakaunistusi, korrastab ja kaunistab ühistegevuses oma klassiruumi;
- katab ja koristab õpetaja juhendamisel lauda.

Õppesisu:

Kujundatakse iseseisva töö ja enesekontrolli oskus. Uued oskused omandatakse peamiselt

eeskuju järgi. Ülesandeid täidetakse valdavalt koostegevuses, eeskuju ja näidise järgi, omandatud oskuste piires ka suulise korralduse järgi. Õpilasi suunatakse ühistegevuses omandatud õpioskusi iseseisvalt rakendama, oma tegevust kontrollima ja kavandama (tegevusega kaasnev ja sellele järgnev kommenteerimine, oma tegevuse planeerimine). Omandatakse mõõtmise, märkimise, lõikamise (tükeldamise), ühendamise, viimistlemise

oskused. Õpilased hakkavad oma tegevust kirjeldama nii töö käigus kui ka hiljem, kirjeldades töö teostamise etappe ja võtteid. Kujundatakse üldisi õpioskusi: oskust vaadelda, võrrelda, kuulata, küsimustele vastata, täita suulisi lühikorraldusi.; oskust eristada objekte ja nende kujutisi kuju, suuruse ja värvuse järgi, tajuda materjale, tunda ja valida töövahendeid Õpilasele õpetatakse töövahendite õiget ja ohutut kasutamist, kujundatakse korraharjumusi, oskust oma tööd lõpule viia. Oluline on arvestada tundide korrektsioonilise suunaga. Kõikides tundides arendatakse tähelepanu, nägemis-, kompimis- ja ruumitaju, mootorikat, kõne mõistmist ja suulist väljendusoskust käelise tegevuse kaudu.

- Tööoskused: Rebimine: kontuuri järgi paberist lihtsamate kujundite rebimine (apelsin, lumememm).
- Mõõtmine: paberil ja kartongil vajalike pikkuste mõõtmine täissentimeetrites. Šabloon kasutamine: õhukese puuvillase riide lõikamine šabloon järgi.
- Koolutamine: ruumilised paberitööd ja kompositsioonid erineva laiuse, pikkuse ja värvusega paberiribadest.
- Soonimine: paksema paberi ja õhema kartongi soonimine jämeda nõelaga voltimise hõlbustamiseks (mapp, karp).
- Lõikamine: paberist, õhemast kartongist, riidest ja nahast mitmesuguste kujundite lõikamine kääridega; paberisse teravaotsaliste kääridega erikujuliste aukude (aknaunistus, lukuauk, võrk) lõikamine.
- Liimimine: paberi, kartongi, lõnga, riide, naha ja loodusliku materjali liimimine tasapinnale (maastik, kollaaž, karbist buss) ja osaline liimimine ruumilise efekti saavutamiseks (puuvõra, habe, karbiloomad ja esemed).
- Voltimine: ruudu-, ristküliku- ja ringikujulise paberi voltimine keskkoha leidmiseks. Lihtsate esemete ja figuuride voltimine (paat, kala, konn).
- Voolimine: õpitud võtete valimine ja kasutamine (inim- ja loomakujundid, metsaalune metsaelanikega).

- Detailide õige liitmine ja tööde viimistlemine.
- Meisterdamine: erinevate materjalide ja töövõtete kombineerimine (näpunukud, nukumööbel, majapidamisjääkidest loomad ja esemed); traadi painutamine (liigendfiguuride detailide ühendamine, lihtsamad kujundid); naha rullimine ja põimimine (hundinuiad, ehted, järjehoidja); paberskulptuur (oreliviled, kõrghooned).
- Modelleerimine: looduslikust materjalist ja makulatuurist vormitööd (sambla- ja õlepallid, lehepärg, lihtsamad linnu-, looma- ja inimfiguurid ning lihtsamad seaded).

3. klassi ja I kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) tunneb rõõmu käelisest tegevusest ja õppeprotsessis osalemisest;
- 2) tunneb ära ja nimetab kasutatud materjale, nimetab õpetaja abil materjalide omadusi;
- 3) teeb vahet enda ja teiste asjadel, oskab jagada ühiskasutuses olevaid töövahendeid;
- 4) valib õpetaja juhendamisel töö teostamiseks sobivad materjalid, töövahendid ja töötlemisviisid; kasutab õpetaja juhendamisel materjale keskkonnasõbralikult ja säästlikult, järgib esmaseid ohutusnõudeid;
- 5) viib alustatud töö iseseisvalt lõpule;
- 6) kirjeldab, esitleb ja hindab õpetaja suunamisel oma soove ja ideid, julgeb oma tööd teostades välja pakkuda erinevaid võimalusi ning valib koostöös õpetajaga välja tööks sobivaima variandi, kasutab vajaduse korral jõukohaseid digivahendeid;
- 7) täidab kokkulepitud reegleid, arvestab ühiselt töötades kaaslastega;
- 8) hoiab õpetaja juhendamisel korras töökoha ja oskab enda järelt koristada.
- 9) teab isikliku hügieeni vajalikkust ning järgib õppetegevuses hügieenireegleid.

4. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- meisterdab erinevatest materjalidest, valib õpetaja juhendamisel materjalide käsitsemiseks sobivaid töövahendeid, käsitseb tuttavaid töövahendeid õigesti ning ohutult;
- otsib ja valib ühistegevuses ideid tööde valmistamiseks, märkab esemetel rahvuslikke elemente;
- töötab õpetaja suulise juhendamise järgi, mõistab ja täidab õpetaja juhendamisel ka lihtsaid kirjalikke tööjuhendeid;
- kasutab mõõtmisel joonlauda ja mõõdulinti, märgib õpetaja juhendamisel joonlaua abil punkte ja tõmbab jooni erinevatele pindadele/materjalidele;
- paneb niidi nõelasilmast läbi; teeb käsitsi lihtõmblust (traageldab); õmbleb riidele kahe auguga nõöbi;
- heegeldab erineva jämedusega materjalist ketti; heegeldab alg- ja ahelsilmust;
- kasutab materjale säästlikult, leiab õpetaja juhendamisel võimalusi materjalide korduskasutamiseks;
- teab olulisemaid tähtpäevi, kaunistab juhendamisel tähtpäevadeks ruumi;
- valmistab juhendamisel lihtsamaid toite (nt võileivad, küpsisetort), koostades eelnevalt ühistegevuses vajalike toiduainete ostunimekirja;
- valib valmistatud toidu serveerimiseks sobivad lauanõud, katab ja koristab lauda;
- kirjeldab ja analüüsib oma tööd õpetaja juhendamisel, sh kirjaliku kava järgi (võrdleb oma tööd näidisega; hindab tulemuse kasutamist ja esteetilisust).

Õppesisu:

Kujundatakse iseseisva töö ja enesekontrolli oskus. Sellel etapil õpib laps olema töö juures piisavalt püsiv ja täpne. Ta hakkab oma valmistööd hindama, näidisega võrdlema, kujuneb enesekontrollioskus. Uued oskused omandatakse peamiselt eeskuju järgi. Õpilasi suunatakse ühistegevuses omandatud õpioskusi iseseisvalt rakendama, oma tegevust kontrollima ja kavandama (tegevusega kaasnev ja sellele järgnev kommenteerimine, oma tegevuse planeerimine). Omandatakse mõõtmise, märkimise, lõikamise (tükeldamise), ühendamise, viimistlemise oskused.

- Õmblemine: nõela niidistamine, sõlme tegemine; eelpiste (kontuuri järgi traageldamine); ühekordne õmblus, käsitsi palistamine (nukutekk); kannaga nõöbi õmblemine (soki- ja kindaloomad).
- Heegeldamine: alg- ja ahelsilmused (kett, kaardikaunistused).

- Naela löömine: kujundite, mustrite ja mosaiikide moodustamine puit- või vineeralusele kontuuri järgi; naela kasutamine pleki augustamiseks.
- Meisterdamine: erinevate materjalide, töövahendite ja -võtete valik ning kombineerimine töö eesmärgist lähtudes (raamatu- ja vihikuümbris; maja, erinevate karpide konstrueerimine etteantud pinnalaotuse järgi; lihtsad mänguasjad, kujundid ja konstruktsioonid (raudteejaam, kuukulgur); naelte löömise tulemusel saadud kujundite täitmine niidi ja lõngaga; nahast lihtsate esemete valmistamine (võtmehoidja, järjehoidja, dekoratiivpudel, ehetekarp); konstruktorite kasutamine (lego).
- Modelleerimine: vormitööd erinevast materjalist (kolmeharuline palmik, nukk, loomad, maketid, tähtpäevalised taimeseaded).

Käsitöö ja kodundus (5.-9. klass) // Tehnoloogiaõpetus (5.-9. klass)

5. klassi käsitöö ja kodundus

Õpitulemused:

Käsitöö

Õpilane:

- tikib üherealisi pisteid;
- heegeldab alg-, ahel- ja kinnissilmuseid, heegeldab edasi-tagasi ridadena;
- oskab õpetaja abiga valida omavahel sobivaid vardaid ja lõnga;
- koob parempidiseid silmuseid edasi-tagasi ridadena;
- traageldab väljalõigatud detaile;
- õmbleb riidele kannaga ja/või kannata nõopi;
- kasutab triikrauda õpetaja juhendamisel;
- oskab sooritada lihtsamaid (üksikuid) töövõtteid videojuhendite järgi.

Kodundus

Õpilane:

- koristab klassiruumi, valib sobivad koristusvahendid;
- oskab käsitsi nõusid pesta;
- korrastab oma töökoha ja töövahendid, järgib hügieeninõudeid toidu valmistamisel;
- valmistab juhendamisel lihtsamaid toite, loeb õpetaja koostatud kohandatud retsepti, tunneb selles sisalduvaid ühikuid (teelusikatäis, supilusikatäis, klaas, gramm), oskab kasutada elektroonilist köögikaalu;
- katab laua vastavalt menüüle ja täidab elementaarseid lauakombeid.

Õppesisu:

Käsitöö

- Materjaliõpetus: jämedakoelise riidematerjali (juteriie) kasutamine, tikkimisniitide (mulinee, iirislõng, puuvillane lõng) äratundmine ja kasutamine; villa, korrutatud villase lõnga, puuvillase, villase ja siidriide äratundmine.
- Töövahendid: jäme suure silmaga nõel, jäme heegelnõel, jämedad metallvardad, õmblusnõelad, nõöpnõelad, õmblusniit, joonlaud, seep, käärid, käsiõmblusmasin.

Tööoskused:

- Tikkimine: riide lõngade loendamine, niidi kinnitamine töö algul, keskel ja lõpus; eel-, tikk-, vars- ja ahelpiste. Praktiline töö :linik või nõelapadi.
- Heegeldamine: heegelnõela ja materjali omavaheline sobitamine, heegelnõela käsitsemine, põhisilmuste (alg-, ahel- ja kinnissilmuste) heegeldamine, tingmärgid. Praktiline töö: sall või pajalapid.
- Silmuskudumine: varraste ja lõnga omavaheline sobitamine, silmuste loomine, parempidine silmus, tingmärk, ripspinnakudumine, silmuselise ja sõlmelise ääre kudumine, silmuste mahakudumine, kootud eseme viimistlemine. Praktiline töö: sall või pajalapid.
- Õmblemine: puuvillase kanga parema ja pahema poole eristamine; käsiõmblusmasinaga õmblemine, ohutusnõuded õmblusmasinaga töötamisel, sirge õmbluse õmblemine paberil ja riidel (ilma niidita ja niidiga), õmblemise eeltööd: lõigete ääristamine, väljalõikamine, traageldamine, triikimine; õpitavad õmbluste liigid: lihtõmblus, ühekordne palistus, kahekordne palistus; kannaga ja kannata nõöbi õmblemine. Praktiline töö: kott, kummiga seelik jt.
- Viltimine- märgviltimine: lill, pall. Praktiline töö: rinnaehte ja võtmehoidja valmistamine.

Kodundus

- Korrastustööd.
- Hügieen.
- Toitumine.
- Toiduvalmistamine.
- Etikett.
- Kaunistamine tähtpäevadeks.

5. klassi tehnoloogiaõpetus

Õpitulemused:

Õpilane:

- kasutab joonlauda esemete mõõtmisel;
- märgib juhendamisel toorikule punkte, sirgjooni, ristjooni, šablooni abil ringjooni ja kaari;
- ühendab detaile (nt liim-, kruvi- ja naelliite, mähkimise või jootmise abil);
- järkab puitliistust etteantud pikkusega detaile;
- saab õpetaja juhendamisel kõverjoonelisi kujundeid;
- viimistleb pinda viili ja lihvpaberiga;
- kasutab ohutult õigeid töövõtteid.

Õppesisu:

- Materjaliõpetus: puu ja puit. Leht- ja okaspuit, kõva ja pehme puit. Prussid, latid, kolmekihiline vineer – ära tundmine, nimetamine, kirjeldamine.
- Töövahendid: mõõtmis- ja märkimisvahendid: joonlaud, nurgik, sirkel, elektriline võnksaag, ristisaagimise saag, jõhvsaa, peitel, puitvasar, lihthöövel, vestmisnuga, haamer, hõvelpink (ehitus ja kasutamine), lihvpaber, saagimisrenn – tundmine, nimetamine ja kasutamine korralduse järgi.
- Tööoskused: Mõõtmine: pikkuse, laiuse, paksuse, läbimõõdu mõõtmine joonlauaga. Märkimine: piki- ja ristjoonte tõmbamine pliiatsiga, kujundi märkimine šablooni järgi, pooltapi märkimine. Saagimine: prussi ristkiudu saagimine, vineerist kujundite väljasaagimine jõhvsaa, võnksaa. Naelutamine. Detailide omavaheline ühendamine naeltega. Peiteldamine: mitteläbiva ava peiteldamine. Tappimine. Pooltapi valmistamine.
Vestmine: sälkamine, liistu või prussi kaunistamine sisselõigetega.
- Praktilised tööd: kassakarp, lillealus, lindude söögilaud, mänguauto jms.

Õppetegevus 6.–7. klassis. 6.–7. klassi õpilased suudavad meelde jätta lihtsamad töövõtted ja nende kasutamise järjekorra, õpivad tööprotsessi kavandama. Kujundatakse töö planeerimise ja tulemuste hindamise oskusi: õpilast suunatakse küsimuste abil kirjeldama, milline võiks olla planeeritava töö tulemus; harjutatakse töö planeerimisel kirjalikke tööjuhendeid kasutama. Tööde valmimisel suunatakse õpilasi oma tööd kommenteerima ja sellele hinnangut andma, näidist valmistööga võrdlema. Olulisel kohal on nii enda kui ka teiste töö väärtustamine. Arendatakse suutlikkust teha kaaslastega koostööd ja raskuste ilmnemisel abi küsida. Õppetegevuses kasutatakse erinevaid digivahendeid ja digikeskkondi, arvestades sealjuures ka autoriõigustega.

6. klassi käsitöö ja kodundus

Õpitulemused:

Käsitöö

Õpilane:

- kavandab juhendamisel ja valmistab lihtsamaid esemeid;
- valib tikkimiseks sobivaid materjale ja töövahendeid;
- tikib kaherealisi pisteid;
- heegeldab ringselt; tunneb heegeldamise ja kudumise õpitud tingmärke;
- koob parem- ja pahempidiseid silmuseid;
- koob ringselt;
- õmbleb õmblusmasinaga lihtõmblust.

Kodundus

Õpilane:

- katab lauda vastavalt tähtpäevale;
- tunneb pesu- ja hooldusmärke;
- loeb retsepti, kasutab õpetaja juhendamisel ohutult õigeid töövõtteid toiduainete töötlemisel;
- rakendab juhendamisel tervisliku toitumise põhitõdesid toidu valmistamisel;
- oskab serveerida lihtsamaid toite ja täidab elementaarseid lauakombeid.

Õppesisu:

Käsitöö

- Materjaliõpetus: jämedakoelised riidematerjalid, tikkimisniidid (mulinee, iirislõng, puuvillane lõng), puuvillane jäme heegelnii, vill, korrutatud villane lõng, puuvillane riie- äratundmine, nimetamine, valimine kasutamiseks.
- Töövahendid: suure silmaga nõel, heegelnõel (nr 2; 2,5), sukavardad (nr 7), õmblusnõelad, nõöpnõelad, sõrmkübar, õmblusniit (nr 50), mõõduriba, õmbluskriit, käärid, käsiõmblusmasina praktiline kasutamine.
- Tööoskused: Tikkimine: alusmaterjali valik, aed-, rist- ja sämppiste tikkimine. Praktiline töö: nõelapadi või pilt.
- Heegeldamine: põhisilmuste (alg-, ahel-, kinnissilmuste ja sammaste) heegeldamine, heegeldamine lihtsate skeemide järgi. Praktiline töö: linik või mänguasjad.
- Silmuskudumine: villase lõnga värvikindluse määramine, värvide sobitamine, parem- ja pahempidiste silmuste kudumine (tingmärgid), soki kudumine- soki osade

nimetuste teadmine, soonikkoe kudumine, ringselt kudumine, kanna kudumine, silmuste kahandamine, viimistlemine. Praktiline töö: sokid.

- Õmblemine: käsiõmblusmasina käsitsemine; ohutusnõuete teadmine ja täitmine õmblusmasinaga õmblemisel, õpitavad õmbluste liigid: kahekordne palistus, kahekordne õmblus, pealeõmmeldud tasku. Praktiline töö: padjapüür, taskutega kott jt.

- Viltimine- märgviltimine. Praktiline töö: pilt.

Kodundus

- Korrastustööd.
- Hügieen.
- Rõivad ja pesu.
- Toitumine.
- Toiduvalmistamine.
- Etikett.
- Tarbijakasvatus.
- Kaunistamine tähtpäevadeks.

6. klassi tehnoloogiaõpetus

Õpitulemused:

Õpilane:

- oskab kasutada erinevaid mõõte- ja märkimisvahendeid;
- hõveldab antud mõõtmetega nelikantliistu, silindrit ja koonust;
- märgib ja töötleb baaspindu, rist- ja keeltappi;
- puurib avasid akutrelliga ja puurpingil;
- ühendab detaile (nt liim-, kruvi- ja tapplitega, jootmise või neetimisega);
- viimistleb valmistatud esemeid: toonib (peitsib), pahteldab ja värvib;
- oskab töötada lihtsama videojuhendi järgi, pildistab oma tööetappe ja/või valmis tööd;
- kasutab ohutult õigeid töövõtteid.

Õppesisu:

- Materjaliõpetus: puit (makro-ja mikroskoopiline ehitus, puidu kuivatamine). Okaspuust saematerjalide (laud, pruss, prussik, liist) äratundmine, eristamine, nimetamine, saematerjali virnastamine. Puidurikked: oksad, mädanik, tõugurike, kaldkiulusus – nimetamine, kirjeldamine. Materjali ratsionaalne jätkamine.

- Töövahendid: rööbits, suruvahendid (pitskruvi, klamber), käsipuur, puurpink, PVA liim- nimetamine, kasutamine.
- Tööoskused: Märkimine: keeltapi, risttapi märkimine rööbitsaga. Puurimine: kruvidele ja naeltele ettepuurimine, süvitamine käsitsi ja puurpingis. Puuride ehituse tundmine ja ohutustehnikanõuete täitmine. Liidete valmistamine: nael-, kruvi- ja liimliited. Naelte ja kruvide valik. PVA liimi ja suruvahendite kasutamine liimliidetes. Hõõveldamine: hõõvli seadistamine. Kitsaspinna hõõveldamine, silindri (koonuse) hõõveldamine. Teritamine: peitli ja hõõvliraua teritamine. Tappimine: risttapp ja keeltapp- nimetamine, eritamine, valmistamine.
- Praktilised tööd: kaardikepp, kuusejalg, kandik, pink, riidepuu, vasaravars jt.
- Materjaliõpetus: plekk, pleki liigid: alumiiniumplekk, vaskplekk, terasplekk, tinutatud plekk, tsinkplekk- äratundmine, nimetamine, kasutamine; metallivärvid: nitrovärv, emailvärv- äratundmine, värvimise tehnoloogia, ohutusnõuete tundmine.
- Töövahendid: mõõte- ja märkimisvahendid: rööbits, tsentrinurgik, tsentrikärn- äratundmine, kasutamine korralduse järgi. Meislid: lukksepameisel- nimetamine, iseseisev kasutamine; valtsmeisel- nimetamine, iseseisev kasutamine vastavalt korraldusele. Viilid: lapik-, ruut-, kolmkantviilid- nimetamine, iseseisev kasutamine; romb-, peen- ja sametviil- tundmine, kasutamine vastavalt korraldusele. Lukksepavasari- nimetamine, iseseisev kasutamine. Tornid: lihttorn, survetorn. Kärn, needi algepa tugi, needi lõpp-pea vorm- äratundmine ja kasutamine korralduse järgi. Pintsliid- nimetamine ja iseseisev valimine. Käsikruustangid- äratundmine, kasutamine vastavalt korraldusele. Spiraalpuurid, käsitrell, puurpink- üldise ehituse ja tööpõhimõtete tundmine. Elektrikäi. Üldise ehituse ja tööpõhimõtete tundmine.
- Tööoskused: Märkimine: paralleeljoonte, avade, tsentrite märkimine. Palistamine: pleki lihtvaltsimine. Traatimine: pleki serva tugevdamine. Teiseldamine: metalli tükeldamine, liigse töötlusvaru eemaldamine meisliga. Lõikamine: mitmesuguste profiilmaterjalide lõikamine rauasaega, sisselõiked. Ühendamine: pleki ühendamine neetimise, valtsimise, jootmise teel. Viilimine: tasapinna, nurkade töötlemine viiliga. Puurimine: avade puurimine, süvitamine käsitsi ja mehhaaniliselt. Viimistlemine: peenviilimine, käsitsi lihvimine, värvimine: sissekastmisega, pintsliga. Teritamine: kärni teritamine.
- Praktilised tööd: piparkoogivormid, karbid, kühvel, köögiriiv, obadus, nurgik, täring, puurihoidja jt.

6. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused käsitöös ja kodunduses:

- 1) kavandab ja valmistab juhendamisel lihtsamaid esemeid, kasutades õpitud töövõtteid ja töövahendeid ning järgides ohutusnõudeid;
- 2) tunneb ja oskab kasutada õpitud materjale;
- 3) teab tervisliku toitumise aluseid ja oskab koostada juhendamisel oma päevamenüüd;

- 4) teab Eesti riigi jaoks olulisi tähtpäevi ning oskab õpetaja suunamisel katta lauda ning serveerida lihtsamaid toite, lähtudes vastavast sündmusest;
  - 5) oskab kasutada enamlevinud puhastusvahendeid vastavalt pakendil olevale juhisele;
  - 6) oskab juhendamisel hooldada ja viimistleda erinevast materjalist tooteid;
  - 7) oskab juhendamisel kasutada lihtsamaid seadmeid;
  - 8) teab ja järgib hügieeni, korra ja puhtuse nõudeid;
  - 9) oskab õpetaja juhendamisel eesmärgipäraselt kasutada lihtsamaid digivahendeid.
6. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused tehnoloogiaõpetuses:

- 1) kavandab ja valmistab juhendamisel lihtsamaid esemeid, kasutades õpitud töövõtteid ja töövahendeid ning järgides ohutusnõudeid;
- 2) tunneb ära ja oskab kasutada õpitud materjale;
- 3) oskab juhendamisel puhastada, hooldada ja viimistleda erinevast materjalist tooteid;
- 4) oskab juhendamisel kasutada lihtsamaid seadmeid;
- 5) teab ja järgib hügieeni, korra ja puhtuse nõudeid;
- 6) oskab eesmärgipäraselt kasutada lihtsamaid digivahendeid õpetaja juhendamisel.

7. klassi käsitöö ja kodundus

Õpitulemused:

Käsitöö

Õpilane:

- kavandab ja valmistab lihtsaid esemeid;
- tikib kaherealist pistet;
- loeb juhendamisel lihtsamaid heegelskeeme ja koekirju, vajaduse korral otsib neid veebist;
- heegeldab ääre- või vahepitse;
- koob kahe eri värvi lõngaga;
- käsitseb õmblusmasinat, õmbleb kahekordset palistust ja/või kahekordset õmblust.

Kodundus

Õpilane:

- kasutab juhendamisel lihtsamaid võtteid rõivaste korrastamisel;

- sorteerib pesu värvi ja materjali järgi, oskab pesumasinal pesuprogramme valida, tunneb triikimismärke, oskab vastavalt tingmärkidele triikimisel temperatuuri valida;
- valmistab iseseisvalt lihtsamaid tervislikke toite;
- oskab kasutada mõõtenõusid ja kaalu ning teisendada mahu- ja massiühikuid õpetaja juhendamisel;
- kasutab õpetaja juhendamisel ohutult lihtsamat köögitehnikat (röster, mikrolaineahi, köögikombain, elektripliit jm);
- oskab juhendamisel sorteerida prügi (paber ja papp; pakend; taara, klaas ja olme).

Õppesisu:

Käsitöö

- Materjaliõpetus: villane riie, jämedakoeline linane või puuvillane riie, korrutatud peenvillane lõng, jäme puuvillane niit iirislõng, vill, korrutatud villane lõng (2 eri värvi), puuvillane- või villane riie- äratundmine, nimetamine, valimine kasutamiseks.
- Töövahendid: erineva pikkuse ja jämedusega tikkimisnõelte valimine tööks, tikkimisraam, märkimisvahendite (õmbluskriidid, seebiviilud, kopeerpaberid) kasutamine, heegelnõelte (nr 1, 5, 7) valimine, sukavardad (nr7), mõõdulint, lõikelehed, triikraud, viltimisnõel, õmblusmasin – praktiline kasutamine.
- Tikkimine: pinnakattepistete (mähkpiste) tikkimine, pilutamiseks sobivate materjalide tundmine, eeltööd ja lihtpilu tegemine. Praktiline töö: linik või pilt.
- Heegeldamine: materjalide omavaheline sobitamine, heegelskeemide lugemine, äärepitside ja nurkade heegeldamine. Praktiline töö: käterätiku äärepits.
- Silmuskudumine: rahvuslikud kirikindad (äratundmine), kindakirjade lugemine, kinda kudumine, kindaosade tundmine, ringselt kudumine, pöidla-ava kudumine, silmuste kahandamine, pöidla kudumine, kinnaste viimistlemine. Praktiline töö: labakindad.
- Õmblemine: õmblusmasina käsitsemine, sissevõtete õmblemine, tõmblukk-kinnise õmblemine, lõigete paigutamine riidele, õmblusvarude märkimine, värvli õmblemine, allääre töötlemine, nõõpaukude, truckide, haakide õmblemine. Praktiline töö: seelik, püksseelik jt.
- Viltimine- kuivviltimine. Viltimisnõela käsitsemine (ohutustehnika). Praktiline töö: kuivvilditud lill sallile.

Kodundus

- Ruumide korrashoid.
- Pesupesemine.
- Hügieen.
- Toitumine.

- Toiduvalmistamine.
- Etikett.
- Tarbijakasvatus.

7. klassi tehnoloogiaõpetus

Õpitulemused:

Õpilane:

- järkab puittoorikust detaile 45° nurga all;
- märgib toorikule kõverjoonelise kontuuriga detaile;
- mõõdab juhendamisel detaili läbimõõtu nihikuga ja kontrollib harkkaliibriga;
- oskab ühendada detaile vähemalt kahel erineval moel;
- märgib ja töötleb juhendamisel rööptappe;
- puurib avasid silinder- ja reguleeritava puuriga;
- saab kõverjoonelisi kontuure tikksae ja lintsaega (vajaduse korral abiga);
- koostab lihtsama tööjuhendi ja/või fotoseeria oma tööprotsessist;
- töötab elektriliste masinatega ohutult, oskab ohte vältida.

Õppesisu:

• Materjaliõpetus: puidu füüsilised ja mehhaanilised omadused: värvus, tekstuur, tihedus, kõvadus, tugevus, elastsus – nimetamine, kirjeldamine. Puit: rõngassooneline, hajusooneline, maltspuiduline, lülipuiduline – äratundmine.

• Töövahendid: nurgasaag, viilid, mall, miiu- ja tiidusnurgik, taster ja nihik, treipeitlid – äratundmine, nimetamine ja kasutamine vastavalt korraldusele. Treipink – kasutamine.

• Tööoskused. Mõõtmine: nurga mõõtmine malliga, detaili paksuse ja ava sügavuse mõõtmine nihikuga, läbimõõdu mõõtmine tasteri ja nihikuga. Märkimine: nurga märkimine malliga, miiuga, tiidusega; rööptapi ja kaldtapi märkimine šablooniga. Puurimine: läbiva ava puurimine.

• Saagimine: liistude saagimine kaldnurga all nurgasaega. Peiteldamine: puidurikete kõrvaldamine panustüki abil. Kõverpindade töötlemine: kõverjoonelise kujuga detailide

väljalõikamine puurimise abil, servade töötlemine peitli ja viiliga. Tappimine: kastliidete, kaldtapi ja rööptapi valmistamine. Treimine: silindri ja lihtsa profiili treimine (ohutustehnika treimisel). Geomeetiline puulõige: geomeetrilise mustri lõikamine tasapinnale.

• Praktilised tööd: sae käepide, pildiraam, karp, sahtel jms.

- Materjaliõpetus: metallid ja sulamid: malm, teras ja valge vask- omadused, kasutamine; Korrosioon- tekke põhjused, vähendamise võimalused; liimid metallpindade ühendamiseks: EPO, EPD. Liimimise tehnoloogia, ohutusnõuete tundmine.
- Töövahendid: mõõte-ja märkimisvahendid: sirkel, mall, miiu, nihik- nimetamine; sirkli iseseisev kasutamine, teiste äratundmine ja kasutamine juhendi järgi; viilid: poolümar- ja ümarviil- nimetamine ja iseseisev valik kasutamiseks; ristmeislid, lihvkettad, värvipüstol, treiterad (välisterad, otsaterad)- äratundmine ja kasutamine juhendi järgi; treipink (üldine ehitus, tööpõhimõtted) – nimetamine ja valimine iseseisvaks kasutamiseks. Ohutustehnika treipingiga töötamisel.
- Tööoskused: Mõõtmine: nurkade, kõrguse, laiuse, sügavuse mõõtmine. Märkimine: sirgjoonte, kaarte, nurkade märkimine. Meiseldamine: avade, soonte meiseldamine. Ühendamine: paksema lehtmetsa neetimine, metallide liimimine. Viilimine: avade ja kõrguspindade viilimine. Saagimine: erineva kuju ja paksusega materjali saagimine. Puurimine: poolavade, suure läbimõõduga avade, õhukese materjali puurimine. Teritamine: meisli teritamine. Treimine: treitera kinnitamine, tooriku kinnitamine (lühike detail), välispinna ja otsapinna treimine, astme treimine.
- Praktilised tööd: aknanurgad, vasar, suveniirvõti, labidas-reha, küünlajalg jms.

Õppetegevus 8.–9. klassis. Järjepidevalt süvendatakse oskust töötada nii iseseisvalt kui ka rühmas, rakendada eelmistel aastatel omandatud teadmisi ja oskusi, valida ja kasutada sobivaid töövahendeid ja -võtteid. Õpilasel süveneb oskus ise oma tööd kavandada, luua, viimistleda ning tulemust hinnata. Kujunevad erinevad oskused: endale sobiva juhendmaterjali (kirjalikud juhendid, skeemid, joonised, käsiraamatud) valimine vastavalt omandatud oskustele. Õpetaja juhendamisel õpitakse kasutama keerukamaid digitaalseid seadmeid (3D-printer, CNC-pink, tikkimismasin, lasergraveerija jt) ja turvaliselt käituma nii digitaalsetes kui ka füüsilistes keskkondades. Tööõpetuse kaudu valmistub nooruk iseseisvaks võimetekohaseks tööks ja/või täiendus- ning kutseõppeks. Õpilasele tutvustatakse erinevaid ainevaldkonnaga seotud elukutseid, õpetatakse ette kujutama oma toimetulekut kodukoha tööturul.

8. klassi käsitöö ja kodundus

Õpitulemused:

Käsitöö

Õpilane:

- kavandab käsitööeset, valib selle valmistamiseks õpetaja juhendamisel sobivad materjalid ja töövahendid;
- kasutab juhendamisel töövahendeid, viimistlus- ja/või kaunistusvõtteid eesmärgipäraselt;
- heegeldab lihtsama skeemi või digitaalse juhendi järgi;

- koob lihtsamaid koekirju; koob lihtsaid esemeid;
- leiab ja kopeerib juhendamisel löikelehelts lihtsamaid löikeid;
- kasutab õmblusmasinat, võimaluse korral tikkimismasinat;
- viimistleb juhendamisel erinevates tehnikates töid.

Kodundus

Õpilane:

- oskab õpetaja juhendamisel etteantud summa piires menüüd ja toidukorvi planeerida;
- juhindub pakendiinfost; teeb vahet mõistetel „parim enne“ ja „kõlblik kuni“;
- teab nimetada Eesti rahvustoite ja oskab mõnda neist valmistada;
- katab laua vastavalt menüüle;
- oskab juhendamisel kasutada kodukeemiat;
- oskab juhendamisel kasutada nõudepesumasinat (programmid, pesuvahendid).

Õppesisu:

Käsitöö

- Materjaliõpetus: kangad: õhemad villased, linsed ja puuvillased kangad – äratundmine ja kasutamine. Tikkimismaterjal: peenvillane lõng, mulinee, iiris- või siidniit, segakiust tikkimismaterjalid. Kudumismaterjalid: sünteelõng, villane või puuvillane lõng. Materjalid vitraažiks: värvilised klaasikillud, vuugisegu, liim.
- Heegeldamismaterjal: pärlõng, iiris või puuvillane lõng. Materjalide tundmine, eristamine ja valimine sõltuvalt tehtavast tööst.
- Töövahendid: peenike suure silmaga nõel, heegelnõel (nr 1; 1, 25), ringvardad, elektriõmblusmasin, aurutriikraud, löikelehed, kalka.
- Tööoskused: elektrilise õmblusmasina praktiline kasutamine. Elektriõmblusmasina hooldamine: puhastamine, õlitamine.
- Tikkimine: rahvarõivaste tikandid- võrdlemine, kirjeldamine. Tikandi jäljendamine riidele.
- Pinnakattepisted: mähkpiste ja madalpiste tikkimine. Tööde viimistlemine. Praktiline töö: tikand.
- Silmuskudumine: tegumoe, koekirja, materjali ja töövahendite sobitamine. Silmuste ülesloomise viiside tundmine. Tingmärkide teadmine. Koekirjade kudumine. Lõngast nõöbi valmistamine.
- Heegeldamine: pitsiliste heegelkirjade heegeldamine. Efektlõngade kasutamine töös. Skeemi järgi ringselt heegeldamine. Silmuste kasvatamine ja kahandamine.

Heegeldatud esemete hooldamine: pesemine, tärgeldamine, kuivatamine, aurutamine, triikimine. Praktiline töö: linik või rõivaste kaunistusdetailid.

- Õmblemine: puuvillaste, linaste, villaste ja siidriete omaduste teadmine, nimetamine, hooldamine. Kanga parema poole määramine. Voldiliigid: ühepoolne volt, vastandvolt, lehvikvolt, nende töötlemine. Passede liigid: sirge ja ümar passe, nende töötlemine: mõõduvõtmine, õige suurusnumbri leidmine. Lõigete kopeerimine lõikelehel. Praktiline töö: öösärk, pluus jt.

- Vitraaž- valemvitraaž. Klaasi ja segu omadused. Klaasitükkide paigutamine vastavalt kavandile ja seguga vuukide täitmine. Praktiline töö: aknakaunistus.

Kodundus

- Ruumide korrashoid.
- Rõivad ja pesu.
- Hügieen.
- Toitumine.
- Toiduvalmistamine.
- Etikett.
- Tarbijakasvatus.
- Majandus.

8. klassi tehnoloogiaõpetus

Õpitulemused:

Õpilane:

- loeb jooniselt detaili mõõtmeid ja teeb lihtsaid jooniseid;
- saeb ja hõveldab detaile puidutöötuspinkidel;
- valmistab juhendamisel keeltappi ja/või puurib (freesib) tapipesasid;
- valmistab lihtsamaid esemeid (nt taburet, seinariiu, nukuvoodi jm);
- valmistab ja kasutab puiduseotisi;
- kinnitab puittooriku treimiseks treipingi tsentrite vahele ja metalltooriku padrunisse (vajaduse korral abiga);
- treib juhendamisel puidust silindrilisi ja astmelisi detaile;
- koostab lihtsama tööjuhendi ja/või videojuhendi oma tööprotsessist;
- järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid.

Õppesisu:

- Materjaliõpetus: mööblitööstuses kasutatavad puitmaterjalid. Puit-, laast-, puitkiud-, saepuruplaat, vineer, mööblikilp- äratundmine, eristamine, kirjeldamine. Mööbli

liigitus kasutusala järgi: elutoa-, köögi-, kontori- jne. Mööbel. Erinevatele mööbliliikidele esitatavate nõuete teadmine. Puidu lõiketooriate aluste teadmine.

- Töövahendid: siluhöövel, kaabits- nimetamine, iseseisev valimine kasutamiseks. Puidutöötlemispingid: höövel-, frees-, puur-, sae- ja lihvimispingid- nimetamine, otstarbe kirjeldamine, kasutamine vastavalt korraldusele.

- Tööoskused: Saagimine: pikisaagimine ja järkamine saepinkidel, õuete täitmine. Hõoveldamine: hõoveldamine rihthõovelpingil, paksushõovelpingil. Teritamine: käsisaetritamine viiliga Treimine: kumer- ja nõguspindade treimine. Tappimine: mitteläbiva (poolpeit-) tapi valmistamine. Mööblikilbi valmistamine: serviti kokku liimitud laudadest mööblikilbi ja ribikilbi valmistamine. Vineerimine: esemete välispinna katmine spooniga. Viimistlemine: läbipaistva ja läbipaistmatu katteviimistluse (ettevalmistusohutustehnika tundmine, lakkimine, värvimine). Mööbli kokkupandava mööbli koostamine juhendamise järgi.

- Praktilised tööd: dekoratiivaldrik, pliatsitoos, taburet, lillepostament, sahtel jt.

- Materjaliõpetus: teras, teraste liigitus: süsinikteras, legeritud teras- teadmised omadustest ja kasutamisest. Metallmaterjali sortiment: traadid, plekid, ümarteras, nurkteras, nelikanterras, raudteerööpad, talad- äratundmine, teadmised kasutamisest.

- Töövahendid: Rismus- äratundmine ja kasutamine juhendi järgi. Kermepuurid, keermelõikurid – nimetamine ja iseseisev valimine kasutamiseks. Treiterad: mahalõiketerad, sooneterad, sisetreiterad, kujuterad. Puurid: tsentripuurid, süvipuurid; täpitsad. Freesid: silinderfreesid, otsafreesid, ketasfreesid; kinnitusrakised- äratundmine ja juhendi järgi kasutamine. Freespink (üldine ehitus, töö põhimõte) – nimetamine ja iseseisev valimine kasutamiseks.

- Tööoskused: Märkimine: rööpjoonte märkimine. Keermetamine: sise- ja väliskeerme märkimine. Puurimine: avade puurimine treipingil. Lõikamine: materjali mahalõikamine tereipingil, freesil. Treimine. Pika detaili, välissoonte, koonuste, avade treimine. Viimistlemine: metallpinna faktuurimine täpitsatega. Teritamine: treitera teritamine.

Freesimine: freeside kinnitamine, toorikute kinnitamine, tooriku õige asendi kontrollimine, tasapinnaline freesimine astmete ja soonte freesimine.

- Praktiline töö: kärn, neetimistorn, mitmesugused surukruvid, tuulelipp, lipuvarras jt.

9. klassi käsitöö ja kodundus

Õpitulemused:

Käsitöö

Õpilane:

- valib ja kombineerib juhendamisel tööks sobilikke materjale ja õpitud tehnoloogiaid;

- heegeldab skeemide ja tööjuhendite järgi;
- koob lihtsaid koekirju ja esemeid koekirjaskeemide ja juhendite järgi;
- määrab oma riie suuruse ja kehatüübi sobiva tegumoe leidmiseks;
- õmbleb iseseisvalt lihtsamaid esemeid või teostab töid õpetaja valikul mõnes teises käsitöötöehnikas (nt kangastelgedel kudumine, masintikkimine, ehete valmistamine, makramee, savitööd, erinev taaskasutus jne);
- kasutab ainealast teabekirjandust ja vastavaid veebilehti;
- loeb ja mõistab valmisriiete etikette, arvestab neil esitatavat teavet, oskab vajaduse korral leida veebist tingmärkide tähendusi;
- oskab hooldada erinevast materjalist rõivaid;
- oskab juhendamisel taaskasutada erinevaid materjale.

Kodundus

Õpilane:

- jälgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid, korrastab ruumi;
- kasutab ja puhastab köögitehnikat;
- valmistab toitu, järgides hügieeninõudeid;
- oskab nimetada erinevate rahvaste rahvustoite ja mõnda neist valmistada;
- oskab juhendamisel oma kulusid planeerida;
- tunneb jalatsite hooldusmärke, oskab kasutada lihtsamaid jalatsite hooldusvõtteid; teab, kus jalatseid parandatakse.

Õppesisu:

Käsitöö

- Materjaliõpetus: tikkimismaterjal: lavsaankiuga linane riie – äratundmine, kirjeldamine ja valimine tööks. Jämedama eri värvi niidi või lõnga sobitamine alusmaterjaliga. Kudumis- ja heegeldamismaterjal: korrutatud või korrutamata villane lõng. Materjali valimine sõltuvalt tööst. Materjalid vitraažiks: värvilised klaasikillud, vuugisegu, liim. Sünteetiliste ja tehiskiudainete omaduste nimetamine ja arvestamine tööde teostamisel, nende töötlemiseärasuste tutvumine.
- Töövahendid: nõelad põimimiseks. Jämedad, pikad vardad ja/või ringvardad (valimine sõltuvalt tööst). Elektriõmblusmasin – osade nimetused, reguleerimine.
- Tikkimine: pilutamine (keerdpilu, põimpilu). Lõngade loendamine.
- Silmuskudumine: meie rahvakunsti pitsiliste koekirjade kasutamisega tutvumine. Kudumise tingmärkide tundmine ja nende järgi kudumine. Villasest lõngast esemete viimistlemine: pesemine, kuivatamine, triikimine, hoidmine. Praktiline töö: sall või kott, müts ja papud.

- Heegeldamine: heegeldamine kaht või enamat värvi lõngaga. Efektlõngade kasutamine

töös. Praktiline töö: suvemütsid, õlarätik, jt.

- Õmblemine: Kaunistusvõtted: rüüšid, volangid, krooked, nõõrvoldid, tikandid, nende kasutamine. Lõikejoonte nimetused: kontuur-, telg-, keskjoon – nende teadmine. Lõigete kopeerimine, paigutamine riidele, õmblusvarude arvestamine, väljalõikamine. Praktiline töö: pluus, seelik jt.

- Vitraaž- valemvitraaž. Klaasi ja segu omadused. Klaasitükkide paigutamine vastavalt kavandile ja seguga vuukide täitmine. Praktiline töö: aknakaunistus.

Kodundus

- Ruumide korrashoid.
- Toitumine.
- Toiduvalmistamine.
- Etikett.
- Tarbijakasvatus.

9. klassi tehnoloogiaõpetus

Õpitulemused:

Õpilane:

- planeerib iseseisvalt või rühmas tervikliku tööprotsessi ning hindab töö korrektsust ja esteetilisust;
- loeb tööjoonist õpitud teadmiste/oskuste ulatuses;
- mõõdab joonlaua, nihiku ja mõõdulindi abil eseme joonmõõtmed ja vajaduse korral tähendab neid lihtsa eskiisi kujul üles;
- kasutab materjale, töövahendeid ja nüüdisaegseid seadmeid eesmärgipäraselt, vajaduse korral õpetaja abiga;
- viimistleb esemeid toonimise, värvimise või lakkimisega;
- suudab valmistada jõukohaseid liiteid;
- treib juhendamisel keeruka kujuga detaile tsentrite vahel ja ketastoorikuid kinnituskettal;
- kirjeldab ja analüüsib oma töö valmimist etappide kaupa ning esitleb lõpptulemust, vajaduse korral õpetaja abiga;
- järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid.

Õppesisu:

- Töövahendid: lekaal, elektrilised väikevahendid: trell, taldlihvija, tikksaag, ülafrees – nimetamine, kasutamine vastavalt korraldustele. Ohutustehnikanoüete tundmine ja järgimine tööpinkidel iseseisvalt töötades.
- Tööoskused: Saagimine: kõverjooneliste detailide väljasaagimine tikksaega, lintsaega. Šabloonide valmistamine: detaili kuju planeerimine ning kartongile kandmine ruudustiku ja lokaali abil. Teritamine: kaabitsa teritamine, saeketta ja hõövelpingi lõiketera teritamine. Seadistamine: saeketta vahetamine saepingil, terade vahetamine hõövelpingil. Mööbli remont: toolidel, laudadel, kappidel jne tekkivate vigastuste tundmine ja nende parandamine.
- Praktilised tööd: diivanilaud, tool, postament, riiul, koolimööbli remont jt.
- Materjaliõpetus: plastid, plastide liigid: polüetüleen; polüsterool; polüvinüülkloriid, orgaaniline klaas, tekstoliit, vahtplast, poroloon – omaduste tundmine, eristamine, kasutamise teadmine. Liim, liimid plastide ühendamiseks: Moment, Supertsement – liimimise tehnoloogia, ohutusnõuete tundmine. Nitrolakk, lahustid, lahused – oskus õpetaja juhendamisel kasutada, ohutusnõuete teadmine.
- Töövahendid: giljotiinikäärid; muhvelahi; gaasipõleti, nitrolakk; lahused; lahustid; sünteetilised liimid; kohrutusvasarad; spiraalpuurid (teritusnurk 70r) – äratundmine ja kasutamine vastavalt korraldusele. Elektrilised väikevahendid: elektritrell, ketaslõikur, elektrilihvmasin, elektriplekikäär – nimetamine, trelli iseseisev valimine kasutamiseks, teiste äratundmine ja kasutamine vastavalt korraldusele. Elektrikäsitööriistad: isoleeritud käepidemega universaaltangid, pingemõõtur, külglõiketangid, isoleerpael – nimetamine.
- Isoleerpaela iseseisev kasutamine, teiste tundmine ja kasutamine vastavalt korraldusele.
- Sepatööriistad: alasi, sepavasarad, sepapihid, pirnid, venitusraud, sepameisliid ja -tornid, alusraud – nimetamine, alasi iseseisev valimine kasutamiseks; sepavasara, meisli, torni jt äratundmine ja kasutamine vastavalt korraldusele.
- Tööoskused: Lõikamine: plastide lõikamine giljotiinkääridega, kuumutatud traadiga, metallide lõikamine ketaslõikuriga. Saagimine: plastide saagimine, pleki saagimine elektriplekikäärdega. Puurimine: plastide jahutusega puurimine, avade puurimine, avade puurimine elektritrelliga. Treimine: plastmaterjali treimine. Ühendamine: plastide liimimine. Freesimine: plastmaterjali freesimine. Teraste termiline töötlemine: lõõmutamine, normaliseerimine, karastamine, koolutamine. Kohrutamine: seinaplaatide valmistamine kohrutusvasaratega. Viimistlemine: oksüdeerimine, söövitamine. Lihvimine elektrilihvimisnõuete abil. Elektristallatsioonitööd: valgustite, pistikupesade, lülitite, juhtmete paigaldamine, kaitsmete vahetamine. Sepistamine: jämendamine, venitamine, avardamine, augulöömine, raiumine, painutamine.
- Praktilised tööd: viilpead, kuusejalg, rööbits, lillealus jms.

9. klassi ja III kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused käsitöös ja kodunduses:

- 1) väärtustab isetegemist ja tervislikku eluviisi;
- 2) kasutab ja kombineerib traditsioonilisi ning nüüdisaegseid materjale, tööriistu ja tehnoloogilisi vahendeid turvaliselt ning otstarbekalt;
- 3) valmistab lihtsamaid esemeid, kasutades erinevaid tehnikaid ja materjale;
- 4) kasutab ainealast teabekirjandust ja vastavaid veebilehti;
- 5) loeb ja mõistab etiketil, skeemil, juhendil, retseptil jne olevat teavet ja juhindub sellest; mõistab tingimärke ning oskab vajaduse korral leida veebist vajaminevat infot;
- 6) oskab juhendamisel taaskasutada erinevaid materjale;
- 7) jälgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid.

9. klassi ja III kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused tehnoloogiaõpetuses:

- 1) väärtustab isetegemist; planeerib oma tegevust ja kontrollib selle tulemust;
- 2) kasutab ja kombineerib traditsioonilisi ning nüüdisaegseid materjale, tööriistu ja tehnoloogilisi vahendeid turvaliselt ning otstarbekalt;
- 3) loeb tööjoonist õpitud teadmiste-oskuste ulatuses; valmistab lihtsamaid esemeid, kasutades erinevaid tehnikaid ja materjale (sh taaskasutus) õpetaja juhendamisel;
- 4) kasutab ainealast teabekirjandust ja vastavaid veebilehti;
- 5) loeb ja mõistab etiketil, skeemil, juhendil jne olevat teavet ja juhindub sellest; mõistab tingimärke ning oskab vajaduse korral leida veebist vajaminevat infot;
- 6) oskab juhendamisel taaskasutada erinevaid materjale;
- 7) jälgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid.

3.10. Kehaline kasvatus

3.10.1. Õppeaine kirjeldus

Kehalise kasvatus õpetamisel järgitakse üldist eesmärki – kujundada õpilastel motivatsiooni, teadmisi, oskusi ja harjumusi iga päev aktiivselt liikuda, tegeleda liikumisharrastusega ja toetada õpilaste positiivset hoiakut liikumise suhtes. Lõimitult erinevate spordialade ja liikumisviisidega õpetatakse ka tantsulist liikumist, kujundades seeläbi nii teadmisi Eesti tantsukultuurist ja -traditsioonidest kui ka väärtushoiakuid nende suhtes.

Lihtsustatud õppes lisandub spetsiifiline eesmärk – arendada õpilaste psühhomotoorikat ja sensoorseid protsesse, tegelda rehabiliteerimise ja tervendamiseiga. Füüsilise tegevusega kaasnevalt aktiveeritakse õpilaste vaimset tegevust (harjutuste eesmärkide mõistmine, korraldustest arusaamine, oma toimingute analüüsimine jne). Rõhuasetus on

sotsiaalsete oskuste omandamisel ja kinnistamisel, et õpilased suudaksid pärast põhikooli lõpetamist igapäevaelus iseseisvalt toime tulla.

Valdaval osal intellektipuuetege õpilastest ilmneb ühe sümptomina mootorika moonutatud või hilistunud areng, mis omakorda lõimub tihedalt kogu tunnetustegevuse ja kõne seisundiga ning praktilise tegevuse puudulike oskustega. Eakohase füüsilise arenguga võrreldes ilmneb intellektipuuetege lastel mahajäämus lihasliigutuste jõus, liigutuste kiiruses, vastupidavuses, paindlikkuses jne. Seega on kehalise kasvatus ülesanneteks nii üldkehaline treenimine kui ka psühhofüüsilise arengu korrigeerimine. Kehaliste harjutuste sooritamise parandab organismi üldist seisundit ning kompenseerib tervisehäiretest tingitud puudusi. Kehaline kasvatus saab edukalt täita õppeainele püstitatud eesmärgid ainult sel juhul, kui arvestatakse maksimaalselt õpilaste individuaalseid füüsilise arengu ja soolisi iseärasusi ning vanust.

Lihtsustatud õppel õpilased on väga erineva võimekuse ja potentsiaaliga. Õppekava peab pakkuma erineva võimekusega õpilastele võrdseid võimalusi ja väljundeid. Õppekava on positiivse vaatega õpilase tuleviku suhtes, pakub teadmisi ja oskusi, mis võimaldavad iseseisvas elus hakkama saada. Õpetaja roll on kehalises kasvatuses väga oluline, kuna õpilased õpivad väga palju eeskujuga järgi, vajavad julgustust, innustust, abi ja positiivset toetust. Kindlasti tuleb rõhuda sellele, millega õpilane hakkama saab ja mis tal hästi välja tuleb, mitte sellele, milles ta ebaõnnestub.

Õpilasi innustatakse oma kehalisi võimeid arendama. Kooli ja õpetaja(te) ülesandeks on luua tundideks ja tunniväliseks spordiüritusteks ohutud ning õpilassõbralikud harjutuspaigad, valida sobilik õppeinventar ja tagada õpilaste turvalisus. Oluline on isikliku hügieeni harjumuste ja selle kaudu enda tervisest lugupidava käitumise kujundamine, mis aitab ennetada terviseriske.

Talispordialade õpet rakendatakse vastavalt kooli võimalusele. Ujumisõpetus viiakse läbi I või II kooliastmes. Ujumisõpetuse praktika näitab, et vaatamata isegi kogunud ujumistreeneri, eripedagoogi ja kehalise kasvatus õpetaja koostööle suudavad mõned lihtsustatud õppel õpilased ujumise algõpetuse raames vaid veega kohaneda. Õpilased, kelle tervislik seisund ei võimalda sooritada kõiki kehalise kasvatus tunni tegevusi või intensiivselt liikuda, kaasatakse tegevustesse vastavalt nende tervislikule seisundile. Nad sooritavad taastumist toetavaid liikumistegevusi, abistavad õpetajat ja kaasõpilasi.

3.10.2. **Õppe- ja kasvatusesmärgid**

Kehalise kasvatus kaudu taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) mõistab kehalise aktiivsuse tähtsust oma tervisele ja töövõimele ning regulaarse liikumisharrastuse vajalikkust; soovib olla terve ja rühikas;
- 2) tunneb rõõmu liikumisest/sportimisest ning on valmis liikumist iseseisvalt harrastama, valdab selleks vajalikke põhiteadmisi ja -oskusi;
- 3) liigub/spordib, järgides ohutus- ja hügieeninõudeid, austades kaaslast ja tehes nendega koostööd, järgides kokkulepituid reegleid, hoides keskkonda;

- 4) tunneb huvi kodukohas ning Eestis toimuvate spordi-, liikumis- ja tantsuürituste vastu; teab ja väärtustab nendega seotud traditsioone.

3.10.3. Üldpädevused

- **Väärtuspädevus** - selle kujunemist toetatakse liikumisõpetuses tervist ja jätkusuutlikku (tervislik, turvaline ja keskkonda hoidev) eluviisi tähtsustava õppega. Arusaam, et enda tervist tuleb kaitsta ja tugevdada, aitab õpilasel teha põhjendatud valikuid tervisekäitumises. Austus looduse ja inimeste poolt loodud materiaalsete väärtuste vastu soodustavad ümbritsevat keskkonda säästvat sportimist. Abivalmis ja sõbralik suhtumine oma kaaslastesse, ausa mängu põhimõtete tähtsustamine ning oskus seista vastu reeglite rikkumisele sportlikus tegevuses toetavad kõlbelise isiksuse kujunemist.
- **Sotsiaalne pädevus** - selle arengut soodustavad liikumisõpetuses omandatud teadmised nii rahvuslikust kui ka rahvusvahelisest liikumis- ja spordikultuurist. Tervist väärtustava eluviisi omaksvõtmine ja teadlikkus spordi ning sportimist reglementeerivatest õigusaktidest, ülemaailmsetest (tervise-)spordi liikumistest („Sport kõigile“) jms soodustavad õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kodanikuks.
- **Enesemääratluspädevus** - selle kujunemist toetatakse liikumisõpetuses ennekõike oma liigutusoskuste ning kehalise võimekuse taseme analüüsi ning hindamise kaudu. Kogemused liikumisõpetuses toetavad õpilaste adekvaatse kehalise minapildi kujunemist.
- **Õpipädevus** - selle arengut soodustavad õpilase oskus kavandada meetmeid (seada eesmärgid ja valida õpitud spordialade ning harjutuste seast sobivaimad seatud eesmärkide saavutamiseks jms) liigutusoskuste ja kehalise töövõime täiustamiseks. Koolis tekkinud huvi liikumise ning sportimise vastu toetab valmisolekut õppida uusi liikumisviise ja suunab õpilast aktiivselt tegutsema ka vabal ajal väljaspool kooli.
- **Suhtluspädevus** - selle kujunemist toetatakse liikumisõpetuses õpilase suutlikkusega jälgida ja kontrollida oma käitumist: olla kaaslaste suhtes viisakas, tähelepanelik, abivalmis jne. Emotsionaalsetes (võistlus-) situatsioonides õpib õpilane oma võidurõõmu või kaotusekibedust sobival viisil väljendama. Koostöö kaaslastega spordialade ja tantsude õppimisel õpetab õpilast inimestevahelisi erinevusi aktsepteerima, neid suhtlemisel arvestama, aga ka ennast kehtestama.
- **Matemaatikapädevus** - selle kujunemist toetatakse liikumisõpetuse tundides sellega, et matemaatikale omast keelt, sümboloid ja meetodeid kasutatakse näiteks sporttehniliste oskuste analüüsil, sporditulemuste dünaamika ning kehalise töövõime näitajate kirjeldamisel ja selgitamisel.
- **Ettevõtlikkuspädevus** - selle arengut soodustavad õpilase oskus näha ettetulnud probleemides peituvaid võimalusi, püstitada eesmärgid, luua ideid ja neid sobivaid vahendeid ning meetodeid kasutades teostama. Liikumisõpetuses õpib õpilane kriitiliselt hindama oma kehalise töövõime ja liigutusoskuste taset, kavandama

tegevusi ja tegutsema sihipäraselt tervise tugevdamise ja töövõime parandamise nimel. Sportlikus tegevuses (oma meeskonna edu huvides) aset leidev koostöö õpetab õpilast võtma arukaid riske ja tulema toime ebakindlusega.

- **Digipädevus** - suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvast ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

3.10.4. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis. 1.–2. klassis kujundatakse kehalise tegevuse kaudu ühistegevuses käitumise ja suhtlemise oskusi: õpetatakse lühikeste korralduste kuulamist, mõistmist ja täitmist, abi küsimist, abivajaja märkamist ja sellest teatamist. Kehalisi harjutusi sooritatakse peamiselt matkides ja eeskuju järgi, õpitud oskuse piires ka suulise korralduse järgi. Õpilase eneseväljendusoskuse ja oskussõnavara kujundamisel lähtutakse tema kõne arengust; õpetamisel kasutatakse eesti keele erimetoodika võtteid. Selle etapi eesmärgiks on õpetada last tunnetama oma keha, orienteeruma ja liikuma tuttavas keskkonnas ohutult ning teistega arvestavalt. Tundide käigus omandatakse õpetaja eeskujul algteadmisi ja -oskusi oma keha asendi, rühi ja liigutuste jälgimiseks ning korrigeerimiseks. Olulisel kohal on esmaste eneseteenindus- ja hügieenioskuste kujundamine. Õppetundides sooritatakse mängulisi ja mitmekülgsid harjutusi, mis tekitavad rõõmu ja soovi osaleda. Liikumistegevust seotakse looduse ja muusikaga, sest see ergutab õpilaste vaimu ja emotsioone. Õpilast suunatakse vastama lihtsatele küsimustele, mis õpetavad mõistma ja väljendama oma tundeid ning hindama kogatud kehalist koormust.

1. klass

Õpitud oskused:

Õpilane:

- jälgib õpetajat, kuulab ja täidab tuttavaid lihtkorraldusi;
- sooritab õpitud harjutusi matkimise ja eeskuju järgi, matkib õpetaja tegevust peegelpildis;
- sooritab lihtsamaid jooksu-, hüppe-, hüplemis- ja kõnniharjutusi, oskab ronida, roomata, ületada takistusi;
- mängib õpitud liikumismänge;
- oskab laskuda kelgul nõlvakust ja vedada kelku ohutult;

- kannab, veeretab ja viskab palli;
- oskab liikuda ruumis, jälgida piire ja leiab teadaolevad sihtmärgid;
- vahetab riideid, oskab riietusruumis käituda ja hoida korda;
- liigub muusikasse matkimisel ja õpetaja suunamisel.

Õppesisu:

Erinevad kõnnivormid kindla rütmi ja muusika saatel; jooks ja jooksumängud; matkad kooli ümbruses; ronimine, roomamine, veeretamine; võimlemine - võimlemise lihtsamad põhiasendid; venitusharjused; koordineerimise ja peenmotoorikat arendavad harjutused: sõrmede vastandamine pöidlale jt võimlemisharjutused: ripe, kõnd võimlemispingil, hüppearjutused paigal ja liikumisel; palli hoie, kandmised, veeretamised, visked, püüdmised, põrgatamine kahe käega, harjutused väikese palliga; ruumitaju arendavad harjutused: rivistumine ühte viirgu, kolonni, ringselt, käed pihkseongus; pöörded paremale ja vasakule orientiiri järgi; rütmitaju arendavad harjutused: koputamine, plaksutamine antud tempos; harjutuste sooritamise erinevas tempos; kelgutamine: laskumine nõlvalt, kaaslaste vedamine; liikumismängud, liikumised lugemise või laulmise saatel; sotsiaalset ja emotsionaalset arengut toetavad harjutused ja mängud: kullimängud, matkimismängud, tähelepanumängud, laulumängud; rühi arendamise harjutused; õige kehahoiaku saavutamine, kontrollimine seina abil, peeglist; tasakaalu ja julguse arendamine: seisud ühel jalal, võimlemispingil, vahendil; liigeste liikuvuse arendamine: randmeringid, küünarliigese ringid, õlaliigeseringid; mõisted väike, keskmine suur ring; sirutus – ja lõdvestusharjutused; meetrumitunde arendamine; liikumine rütmisalmi järgi; võimalusel ujumine.

2. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- järgib tunnis korranõudeid, oskab paluda abi, märgata ohtusid ja sellest teavitada;
- ronib üle, alt ja läbi takistuse;
- oskab sooritada veereid;
- oskab visata ja püüda palli;
- mängib õpitud liikumismänge ja järgib õpetaja suunamisel mängureegleid;
- oskab kelgul vedada kaaslast, pidurdada ja pöörata laskumisel;
- sooritab eeskuju järgi õpitud hüplemisharjutusi;
- korrigeerib meeldetuletamisel oma kehahoidu.

Õppesisu:

Kõnd ringselt, kolonnis, takistuste ületamisega; kõnd erinevates asendites, matkimisega; jooks rahulikus tempos 2–3 minutit; hüpped erinevates suundades, üle takistuste matkivad hüplemisharjutused, sügavushüpe 30 cm kõrguselt; ronimine varbseinal, redelil, kaldpinnal, horisontaalredelil; takistusraja läbimine; võimlemise põhiasendid; käte asendid, liikumised, kerepöörded, vibutused; kergejõustik (vise, jooks); kelgutamine: laskumine eri asendites, pidurdamine, peatumine, juhtimine; suusatamine: liikumine lauskmaal, pöörded paigal; sotsiaalset ja emotsionaalset arengut toetavad harjutused ja mängud: kullimängud, matkimismängud, tähelepanumängud, laulumängud; võimalusel ujumine.

Õppetegevus 3.–5. klassis. 3.–5. klassis on õppetegevuse eesmärgiks hoida ja suurendada õpilaste huvi ja soovi liikumistegevustes osaleda. Õppetegevuses on ühtviisi oluline pöörata tähelepanu nii õpilaste motoorika kui ka kõne, kognitiivsete, sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arendamisele. Jättkuvalt on olulisel kohal ohutuse ja isikliku hügieeni nõuete mõistmise ning järgimise oskuste kujundamine. Kujundatakse oskusi sooritada kehalisi harjutusi eeskuju ja suulise juhendamise järgi. Õpetaja abiga, sh kirjaliku plaani järgi harjutatakse kaaslaste ja iseenda tegevuse kommenteerimist ning sooritustele hinnangu andmist. Teadmisi spordist ja liikumisest/sportimisest edastatakse kehalise kasvatuse tundides praktilise tegevuse käigus. Kehalise kasvatuse tundides kujundatakse oskusi ja harjumust kontrollida ning korrigeerida oma keha asendit, rühti, liigutusi. Alustatakse spordialade tehniliste elementide õpetamist.

3. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- korrigeerib õpetaja suunamisel keha asendit, hoiab tasakaalu eri asendites ja vahenditel;
- oskab paarilisega koostöös visata ja püüda palli;
- oskab suulise juhise järgi sooritada õpitud harjutusi eri vahenditega;
- sooritab hoolauvalt toenghüppeid;
- osaleb aktiivselt erinevates mängudes, teab õpitud mängude reegleid;
- liigub lauskmaal suuskadel astuva ja/või libiseva sammuga, kasutab keppe tasakaalu hoidmisel;
- viskab viskepalli, hüppab paigalt kaugust ja jookseb püstilähtest erinevaid distantse;
- oskab ennast iseseisvalt pesta, kuivatada ja riietuda;
- tajub muusika meeleolusid ja oskab selle järgi liikuda.

Õppesisu:

Kiirenev kõnd üleminekuga jooksule; jooks rahulikus tempos 3–4 minutit; jooks suuna muutmisega ja erinevate signaalidele reageerimisega, takistuse ületamisega; pendeljooks 3 x 10 m; matkivad hüplemisharjutused, hüplemine üle tiirleva hoonööri; hüplemised hüpitsaga: hüplemine üle hüpitsa; harjutused põiale, varvastele, paigalt kaugushüpe; suusatamine: liikumine lauskmaal; uisutamine vastavalt võimalustele ja võimetele; vise väikese palliga, seistes küljeti viske suunas; harjutused hularõngastega, võimlemiskeppidega; akrobaatika: veered, tirl ette, turiseis; toenghüpped hoolaualt; ruumitaju arendavad harjutused: liikumine kolonnis suuna muutmisega orientiiri suhtes, pöörded liikumisel; rütmitaju arendavad harjutused; liikumismängud muusika saatel; harjutuste sooritamine tempo muutmisega vastavalt lugemise või muusika tempole; sotsiaalset ja emotsionaalset arengut toetavad harjutused ja mängud. pimesikumäng, erinevad kula mängud; rahvastepalliks ettevalmistavad mängud ja harjutused; rühi- ja tasakaaluharjutused; koordinatsiooni- ja peenmootorikale suunatud harjutused; koordinatsioonihüpped ja hüplemised; sirutus- ja lödvestusharjutused; võimalusel ujumine.

3. klassi ja I kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) osaleb aktiivselt kehalise kasvatuse tundides, tunneb rõõmu liikumisest, sooritab õpitud liikumisviise ja kehalisi harjutusi vastavalt individuaalsetele võimetele;
- 2) teab ja täidab elementaarseid hügieenireegleid;
- 3) teab ja täidab kokkulepitud mängu-, korra- ja ohutusreegleid tunnis; arvestab õpetaja juhendamisel kaaslastega;
- 4) sooritab õpetaja juhendamisel harjutusi kehaliste võimete vaatluseks ja mõõtmiseks, annab õpetaja abiga hinnangu kogetud kehalisele koormusele (kerge/raske);
- 5) tunneb ja nimetab abiga õpitud spordialasid pildi ja tegevuse vaatluse järgi.

Vastavalt kooli võimalustele ning õpilaste võimetele läbitakse ujumise algõpetus kahe kooliaasta jooksul I või II kooliastmes. Õpilane:

- 1) osaleb ujumise algõpetuse tundides, oskab täita basseinis käitumise nõudeid ja on algõpetuse esimese kursuse lõpuks vähemalt kohanenud veega;
- 2) on teisel aastal läbinud ujumise algõpetuse kursuse, julgeb vees tegutseda, sukeldub, hõljub vees, on olemas alusõpetus 200 m distantsti läbimiseks ujudes.

4. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- oskab rivis kaheks loendada;
- sooritab õpitud akrobaatikaharjutusi ja harjutuste kombinatsioone;
- mängib rahvastepalli määruste päraselt;
- oskab libiseda suuskadel, sooritada suuskadel pöördeid paigal, kukkumisel iseseisvalt püsti tõusta;
- järgib iseseisvalt isikliku hügieeni nõudeid;
- sooritab tulemusele hooga kaugushüppe, palliviske ja 60 m jooksu püstilähtest;
- jookseb vahelduvalt kõnniga 1 km;
- teab õpitud oskussõnu.

Õppesisu:

Erinevad kõnnivormid kindla rütmi ja muusika saatel; jooks püstilähtest käskluse järgi; kestvusjooks maastikul; võimlemise põhimõisted: kääraseis, päkkselis, seljatiselitsi, küljeti, rinnati; liikumised: käte ja jalgade hood, käte ja jalgade üheaegne liikumine, käte kõverdamine, käte ja jalgade lõdvestus; harjutused erinevatele lihasrühmadele vahenditega ja vahenditeta; matkad looduses; kelgutamine Sõmeru terviserajal; suusatamine: väikeste tõusude ja laskumistega raja läbimine, mäest laskumine (Sõmeru terviserada); koordinatsiooni ja peenmootorikat arendavad harjutused: hüppetirel ette, tirel taha, kätelseis abistamisega, sipelgas, kaarsild; erinevad kõnni- ja jooksuharjutused poomil; palli püüdmine liikumiselt; rahvastepalli mängimine; rühi- ja tasakaalu harjutused: kõnniharjutused, tantsusammud; koordinatsiooni ja peenmootorika arendamine; liikumisimprovisatsioonid; rütmiimprovisatsioonid; tantsusammude õppimine liigutuste liikuvuse arendamine: erineva ulatusega harjutused paigal ja liikumisel; võimalusel ujumine.

5. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- täidab ohutusnõudeid kõikidel liikumistegevustel;
- sooritab õpitud harjutuste kombinatsioone suulise korralduse alusel;
- jookseb 1,5 km vahelduvalt kõnniga;
- on läbinud vähemalt kahe sportmängu algõpetuse;
- kasutab suusatamisel erinevaid laskumis- ja tõusuviise;

- oskab erinevaid rippeid, toenguid, tunnetab tasakaalu võimlemisvahenditel;
- järgib ausa mängu põhimõtteid ja selgitusel mõistab selle väärtust;
- oskab sooritada õpitud lödvestusharjutusi ja taastuda pingutusest.

Õppesisu:

Kestvusjooks maastikul; hüplemised hüpitsaga; võimlemise põhiasendid, koordinatsiooniharjutused; venitus-, jõu- ja lödvestusharjutused erinevatele lihaskühadele; raskuste kandmine ja tõstmine; matkad; suusatamine: paaristõukeline sammuta sõiduvõis, paaristõukeline ühesammuline sõiduvõis, tõstepöörded, ohutusnõuded ja varustuse hooldamine; uisutamine vastavalt võimalustele ja võimetele; koordinatsiooni ja peenmotoorikat arendavad harjutused; püstilähe, jooks kiirendusega, 30 m jooks ajale, pendelteatejooks; põlvetoestekõnd, päkk-kõnd poomil; hoojooksult hüpe toengkägarasse, sirutushüpe maandumisasendi fikseerimisega; pallivise; hügieeninõuded; ruumitaju arendavad harjutused; orienteerumiseks ettevalmistavad mängud ruumis ja kooliõuel; rütmitaju arendavad harjutused; sotsiaalset ja emotsionaalset arengut toetavad harjutused ja mängud: jalgpalliks, korvpalliks ettevalmistavad harjutused ja mängud; korvpalluri põhiasend, pallivise, põrgatamine, rinnalt sööt; rahvastepall; võimalusel ujumine.

Õppetegevus 6.–7. klassis. 6.–7. klassis toetab õpilaste huvi kehalise tegevuse ja liikumise vastu, selles aktiivse osalemise soovi säilimist ja suurenemist õpikeskkonna laiendamise, näiteks osavõtt spordivõistlustest ja/või tantsuüritustest võistlejana, pealtvaatajana ja/või abilisena, spordi- ja/või tantsuürituste jälgimine vahetult või virtuaalselt. Õppetegevuses suunatakse õpilasi suuremale iseseisvusele, arendatakse jätkuvalt nende kognitiivseid, sotsiaalseid ja emotsionaalseid oskusi. Õpilaste kõne ja mõtlemise arengut arvestades suunatakse neid sooritama ka jõukohaseid kirjalikke ülesandeid ning kasutama õpitud terminoloogiat. Seejuures on väga oluline arvestada eesti keele tundides omandatud oskustega. Lõimitult inimeseõpetusega kujundatakse õpilastel teadmisi murdeeaga seotud kehalistest muutustest ning isikliku hügieeni järgimise vajadusest. Laiendatakse õpilaste teadmisi tervislikest eluviisidest, õpetatakse mõistma ja põhjendama kehalise aktiivsuse mõju tervisele, õpetatakse jälgima ja analüüsima isiklikku kehalist aktiivsust ning järgima õpitud põhitõdesid. Õpetatakse mõistma kaaslaste füüsiliste võimete erisusi ja arvestama nendega ühistegevustes. Õpilase positiivse enesehinnangu kujunemisel on oluline roll individuaalsel lähenemisel. Õpilastele tutvustatakse ausa mängu põhimõtteid, reegleid ja võistlusmäärusi ning suunatakse neid järgima. Tundides arendatakse ja täiustatakse õpilaste kehalisi võimeid, kujundatakse liigutusvilumusi. Jätkatakse harjutuste tehnikate õpetamist. Kehalise tegevuse kaudu kujundatakse tahteomadusi (sihikindlus, otsustavus, julgus, visadus, püsivus, kannatlikkus, enesevalitsemine, iseseisvus, algatusvõime), mis on vajalikud, et õpilane liiguks/spordiks ka iseseisvalt.

6. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- oskab lihtsa kooliõue plaani järgi suunduda ühest punktist teise;
- esitab õpetaja koostatud võimlemis- või tantsukava;
- tegutseb rühmas, arvestades kaasõpilastega;
- sooritab talispordialasid vastavalt kooli ja ilmastiku võimalustele: suusatab ja/või uisutab, kasutades õpitud tehnikaid;
- mängib kahte sportmängu lihtsustatud reeglitega ja on läbinud vastavalt kooli võimalusele kolmanda sportmängu algõpetuse;
- teab ja järgib liiklusohutusreegleid.

Õppesisu:

Kestvusjooks maastikul; hoojooksult üleshüpped, ühe ja kahe jala tõukelt, takistusest üleshüpped; kaugushüpe; matkad; kelgutamine; uisutamine vastavalt võimalustele ja võimetele; suusatamine: kahesammuline vahelduvtõukeline sõiduviis, laskumise põhiasend; 1 km pikkuse tõusude ja laskumistega suusaraja läbimine jõukohases tempos; koordinaatsiooni ja peenmootorikat arendavad harjutused: P rippes, T toenglamangus käte kõverdamine, ripe kõverdatud kätega (ajale); ripped kangil; rööbaspuud – hooglemine toengus, ettehoor mahahüpe; akrobaatika: harjutuste kombinatsioon, seisust kaarsild abiga, tarel taha toengrõhtpõlvitusse, hüppetirel; toenghüpe: hüpe kitsale toengkükki ja põlvitusse, maha hüpe 180° pöördega, harkhüpe; madalal poomil laskumine kükki ja põlvitusse ning tõusmine. Harjutused vahendiga, hübitsaga hüplemine, edasiliikumisel hüplemisharjutused paigal ja liikumisel. ronimine köiel; ruumitaju arendavad harjutused: klassi, kooli õue plaan, ilmakaared, lihtsamad leppemärgid; orienteerimiseks ettevalmistavad mängud, ohutu liiklemine tänaval, maastikul; rütmitaju arendavad harjutused; võimlemine muusika saatel vahendiga ja ilma; koostatud kava õppimine ja esitamine; eesti rahvatantsude elemendid; sotsiaalset ja emotsionaalset arengut toetavad harjutused ja mängud. jalgpall: paigal oleva palli löömine, veereva palli peatamine, palli löömine paarilisele, palli vedamine, õppemäng; korvpall: palli põrgatamine vasaku ja parema käega takistusest möödumisel, söödud liikumisel, vise rinnalt kahe käega; võimalusel ujumine.

6. klassi ja II kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) osaleb aktiivselt kehalise kasvatuse tundides oma individuaalsete võimete kohaselt; tunneb huvi koolis toimuvate spordi- ja tantsuürituste vastu, võtab neist osa osaleja või pealtvaatajana;
- 2) oskab sportida/liikuda koos kaaslastega, jagada õpetaja suunamisel ülesandeid rühmas, leppida kokku mängureegleid jms;

- 3) mõistab (vastab suunavatele küsimustele) ühistegevuse reeglite, isikliku hügieeni ja ohutusnõuete olulisust ning täidab neid;
- 4) kirjeldab õpetaja suunamisel liikumise/sportimise tähtsust tervisele; teab peamisi liikumistegevusel juhtuda võivaid vigastusi ja esmast käitumist nende korral;
- 5) püstitab õpetaja abil lühiajalisi eesmärke oma kehaliste võimete arendamiseks ja analüüsib koos õpetajaga nende täitmist; sooritab õpetaja juhendamisel harjutusi kehaliste võimete vaatluseks ja mõõtmiseks, annab suunavate küsimuste abil hinnangu oma sooritusele ja kogetud kehalisele koormusele.

Vastavalt kooli võimalustele ning õpilaste võimetele läbitakse ujumise algõpetus kahe kooliaasta jooksul I või II kooliastmes. Õpilane:

- 1) osaleb ujumise algõpetuse tundides, oskab täita basseinis käitumise nõudeid ja on algõpetuse esimese kursuse lõpuks vähemalt kohanenud veega;
- 2) on teisel aastal läbinud ujumise algõpetuse kursuse, saavutanud julguse tegutseda vees, sukeldub, hõljub vees, on olemas alusõpetus 200 m distantsti läbimiseks ujudes.

7. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- kasutab õpitud terminoloogiat;
- oskab hüpata kõrgushüppes käärhüpet;
- oskab joosta madallähtest 100 m;
- oskab tehniliselt sooritada paigalt kuulitõuget;
- sooritab kombinatsiooni mitmest võimlemisharjutusest, vahendiga või ilma, kas muusikaga ja/või ilma;
- suusatab vahelduval maastikul ja/või uisutab, kasutades erinevaid õpitud tehnikaid ja liikumisviise; suudab vahenditel võimetekohaselt kehtvalt liikuda;
- mängib kolme erinevat sportmängu lihtsustatud reeglitega;
- tunneb lihtsamaid leppemärke kaardil;
- oskab pendelteatejooksu tehniliselt korrekselt sooritada, järgides võistlusreegleid.

Õppesisu:

Kestvusjooks maastikul P - 1,5 km, T - 1 km; üldarendavad harjutused topispalliga; matkad ja orienteerumine kooli lähistel; pendelteatejooks; suusatamine: pooluisusamm, 2 km pikkuse raja läbimine jõukohases tempos; uisutamine vastavalt võimalustele ja võimetele; koordineerimise ja peenmotoorikat arendavad harjutused: rippes hooglemine, ette- ja tahahool mahahüpe, tireltõus ühe jala hoo ja teise tõukega; poomiharjutused: vetruvussamm, polkasamm; akrobaatika: ratas kõrvale tiritamm, tarel taha poolspagaati; harjutused vahendiga: rõngas rõngaasendi

muutmine, rõnga kiigutamised ja tiirutamised, rõnga hood, pöörlemised, veeretamised, ringitamine; horisontaal- ja vertikaaltakistuste ületamine; ruumitaju arendavad harjutused; orienteerumiskaardi värvid, kompassi ehitus ja kasutamine; kaardi mõõtkava; orienteerumiseks ettevalmistavad mängud; rütmitaju arendavad harjutused; võimlemiskava koostamine ja esitamine muusika saatel; seltskonnatantsude põhismud; sotsiaalset ja emotsionaalset arengut toetavad harjutused ja mängud; jalgpall: liikuva palli löömine, löök põia siseküljega, täpsusele õppemäng. korvpall: sammu pealt pealevise, ühe käega ülaltvise, söödud liikumisel, individuaalne kaitsemäng, mäng lihtsustatud reeglitega. saalihoki: saalihoki palli mängimine saalihoki keppiga sulgpall.

Õppetegevus 8.–9. klassis. 8.–9. klassis suunatakse õpilasi omandatud oskuste ja teadmiste toel iseseisvalt harjutama ja sportima, endale sobivat kehaliste harjutuste kava koostama ja oma sooritusi analüüsima. Õpilastel kujundatakse oskust kasutada õpitud tehnikaid, hinnata oma füüsilisi võimeid, järgida ausa mängu põhimõtteid ja võistlusreegleid. Arendatakse õpilaste suutlikkust, arvestada liikudes/sportides kaaslastega ning ohutusnõuetega, eristada isiklikke ja rühmahuve, valitseda oma emotsioone, olla valmis tahtepingutusteks. Õppetegevuses laiendatakse teadmisi tervislikest eluviisidest, õpetatakse tundma erinevaid spordialasid, Eesti tuntumaid sportlasi ning tuntumaid fakte nende saavutustest. Õpilaste kõne ja mõtlemise arengust lähtudes on üha rohkem võimalik anda teadmisi spordist ja liikumisest ka tunniväliselt, suunates õpilasi rakendama õpitud teabe otsimise ja infotehnoloogiavahendite kasutamise oskusi õppeülesande täitmiseks. Seejuures on väga oluline arvestada eesti keele tundides omandatud oskustega, juhendada ja toetada (nt abivahenditega, ajaplaaniga) iseseisvat õppimist.

8. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- oskab sooritada kombinatsioone rütmika, akrobaatika ja riistvõimlemise põhiharjutustest;
- otsib ja leiab suunamisel spordialast teavet;
- oskab iseseisvalt läbi viia võistluseelset soojendust ja võistlusjärgset venitust;
- sooritab vastavalt oma võimetele kõrgushüpet õpitud tehnikas ja hooga kuulitõuget tehniliselt õigesti;
- oskab nimetada Eesti tuntumaid sportlasi;
- oskab reeglitepäraselt mängida vähemalt kahte õpitud sportmängu;
- oskab tehniliselt õigesti sooritada ringteatejooksu, teab selle võistlusreegleid;
- oskab õpitud talispordialal määrustepäraselt võistelda;
- teab ja järgib ohutusreegleid kõikides liikumistegevustes ja eri spordialadel.

Õppesisu:

Kestvusjooks maastikul, kiirendus- ja kordusjooks; kaugus- ja kõrgushüpe; võistluseelne soojendus, võistlusjärgne venitus; üldarendavad harjutused kõigile lihasrühmadele; matkad ja orienteerumine kooli piirkonnas; ringteatejooks; suusatamine: uisusamm, poolkäärtõus, põikilaskumine, sahkpidurdus; uisutamine vastavalt võimalustele; koordinaatsiooni ja peenmootorikat arendavad harjutused: madalstart käskluste järgi. kuulitõuge paigalt; P - kangil kahe jala tõukega tireltõus, rööbaspuud - õlgadel seistirel ette harkistesse, toengust hoogmahahüpe; T - poomil kombinatsiooni koostamine ja sooritamine; akrobaatika: kaarsillast pööre toengpõlvitusse ühel põlvel, võimlemisvahendiga (pall) kava koostamine ja esitamine; ruumitaju arendavad harjutused: pöörded liikumisel paremale ja vasakule, otse; kaardi lugemine, võrdlemine maastikul, oma asukoha määramine; maastikujooks; rütmitaju arendavad harjutused: erinevate liikumiste valik vastavalt muusika iseloomule, tantsukava koostamine abiga muusika kuulamine ja rütmide eristamine; sotsiaalset ja emotsionaalset arengut toetavad harjutused ja mängud; korvpall: vise, pöörded, petteliigutused, kaitse- ja ründemäng 1:1 mängus, võistlusmäärused, õppemäng; võrkpall: võrkpalliks ettevalmistavad mängud ja teatevõistlused, mängija liikumisviisid; esmaabivõtted erinevate vigastuste puhul; spordialase teabe otsimine internetist, selle refereerimine, esitamine.

9. klass

Õpitulemused:

Õpilane:

- teab ja täidab sportimisel ohutus- ja hügieeninõudeid;
- oskab valida jõusaalis endale õigeid raskusi ja koormusi;
- oskab lugeda lihtsat maastikukaarti ja selle järgi liikuda;
- kasutab õpitud spordialade oskussõnu, teab ja täidab võistlusreegleid;
- teab Eesti tähtsamaid spordi- ja kultuurisündmusi ning tuntumaid sportlasi;
- on orienteeritud iseseisvale liikumistegevusele;
- oskab leida spordialast teavet, kasutab erinevaid infotehnoloogilisi vahendeid liikumistegevuse arendamiseks;
- oskab iseseisvalt arendada oma kehalisi võimeid;
- järgib ausa mängu põhimõtteid, austab vastas- ja kaasvõistlejaid;
- oskab anda esmast abi liikumistegevusel saadud vigastuse korral ja/või kutsuda abi.

Õppesisu:

Käe-, selja- kõhu- ja küljelihaseid arendavad harjutused hantlitega; täpsusjooks; matkad; uisutamine vastavalt võimalustele ja võimetele; suusatamine P – 3 km, T – 2 km pikkuse raja läbimine ajale, uisusamppööre, lihtsa slaalomiraja läbimine;

koordinatsiooni ja peenmotoorikat arendavad harjutused; jooks kurvil, teatepulga vahetus; kuulitõuke tehnika; kestmisjooks maastikul; akrobaatika: kang- käärhõõr ette, tireltõus rippes abistamisega, vibutushooglemiselt maha hüpe pöördega 90 kraadi; rööbaspuudel võimlemine: toengus hooglemine, tahapoole mahahüpe; harjutused vahendiga (pall, rõngas või hüpits), harjuste seoste koostamine ja esitamine; ruumitaju arendavad harjutused; orienteerumisradade läbimine, harjutused püsiradadel; rütmitaju arendavad harjutused: teadmised tantsukultuurist, tantsukava koostamine ja esitamine; sotsiaalset ja emotsionaalset arengut toetavad harjutused ja mängud; korvpall: individuaalse pallikäsitlustehnika täiustamine, mängijate koostöö, õppemäng.

9. klassi ja III kooliastme lõpuks on õpilane saavutanud järgmised õpitulemused:

- 1) osaleb aktiivselt kehalise kasvatuse tundides vastavalt oma individuaalsetele võimetele; kirjeldab kehalise aktiivsuse mõju tervisele ja töövõimele ning selgitab igapäevase liikumise vajalikkust;
- 2) järgib ohutus- ja hügieeninõudeid kehalise kasvatuse tundides, tunnivälistel spordiüritustel ning iseseisvalt liikudes ja liigeldes; oskab vältida ohuolukordi ning teab, mida teha liikumisel/sportimisel juhtuda võivate õnnetuste korral;
- 3) järgib sportides/liikudes reegleid ja võistlusmäärusi, liigub/spordib keskkonda hoides, järgib ausa mängu põhimõtteid, austab kaaslast ja teeb nendega koostööd;
- 4) jälgib ja analüüsib suunamisel oma igapäevast kehalist aktiivsust ning annab selle kohta tagasisidet, sooritab harjutusi kehaliste võimete vaatluseks ja mõõtmiseks ning annab hinnangu oma tulemustele, kasutab erinevaid vahendeid enda kehalise aktiivsuse mõõtmiseks/hindamiseks;
- 5) kavandab suunamisel ja sooritab tegevusi oma kehaliste võimete arendamiseks: oskab leida endale sobilikku liikumise intensiivsusega tegevuse, teab ja sooritab aktiivsele liikumisele eelnevaid ning järgnevaid tegevusi (soojendus- ja venitusharjutused), koostab lihtsamaid liikumiste kombinatsioone;
- 6) kirjeldab suunamisel erinevate spordialade võistlusi ja/või tantsuüritusi ning muljeid nendest, kirjeldab lemmikspordiala; teab Eesti tuntumaid sportlasi, nende spordialasid ja olulisemaid fakte nende saavutustest olümpiamängudel;
- 7) teab Eesti tähtsamaid spordi- ja kultuurisündmusi, mõistab ning väärtustab liikumisürituste ja -traditsioonide olulisust kultuuris.

3.11. Valikõppeaine - ujumisõpetus

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Ujumisõpetuse eesmärk 3. klassis on arendada õpilaste füüsilist võimekust ja vastupidavust, samuti tugevdada nende koordinatsiooni ja tasakaalu. Oluline on õpetada lastele ujumise põhitõdesid ning turvalisust veekogude ääres. Samuti püütakse tekitada õpilastes huvi ujumise ja regulaarse liikumise vastu kui elustiili osade vastu. Ujumisõpetus

aitab kaasa ka distsipliini ja meeskonnatöö oskuste arendamisele, kuna tunnid sisaldavad palju koostööpõhiseid tegevusi ja harjutusi.

Õppetegevus 3. klassis

3. klassi õpitulemused – õpilane:

- on suuteline hoidma end pinnal ja liikuma vees iseseisvalt vähemalt 25 meetrit;
- tunneb ja järgib põhilisi veeohutusreegleid;
- suudab sooritada lihtsaid ujumisliigutusi;
- mõistab õige hingamise olulisust ujumise ajal.

Õppesisu ja -tegevused

Algtaseme ujumine ja veega kohanemine: Õpilased õpivad hingamistehnikaid, ujumisasendeid ja vees liikumise põhialuseid. Alguses keskendutakse veega harjumisele ja veekartuse ületamisele.

Alusjuvuste õppimine: Põhjalikult käsitletakse ujumise põhitõdesid nagu libisemine, jalalöögid, käsitsükliid ja kehaasendi hoidmine. Harjutatakse ka lihtsamaid ujumistehnikaid, nagu koerapoo ja seliliujumine.

Turvalisus vees: Õpetatakse veeohutuse põhitõdesid, sealhulgas kuidas käituda veekogude ääres ja mida teha hädaolukorras.

Mängud ja veemängud: Mängulised tegevused ja mängud vees aitavad tugevdada õpitud oskusi ja tekitada ujumise vastu huvi ja lõbu.

3.12. Valikõppeaine - liiklusõpetus

Liiklusõpetuse eesmärk on arendada õpilaste teadlikkust ohutust liiklemisest ja õpetada neile põhioskusi, mis on vajalikud jalakäijana ja jalgratturina turvaliseks liiklemiseks. Õpilastele selgitatakse liiklusreegleid ja liiklusmärkide tähendust. Samuti arendatakse vastutustundlikku käitumist liikluses ning õpetatakse, kuidas ennetada ja vältida liiklusõnnetusi.

Õppetegevus 3. klassis

3. klassi õpitulemused – õpilane:

- oskab õpilane liikuda turvaliselt jalakäijana ja jalgratturina;
- tunneb ära ja mõistab põhilisi liiklusmärke ning teab liiklusreegleid;
- on teadlik ohututest liikumistavadest;
- oskab reageerida erinevates liiklusolukordades vastavalt vajadusele.

Õppesisu ja -tegevused

Liikluskultuuri ja liiklusreeglite tutvustamine: Õpilased õpivad tundma jalakäijatele ja jalgratturitele kehtivaid liiklusreegleid, sealhulgas liiklusmärke ja nende tähendusi.

Praktilised harjutused: Õpilased harjutavad ohutut tee ületamist, jalgrattaga sõitmist ja kergliiklusteedel liikumist. Harjutuste käigus arendatakse oskusi, kuidas ohutult navigeerida erinevates liiklusolukordades.

Liiklummängud ja simulatsioonid: Kasutatakse mängulisi tegevusi ja simulatsioone, et tutvustada lastele erinevaid liiklusolukordi ja õpetada neile, kuidas neid turvaliselt lahendada.

Liiklusohutuse loengud ja külalisesinejad: Spetsialistide loengud ja külalisesinejate kaasamine, nagu politseinikud ja liiklusohutuse eksperdid, et anda praktilist ja elulist teavet liikluse kohta.

3.13. Valikõppeaine - arvutiõpetus

Arvutiõpetuse eesmärk 4.–6. klassis on arendada õpilaste digipädevust ja teabeteadlikkust. Õpilasi juhendatakse kasutama arvutit ja muid digiseadmeid õppimise ja igapäeva elu jaoks vajalike ülesannete täitmiseks. Õpilased omandavad oskused turvaliselt ja eetiliselt internetti kasutada, samuti õpivad nad tundma ja kasutama erinevaid tarkvaraprogramme ja digivahendeid.

Arvutiõpetuse eesmärk 7.–9. klassis on süvendada õpilaste digipädevust ja arendada teabeteadlikkust. Õpilased õpivad kasutama arvutit ja digiseadmeid keerukamate ülesannete lahendamiseks, sealhulgas andmete töötlemiseks, analüüsiks ja esitamiseks. Erilist rõhku pannakse programmeerimise oskustele, kriitilisele mõtlemisele ja turvalisele digikäitumisele.

Õppetegevus 4.–9. klassis

4. klassi õpitulemused - õpilane:

- kasutab iseseisvalt arvutit ja leiab internetist vajalikku teavet;

5. klassi õpitulemused - õpilane:

- kasutab tekstitöötlusprogramme;
- loob lihtsaid esitlusi.

6. klassi õpitulemused - õpilane:

- koostab keerukamaid dokumente ja esitlusi;
- teab, kuidas hinnata teabe usaldusväärsust ja järgida internetiturvalisuse põhimõtteid.

7. klassi õpitulemused - õpilane:

- on põhjalikum arusaam arvuti ja interneti kasutamisest, sh lihtsate programmide kirjutamisest ja andmete analüüsimisest;
- on teadlik digitaalsetest ohudest ja oskab kaitsta oma privaatsust.

8. klassi õpitulemused - õpilane:

- oskab kasutada arvuti keerukamateks ülesanneteks, nagu loovtöö esitluse vormistamine ja vormistamisreeglite järgimine;
- on teadlik digitaalsetest ohudest ja oskab kaitsta oma privaatsust.

9. klassi õpitulemused - õpilane:

- oskab iseseisvalt koostada erinevaid dokumente ja esitlusi;
- oskab kasutada tabelarvutusprogramme andmetöötluseks
- on teadlik digitaalsetest ohudest ja oskab kaitsta oma privaatsust.

Õppesisu ja -tegevused

Alustamine arvuti ja internetiga: Õpitakse tundma arvuti põhikomponente ja operatsioonisüsteemi kasutamist. Õpilased saavad esimesed teadmised veebilehitsejate, otsingumootorite ja turvalise interneti kasutamise kohta.

Tekstitöötlus ja esitluste loomine: Õpitakse kasutama tekstitöötlusprogramme ja esitluste tegemise tarkvara, keskendudes dokumendi vormistamisele ja slaidide koostamisele.

Andmete ja teabe otsimine ja hindamine: Õpilasi juhendatakse otsima teavet internetist ja hindama selle usaldusväärsust. Tutvutakse andmekaitse põhimõtetega ning isikuandmete turvalise kasutamisega.

Programmeerimise algtõed ja loogika: Õpilased tutvuvad programmeerimise algtõdedega ja arendavad probleemilahendusoskusi lihtsate programmeerimise ülesannete kaudu.

Andmetöötlus ja tabelarvutus: Õpitakse kasutama tabelarvutusprogramme andmete kogumiseks, analüüsimiseks ja visualiseerimiseks.

Digitaalne kirjaoskus ja turvalisus: Arutletakse digitaalsete õiguste ja kohustuste üle, õppides tundma küberturvalisust ja eetilisi küsimusi seoses interneti ja sotsiaalmeedia kasutamisega.

3.14. Valikõppeaine - lugemisring

Lugemisringi eesmärk 4.–6. klassis on arendada õpilaste keeletaju, lugemistehnikat ja sõnavara. Samuti soovitakse kasvatada lugemishuvi ja mõista erinevate tekstide struktuuri ja sisu. Läbi lugemisringi harjutatakse kriitilist mõtlemist ja tekstide analüüsi, samuti arendatakse arutlemisoskust ja väljendusoskust.

Õppetegevus 4.–6. klassis

4. klassi õpitulemused - õpilane:

- suudab iseseisvalt lugeda lihtsaid tekste ja arutada nende sisu üle, märkides ära olulisi mõtteid ja teemasid.

5. klassi õpitulemused - õpilane:

- on arendanud võimet analüüsida keerukamaid tekste, tuvastada peamisi teemasid ja mõista tegelaste motivatsioone ja konflikte.

6. klassi õpitulemused - õpilane:

- suudab kriitiliselt hinnata erinevaid tekste ja žanre, luua põhjalikke kirjalikke vastuseid ja arutelusid loetu üle ning väljendada oma arvamust argumenteeritult ja selgelt.

Õppesisu ja -tegevused

Eakohaste raamatute ja tekstide valik ja lugemine: Õpilased valivad õpetaja juhendamisel erinevaid eakohaseid raamatuid ja tekste, mida ühiselt loetakse ja arutatakse.

Teksti analüüs ja arutelu: Keskendutakse loetu sisu analüüsimisele, teemadele ja tegelastele. Õpilased õpivad esile tooma peamisi mõtteid, võrrelda ja vastandada erinevaid vaatenurki.

Loovülesanded ja kirjalik eneseväljendus: Pärast loetud tekstide arutamist loovad õpilased oma tekste, esseesid või kirjalikke töid, arendades oma väljendusoskust ja loomingulist mõtlemist.

Dramatiseeringud ja rollimängud: Õpilased teevad grupitöid, kus dramatiseeritakse loetud lugusid või mängitakse erinevaid rolle, mis arendavad eneseväljendusoskust ja loovust.

3.15. Valikõppeaine - keraamika

Keraamika eesmärk 7.–9. klassis on arendada õpilaste loovust, tehnilist osavust ja järjepidevust. Õpilased õpivad tundma erinevaid keraamikatehnikaid ja materjale, arendades samal ajal oma käelisi oskusi ja kunstilist väljendusvõimet. Samuti soodustab keraamika kannatlikkust ja keskendumisvõimet, kuna tegemist on pika ja täpsust nõudva protsessiga.

Õppetegevus 7.–9. klassis

7. klassi õpitulemused - õpilane:

- suudab õpilane valmistada lihtsamaid keraamilisi esemeid, tundes erinevaid modelleerimisvõtteid ja tööriistade kasutamist.

8. klassi õpitulemused - õpilane:

- on omandanud keerukamaid vormimis- ja glasuurimistehnikaid, osates luua esteetiliselt ja tehniliselt keerukamaid keraamilisi töid.

9. klassi õpitulemused - õpilane:

- oskab iseseisvalt planeerida ja läbi viia keraamikaprojekte, tundes hästi erinevaid tehnikaid ja materjale ning suutes luua isikupäraseid ja kunstiliselt väljendusrikkaid töid.

Õppesisu ja -tegevused

Materjalide ja tööriistade tundmine: Õpilased õpivad tundma erinevaid keraamikas kasutatavaid materjale ja tööriistu, sealhulgas savi tüüpe ja glasuuride kasutamist.

Käsitsi modelleerimine ja vormimine: Õpitakse käsitsi modelleerimise ja vormimise tehnikaid, sealhulgas pinnakaunistusi ja tekstuuri loomist.

Savist esemete valmistamine: Õpilased loovad erinevaid keraamilisi esemeid, keskendudes vormile, proportsioonidele ja detailidele.

Põletus ja glasuurimine: Tutvutakse ahjude ja põletustehnikatega ning õpitakse esemeid glasuurima ja dekoratiivseid efekte saavutama.